



เสียงจากประชาชน

การต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดินกรณีร้องเรียน ๒๕๔๕-๒๕๕๐

ที่ดินในเขตป่าและสิทธิชุมชนในการจัดการที่ดินและป่า





เสียงจากประชาชน

การต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดิน กรณีร้องเรียน ๒๕๔๕-๒๕๕๐

“ที่ดินในเขตป่า และสิทธิชุมชนในการจัดการที่ดินและป่า”

ชื่อเรื่อง	เสียงจากประชาชน การต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดิน กรณีร้องเรียน ๒๕๔๕-๒๕๕๐ “ที่ดินในเขตป่า และสิทธิชุมชนในการจัดการที่ดินและป่า”
ISBN	
พิมพ์ครั้งที่ ๑	๒๕๕๑
จำนวน	๓,๐๐๐ เล่ม
ที่ปรึกษา	เสน่ห์ จามริก อธิพล ศรีเสาวลักษณ์ ชัยพันธุ์ ประภาสวัต จักรพงศ์ ธนรพงศ์ นิตยา กิจติเวชกุล
ผู้ศึกษา	อมรรัตน์ เกรียงขจร พรชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ บารมี ชัยรัตน์
บรรณาธิการ	สุนี ไชยรส ศยามล ไกยูรวงศ์
กองบรรณาธิการ	รัชดา นายสวัสดิ์ ประเสริฐ แรงกล้า สุรพล สงฆ์รักษ์ ชนกาญจน์ พันธุเดิมวงศ์ พุทธพล มงคลวรารณ
คณะทำงาน	อังคณา สังข์ทอง สงบ นามวิชัย ลดาพร เผ่าเหลืองทอง ดวงสมร หมอกแก้ว จีระพา พรหมไท พิชัย แซ่เต๋ นฤชา ฮ่มป่า อาทิตย์ วังทะพันธ์ ขวัญสุตา วรรณรักษ์ ชัชวาลย์ พันธุ์ไฉ
ประสานงานต้นฉบับ	ธิติมา รุญเจริญ ยุพยงค์ สมหวัง
รูปเล่ม/ออกแบบปก	ปิยวรรณ ห่อสกุลสุวรรณ
ผู้จัดพิมพ์	สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ๔๒๒ ถ.พญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ ๑๐๓๓๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๒๒๑๙ ๒๙๘๐ - ๓ สายด่วน ๑๓๗๗
E-mail:	promotenetwork@nhrc.or.th
Website	www.nhrc.or.th
พิมพ์ที่	

คำนำ

เมื่อเดือนสิงหาคม ๒๕๔๙ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้จัดพิมพ์ หนังสือ “รายงานสถานการณ์ การละเมิดสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ปี ๒๕๔๕-๒๕๔๘” เป็นการสรุปการดำเนินการในการตรวจสอบข้อเท็จจริง ในรอบ ๔ ปี ที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้มอบหมายให้คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ทั้งสองชุด ตรวจสอบการร้องเรียนการละเมิดสิทธิมนุษยชนในด้านที่เกี่ยวกับที่ดินและป่า โดยหนังสือดังกล่าว มีเนื้อหาตามลำดับคือ เจตจำนงการคุ้มครองสิทธิอย่างสันติวิธี สถานการณ์การละเมิดสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า กรณีตัวอย่างการละเมิดสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ปัญหาทางกฎหมาย นโยบายและกระบวนการตรวจสอบของรัฐ และบทสุดท้าย สรุปสถานการณ์การละเมิดสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า และข้อเสนอแนะ โดยคณะกรรมการสิทธิฯ หวังว่ารายงานฉบับดังกล่าวจะเป็นประโยชน์และเป็นบทเรียนที่ภาครัฐและสังคมจะได้เข้าใจ และตระหนักถึงการละเมิดสิทธิของบุคคลและชุมชน เพื่อจะได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาเพื่อการพัฒนาที่สมดุลยั่งยืนและมีส่วนร่วมของประชาชน

ในโอกาสที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ชุดที่ ๑ ครบวาระ ๖ ปี คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ได้จัดทำโครงการศึกษา “รายงานสถานการณ์สิทธิในการจัดการที่ดินและป่า พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙” และนำมาจัดพิมพ์ในครั้งนี้ แต่มีการปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งในเนื้อหาแต่ละบทและภาคผนวก ที่แสดงถึงฐานข้อมูลการร้องเรียนเรื่องที่ดินและป่าจนถึงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๐ รวมทั้งตัวอย่างรายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยคณะอนุกรรมการฯ ได้เรียบเรียงจัดทำเป็นหนังสือชุด “เสียงจากประชาชน การต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดิน กรณีร้องเรียน ๒๕๔๕-๒๕๕๐” โดยจัดพิมพ์แยกเป็น ๕ เล่ม คือ

เล่มที่ ๑ “บทเรียนการตรวจสอบของ คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า”

เล่มที่ ๒ เรื่อง “ที่ดินสาธารณะ และ ที่ราชพัสดุ

เล่มที่ ๓ เรื่อง “ที่ดินเอกชน”

เล่มที่ ๔ เรื่อง “ที่ดินในเขตป่า และสิทธิชุมชนในการจัดการป่า”

และเล่มที่ ๕ “เรื่องการจัดการสวนป่าของรัฐและเอกชน”

ทั้งนี้ จะได้ทยอยจัดพิมพ์ในปี ๒๕๕๑ เพื่อเผยแพร่รายงานสถานการณ์สิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ในประเด็นต่างๆ ให้รอบด้านทั้ง ๔ กลุ่มปัญหา อันเป็นการสรุปการดำเนินงานจากการตรวจสอบข้อเท็จจริงของคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ในรอบ ๖ ปีที่ผ่านมา และเป็นไปตามภารกิจของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในการเผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน และส่งเสริมความร่วมมือและประสานงานระหว่างหน่วยราชการ องค์กรเอกชน และองค์กรอื่นด้านสิทธิมนุษยชน เพื่อส่งเสริมการเคารพและการปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือชุด “เสียงจากประชาชน การต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดิน กรณีร้องเรียน ๒๕๔๕-๒๕๕๐” อันเป็นผลจากการดำเนินงานของคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ทั้งสองชุด นอกจากจะเป็นการนำเสนอภาพรวมของสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนในเรื่องที่ดินและป่าให้สังคมได้รับรู้ และเข้าใจแล้ว คณะกรรมการสิทธิฯ ยังหวังว่า ความรู้ ความเข้าใจต่อปัญหาของผู้อื่นจะทำให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมกันอย่างแท้จริงในการแก้ไขปัญหาของสังคมและชุมชนให้สังคมเกิดความสงบร่มเย็นต่อไป ในโอกาสนี้ ขอขอบคุณคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่าทั้งสองชุด และบุคลากรของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติทุกคน รวมทั้งเครือข่ายภาคประชาชนที่ได้ร่วมแรงร่วมใจในการดำเนินการต่างๆ อย่างเต็มกำลังความสามารถมาตลอดระยะเวลา ๖ ปี ที่ผ่านมา

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๐

จากบรรณาธิการ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ชุดแรกเกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ โดยเริ่มต้นปฏิบัติหน้าที่เมื่อ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๔ ในช่วงแรกที่เรื่องร้องเรียนมีไม่มากนัก คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติยังมิได้จัดตั้งคณะอนุกรรมการแยกตามประเด็นการละเมิดสิทธิอย่างชัดเจน แต่มอบหมายการตรวจสอบกระจายกันไปในกลุ่มคณะอนุกรรมการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ชุด ๑-๔ ต่อมาจึงเริ่มแยกการดำเนินงานเป็นกลุ่มคณะอนุกรรมการตามประเด็นประมาณปี ๒๕๕๖ ที่สำคัญคือ คณะอนุกรรมการด้านกระบวนการยุติธรรม คณะอนุกรรมการด้านสังคม และคณะอนุกรรมการด้านฐานทรัพยากร รวมทั้งคณะอนุกรรมการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน (ชุด ๑-๔)

คณะอนุกรรมการด้านฐานทรัพยากรช่วงแรก ประกอบด้วยคณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ ที่แต่งตั้งเมื่อ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ คณะอนุกรรมการเพื่อศึกษาและตรวจสอบกรณีเหมืองแร่ คณะอนุกรรมการด้านทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง คณะอนุกรรมการด้านทรัพยากรชีวภาพ และทรัพยากรสินทางปัญญา จนต่อมาเรื่องร้องเรียนด้านที่ดินและป่ามีจำนวนมากขึ้น จึงมีการแยกเรื่องน้ำไปรวมกับเหมืองแร่ เป็นคณะอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำและแร่ (ปัจจุบัน มีการรวมกันเป็นคณะอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำ ชายฝั่ง และแร่) และแต่งตั้งคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่าเมื่อ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ ต่อมาได้มีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่าชุดที่ ๒ เมื่อ ๒๐ กันยายน ๒๕๕๘ เนื่องจากปริมาณเรื่องร้องเรียน และกิจกรรมการรณรงค์ต่างๆ เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่าทั้งสองชุดได้ดำเนินการร่วมกันในกรณีที่มีปัญหาลักษณะเดียวกัน รวมทั้งการจัดทำข้อเสนอแนะทางนโยบายและกฎหมาย และการผลักดันรณรงค์ต่อสาธารณะ

แต่ที่จริงแล้ว สถานการณ์ปัญหาการละเมิดสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ยังมีความคาบเกี่ยวอยู่ในการตรวจสอบการร้องเรียนและการดำเนินการของคณะอนุกรรมการในกสม. อีกหลายชุด โดยเฉพาะคณะอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำ ชายฝั่ง และแร่ และในคณะอนุกรรมการด้านสังคมอีก ๒ คณะ กล่าวคือ คณะอนุกรรมการสิทธิในที่อยู่อาศัย และคณะอนุกรรมการด้านสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์

คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่าทั้งสองชุด ได้จัดทำโครงการศึกษาวิจัย เพื่อประมวลและวิเคราะห์ปัญหา สถานการณ์การละเมิดสิทธิในการจัดการที่ดินและป่าในสังคมไทย ผ่านกระบวนการตรวจสอบกรณีร้องเรียน มีคุณศยามล ไกยูรวงศ์ เป็นหัวหน้าโครงการ โดยศึกษาเฉพาะที่มีการมอบหมายโดยตรงต่อคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่าทั้งสองชุด (รวมทั้งกรณีร้องเรียนบางส่วนที่มีการโอนจากคณะอนุกรรมการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนกลุ่มเดิม) นั่นคือรวบรวมฐานข้อมูลสำหรับการศึกษาและวิเคราะห์ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๓๐ กันยายน ๒๕๔๙ จำนวน ๒๗๑ เรื่อง พร้อมทั้งสรุปบทเรียนการตรวจสอบของคณะอนุกรรมการฯ ทั้งสองชุด จัดทำข้อเสนอเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อนำเสนอต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และสังคมไทย

เนื้อหาของรายงานการศึกษามาจากประสบการณ์ตรงของคณะอนุกรรมการฯ ทั้งสองชุด การสังเคราะห์ปัญหา การค้นคว้าหาความรู้จากข้อมูลที่คณะอนุกรรมการฯ ตรวจสอบและเรียกข้อเท็จจริงจากหน่วยงานราชการ การรวบรวมประวัติเรื่องราวของแต่ละชุมชน จนถึงการศึกษาประเด็นพิเศษเพื่อประกอบการตรวจสอบบางกรณี ประกอบการแก้ไขปัญหา คณะอนุกรรมการฯ หวังอย่างยิ่งว่าประสบการณ์การตรวจสอบและการถอดบทเรียน ข้อเสนอแนะจะมีคุณค่าต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน ภาวชน รัฐบาล และรัฐสภา เพื่อนำบทเรียน และรายงานดังกล่าวไปปรับปรุงแก้ไขปัญหาดินและสิทธิชุมชนในการจัดการป่าทั้งระบบต่อไป

คณะอนุกรรมการฯ ทั้ง ๒ ชุด ร่วมกันแบ่งภารกิจรับผิดชอบการประมวล วิเคราะห์ และเขียนรายงานสถานการณ์สิทธิในการจัดการที่ดินและป่า และมอบหมายให้บุคคลภายนอก ร่วมเขียน โดยคณะอนุกรรมการฯ รวมทั้งคณะทำงานทุกคน และผู้ทรงคุณวุฒิ ได้มีส่วนร่วม สัมมนาแลกเปลี่ยน สังเคราะห์กรณีร้องเรียน วิเคราะห์ปัญหา ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะต่อ รายงานการศึกษา จนทำให้เป็นรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โดยแยกกลุ่มการศึกษาวิเคราะห์ และจัดทำข้อเสนอแนะใน ๕ กลุ่มปัญหาหลัก จากการร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คือที่ดินในเขตป่า การจัดการสวนป่าของรัฐและเอกชน ที่สาธารณะ ที่ราชพัสดุ และที่ดินเอกชน

ในการจัดทำรายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยคณะอนุกรรมการฯ ทั้งสองชุด ก่อนนำเสนอคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติพิจารณาเห็นชอบ และจัดทำเป็น รายงานโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเพื่อกำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาและ ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐต่อไปนั้น กล่าวได้ว่า เป็นผลงานที่สำคัญร่วมกันของคณะ อนุกรรมการฯ พนักงานเจ้าหน้าที่ กองเลขานุการและผู้ช่วยปฏิบัติงานกรรมการ จนถึงเครือข่าย องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคประชาชน ที่ร่วมเก็บข้อมูลในการตรวจสอบ การไต่ถามทักท้วงแก้ไข ปัญหา ในมิติสิทธิมนุษยชน การร่วมกันวิเคราะห์อย่างละเอียดรอบคอบเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย

และมีการพัฒนาจากข้อเท็จจริงการตรวจสอบรายการนี้ ให้มีข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย และนโยบายของรัฐ ในแต่ละรายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนเมื่อประกอบกับการเผยแพร่พรรค และจัดทำข้อเสนอแนะโดยคณะกรรมการฯ เป็นระยะๆ มาอย่างต่อเนื่องตลอด ๕ ปีมานี้ จึงเป็นฐานที่สำคัญในการศึกษาวิเคราะห์ของการจัดทำรายงานฉบับนี้

ในการจัดพิมพ์เผยแพร่รายงานการศึกษาวิจัยฉบับนี้ คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่าทั้งสองชุด และคณะทำงานต่างๆ ของคณะกรรมการฯ ได้ร่วมกันปรับปรุงเนื้อหาบางส่วน และเพิ่มเติมภาคผนวก ให้เป็นประโยชน์และปรับให้เป็นปัจจุบันยิ่งขึ้น กล่าวคือ

ก) การประมวลสถิติเรื่องร้องเรียนที่เกี่ยวกับสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

๑) เพิ่มเติมสถิติและการจำแนกกลุ่มปัญหาของเรื่องร้องเรียนที่ กสม. มอบหมายต่อคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่าทั้งสองชุด ขยายจากช่วงการศึกษาวิจัยที่สิ้นสุดถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๔๙ จำนวน ๒๗๑ เรื่อง ให้ครอบคลุมจนถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๕๐ เพื่อให้เห็นภาพรวมที่สมบูรณ์ในเชิงสถิติ (ดูภาคผนวก)

๒) เพิ่มเติมสถิติและการจำแนกกลุ่มปัญหาของเรื่องร้องเรียนที่ กสม. มอบหมายต่อคณะอนุกรรมการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนชุด ๑-๔ ในช่วงเริ่มปฏิบัติหน้าที่ก่อนมีคณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ (คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ในปัจจุบัน) และจำแนกตาม ๕ กลุ่มหลักที่มีการศึกษาวิจัย

๓) เพิ่มเติมสถิติและการจำแนกกลุ่มปัญหาของเรื่องร้องเรียนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิการจัดการด้านที่ดินและป่า ที่ กสม. มอบหมายคณะอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำ ชายฝั่ง และแร่ คณะอนุกรรมการสิทธิที่อยู่อาศัย และคณะอนุกรรมการด้านสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งหมดจนถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๕๐

ข) การประมวลและวิเคราะห์ผลสำเร็จจากการตรวจสอบ และจากรายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนของ กสม. จากการตอบสนองของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง จนถึงระดับนโยบายของรัฐบาล จนถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๕๐ เพื่อนำเสนอสรุปบทเรียนการดำเนินงานของคณะกรรมการฯ และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ค) การเผยแพร่รายงานการศึกษาเฉพาะประเด็น เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบกรณีร้องเรียน และเพื่อการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ประกอบเป็นภาคผนวกของแต่ละกลุ่มปัญหาที่นำเสนอในแต่ละเล่ม

ง) การเผยแพร่รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจสถานการณ์รูปธรรมการละเมิดสิทธิมนุษยชนในที่ดินและสิทธิชุมชนในการจัดการป่า รวมถึงบทบาทของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน

แห่งชาติ โดยนำกรณีตัวอย่างมาประกอบเป็นภาคผนวกในแต่ละกลุ่มปัญหา และผู้อ่านสามารถติดตามรายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนทั้งหมด โดย กสม. ที่มีการรวบรวมจัดพิมพ์โดยสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติแล้ว จากปี ๒๕๔๕-๒๕๔๙

ในการจัดพิมพ์เผยแพร่ครั้งนี้แยกเป็น ๕ เล่ม เพื่อประโยชน์ในการศึกษาได้ละเอียดยิ่งขึ้น โดยมีความสมบูรณ์ในแต่ละเล่ม แต่ถ้าประสงค์จะเข้าใจสถานการณ์การละเมิดสิทธิและข้อเสนอแนะต่างๆ ในสิทธิการจัดการที่ดินและป่าในภาพรวมอย่างครบถ้วน และการสรุปบทเรียนของคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า การอ่านทั้ง ๕ เล่มจะมีประโยชน์ยิ่งขึ้น

องค์ประกอบของชุดหนังสือ

เล่มที่ ๑ เสียงจากประชาชน การต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดิน กรณีร้องเรียน ๒๕๔๕ - ๒๕๕๐ และบทเรียนการตรวจสอบของคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

- บทนำ ความเป็นมาของโครงการศึกษาวิจัย และแนวทางการวิเคราะห์
- สถิติประมวลกรณีร้องเรียน และแบ่งกลุ่มประเภทกรณีร้องเรียน
- บทวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา
- ข้อเสนอแนะทางนโยบายและกฎหมาย
- บทเรียนการดำเนินงานของคณะกรรมการฯ และข้อเสนอแนะการดำเนินงานของ กสม.

ภาคผนวก

- สถิติกรณีร้องเรียนที่ดินและป่าเพิ่มเติมจนถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๕๐
- ประมวลผลการแก้ไขปัญหาจากหน่วยงานของรัฐ ตามรายงานผลการตรวจสอบโดย กสม. กรณีตรวจสอบโดยคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

เล่มที่ ๒ เสียงจากประชาชน การต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดิน กรณีร้องเรียน ๒๕๔๕-๒๕๕๐ “ที่ดินสาธารณะ และที่ราชพัสดุ”

ส่วนที่ ๑

- สถานการณ์ปัญหาที่สาธารณประโยชน์ และข้อเสนอแนะ

- ภาคผนวก** • สถิติกรณีร้องเรียนที่สาธารณะเพิ่มเติมจนถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๕๐
- รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดย กสม.

- ส่วนที่ ๒** • สถานการณ์ปัญหาที่ราชพัสดุ และข้อเสนอแนะ

- ภาคผนวก** • สถิติกรณีร้องเรียนที่ราชพัสดุเพิ่มเติมจนถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๕๐
- รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดย กสม.

เล่มที่ ๓ **เสียงจากประชาชน การต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดิน กรณีร้องเรียน ๒๕๔๕-๒๕๕๐**
“ที่ดินเอกชน”

- ส่วนที่ ๑** • สถานการณ์ปัญหาที่ดินเอกชน และข้อเสนอแนะ

- ภาคผนวก** • สถิติกรณีร้องเรียนที่ดินเอกชนเพิ่มเติมจนถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๕๐
- รายงานการศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ กรณีที่ดินชุมชนโรงกลวง จ.ระนอง
 - รายงานการศึกษาขบวนการฉ้อโกงที่ดินหนองกินเพล ต.บึงหวาย จ.อุบลราชธานี
 - รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดย กสม.

เล่มที่ ๔ **เสียงจากประชาชน การต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดิน กรณีร้องเรียน ๒๕๔๕-๒๕๕๐**
“ที่ดินในเขตป่า และสิทธิชุมชนในการจัดการที่ดินและป่า”

- ส่วนที่ ๑** • สถานการณ์ปัญหาที่ดินเอกชน และข้อเสนอแนะ

- ภาคผนวก** • สถิติกรณีร้องเรียนที่ดินและป่าเพิ่มเติมจนถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๕๐
- รายงานการศึกษาเรื่อง โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่
 - บทคัดย่อรายงานการศึกษา กรณีจัดการความขัดแย้งการใช้ประโยชน์ พื้นที่ป่าต้นน้ำ อ.เขียงกลาง จ.น่าน
 - บทคัดย่อรายงานการศึกษา กรณีสวนส้มฝาง แม่อาว ไชยปราการ จ.เชียงใหม่
 - บทคัดย่อรายงานการสำรวจโครงการตัดถนนผ่านอุทยานแห่งชาติ “แก่งกรุง”
 - รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดย กสม.

เล่มที่ ๕ เสียงจากประชาชน การต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดิน กรณีร้องเรียน ๒๕๔๕-๒๕๕๐
“การจัดการสวนป่าของรัฐและเอกชน”

ส่วนที่ ๑ • สถานการณ์ปัญหาที่ดินในสวนป่าของรัฐและเอกชน
และข้อเสนอแนะ

- ภาคผนวก** • รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดย กสม.
- รายงานการศึกษา ทางเลือกและรูปแบบการจัดการสวนป่าตามเงื่อนไขสัมปทานอย่างยั่งยืน
 - ข้อเสนอตอนนโยบายขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.)

คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่าทั้งสองชุด ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หวังอย่างยิ่งว่า การจัดพิมพ์หนังสือทั้ง ๕ เล่ม ในชุดสรุปบทเรียนและข้อเสนอแนะนี้จะเป็นประโยชน์ต่อท่านผู้อ่านในการทำความเข้าใจต่อปัญหาที่ดินและป่า เข้าใจสถานการณ์การละเมิดสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ซึ่งมีความรุนแรงเชิงโครงสร้างของสังคมไทยและยืดเยื้อมายาวนาน เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา ปกป้องสิทธิของผู้ถูกละเมิดสิทธิ ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย และคนจน ทั้งได้รับรู้ เข้าใจทั้งด้านผลงานและข้อจำกัด ข้ออ่อนในภารกิจของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อการเรียนรู้และพัฒนาต่อไป

ถ้ามีข้อบกพร่องใดๆ ยินดีน้อมรับด้วยความจริงใจ

สุณี ไชยรส

ศยามล ไกยูรวงศ์

๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๐

สารบัญ

คำนำ	คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	๓
จากบรรณาธิการ		๕
บทที่ ๑	ความเป็นมา ขอบเขตและวิธีการศึกษา	๑๓
	ความเป็นมาและสภาพปัญหา	๑๔
	ขอบเขตและวิธีการศึกษา	๒๕
บทที่ ๒	ภาพรวมสถานการณ์ปัญหาที่ดินป่า	๒๗
	๒.๑ ประเภทของเรื่องร้องเรียนที่ดินและป่า	๒๙
	๒.๒ ปัญหาที่ดินป่า แยกตามจังหวัด	๓๐
	๒.๓ ปัญหาที่ดินป่า แยกตามพื้นที่ป่า	๓๐
	๒.๔ ลักษณะปัญหาความขัดแย้ง	๓๑
บทที่ ๓	กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ	๔๙
	๓.๑ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่า	๕๑
	๓.๒ การจัดการและการแก้ไขปัญหารัฐ	๕๓
บทที่ ๔	บทวิเคราะห์ปัญหาที่ดินในเขตป่า	๖๕
	๔.๑ ปัญหาจากแนวคิด “แยกคนออกจากป่า”	๖๖
	๔.๒ ปัญหาจากกระบวนการดำเนินการของรัฐ	๖๙
	๔.๓ นโยบายการพัฒนาประเทศ	๗๗
	๔.๔ นโยบายความมั่นคงของประเทศ	๗๘
	๔.๕ ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวกับป่าไม้	๗๙
บทที่ ๕	บทเรียนการดำเนินงานของคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า	๘๑
	๕.๑ กระบวนการตรวจสอบ	๘๒
	๕.๒ หลักพิจารณาในการตรวจสอบสิทธิในที่ดินและการจัดการป่า	๘๕
	๕.๓ รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน	๘๙
	กรณีศึกษาจากรายงานผลการตรวจสอบโดย กสม.	
	๕.๔ ประสพการณ์และบทเรียนของคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า	๑๖๕

บทที่ ๖	มาตรการแก้ไขปัญหาและข้อเสนอเชิงนโยบาย	๑๖๙
๖.๑	มาตรการแก้ไขปัญหา	๑๗๒
๖.๒	ข้อเสนอเชิงนโยบาย	๑๗๓
ภาคผนวก ๑	สถิติการร้องเรียนที่ดินและป่า ถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๕๐	๑๗๗
ภาคผนวก ๒	บทสรุป : รายงานการศึกษา โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่	๑๘๑
ภาคผนวก ๓	บทคัดย่อ กรณีศึกษา : การจัดการความขัดแย้งการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าต้นน้ำ อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน	๒๐๕
ภาคผนวก ๔	บทคัดย่อ : รายงานการศึกษา “กรณีสวนส้มฝาง แม่อาวไชยปราการ : ปัญหาและกระบวนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง”	๒๑๙
ภาคผนวก ๕	บทคัดย่อ : รายงานการลงสำรวจพื้นที่โครงการตัดถนนผ่าป่าคลองแสง-เขาสก อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองยัน	๒๒๕
ภาคผนวก ๖	รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ • รายงานผลการตรวจสอบที่ ๓๒/๒๕๕๐ เรื่อง การละเมิดสิทธิบุคคล ๒๓๔ และทรัพย์สิน กรณีเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี นำกำลัง ถอนทำลายต้นยางพาราในแปลงที่ดินติดกับเขตอุทยานแห่งชาติไทรโยค • รายงานการตรวจสอบที่ ๕๕/๒๕๔๙ เรื่อง สิทธิชุมชน กรณีการประกาศ ๒๕๐ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ • รายงานผลการตรวจสอบที่ ๔๖/๒๕๔๙ เรื่องการละเมิดสิทธิชุมชนในการจัดการป่าและน้ำ กรณีการก่อสร้างฝายน้ำล้นในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ฝาง ตำบลแม่สาว อำเภอแม่อาว จังหวัดเชียงใหม่	๒๓๓
ภาคผนวก ๗	คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ • รายชื่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ • โครงสร้างคณะอนุกรรมการ • ความหมายของเครื่องหมาย • คำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการฯ • แนะนำหนังสือคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	๒๓๓ ๒๓๕ ๒๓๖ ๒๓๘ ๒๓๙ ๒๔๕



บทที่ ๑

ความเป็นมา ขอบเขต และวิธีศึกษา



ความเป็นมาและสภาพปัญหา

ฐานความคิดในการจัดการป่าของรัฐ เปลี่ยนแปลงตามทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจในแต่ละยุคสมัย ยุคก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ ๑ รัฐไม่เคยมีความคิดในการอนุรักษ์ป่าไม้ เนื่องจากรัฐตั้งแต่อดีตได้ใช้ทรัพยากรป่าไม้เป็นแหล่งหารายได้ที่สำคัญจากความอุดมสมบูรณ์ของป่า ด้วยการให้สัมปทานการทำไม้กับเอกชน การออกกฎหมายเกี่ยวกับป่าในครั้งแรก ด้วยการ



ตรา พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ศ.๒๔๘๔ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อการสงวนหวงห้ามที่ดิน ที่รัฐต้องการหารายได้มากกว่าการที่ประชาชนต้องการใช้ประโยชน์

พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ศ.๒๔๘๔ ได้กำหนดคำนิยาม **ป่า ในมาตรา ๔ (๑)** ว่า “ที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน”

คำนิยามของ **ป่า** ใน พ.ร.บ.ป่าไม้ ๒๔๘๔ จึงเป็นการกำหนดว่า พื้นที่ใดไม่มีเอกสารสิทธิหรือไม่ได้แจ้งการครอบครองตามกฎหมาย ให้ถือว่าเป็นป่าที่รัฐมีอำนาจครอบครอง ดูแลรักษา ดังนั้น ไม่ว่าประชาชน หรือ ชุมชนได้ตั้งถิ่นฐานครอบครองและใช้ประโยชน์ในที่ดิน แต่ไม่ได้รับเอกสารสิทธิที่ดิน ด้วยสาเหตุใดๆ ก็ตาม ถือว่าที่ดินดังกล่าวเป็นพื้นที่ป่าของรัฐตามคำนิยาม พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ศ.๒๔๘๔

ในอดีต รัฐได้ใช้แนวความคิดดังกล่าวในการจัดการกับ “ป่า” โดยไม่เกิดปัญหาความขัดแย้งกับชาวบ้านและชุมชน เนื่องจากที่ดินที่จำเป็นต่อการครองชีพของประชาชนยังมีอยู่เพียงพอ ต่อมา เมื่อเศรษฐกิจขยายตัว จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น มีการขยายพื้นที่ทำประโยชน์ในที่ดินรกร้างว่างเปล่า ที่ดินในเขตป่า ตลอดจนมีการขยายตัวของการทำไม้ และการลักลอบตัดไม้จำนวนมาก ทำให้ป่าไม้ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว เกิดสภาพความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศอย่างรุนแรง ส่งผลให้รัฐต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการจัดการป่า ด้วยการประกาศนโยบายป่าไม้ พ.ศ.๒๕๒๘ โดยมีเป้าหมายให้มีพื้นที่ป่า ๔๐% โดยแบ่งเป็นป่าอนุรักษ์ ๑๕% และป่าเศรษฐกิจ ๒๕% ของเนื้อที่รวมทั้งประเทศ

แต่การบุกรุกทำลายป่าด้วยข้ออ้างของการได้รับสัมปทานป่าไม้ ยิ่งขยายวงกว้างขวางมากขึ้น ในที่สุด ภายใต้แรงกดดันจากภาคประชาชน ในปี พ.ศ.๒๕๓๒ รัฐบาลในสมัยนั้นต้องประกาศยกเลิกสัมปทานการทำไม้ทั่วประเทศ

และเปลี่ยนแปลงให้มีป่าอนุรักษ์ ๒๕% และป่าเศรษฐกิจ ๑๕ % แทนสัดส่วนเดิม นอกจากนั้นยังพยายามดำเนินการแยกคนออกจากป่าเพื่อฟื้นฟูสภาพป่า และป้องกันการบุกรุกของชาวบ้าน ซึ่งรัฐเห็นว่าเป็นต้นเหตุสำคัญของการทำลายป่า

ภายหลังจากคณะรัฐมนตรี (ครม.) ได้มีมติให้ดำเนินการจำแนกประเภทป่าให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ในปี ๒๕๓๕ โดยกำหนดให้มีป่าเพื่อการเกษตร (โซน A) ป่าเศรษฐกิจ (โซน E) และป่าเพื่อการอนุรักษ์ (โซน C) กรมป่าไม้ได้พยายามผลักดันให้ป่าอนุรักษ์เป็นป่าที่ได้รับการประกาศตามกฎหมาย จึงมีการเร่งขยายพื้นที่ป่าเดิม และประกาศจัดตั้งเขตป่าใหม่ต่างๆ จำนวนมาก

ในการดำเนินการดังกล่าว ไม่ได้คำนึงถึงข้อเท็จจริงของการครอบครองใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ไม่มีการสำรวจ และให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการตรวจสอบแนวเขต จึงทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนและชาวบ้านจำนวนมาก กลายเป็นสาเหตุที่สำคัญของความขัดแย้ง ในเรื่องที่ดินในเขตป่า จนทำให้รัฐบาลในยุคต่อๆ มา ได้พยายามดำเนินการแก้ไขปัญหามา ชัดแย้งดังกล่าว ด้วยการออกเป็นมติ ครม.หลายฉบับ แต่ปัญหาก็ซับซ้อนยิ่งขึ้น เมื่อพบว่ามติ ครม.เกือบทุกฉบับ สะท้อนให้เห็นถึงฐานคิดในการแก้ปัญหาที่ไม่ยอมรับกระบวนการมีส่วนร่วม และไม่เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่า รัฐได้ใช้วิธีการทางการบริหารจัดการ โดยยึดเอาอำนาจของราชการเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหา ซึ่งทำให้เกิดการเผชิญหน้า โดยข้าราชการที่เกี่ยวข้องใช้อำนาจที่เลือกปฏิบัติต่อประชาชนและชุมชนในเขตป่า

นอกจากนั้น ผลของทิศทางการพัฒนาประเทศอย่างรวดเร็วโดยเน้นการสนับสนุนกลุ่มทุนทั้งในและต่างประเทศในช่วงหลัง ทำให้เกิดโครงการต่างๆ ของรัฐจำนวนมาก ที่ส่งผลกระทบ

ต่อวิถีชีวิตของคนในเขตป่า ตลอดจนการยินยอมให้อุตสาหกรรมเกษตร ขยายพื้นที่เพาะปลูกจำนวนมากศาล โดยไม่มีมาตรการควบคุมที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้ง ในการแย่งชิงแหล่งน้ำและป่าไม้ ที่เคยเป็นแหล่งอาหาร และทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนโดยรอบ การเผชิญหน้าระหว่างเอกชนที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชุมชน มีความรุนแรงจนเป็นสาเหตุของการเสียชีวิตของผู้นำชุมชนจำนวนมากในรอบ ๑๐ ปีที่ผ่านมา

ในการดำเนินการแก้ไขปัญหาเรื่องร้องเรียน ในกรณีที่ดินป่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้มอบหมายให้คณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ดำเนินการตรวจสอบกรณีร้องเรียนเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินและสิทธิชุมชนในการจัดการป่า ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๕๐ พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และระเบียบคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ๒๕๔๕

โดยก่อนหน้าปี ๒๕๔๖ เรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับที่ดินยังมีไม่มากนัก และยังไม่มีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการตามประเด็น เรื่องร้องเรียนทั้งหมดมีการตรวจสอบโดยคณะอนุกรรมการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนชุดที่ ๑-๔ ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ต่อมาเมื่อมีการตั้งคณะอนุกรรมการด้านฐานทรัพยากรขึ้นเป็นการเฉพาะ จึงมีการตั้งคณะอนุกรรมการสิทธิที่ดินและน้ำขึ้น และต่อมาเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับที่ดินและป่ามากขึ้นเรื่อยๆ จึงมีการเปลี่ยนแปลงเป็นคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า และแยกประเด็นน้ำเป็นคณะอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำและแร่ และขยายเพิ่มคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการ

ที่ดินและป่าชุดที่สองในเวลาต่อมา

คณะอนุกรรมการฯ ทั้งสองชุดได้ร่วมกันจัดทำรายงานสถานการณ์สิทธิในการจัดการที่ดินและป่า โดยประมวลจากกรณีร้องเรียนทั้งหมดตั้งแต่ปี ๒๕๔๕ ถึงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๔๙ ซึ่งอยู่ในกระบวนการตรวจสอบของคณะอนุกรรมการฯ ทั้งสองชุด จำนวน ๒๗๑ กรณี และจำแนกเป็นกรณีร้องเรียนเรื่องสิทธิในที่ดินที่ขัดแย้งกับเขตป่า และสิทธิชุมชนในการจัดการป่าทั้งหมด ๙๑ กรณี ในจำนวนนี้เป็นปัญหาที่ดินในเขตป่า ๘๑ กรณี และเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสวนป่าโดยองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) และการให้เอกชนเช่าสวนป่า ๑๐ กรณี ซึ่งแยกการวิเคราะห์และเป็นรายงานที่มีการจัดพิมพ์อีกฉบับหนึ่ง

กรณีร้องเรียนสิทธิในที่ดินป่า และสิทธิชุมชนในการจัดการป่า ๘๑ กรณี (ตาราง ๑) ประกอบด้วยปัญหาจากการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าไม้ถาวร ทับซ้อนที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของประชาชน ทำให้ประชาชนไม่ได้เอกสารสิทธิที่ดิน ไม่มีความมั่นคงในการทำประโยชน์ที่ดิน การถูกจับกุม ดำเนินคดี ถูกทำลายทรัพย์สิน ปัญหาชาวสวนยางถูกห้ามโค่นไม้ยางพาราในที่ดินเดิมของตน ปัญหาการอพยพชุมชนออกจากพื้นที่ที่รัฐมีโครงการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ และปัญหาที่เกิดจากนโยบายความมั่นคง ปัญหาทั้งหมดนี้สร้างความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับประชาชนจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีปัญหาร้องเรียนให้ตรวจสอบโครงการต่างๆ ได้แก่ ถนน อ่างเก็บน้ำ และโครงการต่างๆ ซึ่งนำเสนอโดยรัฐ แต่ประชาชนในพื้นที่มีความประสงค์ที่จะรักษาป่าธรรมชาติมากกว่าการพัฒนาซึ่งทำลายพื้นที่ป่า

ตาราง ๑ : กรณีร้องเรียน สิทธิในที่ดินที่ขัดแย้งเขตป่า และสิทธิชุมชนในการจัดการป่า
(จาก ๒๕๔๕ - ๓๐ กันยายน ๒๕๔๙)

	เลขที่ คำร้อง	จังหวัด	อำเภอ	ถูก จับ กุม	ถูก อพยพ/ ถูกยึดที่	ทำลาย ทรัพย์สิน	โครงการของ รัฐ / ธุรกิจ เอกชน	ประเภทป่า
๑	๒๗๑/ ๒๕๔๘	กระบี่	เมือง					ป่าสงวน ป่าคุ้มครอง
๒	๗๒/ ๒๕๔๙	กระบี่ (เกาะพีพี)	เมือง					อุทยาน
๓	๔๐๒/ ๒๕๔๘	กระบี่	เกาะลันตา	✓				ป่าสงวน
๔	๗/๒๕๔๘	กระบี่	คลองท่อม				ปลูกป่า	-
๕	๑๘๔/ ๒๕๔๙	กระบี่	เมือง	✓				ป่าสงวน ป่าคุ้มครอง
๖	๖๕๓/ ๒๕๔๘	กระบี่	อ่าวลึก					ป่าสงวน
๗	๗๓/ ๒๕๔๙	กระบี่	เกาะลันตา	✓				อุทยาน
๘	๔๓๒/ ๒๕๔๙	กระบี่	เมือง (ต.เขาคราม)					ป่าไม้ถาวร
๙	๖๘๘/ ๒๕๔๘	กระบี่	คลองท่อม	✓				ป่าสงวน
๑๐	๑๔๕/ ๒๕๔๙	กระบี่	เมือง					ป่าสงวน
๑๑	๖๑๔/ ๒๕๔๘	กระบี่	เมือง	✓				ป่าสงวน อุทยาน

	เลขที่ คำร้อง	จังหวัด	อำเภอ	ถูก จับ กุม	ถูก อพยพ/ ถูกยึดที่	ทำลาย ทรัพย์สิน	โครงการของ รัฐ / ธุรกิจ เอกชน	ประเภทป่า
๑๒	๒๗๕/ ๒๕๔๗	กระบี่	คลองท่อม			✓	อ.อ.ป.	สวนป่าห้วย น้ำขาว
๑๓	๑๘๖/ ๒๕๔๙	กระบี่	คลองท่อม				อ.อ.ป.	
๑๔	๔๓๕/ ๒๕๔๙	กระบี่	เมือง		✓		อ.อ.ป.	
๑๕	๖๓๔/ ๒๕๔๗	กระบี่	คลองท่อม			✓		ป่าคุ้มครอง ป่าสงวน
๑๖	๒๒๕/ ๒๕๔๘	กระบี่	คลองท่อม				อ.อ.ป.	
๑๗	๕๒๗/ ๒๕๔๘	กาญจนบุรี	ศรีสวัสดิ์ (เขื่อนศรี- นครินทร์)	✓	✓		เขื่อน	อุทยาน
๑๘	๕๑๔/ ๒๕๔๘	กาญจนบุรี	ไทรโยค	✓		✓		อุทยาน
๑๙	๕๔/ ๒๕๔๘	กาญจนบุรี	ศรีสวัสดิ์					ป่าสงวน อุทยาน
๒๐	๕๗๐/ ๒๕๔๗	กาญจนบุรี	ทองผาภูมิ (คิลิตี้)	✓				อุทยาน
๒๑	๗๔๑/ ๒๕๔๘	จันทบุรี	แก่งหางแมว	✓				เขตรักษา พันธุ์สัตว์ป่า
๒๒	๖๓๕/ ๒๕๔๗	ชัยภูมิ	คอนสาร		✓		อ.อ.ป.	
๒๓	๖๓๖/ ๒๕๔๘	ชัยภูมิ	คอนสาร		✓			เขตรักษา พันธุ์ฯ

	เลขที่ คำร้อง	จังหวัด	อำเภอ	ถูก จับ กุม	ถูก อพยพ/ ถูกยึดที่	ทำลาย ทรัพย์สิน	โครงการของ รัฐ / ธุรกิจ เอกชน	ประเภทป่า
๒๔	๔๙๕/ ๒๕๔๘	ชัยภูมิ	คอนสาร	✓	✓			เขตรักษา พันธุ์ฯ
๒๕	๒๐๖/ ๒๕๔๘	ชุมพร	หลังสวน	✓			อ.อ.ป.	
๒๖	๕๕๐/ ๒๕๔๘	ชุมพร	ท่าแซะ	✓			เขื่อนท่าแซะ	อุทยาน, เขต รักษาพันธุ์ฯ
๒๗	๔๕/ ๒๕๔๖	เชียงราย	เวียงชัย	✓	✓		ปลูกป่า	ป่าสงวน
๒๘	๔๐๐/ ๒๕๔๘	เชียงราย	เวียงป่าเป้า					อุทยาน
๒๙	๔๐๓/ ๒๕๔๘	เชียงใหม่	แม่ฮ่าย				ฝาย	อุทยาน
๓๐	๓๑๖/ ๒๕๔๘	เชียงใหม่	แม่ฮ่าย		✓	✓	โครงการ พระราชดำริฯ	ป่าสงวน
๓๑	๑๓๕/ ๒๕๔๙	เชียงใหม่	ไชย- ปราการ					ป่าสงวน
๓๒	๔๖๔/ ๒๕๔๘	เชียงใหม่	เชียงดาว		✓		ฝาย	อุทยาน
๓๓	๑๘๙/ ๒๕๔๙	เชียงใหม่	เมือง	✓	✓		ไนท์ซาฟารี/ อพท.	อุทยาน
๓๔	๒๖๒/ ๒๕๔๖	เชียงใหม่	แม่ฮ่าย ฝาง ไชยปราการ				สวนส้ม	ป่าสงวน
๓๕	๔๖๓/ ๒๕๔๙	เชียงใหม่	พร้าว	✓	✓			อุทยาน

	เลขที่ คำร้อง	จังหวัด	อำเภอ	ถูก จับ กุม	ถูก อพยพ/ ถูกยึดที่	ทำลาย ทรัพย์สิน	โครงการของ รัฐ / ธุรกิจ เอกชน	ประเภทป่า
๓๖	๗๔/ ๒๕๔๙	เชียงใหม่	หางดง	✓	✓	✓	อพท.	อุทยาน
๓๗	๓๔๙/ ๒๕๔๘	เชียงใหม่ พระสุพจน์ (ถูกฆาต- กรรม)	ฝาง				กลุ่มอิทธิพล	ป่าสงวน
๓๘	๓๕๔/ ๒๕๔๘	เชียงใหม่	แม่ปิง					ป่าไม้ถาวร
๓๙	๖๑๖/ ๒๕๔๗	ตรัง	นาโยง	✓				อุทยาน
๔๐	๒๖/ ๒๕๔๙	ตรัง	นาโยง					อุทยาน
๔๑	๖๐๗/ ๒๕๔๘	นครราชสีมา	ปักธงชัย	✓				พ.ร.บ.ป่าไม้ ๒๕๔๔
๔๒	๓๘๙/ ๒๕๔๗	นครราชสีมา	ครบุรี					ป่าสงวน
๔๓	๒๖๕/ ๒๕๔๙	นครราชสีมา	ปากช่อง				ตัดถนน	อุทยาน
๔๔	๒๕/ ๒๕๔๙	นครศรีธรรม- ราช	นบพิตำ				ทุนรุกป่า	ป่าสงวน, อุทยาน
๔๕	๓๔๒/ ๒๕๔๘	นครศรีธรรม- ราช	ปากพนัง			✓	ปลูกป่า	ป่าสงวน
๔๖	๘๓๐/ ๒๕๔๖	นครศรีธรรม- ราช	ทุ่งใหญ่		✓		อ.อ.ป.	ป่าตาม มติ ครม.
๔๗	๒๕๖/ ๒๕๔๖	น่าน	เขียงกลาง	✓	✓	✓	ปลูกป่า	ป่าสงวน

	เลขที่ คำร้อง	จังหวัด	อำเภอ	ถูก จับ กุม	ถูก อพยพ/ ถูกยึดที่	ทำลาย ทรัพย์สิน	โครงการของ รัฐ / ธุรกิจ เอกชน	ประเภทป่า
๔๘	๒๑๑/ ๒๕๔๘	บุรีรัมย์	ชำนิ					ป่าสงวน
๔๙	๖๓๒/ ๒๕๔๗	บุรีรัมย์	โนนดินแดง		✓		ทุน / เช่าทำ สวนป่า	อุทยาน
๕๐	๔๕๙/ ๒๕๔๖	บุรีรัมย์	โนนดินแดง				อ.อ.ป.	
๕๑	๑๕๕/ ๒๕๔๘	ประจวบฯ	กิ่งสามร้อย ยอด	✓				อุทยาน
๕๒	๓๙๓/ ๒๕๔๙	ประจวบฯ	กิ่งสามร้อย ยอด					ป่าไม้ถาวร
๕๓	๔๓๔/ ๒๕๔๙	พังงา	ท้ายเหมือง				สร้าง อนุสรณ์ฯ สินามิ	อุทยาน
๕๔	๕๙๑/ ๒๕๔๘	พังงา	ตะกั่วป่า	✓	✓		บ้านสินามิ	ป่าไม้ถาวร, ป่าสงวน
๕๕	๑๕๓/ ๒๕๔๘	พัทลุง	กิ่งศรีนครินทร์				โรงไฟฟ้า	อุทยาน
๕๖	๒๘/ ๒๕๔๙	พัทลุง	ศรีบรรพต	✓			อ่างเก็บน้ำ	อุทยาน
๕๗	๔๓๙/ ๒๕๔๙	พัทลุง	ศรีบรรพต					อุทยาน
๕๘	๑๐๗/ ๒๕๔๘	พัทลุง	กิ่งศรีนครินทร์					ป่าไม้ถาวร, ป่าสงวน, อุทยาน

	เลขที่ คำร้อง	จังหวัด	อำเภอ	ถูก จับ กุม	ถูก อพยพ/ ถูกยึดที่	ทำลาย ทรัพย์สิน	โครงการของ รัฐ / ธุรกิจ เอกชน	ประเภทป่า
๕๙	๓๒๘/ ๒๕๔๘	เพชรบูรณ์	หล่มสัก					เขตรักษา พันธุ์ฯ
๖๐	๓๕๐/ ๒๕๔๘	เพชรบูรณ์	หล่มสัก	✓	✓		หมู่บ้านป่าไม้	เขตรักษา พันธุ์ฯ
๖๑	๔๘๐/ ๒๕๔๙	เพชรบูรณ์	หนองไผ่	✓				เขตรักษา พันธุ์ฯ
๖๒	๓๖๖/ ๒๕๔๘	เพชรบูรณ์	น้ำหนาว	✓				ป่าสงวน
๖๓	๗๑๙/ ๒๕๔๘	เพชรบูรณ์	น้ำหนาว	✓				ป่าสงวน
๖๔	๑๒๘/ ๒๕๔๘	เพชรบูรณ์	น้ำหนาว	✓				ป่าสงวน
๖๕	๖๙๗/ ๒๕๔๘	มุกดาหาร	คำชะอี	✓				เขตรักษา พันธุ์ฯ
๖๖	๒๐๕/ ๒๕๔๙	แม่ฮ่องสอน (แม่ฮ่องสอน)	แม่สะเรียง	✓				ป่าสงวน
๖๗	๔๑๔/ ๒๕๔๙	ระนอง	กะเปอร์				อ.อ.ป.	
๖๘	๒๕๐/ ๒๕๔๙	ระนอง	เมือง					ป่าคุ้มครอง, ป่าสงวน, ป่า ตามมติ ครม.
๖๙	๔๕๙/ ๒๕๔๘	ระยอง	เมือง					พ.ร.บ.ป่าไม้ ๒๕๔๔
๗๐	๕/๒๕๔๙	ราชบุรี	บ้านคา					ส.ป.ก, อุทยาน

	เลขที่ คำร้อง	จังหวัด	อำเภอ	ถูก จับ กุม	ถูก อพยพ/ ถูกยึดที่	ทำลาย ทรัพย์สิน	โครงการของ รัฐ / ธุรกิจ เอกชน	ประเภทป่า
๗๑	๔๔๗/ ๒๕๔๗	ราชบุรี	ปากท่อ				เตรียม ประกาศ อุทยานฯ	ป่าสงวน, อุทยาน
๗๒	๙/ ๒๕๔๘	ลำปาง	แม่พริก	✓				ป่าสงวน
๗๓	๖๖/ ๒๕๔๙	เลย	เมือง					ป่าสงวน
๗๔	๖๙/ ๒๕๔๙	เลย	ภูกระดึง	✓				อุทยาน
๗๕	๔๓๖/ ๒๕๔๙	ศรีสะเกษ	ขุนหาญ	✓			สวนป่า	ป่าสงวน, เขตรักษา พันธุ์ฯ
๗๖	๒๘๕/ ๒๕๔๘	สระแก้ว	ตาพระยา				สวนป่า	
๗๗	๒๘๓/ ๒๕๔๘	สระแก้ว	วัฒนานคร	✓				ป่าสงวน, ส.ป.ก
๗๘	๓๑๗/ ๒๕๔๙	สระแก้ว	ตาพระยา				ความมั่นคง ชายแดน	ที่สาธารณะ, ป่าสงวน
๗๙	๒๘๒/ ๒๕๔๘	สระแก้ว	ตาพระยา					ป่าสงวน
๘๐	๕๕/ ๒๕๔๘	สุพรรณบุรี	ด่านช้าง	✓				อุทยาน
๘๑	๔๒๓/ ๒๕๔๗	สุพรรณบุรี	ด่านช้าง	✓	✓		สถานอาหาร สัตว์, อ่างเก็บ น้ำ, ปลูกป่า	ป่าสงวน, อุทยาน

	เลขที่ คำร้อง	จังหวัด	อำเภอ	ถูก จับ กุม	ถูก อพยพ/ ถูกยึดที่	ทำลาย ทรัพย์สิน	โครงการของ รัฐ / ธุรกิจ เอกชน	ประเภทป่า
๘๒	๖๙๓/ ๒๕๔๘	สุราษฎร์ฯ	เกาะสมุย					พ.ร.บ.ป่าไม้ ๒๕๔๔
๘๓	๑๙๓/ ๒๕๔๙	สุราษฎร์ฯ	คีรีรัฐนิคม - กิ่งอ. วิภาวดี				ป่าชุมชน	อุทยาน
๘๔	๔๔๒/ ๒๕๔๘	สุราษฎร์ฯ	ไชยา	✓			อ.อ.ป.	
๘๕	๘๖๘/ ๒๕๔๕	สุราษฎร์ฯ	พนม	✓				ป่าสงวน
๘๖	๒๗๖/ ๒๕๔๘	สุราษฎร์ฯ	ท่าชนะ	✓			ทุนรุกป่า	อุทยาน
๘๗	๑๑๙/ ๒๕๔๘	สุรินทร์	กาบเชิง				พัฒนา ชายแดน	เขตรักษา พันธุ์ฯ
๘๘	๗๓๒/ ๒๕๔๘	สุรินทร์	เมือง	✓				ป่าสงวน
๘๙	๔๐๕/ ๒๕๔๙	อุดรธานี	หนองอ้อ	✓				ป่าสงวน
๙๐	๓๗๘/ ๒๕๔๙	อุบลราชธานี	โขงเจียม				ทุนรุกป่า	อุทยาน
๙๑	๒๓๑/ ๒๕๔๘	อุบลราชธานี	โขงเจียม				ทุนรุกป่า	อุทยาน

ขอบเขตและวิธีการศึกษา

ขอบเขตการศึกษา ผู้ศึกษาได้ใช้ข้อมูลการร้องเรียน ที่ กสม. มอบหมายคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ทั้งสองชุดตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๕ ถึงเดือนกันยายน ๒๕๔๙ เฉพาะประเภทปัญหาสิทธิในที่ดินที่ขัดแย้งกับเขตป่าจำนวน ๘๑ เรื่อง^๑

วิธีการศึกษา ผู้ศึกษาใช้ข้อมูลจากการร้องเรียน ในการประมวลสถานการณ์ จำแนกประเภทของปัญหา สาเหตุของการร้องเรียน และวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาความขัดแย้ง นอกจากนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาระเบียบ กฎหมาย ที่เป็นส่วนสำคัญของปัญหาและมีผลต่อความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้น การบริหารจัดการของรัฐ ที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหา ตลอดจนกระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ ที่ผ่านมา มีความสำเร็จและล้มเหลว จุดอ่อน จุดแข็ง อย่างไร

ส่วนในบทที่ ๕ ว่าด้วยบทเรียนการดำเนินงานของคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่าทั้งสองชุด ในการแก้ไขปัญหา จะชี้ให้เห็นบทเรียนที่สำคัญในกระบวนการแก้ไขปัญหา กระบวนการตรวจสอบของคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ตลอดจนการนำเสนอกรณีตัวอย่าง จากรายงานผลการตรวจสอบที่คณะอนุกรรมการฯ นำเสนอต่อ กสม. สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาลึกลงไปในรายละเอียดของสภาพปัญหา กระบวนการแก้ไขปัญหา และกระบวนการตรวจสอบของคณะอนุกรรมการฯ ควรอ่านกรณีตัวอย่างที่เป็นรายงานการตรวจสอบฉบับสมบูรณ์ซึ่งอยู่ในภาคผนวก

งานศึกษาชิ้นนี้ ต้องการสรุปสถานการณ์ปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่ดินป่า และบทเรียนการดำเนินงานของคณะอนุกรรมการฯ อย่างเป็นระบบ ตลอดจนข้อค้นพบและข้อเสนอที่จะเป็นประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาต่อไปในอนาคต ทั้ง



๑ ในการจัดพิมพ์บรรณานุกรมได้ปรับปรุงสถิติคำร้องถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๕๐ พบว่ามีเรื่องร้องเรียนสิทธิในที่ดินป่าเพิ่มจาก ๘๑ กรณี เป็น ๑๑๒ กรณี และมีรายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดย กสม. ในกรณีที่ดินป่า ถึง ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๐ จำนวน ๒๗ เรื่อง ซึ่งนำบางกรณีมาประกอบในภาคผนวกของการจัดพิมพ์ครั้งนี้ (ดูภาคผนวก)



ในการดำเนินงานของ กสม. ต่อภาคประชาชน

นิยามศัพท์

๑. ป่าคุ้มครอง หมายถึง ป่าที่ได้กำหนดให้เป็นป่าคุ้มครอง ตาม พ.ร.บ.คุ้มครอง และ สงวนป่า พ.ศ.๒๕๔๑ ฉบับที่ ๒ พ.ศ.๒๕๔๖ และ ฉบับที่ ๓ พ.ศ.๒๕๔๗ ต่อมา พ.ร.บ.คุ้มครอง และ สงวนป่า ทั้ง ๓ ฉบับ ได้ถูกยกเลิก โดย พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ ทำให้ป่า คุ้มครองทั้งหมดเปลี่ยนสภาพเป็นป่าสงวนแห่งชาติ

๒. ป่าสงวนแห่งชาติ หมายถึง ป่าที่ได้ กำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ตาม พ.ร.บ.ป่า สงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗

๓. ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย หมายถึง อุทยานแห่งชาติ ตาม พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้าม

ล่าสัตว์ป่า ตาม พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.๒๕๐๓ และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.๒๕๓๕

๔. ป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี หมายถึง ป่าที่คณะรัฐมนตรีมีมติกำหนดให้เป็น ป่าเพื่อการอนุรักษ์ (โซนซี) และป่าที่คณะ รัฐมนตรีมีมติกำหนดให้เป็นป่าต้นน้ำลำธาร (ลุ่ม น้ำชั้น ๑ เอ ปี)

๕. เขตอนุรักษ์ หมายถึง ป่าอนุรักษ์ตาม กฎหมายและป่าอนุรักษ์ตามมติ ครม. เขตสงวน เพื่อการท่องเที่ยว และเขตพื้นที่คุ้มครองอย่าง อื่นเพื่อสงวนและรักษาสภาพธรรมชาติตามที่มี กฎหมายกำหนด

๖. ป่าไม้ถาวร หมายถึง ป่าที่คณะรัฐมนตรี กำหนดให้เป็นป่าไม้ถาวร

๗. ป่าชายเลน หมายถึง ป่าที่คณะรัฐมนตรี กำหนดให้เป็นป่าชายเลน



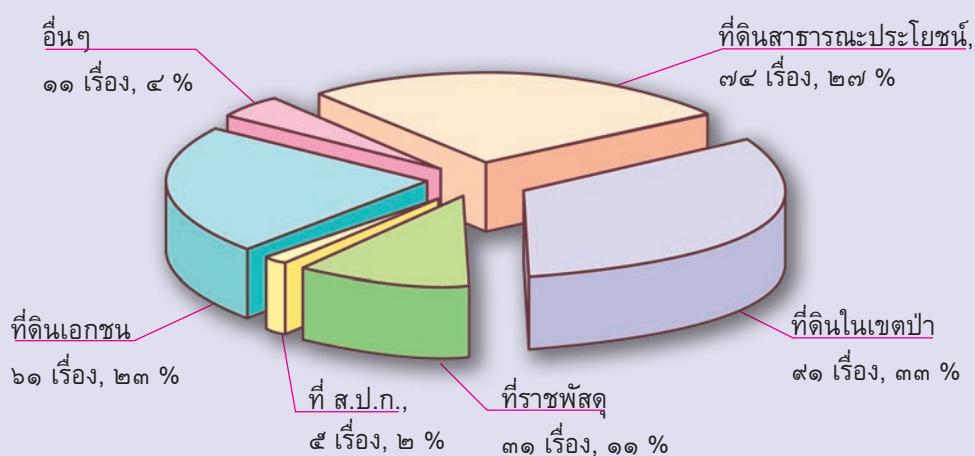
บทที่ ๒

ภาพรวมสถานการณ์ปัญหาที่ดินป่า

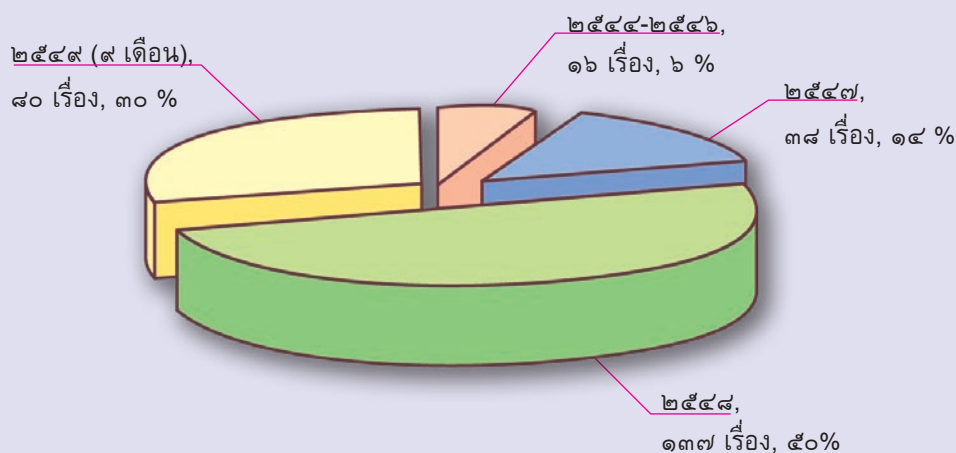
บทนี้ เป็นการประมวลสถานการณ์ในด้านต่าง ๆ ของความขัดแย้งปัญหาที่ดินป่า โดยครอบคลุมปัญหาจากการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตป่าชายเลน ป่าไม้ถาวร

ความขัดแย้งโดยส่วนใหญ่ เกิดจากการประกาศเขตป่าทับซ้อนที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของประชาชน ทำให้ประชาชนไม่ได้เอกสารสิทธิที่ดิน ไม่มีความมั่นคงในการทำประโยชน์ที่ดิน ถูกจับกุม ดำเนินคดี ถูกทำลายทรัพย์สิน

กราฟวงกลมแสดงจำนวนและสัดส่วนเรื่องร้องเรียนตามประเภทปัญหา



กราฟวงกลมแสดงจำนวนและสัดส่วนเรื่องร้องเรียนรายปี



นอกจากนี้ ยังมีกรณีการปลูกป่าเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน กรณีชาวสวนยางถูกห้ามโค่นไม้ยางพาราที่ปลูกด้วยตนเอง ปัญหาการบุกรุกใช้ประโยชน์ของนายทุน ทำให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อวิถีชีวิต และความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ ปัญหาร้องเรียนให้ตรวจสอบโครงการต่างๆ ได้แก่ ถนน อ่างเก็บน้ำ และโครงการต่างๆ ซึ่งนำเสนอโดยรัฐ แต่ประชาชนในพื้นที่มีความประสงค์ที่จะรักษาป่าธรรมชาติมากกว่าการพัฒนาซึ่งทำลายพื้นที่ป่า และส่งผลให้มีการอพยพประชาชนออกนอกพื้นที่ทำกินเดิม ปัญหาที่เกิดจากนโยบายความมั่นคงตามแนวตะเข็บชายแดน

ที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่ง คือ ชุมชนต้องการรักษาป่าธรรมชาติ และมีสิทธิมีส่วนร่วมในการจัดการและรักษาป่าเช่น คัดค้านการตัดถนนหรือโครงการที่กระทบต่อป่า

ปัญหาทั้งหมดนี้สร้างความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับประชาชนจำนวนมาก

การประมวลสถานการณ์ดังกล่าว ได้ใช้ฐานข้อมูลของผู้ร้อง จำนวนทั้งหมด ๘๑ กรณี จากกรณีการร้องเรียนปัญหาที่ดินในเขตป่า ๘๑ กรณี ที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) มอบหมายให้คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่าทั้งสองชุด จนถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙

เนื่องจากกรณีร้องเรียนเรื่องสวนป่าในการดำเนินงานขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) และการให้เอกชนเช่าทำสวนป่า จำนวน ๑๐ กรณี^๒ ได้มีการนำเสนอแยกออกไป เพราะเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแง่มุมของการประกอบการโดยองค์กรที่เช่าพื้นที่ป่าทำประโยชน์เชิงพาณิชย์

๒.๑ ประเภทของเรื่องร้องเรียนที่ดินและป่า

ปัญหาร้องเรียนกรณีที่ดินในเขตป่า มีทั้งหมด ๘๑ กรณี มีปริมาณมากเป็นอันดับ ๑ ในเรื่องร้องเรียนประเภทที่ดินและป่า ตั้งแต่ปี ๒๕๔๔ จนถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙ จำนวนทั้งหมด ๓๗๑ เรื่อง

ไม่เพียงแต่เรื่องร้องเรียนคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ในกรณีที่ดินในเขตป่า จะมีสัดส่วนสูงที่สุดในประเภทปัญหาที่ดินเท่านั้น ในงานวิจัย “โครงการศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินใน

ประเทศไทย ระยะที่ ๑” โดย ศยามล ไกยูรวงศ์ และคณะ ยังพบเช่นเดียวกันว่า จากการสุ่มตัวอย่างปัญหาที่ดิน ๖๓๘ กรณี พบว่าปัญหาที่ดินในเขตป่ามีมากถึง ๓๒๐ กรณี คิดเป็น ๔๓.๒๔% ของประเภทปัญหาที่ดินทั้งหมด

ข้อมูลจากเรื่องร้องเรียนต่อ กสม. และงานวิจัยฉบับดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ปัญหาที่ดินในเขตป่า มีผู้ที่ได้รับผลกระทบจำนวนมาก และเนื่องจากเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการโต้แย้งสิทธิ ความชอบธรรม ทศนคติ ในการดูแลรักษาป่า

๒ สุนี ไชยรส และ ศยามล ไกยูรวงศ์ บรรณาธิการ. เสี่ยงจากประชาชน การต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดิน กรณีร้องเรียน ปี ๒๕๔๕-๒๕๕๐ เรื่อง “การจัดการสวนป่าของรัฐและเอกชน”, สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๕๑

ตลอดจนกระบวนการจัดการของรัฐทั้งในอดีตและปัจจุบัน รวมทั้งกฎหมายและมติคณะรัฐมนตรีจำนวนมากที่เกี่ยวข้อง ทำให้ปัญหาที่ดินในเขตป่า ทั้งการขัดแย้งที่ดินทำกิน และสิทธิชุมชนในการจัดการป่า ไม่สามารถคลี่คลายได้โดยง่าย และเป็นปัญหาสะสมเรื้อรังที่นับวันจะมีปริมาณเพิ่มขึ้นและเกิดความรุนแรงมากยิ่งขึ้นในอนาคต

๒.๒ ปัญหาที่ดินป่าแยกตาม จังหวัด

กรณีร้องเรียนความขัดแย้งสิทธิในการจัดการที่ดินในพื้นที่ป่า และสิทธิชุมชนในการจัดการป่า ที่รายงานการศึกษาฉบับนี้นำมาวิเคราะห์ กระจายตัวในเขตจังหวัดต่างๆ โดยมีจำนวนกรณีร้องเรียนมาก ตามลำดับ ดังนี้

จังหวัดกระบี่	๑๑ เรื่อง
จังหวัดเชียงใหม่	๙ เรื่อง
จังหวัดสุราษฎร์ธานี	๕ เรื่อง
จังหวัดกาญจนบุรี	๔ เรื่อง
จังหวัดพัทลุง	๔ เรื่อง

ฯลฯ

๒.๓ ปัญหาที่ดินป่าแยกตาม พื้นที่ป่า

การประกาศประเภทของเขตป่าตามกฎหมายต่างๆ ในหลายกรณี มีการประกาศเขตป่าใหม่ซ้อนทับลงในเขตป่าเดิม เช่น เดิมเป็นป่าคุ้มครอง ต่อมาได้ประกาศเขตป่าสงวนฯ ทับบนบางส่วนของเขตป่าคุ้มครองเดิม หรือในบางกรณี พื้นที่ที่พิพาทอยู่คาบเกี่ยวระหว่างเขตป่าประเภทต่างๆ ดังนั้นจึงพบว่า ในหลายกรณีของการร้องเรียน จะมีเขตป่าหลายประเภททับซ้อนอยู่ในพื้นที่ที่พิพาท ดังนั้นจึงมีเขตป่าที่ถูกร้องเรียนเกินกว่า ๘๑ กรณี ดังแสดงในตารางที่ ๓

ตารางที่ ๓ ปัญหาเขตป่าทับที่ทำกิน แยกตามประเภทป่า

	ประเภทป่า	จำนวนที่ถูกร้องเรียน
๑	อุทยานแห่งชาติ	๓๔
๒	ป่าสงวนแห่งชาติ	๓๒
๓	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า	๑๑
๔	ป่าไม้ ตาม พ.ร.บ.ป่าไม้ ๒๔๘๔	๓
๕	ป่าไม้ถาวร ตามมติ ครม.	๗
๖	ป่าคุ้มครอง	๑๑
รวม		๙๘

อุทยานแห่งชาติ เป็นเขตป่าที่ได้รับการ
ร้องเรียนมากที่สุด รองลงมาคือป่าสงวนแห่งชาติ
ทั้งนี้ เนื่องจากภายหลังนโยบายป่าไม้ ๒๕๒๘ ที่
รัฐต้องการบรรลุเป้าหมายในการควบคุมพื้นที่
ป่าอนุรักษ์ ให้ได้ ๒๕% ของพื้นที่รวมทั้งประเทศ
ทำให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เร่งจัดตั้ง
อุทยานแห่งชาติ หรือขยายเขตอุทยานฯ เดิม
ออกไปเป็นจำนวนมาก

การจัดตั้งอุทยานแห่งชาติขึ้นใหม่ การ
ขยายเขตอุทยานฯ เดิมออกไป ตลอดจนการ
ประกาศเขตป่าสงวนในอดีต ไม่ได้มีการสำรวจ
สภาพข้อเท็จจริงของพื้นที่ที่ได้มีการกำหนดขึ้น
ในแผนที่ และไม่ได้ให้ชาวบ้านในพื้นที่มีส่วนร่วม
ในการดำเนินการตรวจสอบ จึงทำให้การประกาศ
เขตอุทยานฯ ในเวลาต่อมา ชวนทับกับที่ทำ
ประโยชน์ของชาวบ้าน

๒.๔ ลักษณะปัญหาความขัดแย้ง

ลักษณะปัญหาความขัดแย้งของที่ดินในเขตป่า แบ่งออกเป็น ๖ ประเภทที่สำคัญ คือ

๒.๔.๑ การประกาศเขตป่า ทับที่ดินของประชาชน

๒.๔.๒ การใช้ความรุนแรงของรัฐ ในการจับกุม การข่มขู่คุกคาม ทำลายอาสินพืชผล และการ
อพยพชุมชนออกจากพื้นที่

๒.๔.๓ โครงการพัฒนาของรัฐส่งผลกระทบต่อการทำลายพื้นที่ป่าและที่อยู่อาศัย ที่ทำกินของชุมชน

๒.๔.๔ ชุมชนไม่สามารถโค่นไม้ยางได้ และไม่สามารถกู้เงินจากกองทุนสงเคราะห์สวนยางใน
การปลูกต้นยางใหม่

๒.๔.๕ ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และจัดการพื้นที่ป่า

๒.๔.๖ ผลกระทบจากนโยบายความมั่นคง

๒.๔.๑ การประกาศเขตป่า ทับที่ดินของประชาชน (คำร้องมี ๕๐ กรณี)

การประกาศเขตป่าประเภทต่างๆ ในอดีต
ไม่ได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนใน
พื้นที่ การร้องเรียนส่วนใหญ่พบว่าประชาชนมัก
ไม่เคยรับรู้การกำหนดเขตป่าของรัฐในพื้นที่ทำ
กินของตน จนภายหลังถูกสั่งห้าม หรือถูกจับกุม
จากการบุกรุกป่า ซึ่งเป็นที่ทำกินเดิมของตน
และแม้ว่า มติ ครม. ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ ได้
กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาประชาชนที่ทำกิน
ในเขตป่า โดยกำหนดให้มีการแจ้งการครอบครอง
ที่ทำกินเดิมของประชาชนในเขตป่า และอนุญาต
ให้ทำกินในที่ดินเดิมของตนได้จนกว่าจะมีการ
พิสูจน์ว่าได้ครอบครองทำประโยชน์มาก่อนการ

ประกาศเขตป่านั้นๆ เป็นครั้งแรก แต่กระบวนการ
แจ้งการครอบครอง การกำหนดเขตพื้นที่การ
ครอบครองร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นปัญหา
ในทางปฏิบัติ ที่มีประชาชนบางส่วนตกหล่นใน
การแจ้งการครอบครอง การแจ้งการครอบครอง
แล้วไม่ได้มีการดำเนินการพิสูจน์สิทธิใดๆ เมื่อ
ผ่านไปเป็นเวลานาน ประกอบกับการเปลี่ยนแปลง
แปลงเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ ทำให้แนวเขตเดิมที่
เคยตกลงร่วมกับประชาชนในพื้นที่ไม่ชัดเจน ใน
บางกรณีบัญชีรายชื่อต่างๆ ที่แจ้งการครอบครอง
ตกหล่นสูญหาย ทำให้ประชาชนไม่มีความมั่นคง
ในที่ดิน และบางส่วนมีการขายต่อนายทุน

ตารางแสดงกรณีตัวอย่างจากคำร้องเรียน การประกาศเขตป่าทับที่ดินของประชาชน

ลำดับที่	คำร้องที่ / สถานที่	ความเป็นมา
๑	คำร้องที่ ๑๕๕/๒๕๔๘ อุทยานแห่งชาติสามร้อยยอด กิ่ง อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์	แต่เดิมปี ๒๕๐๙ มีการประกาศอุทยานแห่งชาติ โดยประชาชนไม่มีปัญหาใดๆ ในปี ๒๕๒๕ มีการประกาศขยายเขตอุทยานแห่งชาติสามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์ จำนวน ๒๓,๐๐๐ ไร่ ทับที่ทำกินของชุมชน ๘ ตำบล โดยประชาชนบางส่วน มี น.ส.๓ น.ส.๓ ก และ ส.ค.๑ และบางส่วนได้ครอบครองทำประโยชน์มานาน ไม่สามารถออกเอกสารสิทธิได้ การประกาศขยายอุทยานในอดีตไม่ได้มีการสำรวจในพื้นที่จริง เป็นการขีดเส้นเขตฯ เพิ่มเติมบนแผนที่ จึงก่อให้เกิดความขัดแย้ง และประชาชนได้ร้องเรียนหลายหน่วยงานมาเป็นเวลานานจนมีมติ ครม.ให้เร่งแก้ไข แต่ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้
๒	คำร้องที่ ๒๗/๑/๒๕๔๘ ประกาศป่าคุ้มครอง อ.เมือง จ.กระบี่	ผู้ร้องมีเอกสาร ส.ค.๑ ปี ๒๔๙๖ และได้ครอบครองทำประโยชน์มาตั้งแต่ก่อนปี ๒๔๙๕ ได้ยื่นขอออก เอกสารสิทธิ น.ส.๓ ก แต่สำนักงานที่ดินปฏิเสธ โดยอ้างว่าที่ดินอยู่ในเขตป่าคุ้มครอง ซึ่งปัจจุบันได้ประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ “ป่าอ่าวนาง-หางนาศ”
๓	คำร้องที่ ๕๕/๒๕๔๘ ประกาศเขตอุทยาน แห่งชาติพุเตย อ.ด่านช้าง จ.สุพรรณบุรี	ประชาชนเชื้อสายกะเหรี่ยง บ้านห้วยหินดำ ต.วังยาว อ.ด่านช้าง จ.สุพรรณบุรี มีประวัติการตั้งถิ่นฐาน บ้านเรือน และครอบครองทำประโยชน์ในบริเวณดังกล่าวมาไม่น้อยกว่า ๒๕๐ ปี ส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตในลักษณะของการทำไร่หมุนเวียน ต่อมาในปี ๒๕๔๑ กรมป่าไม้ได้ประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติพุเตยขึ้นทับที่ดินของประชาชนในบริเวณดังกล่าว แม้ว่าจะมีการจัดทำรายชื่อเพื่อขอผ่อนผันทำไร่ข้าวเป็นรายปี แต่ประชาชนก็ยังถูกจับกุมในข้อหาบุกรุกเขตอุทยานฯ
๔	คำร้องที่ ๗๒/๒๕๔๙ ประกาศเขตอุทยาน แห่งชาติหาดนพรัตน์ ธารา-หมู่เกาะพีพี จ.กระบี่	ประชาชนหมู่เกาะพีพี หมู่ ๗, ๘ ต.อ่าวนาง อ.เมือง จ.กระบี่ ครอบครองทำประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าวมา ๕๐-๖๐ ปี โดยได้มีการเสียภาษีบำรุงท้องที่มาตลอด ต่อมาเมื่อปี ๒๕๒๖ ได้มีการประกาศจัดตั้งอุทยานฯ ครอบคลุมเกาะพีพีบางส่วน เป็นเหตุให้ประชาชนไม่สามารถได้รับเอกสารสิทธิเพื่อความมั่นคงในที่ดิน นอกจากนั้นประชาชนยังได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์สึนามิ ซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อนซ้ำเติมเป็นอย่างมาก รวมทั้งการจัดหาที่ดินปลูกบ้านถาวรตามโครงการช่วยเหลือผู้ประสบภัยสึนามิ

ลำดับที่	คำร้องที่ / สถานที่	ความเป็นมา
๕	คำร้องที่ ๔๐๒/๒๕๔๘ ประกาศเขตป่าสงวน แห่งชาติหาดปันจ่อ และเขตป่าสงวนแห่ง ชาติ ต.เกาะกลาง อ.เกาะลันตา จ.กระบี่	ประชาชนหมู่ที่ ๓,๔,๗ และ ๙ ต.เกาะกลาง อ.เกาะลันตา จ.กระบี่ ได้อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าวมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ในปี ๒๕๑๗ ได้มีการประกาศให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตป่าสงวนฯ ทำให้ประชาชนประสบปัญหาเกี่ยวกับการขอเอกสารสิทธิในที่ดิน
๖	คำร้องที่ ๔๓๒/๒๕๔๙ กรณีป่าถาวรทับที่ทำกิน ของประชาชน อ.เมือง จ.กระบี่	ปี ๒๕๔๐ มีเจ้าหน้าที่ที่ดินมาเดินสำรวจเพื่อออกโฉนดในบริเวณพื้นที่ หมู่ ๒,๓ และ ๖ ต.เขาคราม อ.เมือง จ.กระบี่ และต่อมาได้ประกาศให้ประชาชนไปรับโฉนด แต่เมื่อประชาชนติดต่อขอรับโฉนด เจ้าหน้าที่ฯ กลับแจ้งว่า พื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตป่าไม้ถาวร เมื่อประชาชนร้องเรียน กรมที่ดินแจ้งว่าที่ดินดังกล่าวได้จำแนกออกจากเขตป่าไม้ถาวรแล้วมอบให้ ส.ป.ก. จึงไม่อาจออกเอกสารสิทธิได้
๗	คำร้องที่ ๔๔๕/๒๕๔๘ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ภูเขียว ขยายเขต ทับที่ทำกินของ ประชาชน อ.คอนสาร จ.ชัยภูมิ	ปี ๒๕๓๐ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว ได้ขยายเขตเข้ามาทับที่ทำกินของชาวบ้าน หมู่ ๖ และหมู่ ๑ ต.ทุ่งลุยลาย อ.คอนสาร จ.ชัยภูมิ โดยเจ้าหน้าที่ได้ปักหลักเขตฯ ตามมติ ครม. ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ ในพื้นที่ทำกินของประชาชน และขับไล่ประชาชนไม่ให้ทำกิน ต่อมามีความพยายามจะขยายเขตฯ เพิ่มเติม และได้จับกุมดำเนินคดีประชาชนที่เข้าไปทำกินในบริเวณดังกล่าว
๘	คำร้องที่ ๓๕๔/๒๕๔๘ กรณีป่าไม้ถาวรทับที่ อยู่อาศัยที่ทำกินของ ประชาชน อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่	ประชาชน หมู่ ๑ บ้านทุ่งโป่ง ต.แม่แรม อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ ไม่สามารถขอเอกสารสิทธิที่ดินได้ เนื่องจากเจ้าหน้าที่สำนักงานที่ดินอ้างว่าอยู่ในเขตป่าไม้ถาวร ซึ่งประชาชนเห็นว่าแนวเขตดังกล่าวไม่ตรงต่อความเป็นจริง เนื่องจากมีมติ ครม. ปี ๒๕๐๙ จำแนกที่ดินในบริเวณดังกล่าวออกจากเขตป่าไม้ถาวรให้เป็นที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม
๙	คำร้องที่ ๖๑๖/๒๕๔๗ กรณีอุทยานแห่งชาติ เขาปู่-เขาย่า ทับที่ทำกิน ของประชาชน อ.นาโยง จ.ตรัง	การประกาศจัดตั้งเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่าในปี ๒๕๒๓ ไม่ปรากฏว่ามีพื้นที่อยู่ใน ต.ละมอ อ.นาโยง จ.ตรัง แต่เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ได้พยายามตีความมาตลอดว่า พื้นที่ใน ต.ละมอ เป็นส่วนหนึ่งของเขตอุทยานฯ จึงทำให้ประชาชนไม่สามารถออกเอกสารสิทธิได้

ลำดับที่	คำร้องที่ / สถานที่	ความเป็นมา
๑๐	คำร้องที่ ๘๓๐/๒๕๔๖ กรณีองค์การสวน ยางบุกรุกที่ทำกินของ ประชาชน อ.ทุ่งใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช	ประชาชนใน ต.ปริก อ.ทุ่งใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช ได้ครอบครองทำ ประโยชน์ในที่ดินที่ได้รับมรดก และบางส่วนได้ซื้อต่อมาจากเพื่อน บ้าน ในปี ๒๕๒๖ องค์การสวนยางได้ขยายพื้นที่ปลูกยางเข้ามาใน พื้นที่ของผู้ร้อง และยังไม่อนุญาตให้สำนักสงฆ์ตั้งขึ้นบนพื้นที่บางส่วน ของผู้ร้อง



๒.๔.๒ การจับกุมประชาชน การข่มขู่คุกคาม ทำลายอาสินพืชผล และการ อพยพชุมชนออกจากพื้นที่

การร้องเรียนส่วนใหญ่ (๕๖ กรณี จาก ๘๑ กรณี) มีสาเหตุมาจาก การประกาศเขตป่า
ทับที่ทำกินของผู้ร้อง โดยที่ผู้ร้องส่วนใหญ่ไม่รับรู้
และไม่มีส่วนร่วมในการประกาศเขตป่า ต่อมา
เมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการขับไล่ผู้ร้อง
ทำให้เกิดการเผชิญหน้า และนำไปสู่การจับกุม

ทำลายทรัพย์สินของผู้ร้อง ในบางกรณี มีการ
อพยพชุมชนที่มีประชาชนอยู่เป็นจำนวนมาก
ออกจากพื้นที่โดยไม่มีมาตรการรองรับ นอกจากนั้น
ยังมีกรณีที่ผู้นำการคัดค้านการบุกรุกป่าถูกลอบยิง
เสียชีวิต และกรณีการลอบสังหารพระสงฆ์ใน
พื้นที่เพื่อต้องการครอบครองที่ดิน

ตารางแสดงกรณีตัวอย่างจากคำร้องเรียน ที่มีการใช้ความรุนแรงต่อประชาชนในเขตป่า

ลำดับที่	คำร้องที่ / สถานที่	ความเป็นมา
๑	คำร้องที่ ๗๓/๒๕๔๙ กรณีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตา ทับที่ทำกินและจับกุมประชาชน จ.กระบี่	ประชาชน ต.เกาะลันตาใหญ่ อ.เกาะลันตา จ.กระบี่ ส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนและทำประมง อาศัยอยู่บนเกาะลันตา โดยได้รับที่ดินสืบทอดจากบรรพบุรุษ มีเอกสาร ภ.บ.ท.๕ และ ส.ค.๑ บางรายมี น.ส.๓ ก ในปี ๒๕๒๘ เกาะลันตาใหญ่ถูกประกาศให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติครอบคลุมทั้งเกาะ ต่อมา มีการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตาตำบลบนเขตป่าสงวนฯ หลังจากประชาชนได้ถวายฎีกาต่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เมื่อครั้งเสด็จมาเกาะลันตา จึงมีบันทึกข้อความจาก อ.เกาะลันตา เมื่อปี ๒๕๓๕ อนุญาตให้ประชาชนทำกินในเขตอุทยานฯ เป็นการชั่วคราว ต่อมาในปี ๒๕๔๑ ประชาชนรวม ๗ คนถูกเจ้าหน้าที่อุทยานจับกุมขณะทำการโค่นต้นยางเพื่อปลูกใหม่ และในปี ๒๕๔๒ เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ได้เข้าดำเนินการรังวัดที่ดินและปักหลักเขตอุทยานฯ ทำให้ประชาชนรวมตัวประท้วง
๒	คำร้องที่ ๕๗๐/๒๕๔๗ กรณีประกาศอุทยานแห่งชาติลำคลองงู ทับซ้อนที่ทำกิน และยึดแปลงทำกิน อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี	บ้านคลิตี้ล่าง ต.ชะแล อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่อยู่อาศัยและครอบครองทำประโยชน์ของประชาชนชนเผ่ากะเหรี่ยงมาเป็นเวลานาน ถูกประกาศเป็นส่วนหนึ่งของอุทยานแห่งชาติลำคลองงู ในปี ๒๕๒๔ ต่อมาปี ๒๕๔๒-๒๕๔๖ เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ ได้ทำลายหลักเขตที่ชาวบ้านได้ปักแสดงที่ทำกินไว้ และยึดแปลงทำกิน ประมาณ ๔๐๐ ไร่
๓	คำร้องที่ ๕๙๑/๒๕๔๘ กรณีการประกาศเขตป่าสงวนทับที่ทำกินและจับกุมประชาชน อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา	ประชาชนในบ้านบางปรึก หมู่ ๒ ต.ตำตั่ว อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา ได้ใช้ประโยชน์ในที่ดินที่เป็นป่าเสื่อมโทรมมาเป็นเวลานาน ต่อมา ราชการได้ประกาศให้บริเวณดังกล่าวเป็นเขตป่าสงวนฯ ในปี ๒๕๔๖ ประชาชนได้ตัดโค่นต้นยางที่ปลูกมา ๓๖ ปี เพื่อปลูกทดแทน จนในปี ๒๕๔๘ เจ้าหน้าที่ได้ใช้อาวุธ ช่มชู้ และจับกุมประชาชนที่กำลังตัดต้นยาง

ลำดับที่	คำร้องที่ / สถานที่	ความเป็นมา
๔	คำร้องที่ ๕๑๔/๒๕๔๘ กรณีอุทยานแห่งชาติ ไทรโยค ช่มชู้และ ทำลายทรัพย์สิน อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี	ประชาชนหมู่ ๕ ต.วังกระแจะ อ.ไทรโยค ได้เข้าอาศัยทำกินในบริเวณดังกล่าวตั้งแต่ปี ๒๕๑๒ เมื่อมีมติ ครม. ๓๐ มิ.ย.๒๕๔๑ จึงได้แจ้งการครอบครองตามแบบ ทป.๔ จำนวน ๑๕๐ ไร่ และทำกินเรื่อยมา จนปี ๒๕๔๘ ได้เปลี่ยนจากสวนมะนาวเดิมเป็นการปลูกยางพารา เป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ไม่น้อยกว่า ๕๐ คนพร้อมอาวุธปืนยาวหลายกระบอก แสดงกิริยาข่มขู่สร้างความหวาดกลัวให้กับผู้ร้อง และได้ถอนต้นยางพาราที่ปลูกไว้จำนวน ๔๙ ไร่ไปทั้งหมด การกระทำดังกล่าว เจ้าหน้าที่ไม่เคยบอกกล่าวให้ทราบมาก่อน นอกจากนั้น ยังมีผู้ครอบครองที่ดินรายอื่นในบริเวณเดียวกัน แต่ไม่ถูกดำเนินการ
๕	คำร้องที่ ๔๖๓/๒๕๔๙ กรณีการข่มขู่ จับกุม และอพยพ ชาวไทย ภูเขาเลื้อยและอาช่า อ.พรวัว จ.เชียงใหม่	วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๔๙ อำเภอพรวัวและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ อุทยานแห่งชาติศรีลานนา สำนักงานส่วนบริหารจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ๑๖ ทหาร (กองกำลังผาเมือง) ตำรวจตระเวนชายแดน และอาสาสมัครรักษาดินแดน (อส.) จำนวนประมาณ ๓๐๐ นาย พร้อมอาวุธสงครามครบมือ ได้กระทำการเข้าปิดล้อมจับกุมชาวบ้านห้วยโกร๋น หมู่ ๑๑ ตำบลป่าตุ่ม อำเภอพรวัว จังหวัดเชียงใหม่ และจับกุมประชาชน ๒๑ คน เป็นชาวไทยภูเขาเผ่าลีซุและอาช่า ในข้อหา “ก่อกวนสร้างแผ้วถางเผาป่าด้วยการกระทำการใดๆ อันเป็นการทำลายป่า ยึดถือครอบครองป่าเพื่อตนเอง หรือผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาตและยึดถือครอบครองทำประโยชน์อยู่อาศัยในที่ดินก่อสร้างแผ้วถางป่าหรือทำให้เสื่อมเสียแก่สภาพป่าสงวนและอุทยานแห่งชาติโดยไม่ได้รับอนุญาต” ผู้ร้องเห็นว่าการกระทำดังกล่าวข้างต้นเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นร้ายแรงต่อประชาชนที่ไม่มีความผิดและไร้ทางต่อสู้ นอกจากนี้ทางอำเภอพรวัวยังมีคำสั่งให้อพยพหมู่บ้านออกจากพื้นที่ทันที โดยที่ไม่ได้เตรียมโครงการรองรับ เช่น พื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย และสาธารณูปโภคอื่นๆ แต่อย่างใด
๖	คำร้องที่ ๓๔๙/๒๕๔๘ การสังหารพระสุพจน์ สุวโจ พระสำนักสงฆ์ มูลนิธิเมตตาธรรม อ. ฝาง จ. เชียงใหม่	พระสุพจน์ สุวโจ (ดั่งประเสริฐ) พระสำนักสงฆ์มูลนิธิเมตตาธรรม ต.สันทราย อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ ถูกฆาตกรรมร้ายจนเสียชีวิต ผู้ร้องเห็นว่าสาเหตุการทำร้าย น่าจะมาจากการที่ก่อนเกิดเหตุ มีกลุ่มผู้มีอิทธิพลหลายกลุ่ม ทั้งนักการเมืองระดับชาติ นักการเมืองระดับท้องถิ่น ทหาร ตำรวจ ต้องการที่จะได้ที่ดินของสำนักสงฆ์จำนวน ๗๐๐ ไร่ เพื่อปลุกสวนส้มและก่อสร้างรีสอร์ท ก่อนหน้านั้นมีการข่มขู่มาแล้วหลายครั้งในพื้นที่

ลำดับที่	คำร้องที่ / สถานที่	ความเป็นมา
๗	คำร้องที่ ๖๐๗/๒๕๔๘ กรณีประชาชนถูก จับกุมตาม พรบ.ป่าไม้ ๒๕๔๔ อ.ปัทมชัย จ. นครราชสีมา	ประชาชนในตำบลสะแกราช อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ร้องเรียนว่า ได้ทำประโยชน์ในที่ดินตั้งแต่ปี ๒๕๑๖ ในปี ๒๕๔๗ ได้มีประกาศจังหวัดนครราชสีมา ให้ประชาชนในบริเวณดังกล่าวออกจากพื้นที่ เนื่องจากเป็นป่าภูหลวงตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๕๔๔ ต่อมา เจ้าหน้าที่ป่าไม้จับกุมประชาชนรวม ๒ คน ข้อหาบุกรุกป่าภูหลวง กรณีดังกล่าว ผู้ร้องอ้างว่ามีหลักฐานการครอบครอง และใช้ประโยชน์บนที่ดิน เป็นใบเสียภาษีบำรุงท้องที่ตั้งแต่ปี ๒๕๑๖ อย่างไรก็ตาม จังหวัดนครราชสีมาได้ชี้แจงว่า พื้นที่ซึ่งกลุ่มประชาชนครอบครอง มีหลักฐานภาพถ่ายทางอากาศปี ๒๕๑๖ แสดงสภาพป่าสมบูรณ์ ไม่พบร่องรอยการครอบครองทำประโยชน์บนที่ดิน
๘	คำร้องที่ ๒๕๖/๒๕๔๖ กรณีชุมชนมั่ง บ้าน ปากกลาง อ.บัว จ.พิจิตร ถูกบุกรุกทำลายสวน ลิ้นจี่	ชุมชนมั่ง บ้านปากกลาง เคยครอบครองทำกินในพื้นที่ต้นน้ำเปือ (ดอยภูคา – ภูผาแดง) ตั้งแต่ปี ๒๔๗๕ ต่อมาถูกอพยพออกจากที่ดินลงมาที่ศูนย์อพยพบ้านปากกลาง ตำบลปากกลาง อำเภอบัว จังหวัดน่านเมื่อปี ๒๕๑๑ ตามนโยบายแยกประชาชนออกจากพรรคคอมมิวนิสต์ โดยได้รับที่ทำกินครอบครัวละ ๑๐ ไร่ และมีการประกาศป่าสงวนฯ ในปี ๒๕๓๑ หลังจากการอพยพชุมชนยังกลับไปทำสวนลิ้นจี่ในที่ดินเดิมที่ดอยผาแดงและป่าภูคา โดยได้รับการสนับสนุนจากกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) ตั้งแต่ปี ๒๕๒๘-๒๕๓๔ โดยเมื่อประกาศป่าสงวนแห่งชาติป่าภูคา-ภูผาแดง ชุมชนได้แจ้งการครอบครองพื้นที่ว่าอยู่ก่อนประกาศป่าสงวนฯ จึงได้เอกสาร ส.ส.๓๑ แสดงว่าทำประโยชน์มาก่อนป่าสงวนฯ และมี ภ.บ.ท.๕ ตั้งแต่ปี ๒๕๓๕ ต่อมาปี ๒๕๔๒-๒๕๔๗ กรมป่าไม้ อำเภอเขียงกลางและชุมชนพื้นราบร่วมกันขับไล่ชุมชนมั่ง โดยรื้อถอนเผาทำลายต้นลิ้นจี่และปลูกป่าเพื่อเฉลิมพระเกียรติในที่ดินของชุมชน โดยอ้างว่าชุมชนมั่งทำลายป่าต้นน้ำ
๙	คำร้องที่ ๓๕๐/๒๕๔๘ กรณีเขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าภูผาแดง อพยพประชาชน อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์	ประชาชนบ้านห้วยระหงส์ บ้านห้วยกลทา และบ้านห้วยห้วยต.ปากช่อง อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์ ได้รับความเดือดร้อนจากกรณีประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงทับที่ดินทำกินของประชาชนที่บ้านห้วยห้วย ประชาชนได้ตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๑ เมื่อมีการประกาศจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงในปี ๒๕๔๐ ประชาชนในบ้านห้วยห้วยจึงถูกอพยพออกนอกพื้นที่โดยไม่ได้รับค่าชดเชยใดๆ ทั้งสิ้น ต่อมาประชาชนในพื้นที่อีกสองบ้านกลับถูกจับกุม และถูกข่มขู่จากเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์ฯ การกระทำของเจ้าหน้าที่มีเจตนาที่จะข่มขู่คุกคาม

ลำดับที่	คำร้องที่ / สถานที่	ความเป็นมา
๑๐	คำร้องที่ ๖๙๗/๒๕๔๘ กรณีประชาชนถูก จับในเขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าภูสีฐาน อ.คำชะอี จ.มุกดาหาร	บ้านโนนป่าก่อ ต.บ้านเหล่า อ.คำชะอี จ.มุกดาหาร ซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ใจกลางเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน ได้รับความเดือดร้อน เพราะถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจ สภ.ต.กกตูม (सानแก้ว) ออกหมายจับกุม เพื่อดำเนินคดีในข้อหาทำไม้โดยไม่ได้รับอนุญาต โดยเหตุการณ์ดังกล่าว สืบเนื่องจากเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๓ ชาวบ้านบ้านโนนป่าก่อ ได้นำไม้ซึ่งโค่นล้มไปก่อสร้างเป็นศาลาวัด และในวันเดียวกันนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ และเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดน ได้นำกำลังเข้าจับกุมชาวบ้านจึงได้มีการยื้อแย่งไม้ของกลาง และชาวบ้านได้ทำการปิดล้อมเส้นทางเข้าออกหมู่บ้าน เพื่อไม่ให้เจ้าหน้าที่นำไม้ของกลางออกไป ในเรื่องนี้ได้มีการร้องเรียนไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดมุกดาหาร และผู้ว่าฯ ในขณะนั้นได้มีคำสั่งให้ระงับการออกหมายจับแล้ว ต่อมาในปี ๒๕๔๘ เจ้าหน้าที่ฯ กลับนำหมายจับในปี ๒๕๔๓ เพื่อจับกุมผู้นำชาวบ้าน
๑๑	คำร้องที่ ๒๐๕/๒๕๔๙ กรณีนางหน่อดา ร่ม ไทรงาม ถูกจับกุมและ ถูกตัดสินจำคุกใน ข้อหาบุกรุกป่าสงวน แห่งชาติ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน	ผู้ร้องเรียนว่าเมื่อวันที่ ๔ เม.ย.๒๕๔๙ นางหน่อดา ร่มไทรงาม อายุ ๖๒ ปี ซึ่งอยู่บ้านแม่อมลองน้อย หมู่ที่ ๒ ต.ป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน ได้เข้าไปทำกินในพื้นที่ที่ดินไร่มนเวียนของตนเอง เพื่อที่จะเตรียมพื้นที่ในการปลูกข้าวไร่ ในฤดูกาลที่จะถึงตามปกติทั่วไปของวิถีชีวิตชนเผ่ากะเหรี่ยง แต่มีเจ้าหน้าที่ป่าไม้ประมาณ ๒๐ คน จากหน่วยป้องกันรักษาป่าที่ มส.๑๓ (แม่กะโน) และจากสำนักบริหารจัดการอนุรักษ์ที่ ๑๖ สาขาแม่สะเรียง เข้ามาถ่ายรูปแล้วจับกุมตัวนางหน่อดาขึ้นรถ และส่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินคดีในข้อหาร่วมกันบุกรุก ยึดถือครอบครองทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถาง เผาป่า ทำไม้เก็บหาของป่า หรือกระทำการใดๆ อันเป็นการเสื่อมเสียแก่สภาพป่าสงวนแห่งชาติ โดยไม่ได้รับอนุญาตของป่าแม่ยวมฝั่งซ้าย รวมเนื้อที่ประมาณ ๕๐๐ ไร่ คิดเป็นค่าเสียหายประมาณ ๗,๕๐๐,๐๐๐ บาท แล้วส่งฟ้องศาลจังหวัดแม่สะเรียง เดือน มี.ค.๒๕๔๘ ศาลชั้นต้นได้พิพากษาว่ามีความผิดตามพ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ ม.๑๔ และ ม.๓๑ วรรคสอง ลงโทษจำคุก ๓ ปี ลดโทษคงจำคุก ๒ ปี โดยไม่รอลงอาญา มีการอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ภาค ๕ ปรากฏว่าศาลอุทธรณ์ฯ พิพากษายืน โดยศาลจังหวัดแม่สะเรียงได้อ่านคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ฯ ให้ฟังในวันที่ ๗ เม.ย.๒๕๔๙

ลำดับที่	คำร้องที่ / สถานที่	ความเป็นมา
		ผู้ร้องเห็นว่านางหน่อดา ร่มไทรงาม ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่ และเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนทั้งทางร่างกายและจิตใจ และยังเป็นการเลือกปฏิบัติต่อนางหน่อดาฯ เพราะในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเกือบร้อยละ ๙๐ เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ แต่กลับไม่มีการจับกุมบุคคลเหล่านั้น
๑๒	คำร้องที่ ๖๙/๒๕๔๙ กรณีกลุ่มอนุรักษ์ป่าภูค้อ - ภูกระแต ถูกจับกุม อ.ภูกระดึง จ.เลย	ผู้ร้องและพวกรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าภูค้อภูกระแต บ้านห้วยไผ่ ต.ห้วยส้ม อ.ภูกระดึง จ.เลย โดยมีเจตนาอนุรักษ์และมีส่วนร่วมในการจัดการและใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่า ได้ร้องเรียนว่า ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่มฯ ถูกหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องจับกุมกีดกันมิให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่ารวมทั้งการใช้ประโยชน์ เช่นการหาของป่า และเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

๒.๔.๓ โครงการพัฒนาของรัฐส่งผลกระทบต่อการทำลายพื้นที่ป่าและที่ทำกินของชุมชน

ในหลายกรณี รัฐได้ขอใช้พื้นที่จากกรมป่าไม้ในการพัฒนาโครงการต่างๆ โดยไม่ยอมรับการครอบครองทำประโยชน์ของชุมชนเดิม จึงทำให้รัฐใช้มาตรการอพยพ โยกย้าย ประชาชนออกจากพื้นที่ทำกินเดิม โดยไม่ให้มีการพิสูจน์สิทธิ ไม่มีมาตรการรองรับที่เหมาะสม และไม่มีกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน รัฐได้ใช้อำนาจในฐานะที่เป็นเจ้าของปาดังกล่าว กระทำกับประชาชนในพื้นที่โดยไม่สนใจความเดือดร้อน

ของประชาชน

ในบางกรณี เจ้าหน้าที่รัฐ ยังได้ร่วมมือกับนายทุนในการจัดทำโครงการสาธารณะที่เอื้อประโยชน์ต่อการทำประโยชน์ของเอกชน โดยไม่ให้ประชาชนในพื้นที่รับรู้ แม้จะไม่ได้ทำโครงการบนที่ดินที่ประชาชนที่ทำประโยชน์อยู่เดิม แต่ก็ทำให้เกิดความขัดแย้งและการแย่งชิงทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างรุนแรง



**ตารางแสดงกรณีตัวอย่างจากคำร้องเรียน เกี่ยวกับ
โครงการพัฒนาของรัฐส่งผลกระทบต่อการทำลายพื้นที่ป่าและที่ทำกินของชุมชน**

ลำดับที่	คำร้องที่ / สถานที่	ความเป็นมา
๑	คำร้องที่ ๗๔/๒๕๔๙ กรณีได้รับความเดือดร้อนจากโครงการเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี จ. เชียงใหม่	ประชาชน ต.ตองกาย อ.หางดง จ.เชียงใหม่ มีที่ดินทำกินในบริเวณที่จะมีการก่อสร้างโครงการเชียงใหม่ไนท์ซาฟารีในปี ๒๕๔๗ ต่อมาเมื่อมีการเจรจากับโครงการฯ ผู้ร้องจึงได้รับค่าชดเชย หลังจากนั้น ๑ เดือน มีเจ้าหน้าที่ของโครงการฯ ขอใช้พื้นที่เพิ่มเติม และอนุญาตให้ผู้ร้องทำกินในพื้นที่ใกล้เคียง แต่เมื่อผู้ร้องได้ปลูกผักในบริเวณดังกล่าว กลับถูกเจ้าหน้าที่ป่าไม้ขัดขวางและอ้างว่าเป็นเขตป่า ส่วนพืชผลของผู้ร้องถูกช้างในสวนสัตว์ไนท์ซาฟารีเข้าทำลายเสียหาย ทั้งยังมีคนบุกรุกเข้าปลูกที่พักรออาศัย ในเดือนกรกฎาคม ๒๕๔๘ ผู้ร้องยังได้ถูกเจ้าหน้าที่ป่าไม้จับกุมดำเนินคดีในข้อหาบุกรุกพื้นที่ป่า
๒	คำร้องที่ ๕๒๗/๒๕๔๘ กรณีการอพยพประชาชนในพื้นที่สร้างเขื่อนศรีนครินทร์ อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี	ปี ๒๕๑๗ กรม.มีมติให้อพยพราษฎรในบริเวณพื้นที่ที่จะสร้างเขื่อนศรีนครินทร์จำนวน ๑,๒๐๐ ครอบครัว แต่สามารถจัดสรรได้เพียง ๘๐๐ ครอบครัว ส่วนอีก ๔๐๐ ครอบครัวได้พื้นที่ที่ไม่สามารถทำกินได้ จึงได้เข้าไปอาศัยอยู่ตามขอบอ่างเก็บน้ำและตามพื้นที่ของญาติพี่น้องที่อยู่นอกเขื่อนน้ำท่วม ต่อมาเจ้าหน้าที่ป่าไม้และเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ได้ร่วมกันสร้างหลักฐานว่าที่ดินที่ประชาชนได้รับจัดสรรเป็นที่ดินในเขตอุทยาน เพื่อปิดกั้นความผิดในกรณีบ้าน ๓ หลัง และยังได้ดำเนินการคุกคามและจับกุมประชาชนในพื้นที่
๓	คำร้องที่ ๕๕๐/๒๕๔๘ การจับกุมประชาชนเนื่องจากโครงการเขื่อนท่าแซะ อ.ท่าแซะ จ.ชุมพร	ประชาชนบริเวณหมู่ ๔ และ ๗ ต.สองพี่น้อง อ.ท่าแซะ จ.ชุมพร ครอบครองทำประโยชน์ในพื้นที่ตั้งแต่ปี ๒๕๒๒ ต่อมา มีการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าสลวย-รับร่อ ปี ๒๕๒๓ และประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอุทยานกรมหลวงชุมพรในปี ๒๕๓๘ เมื่อมีมติ กรม. ๓๐ มิ.ย. ๒๕๔๐ ไม่ให้จับกุมประชาชนและอนุญาตให้ทำประโยชน์ในพื้นที่เดิมได้ จนกว่าจะมีการพิสูจน์สิทธิ ประชาชนในบริเวณดังกล่าว จึงได้ทำประโยชน์ในที่ดินตามปกติ แต่เมื่อมีการประกาศว่าจะมีโครงการสร้างเขื่อนท่าแซะ ประชาชนในบริเวณที่จะเป็นอ่างเก็บน้ำจำนวน ๒๐ ราย ถูกแจ้งความกล่าวหาว่าบุกรุกป่าสงวนฯ และเขตรักษาพันธุ์ฯ จึงน่าจะเป็นกรณีเลือกปฏิบัติและกลั่นแกล้งประชาชนในพื้นที่

ลำดับที่	คำร้องที่ / สถานที่	ความเป็นมา
๔	คำร้องที่ ๔๕/๒๕๔๖ กรณีโครงการปลูกป่า บุกรุกที่ทำกินของ ประชาชน อ.เวียงชัย จ.เชียงราย	ประชาชนใน ต.ดอนศิลา อ.เวียงชัย จ.เชียงราย ได้รับความเดือดร้อนจากการที่เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้พญาเม็งรายเข้ามาดำเนินการปลูกป่า รุกกล้าที่ทำกินของประชาชนที่อยู่ในเขตป่า โดยพื้นที่บริเวณดังกล่าว ประชาชนได้ครอบครองใช้ประโยชน์มานาน และบางรายมีเอกสาร สิทธิเจ้าหน้าที่ยังได้ข่มขู่คุกคามให้อพยพออก และได้ดำเนินการ ฟ้องร้องประชาชนบางส่วนแล้ว
๕	คำร้องที่ ๔๐๓/๒๕๔๘ กรณีนายทุนแอบอ้าง ชื่อประชาชนขอสร้าง เหมืองฝายในเขต อุทยานแห่งชาติแม่ฝาง อ.แม่ฮ้อย จ.เชียงใหม่	กลุ่มชาวนาผู้ใช้น้ำลำห้วยแม่ฮ้อย อำเภอแม่ฮ้อย จังหวัดเชียงใหม่ขอ ให้ตรวจสอบผู้ประกอบการสวนส้มประมาณ ๓๐ กว่ารายที่นำราย ชื่อของกลุ่มผู้ใช้น้ำไปเสนออำเภอแม่ฮ้อย จังหวัดเชียงใหม่ และ อุทยานแห่งชาติแม่ฝาง ให้ก่อสร้างฝายน้ำล้นคอนกรีตกันลำห้วยแม่ ฮ้อย ตำบลแม่สว โดยอ้างว่าเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดน้ำในฤดูแล้ง ของประชาชน โดยกลุ่มผู้ใช้น้ำและชุมชนไม่รับทราบจนกระทั่งสร้าง ฝายแล้วเสร็จในเดือนกันยายน ๒๕๔๘ และมีขอแบ่งน้ำจาก ประชาชนร้อยละ ๗๐ เพื่อใช้ในสวนส้ม ประชาชนจึงรวมตัวคัดค้าน การส่งน้ำดังกล่าว และก่อนหน้านี้กลุ่มชาวนาผู้ใช้น้ำ เคยขอให้ อำเภอแม่ฮ้อยหรือถอนท่อนส่งน้ำที่กลุ่มผู้ประกอบการสวนส้มไปติดตั้ง อยู่เหนือต้นน้ำในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ฝางเพื่อต่อน้ำเข้าสวนส้ม ของตนเอง แต่ไม่ได้รับการแก้ไข ก่อความเดือดร้อนให้แก่ชาวนาผู้ ใช้น้ำจากลำห้วย
๖	คำร้องที่ ๔๖๔/๒๕๔๘ กรณีสร้างฝายกั้นน้ำ และห้ามประชาชน เข้าทำประโยชน์ใน พื้นที่ อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่	นางนายอ ป่าเล ชาวบ้าน (หย่อมบ้านกองผักปิ้ง) บ้านเจียงจันทร์ ต.เมืองนะ อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ ร้องเรียนว่า หน่วยทหารกอง กำลังผาเมือง (จก.ม.๑๒๗) อุทยานแห่งชาติเชียงดาว และ อบต. เมืองนะ ได้จัดทำโครงการสร้างฝายขนาดเล็ก (ฝายแม้ว) กันลำห้วย สันกลางในเขตพื้นที่บ้านกองผักปิ้ง เมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๕๔๘ ภายหลังพิธีเปิดงาน หน่วยงานดังกล่าวได้ให้ผู้เข้าร่วมงานช่วยกันปลูก ต้นไม้ลงในที่ดินทำกินของประชาชนที่เป็นที่นาและไร่รวม ๗ ราย และติดป้ายประกาศว่า “เขตป่าอนุรักษ์ต้นน้ำ ห้ามเข้าทำกินเด็ดขาด” ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่เคยแจ้งให้เจ้าของที่ดินทราบมาก่อน

ลำดับที่	คำร้องที่ / สถานที่	ความเป็นมา
๗	คำร้องที่ ๒๖๒/๒๕๔๖ กรณีสวนส้มบุกรุก พื้นที่ป่า อ.ฝาง อ.ไชยปราการ และ อ.แม่อาย จ.เชียงใหม่	ชาวอำเภอแม่อาย จ.เชียงใหม่ ได้รับผลกระทบจากการทำสวนส้มของกลุ่มนายทุน ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ อ.ฝาง อ.ไชยปราการ และ อ.แม่อาย กว่า ๙๐,๐๐๐ ไร่ ก่อให้เกิดผลกระทบ คือ การบุกรุกทำลายป่า ใช้สารเคมีฉีดพ่นต้นส้ม เกิดมลภาวะทางน้ำและอากาศ ปิดกั้นทางน้ำ และแย่งน้ำจากระบบเหมืองฝาย และน้ำในลำน้ำบุกรุกตัดไม้ไผ่ในพื้นที่ป่าชุมชนเพื่อนำไปค้าต้นส้ม
๘	คำร้องที่ ๒๘/๒๕๔๙ กรณีประชาชนขอให้ ยกเลิกโครงการสร้าง อ่างเก็บน้ำบ้านเขา แก้ว อ.ศรีบรรพต จ.พัทลุง	ประชาชนบ้านท่ายูง ต.ตะพาน อ.ศรีบรรพต จ.พัทลุง ได้เข้าครอบครองทำการเกษตรและปลูกสร้างบ้านเรือนในพื้นที่สาธารณะประโยชน์ทุ่งคลองเรือ ต.ตะพาน อ.ศรีบรรพต จ.พัทลุง มาเป็นเวลาหลาย ๑๐ ปี แต่กลับไม่ได้รับการออกเอกสารสิทธิใดๆ จากหน่วยงานของรัฐ สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้ร้องอย่างมาก เพราะไม่มีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ ต่อมาทางรัฐบาลได้ประกาศให้พื้นที่สาธารณะประโยชน์ทุ่งคลองเรือเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ ทำให้ยิ่งซ้ำเติมความเดือดร้อนของชาวบ้าน นอกจากนี้เมื่อไม่นานมานี้ทางรัฐบาลได้ประกาศโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำบ้านเขาแก้ว ซึ่งใช้พื้นที่ประมาณ ๓,๐๐๐ ไร่ ทั้งนี้การทำโครงการดังกล่าวนี้ ชาวบ้านในพื้นที่มิได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และหน่วยงานของรัฐดังกล่าวก็ได้สอบถามความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่เลย ทำให้มีชาวบ้านหลายครอบครัวที่ไม่เห็นด้วยและคัดค้านโครงการดังกล่าว เพราะนอกจากจะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านในพื้นที่อีกด้วย
๙	คำร้องที่ ๑๑๙/๒๕๔๘ กรณีโครงการพัฒนา พื้นที่บริเวณ ด่านชาย แดนช่องจอม ในพื้นที่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ ป่าห้วยทับทัน จ.สุรินทร์	สืบเนื่องจากกลุ่มประชาชน ประกอบด้วยเครือข่ายชมรมผู้สูงอายุจังหวัดสุรินทร์ เครือข่ายวิชาชีพและสื่อชุมชนจังหวัดสุรินทร์ และโครงการพัฒนาการสื่อสารทางเลือกเพื่อสุขของชุมชน ขอให้คณะกรรมการสิทธิฯ ตรวจสอบ โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายแดนช่องจอม ในเขตพื้นที่ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ โครงการได้กำหนดแผนผังการใช้ที่ดินโดยมีการเสนอขอเพิกถอนพื้นที่ป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยทับทัน-ห้วยสำราญ และพื้นที่ราชพัสดุบริเวณด่านกักกันสัตว์ช่องจอม จำนวน ๑,๐๐๖ ไร่ เพื่อดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณด่านชายแดนช่องจอม โดยมุ่งหวังที่จะนำไปสู่การเป็นอุทยานการค้าชายแดน และพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ลำดับที่	คำร้องที่ / สถานที่	ความเป็นมา
๙ (ต่อ)	คำร้องที่ ๑๑๙/๒๕๔๘	เนื่องจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยทับทัน-ห้วยสำราญว่าเป็นพื้นที่ป่าไม้ผืนสุดท้ายของจังหวัดสุรินทร์และของภาคอีสานที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งต้นน้ำสายสำคัญที่หล่อเลี้ยงชีวิตของคนอีสาน ทั้งน้ำมูล และน้ำชี และเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องสมุนไพรรระบบนิเวศตลอดถึงการศึกษาธรรมชาติและการดูแลทรัพยากรสิ่งแวดล้อมแก่เยาวชน ดังนั้นประชาชนมีความกังวลว่าพื้นที่ป่าจะถูกแบ่งแยกเป็นสองส่วน ส่งผลกระทบถึงการย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าภายในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและระบบนิเวศของพื้นที่ป่าโดยรวมได้ อีกทั้งโครงการฯ ยังไม่มีการศึกษาผลตอบแทนของโครงการ รายงานผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (EIA) และไม่มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน



๒.๔.๔ ชุมชนไม่สามารถโค่นไม้ยางได้ และไม่สามารถกู้เงินจากกองทุนสงเคราะห์สวนยางในการปลูกต้นยางใหม่^๓

ในกรณีของการปลูกสวนยางในเขตป่าประชาชนได้ใช้ประโยชน์จากการกรีดยางมาเป็นเวลานาน ก่อนการประกาศเขตป่า เมื่อได้กรีดยางจนต้นยางหมดน้ำยางแล้ว ก็จะโค่นต้นยางเพื่อปลูกยางรุ่นใหม่ และขอกู้เงินจากกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง (สทย.) ซึ่งเป็นการดำเนินการตามวิธีการผลิตตามปกติ

ภายหลังจากมติ ครม. ๓๐ มิย. ๕๑ ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนที่ครอบครองทำประโยชน์ในเขตการประกาศฯ สามารถทำกินได้ จนกว่าจะมีการพิสูจน์สิทธิว่าได้ครอบครองฯ มาก่อนการประกาศ แต่ไม่อนุญาตให้ขยายพื้นที่และตัดฟัน

ต้นไม้

เมื่อประชาชนที่ปลูกสวนยางในเขตป่าตามประกาศฯ และอยู่ในระหว่างการรอพิสูจน์สิทธิตามมติ ครม. ดังกล่าว ได้ตัดโค่นต้นยางเพื่อปลูกยางรุ่นใหม่ แต่เจ้าหน้าที่รัฐ ตีความว่าเป็นการตัดต้นไม้ในป่า จึงได้จับกุมและห้ามการตัดโค่นต้นยางเพื่อปลูกใหม่ ในขณะที่องค์การสวนยาง ได้ยกเลิกการให้กู้เงินจากกองทุนสงเคราะห์สวนยาง (ซึ่งเงินกองทุนฯ มาจากการเก็บภาษีน้ำยางของประชาชน) โดยให้เหตุผลว่าเป็นที่ดินในเขตป่า ส่งผลให้เกิดความเดือดร้อนและความขัดแย้งในพื้นที่พิพาท



๒.๔.๕ ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่า

ภาพสำคัญอีกด้านคือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์พื้นที่ป่า และใช้สิทธิการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ตามมาตรา ๕๖ และ ๕๖ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงบทบาทและจิตสำนึกของชุมชนท้องถิ่นในการปกป้องฐานทรัพยากรในป่าต้นน้ำและการรักษา

สภาพแวดล้อม ท่ามกลางการอนุมัติโครงการทั้งของรัฐและเอกชนในการใช้พื้นที่ป่าเพื่อการพัฒนาและสร้างรายได้ และท่ามกลางความยากลำบากของการจัดทำป่าชุมชนและความไม่มั่นคงในที่ทำกินของประชาชน ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ คุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม ซึ่งไม่จำกัดเฉพาะชุมชนรอบป่า แต่เป็นระบบนิเวศที่ของสังคมโดยรวมด้วย

^๓ ดูกรณีศึกษาเพิ่มเติมในหัวข้อ ๕.๓.๕

ตารางแสดงกรณีตัวอย่างคำร้องเรียนที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่า

ลำดับที่	คำร้องที่ / สถานที่	ความเป็นมา
๑	คำร้องที่ ๒๕/๒๕๔๙ กรณีชุมชนขอคืนพื้นที่ป่าชุมชนในพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติเขานัน จ.สุราษฎร์ธานี	คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านปากลอง ได้ร่วมกันดูแลรักษาป่าชุมชนมาตั้งแต่ปี ๒๕๐๗ แต่เมื่อมีหน่วยอนุรักษ์ป่าห้วยเลขตั้งเมื่อปี ๒๕๓๘ ทำให้ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่า ทำให้ป่าถูกทำลายมาก ประชาชนจึงขอคืนพื้นที่ซึ่งเตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติเขานัน จัดทำป่าชุมชนในพื้นที่ป่าใกล้กับที่ทำการหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติเขานันที่ ๑ (คลองกลาย) จำนวนประมาณ ๑,๘๐๐ ไร่ เพื่อประชาชนจะได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่า ขณะเดียวกันก็มีป่าไม่ใช้สอยได้ด้วย กรณีข้างต้นหัวหน้าอุทยานฯ เตรียมประกาศเขานันเห็นด้วยในหลักการให้ประชาชนมีส่วนร่วม และไม่ขัดข้องในการที่ประชาชนมีคณะกรรมการฯ ร่วมดูแลป่า อุทยานฯ ได้เสนอเรื่องการกันแนวเขตเพื่อจัดตั้งอุทยานฯ ให้กรมอุทยานฯ พิจารณาแล้ว แต่ไม่ได้บรรจุเรื่องการขอคืนพื้นที่ป่าชุมชนของคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านปากลองด้วย
๒	คำร้องที่ ๒๓๑/๒๕๔๘ กรณีประชาชนตรวจสอบการใช้ที่ดินของนายทุนในอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ จ.อุบลราชธานี	คณะกรรมการชาวบ้านเพื่อฟื้นฟูชีวิตและชุมชนลุ่มน้ำมูล ต.โขงเจียม อ.โขงเจียม ร้องเรียนว่า มีกลุ่มนายทุนทำการบุกรุกตอนตะนะ ซึ่งเป็นเกาะกลางแม่น้ำมูล อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ มีเนื้อที่กว่า ๒๐๐ ไร่ เดิมพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ทำกินของประชาชน แต่เมื่อมีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ ชาวบ้านได้พร้อมใจกันยกพื้นที่ดังกล่าวให้เป็นอุทยานแห่งชาติ แต่ยังคงผ่อนปรนให้ชาวบ้านเข้าไปเก็บหาของป่าเพื่อยังชีพได้ ต่อมาได้มีนายทุนเข้ามาว่าจ้างประชาชนเข้าบุกรุกแผ้วถางป่าในพื้นที่พิพาทออกเป็นบริเวณกว้าง ผู้ร้องเคยแจ้งให้นายทุนหยุดดำเนินการ แต่ไม่ได้รับการตอบสนองใดๆ และยังถูกข่มขู่ คุกคามตลอดมา ซึ่งที่ผ่านมานายทุนไม่เคยถูกดำเนินการเอาผิดทางกฎหมายใดๆ เลย

ลำดับที่	คำร้องที่ / สถานที่	ความเป็นมา
๓	คำร้องที่ ๔๓๔/๒๕๔๙ กรณีคัดค้านการใช้ที่ดินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลักลาลู ก่อสร้างอนุสรณ์สถานรำลึกสีนามิ จ. พังงา	ประชาชนร้องเรียนว่าสำนักนายกรัฐมนตรี มีโครงการที่จะก่อสร้างอนุสรณ์สถานรำลึกสีนามิ บริเวณบนเขา ตรงที่ตั้งศาลพ่อตาเขาหลัก (เดิม) ซึ่งน่าจะอยู่ระหว่างรอยต่อ อ.ท้ายเหมือง และ อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา โดยบริเวณดังกล่าวอยู่ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลักลาลู และพื้นที่ดังกล่าวมีต้นไม้ใหญ่จำนวนมาก ประกอบกับทั้งมีทัศนียภาพที่สวยงามควรแก่การอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกแก่ประเทศชาติ ถ้าหากมีการก่อสร้างอนุสรณ์ฯ ก็ต้องตัดต้นไม้เป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นการทำลายทรัพยากรทางธรรมชาติโดยไม่มีความจำเป็น ผู้ร้องเห็นว่าควรใช้พื้นที่สาธารณะริมทะเล เนื้อที่ประมาณ ๔๕ ไร่ บริเวณบ้านหลาโอน หมู่ ๖ ต.คึกคัก อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา เป็นสถานที่ก่อสร้างอนุสรณ์ฯ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ว่างเปล่าไม่ใช้ประโยชน์อะไร จึงเป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่การก่อสร้างนอกจากนี้ยังไม่ต้องทำลายธรรมชาติที่สวยงามอีกด้วย
๔	คำร้องที่ ๓๖๓/๒๕๕๑ รายงานตรวจสอบที่ ๓๖๓/๒๕๕๑ กรณีโครงการก่อสร้างทางหลวงผ่านอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง เชื่อมโยง อ.กะเปอร์ จ.ระนอง-อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี	กลุ่มอนุรักษ์คลองยัน ร้องเรียนว่า โครงการก่อสร้างทางหลวงเชื่อมโยงอำเภอกะเปอร์-อำเภอไชยา ตอนตำบลบ้านนา-บ้านเขาหลัก ผ่านเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกรุงและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองยัน อันเป็นเขตต้นน้ำของแม่น้ำตาปี จะทำลายระบบนิเวศของป่าในบริเวณดังกล่าวอย่างรุนแรง นอกจากนั้น เพียงแค่การสำรวจของกรมทางหลวงระหว่างปี ๒๕๔๘ ก่อให้เกิดกระแสการบุกรุกถางป่าหลายพื้นที่
๕	คำร้องที่ ๒๗๖/๒๕๔๘ กรณีกลุ่มอนุรักษ์ป่า ร้องเรียนอุทยานแห่งชาติแก่งกรุงถูกบุกรุก จ. สุราษฎร์ธานี	ผู้ร้องร้องเรียนว่า ในปี ๒๕๓๒ กรมป่าไม้ดำเนินการสำรวจป่าแก่งกรุง เพื่อประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง ซึ่งแนวเขตอุทยานบางส่วนซ้อนทับที่ดินทำกินของราษฎร เจ้าหน้าที่อุทยานจึงมีปัญหาระทบกระทบกับชาวบ้าน ในปี ๒๕๔๔ ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานีจึงได้จัดเวที ๔ ฝ่ายเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ต่อมาชาวบ้านและตัวแทนได้ยื่นข้อเสนอต่อนายกรัฐมนตรีและได้ข้อยุติรับรองโดยมติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๓ เม.ย. ๒๕๔๔ ให้จัดทำแนวเขตอุทยานแห่งชาติ ส่วนที่ทับซ้อนกับที่ดินทำกินของราษฎร

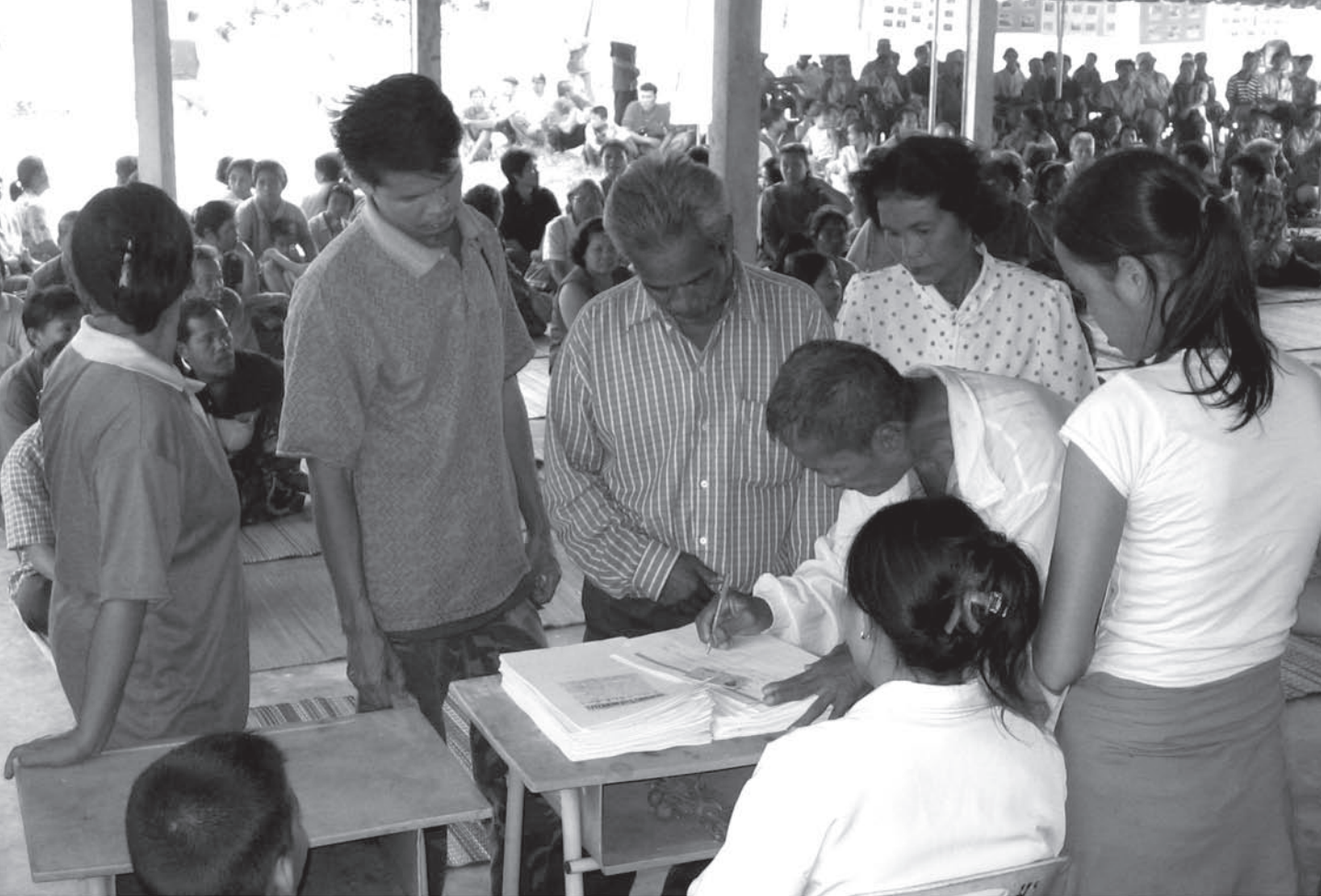
ลำดับที่	คำร้องที่ / สถานที่	ความเป็นมา
		ปัจจุบันเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกรุงถูกบุกรุกจากนายทุนในพื้นที่โดยมีกลุ่มผู้ถือสิทธิในพื้นที่และเจ้าหน้าที่อุทยานฯ เป็นนายหน้าขายที่ดินในเขตป่า ผู้ร้องเคยทำการท้วงติง โดยทำเป็นหนังสือต่อหัวหน้าอุทยานฯ ในกรณีที่มีการบุกรุกทำลายเขตป่าอุทยานฯ แต่ไม่มีผลดำเนินการ ต่อมาผู้ร้องถูกกลุ่มคนที่ทำการบุกรุกแจ้งความกลับ อีกทั้งเจ้าหน้าที่อุทยานฯ เคยยิงปืนข่มขู่บิดาของผู้ร้องอายุ ๖๙ ปี และรุมทุบตีน้องสาวของผู้ร้อง ได้มีการร้องเรียนในกรณีดังกล่าวกับหัวหน้าอุทยานฯ แต่ไม่มีผลการดำเนินการ จึงแจ้งความต่อ สภ.อ.ท่าชนะ แต่ตำรวจก็ไม่สนใจ

๒.๔.๖ ผลกระทบจากนโยบายความมั่นคง

ความอ่อนไหวของสถานการณ์ตามตะเข็บชายแดน โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือ ซึ่งเกิดจากการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศพม่า เพื่อหลีกเลี่ยงภัยสงคราม และขบวนการค้ายาเสพติด ที่อาศัยภูมิประเทศ และเขตแดนระหว่างประเทศ เป็นเส้นทางลำเลียงยาเสพติด ทำให้รัฐจำต้องเพ่งเล็งไปที่บางพื้นที่ที่ล่อแหลมและไม่เป็นที่ไว้วางใจ ส่งผลให้มีการดำเนินการอพยพโยกย้ายกลุ่มชาติพันธุ์ในที่สูง โดยใช้อำนาจเรื่องการปราบปรามขบวนการค้ายาเสพติด ทำให้ชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ในที่สูงได้รับความเดือดร้อน

ตารางแสดงกรณีตัวอย่างคำร้องเรียนเกี่ยวกับผลกระทบจากนโยบายความมั่นคง

ลำดับที่	คำร้องที่ / สถานที่	ความเป็นมา
๑	คำร้องที่ ๓๑๖/๒๕๔๘ กรณีชุมชนลีซอ บ้านห้วยน้ำลีซอ อ.แม่ฮาด จ.เชียงใหม่	ชาวลีซอ ครอบครัวทำกินโดยทำไร่หมุนเวียนและปลูกลิ้นจี่ในพื้นที่ตั้งแต่ปี ๒๕๒๓ โดยไม่มีเอกสารสิทธิ ต่อมาถูกอพยพออกจากที่ดินโดยกรมการปกครอง อำเภอแม่ฮาด ตามนโยบายป้องกันปัญหาเสพติดตามพื้นที่ชายแดน โดยมีสถานีพัฒนาการเกษตรข้าวโครงการหลวงเข้าไปใช้ที่ดินแทนชุมชนลีซอ ต่อมาโครงการฯ ตัดพินด้นลิ้นจี่ของชุมชนโดยอ้างว่าประชาชนลงชื่อยกดินลิ้นจี่ให้โครงการฯ แล้ว ๑๗ ราย ดังนั้นจึงไม่มีการจ่ายค่าชดเชยให้ประชาชน การดำเนินการดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนไม่มีที่ดินปลูกข้าว รวม ๓๐ ครัวเรือนตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ เป็นต้นมา





บทที่ ๓

กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ



รัฐได้ดำเนินการออกกฎหมายแม่แบบของการควบคุมและการจัดการป่าไม้ของประเทศ ๔ ฉบับที่สำคัญ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ความหมาย คำนิยามที่ดินในเขตป่า และอำนาจที่รัฐจำเป็นต้องใช้ในการดูแล

ในขณะเดียวกัน รัฐได้ขยายการควบคุมและการจัดการป่า ด้วยการใช้เครื่องมือทางกฎหมายต่างๆ ในการทำงานของรัฐ ซึ่งได้แก่ นโยบายป่าไม้แห่งชาติ ๒๕๒๘ มติคณะรัฐมนตรีจำนวนมาก และโครงการจัดระเบียบต่างๆ ของกรมป่าไม้และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช



บทนี้ จะทำการสำรวจแนวคิดของกฎหมาย และการใช้มาตรการต่างๆ ของรัฐในการแก้ไขปัญหาที่ดินในเขตป่า

๓.๑ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่า

กฎหมายที่ให้อำนาจรัฐในการประกาศเขตป่ามี ๔ ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.๒๔๘๔ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.๒๕๐๓ แก้ไข พ.ศ.๒๕๓๕ และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ โดยมีนิยามของที่ดินและป่าที่สำคัญต่างๆ ดังนี้

- (๑) พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.๒๔๘๔ มาตรา ๔ “ป่า” หมายความว่า ที่ดินยังมีได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน
- (๒) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ มาตรา ๔ “ป่า” หมายความว่า ที่ดินรวมถึงถึง ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมาย “ป่าสงวนแห่งชาติ” หมายความว่า ป่าที่ได้กำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติตามพระราชบัญญัติ^๔
- (๓) พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ มาตรา ๔ “ที่ดิน” หมายความว่า พื้นที่ดินทั่วไป และให้หมายความรวมถึง ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเล ส่วน “อุทยานแห่งชาติ” หมายความว่า ที่ดินที่ได้กำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติตามพระราชบัญญัตินี้^๕

(๔) พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.๒๕๓๕ หมวด ๖ มาตรา ๓๓ เมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นสมควรกำหนดบริเวณที่ดินแห่งใดให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า โดยปลอดภัยเพื่อรักษาไว้ซึ่งพันธุ์สัตว์ป่า ก็ให้กระทำการได้โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา และให้มีแผนที่แสดงแนวเขตแห่งบริเวณที่กำหนดนั้นแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาด้วย บริเวณที่กำหนดนี้เรียกว่า “เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า”^๖

พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.๒๔๘๔ ได้กำหนดคำนิยาม **ป่า ในมาตรา ๔ (๑)** หมายความว่า “ที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน” การบัญญัติคำนิยามเช่นนี้แสดงนัยว่าเป็นการแบ่งพื้นที่ดินเป็นสองประเภทคือ **ประเภทที่หนึ่ง** ที่ดินที่มีการออกเอกสารสิทธิที่ดินตามกฎหมายที่ดินซึ่งเป็นทรัพย์สินส่วนบุคคล นิติบุคคลหรือของหน่วยงานของรัฐ **ประเภทที่สอง** ที่ดินที่ไม่มีการออกเอกสารสิทธิที่ดิน ซึ่งหมายถึงที่ดินรกร้างว่างเปล่า คือพื้นที่ป่า ในระยะต่อมาคำนิยามนี้ยังคงได้รับการบัญญัติเอาไว้ในกฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ฉบับอื่น เช่น พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ “ป่า หมายความว่า ที่ดินรวมถึงถึงภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมาย”

^๔ จรรยา แววุฒินันท์ ๒๕๔๔ : ๗๗

^๕ จรรยา แววุฒินันท์ ๒๕๔๔ : ๙๕

^๖ จรรยา แววุฒินันท์ ๒๕๔๔ : ๑๒๒

คำนิยามของ ป่า มีความสำคัญต่อการประกาศเขตพื้นที่ป่ามาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นถ้าหากพื้นที่ใดไม่ได้เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติหรืออุทยานแห่งชาติ ก็เป็นพื้นที่ป่าตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.๒๔๘๔ เพราะเป็นพื้นที่ที่ไม่มีเอกสารสิทธิที่ดินตามกฎหมาย ด้วยเหตุนี้ไม่ว่าชุมชนตั้งถิ่นฐานและทำกินมาก่อนการประกาศเขตป่าสงวน แต่ถ้าชุมชนนั้นตกหล่นไม่ได้รับเอกสารสิทธิที่ดิน ทั้งที่ทำประโยชน์มาก่อน ที่ดินที่ชุมชนทำประโยชน์ยังถือว่าเป็นพื้นที่ป่าที่รัฐประกาศให้เป็นเขตป่าแต่ละประเภทได้

พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ กำหนดว่าการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติเป็นอำนาจของรัฐมนตรี ด้วยการออกกฎกระทรวง ซึ่งต้องมีแผนที่ประกอบแสดงแนวเขตป่าที่กำหนดแนบท้ายกฎกระทรวงด้วย (มาตรา ๖)^๗ หากบุคคลใดอ้างว่ามีสิทธิหรือทำประโยชน์ในเขตป่าสงวนอยู่ก่อนที่ประกาศกฎกระทรวงกำหนดเขตป่าสงวนแห่งชาติใช้บังคับ ให้ยื่นคำร้องต่อนายอำเภอหรือปลัดอำเภอภายใน ๙๐ วัน นับแต่วันที่กฎกระทรวงใช้บังคับ หากไม่ยื่นถือว่าสละสิทธิหรือประโยชน์นั้น ยกเว้นบุคคลนั้นมีสิทธิในที่ดินตามกฎหมายที่ดิน (มาตรา ๑๒)^๘

กล่าวโดยสรุปแล้ว กฎหมายเกี่ยวกับป่าทั้ง ๔ ฉบับ ถูกตราขึ้นภายใต้นโยบายการอนุรักษ์และการส่งเสริมป่าเศรษฐกิจ โดยกำหนดให้ที่ดินที่ยังไม่มีการออกเอกสารสิทธิ เป็นที่ดินของรัฐ ให้รัฐเป็นผู้ผูกขาดการจัดการ และกำหนดขอบเขตของป่าแต่ละประเภท รวมทั้งให้แยกคนออกจากป่า เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการควบคุม และป้องกันการทำลายป่าที่ต้องการสงวนรักษาไว้

การใช้กฎหมายทั้ง ๔ ฉบับ เป็นแม่แบบของการจัดการป่า ได้ก่อให้เกิดปัญหาของการโต้แย้งสิทธิของการครอบครองทำประโยชน์ระหว่างรัฐกับประชาชนมาโดยตลอด และนำมาซึ่งการร้องเรียนจำนวนมาก ในกรณีการประกาศเขตป่าทับที่ทำกินของประชาชน เช่น ประชาชนมี น.ส.๓ แต่ป่าไม้ระบุว่าจะอยู่ในพื้นที่ป่าไม้ถาวร (๒ กรณีคำร้องที่ ๔๓๒/๔๙ และ ๓๙๓/๔๙) ประชาชนมี ส.ค.๑ (๒๔๙๘) แต่ไม่มีใบเหี้ยมย่ำหน่วยงานที่ดินจึงไม่ออก น.ส.๓ ก (กรณีคำร้องที่ ๒๗๑/๔๘ จ.กระบี่) เนื่องจากเป็นพื้นที่ป่าสงวนฯ-ป่าคุ้มครอง แม้ว่าประชาชนได้ทำประโยชน์มาอย่างต่อเนื่อง มีต้นมะพร้าว และต้นสะตอเป็นหลักฐานการใช้ที่ดินมากกว่า ๕๐ ปี

^๗ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ มาตรา ๖ วรรคสอง เมื่อรัฐมนตรีเห็นสมควรกำหนดป่าอื่นใดเป็นป่าสงวน เพื่อรักษาสภาพป่าไม้ ของ และหรือ ทรัพยากรธรรมชาติอื่น ให้กระทำได้โดยออกกฎกระทรวง ซึ่งต้องมีแผนที่แสดงแนวเขตป่าที่กำหนดเป็นป่าสงวนแห่งชาตินั้นแนบท้ายกฎกระทรวงด้วย

^๘ มาตรา ๑๒ บุคคลใดอ้างว่ามีสิทธิหรือได้ทำประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติโดยอยู่ก่อนวันที่กฎกระทรวงกำหนดป่าสงวนแห่งชาตินั้นใช้บังคับ ให้ยื่นคำร้องเป็นหนังสือต่อนายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอท้องที่ ภายในกำหนด เก้าสิบวัน นับแต่วันที่กฎกระทรวงนั้นใช้บังคับ ถ้าไม่ยื่นคำร้องภายในกำหนดดังกล่าว ให้ถือว่าสละสิทธิหรือประโยชน์นั้น...

๓.๒ การจัดการและการแก้ไขปัญหของรัฐ

ผลจากการที่กฎหมายทั้ง ๔ ฉบับ ได้สร้างปัญหาความขัดแย้งให้กับประชาชนในเขตป่าจำนวนมาก ประกอบกับแรงกดดันในการเพิ่มพื้นที่ป่าที่ถูกทำลายอย่างรวดเร็ว ทำให้รัฐในยุคต่อมา ได้ประกาศนโยบายป่าไม้ในปี ๒๕๒๘ และมีมติ ครม. อีกหลายฉบับ ที่ใช้เป็นแนวทางการแก้ไขปัญห การดำเนินการของรัฐในการพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของประชาชนที่อยู่มาก่อนการประกาศเขตป่า รวมทั้งนโยบายหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่

๑. นโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ.๒๕๒๘

รัฐบาลได้ประกาศใช้นโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ.๒๕๒๘ กำหนดให้มีพื้นที่ป่าร้อยละ ๔๐ ของเนื้อที่ทั้งหมดในประเทศ กำหนดให้มีเขตป่าอนุรักษ์ ร้อยละ ๑๕ ของเนื้อที่ประเทศ

และเขตป่าเศรษฐกิจ ร้อยละ ๒๕ ของเนื้อที่ประเทศ^๙ คำนิยามของ ป่าอนุรักษ์ ได้เข้ามาแทนที่ในภาษากฎหมาย โดยมีนัยความหมายรวมถึง เขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น ๑ ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๑๘ และวันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๒๐ ซึ่งประกาศโดยคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๑๘ ซึ่งได้มีการแก้ไขในปี พ.ศ.๒๕๓๕ มาตรา ๔ บัญญัติ คำว่า เขตอนุรักษ์ ให้หมายความว่า เขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตสงวนเพื่อการท่องเที่ยว และเขตพื้นที่คุ้มครองอย่างอื่นเพื่อสงวนและรักษาสภาพธรรมชาติตามที่มีกฎหมายกำหนด



^๙ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๗ (พ.ศ.๒๕๓๔-๒๕๓๙) ได้กำหนดให้มีป่าอนุรักษ์ร้อยละ ๒๕ และป่าเศรษฐกิจร้อยละ ๑๕

๒. มติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการจัดการที่ดินในป่า

คณะรัฐมนตรี ได้ใช้มติ ครม. ในการจัดการที่ดินในเขตป่า ตามลำดับดังนี้

๒.๑ มติ ครม. ๒๕๐๔ ถึง ๒๕๔๒

ตารางที่ ๓.๑ : มติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการจัดการที่ดินในป่า ๒๕๐๔ - ๒๕๔๒

มติคณะรัฐมนตรี	เนื้อหา
๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๔	นโยบายสำรวจและจำแนกประเภทที่ดิน โดยแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือพื้นที่ป่าไม้จำนวนร้อยละ ๕๐ ของพื้นที่ประเทศ (ป่าไม้ถาวร) และพื้นที่เพื่อการเกษตรร้อยละ ๕๐ ของพื้นที่ประเทศ
๒๖ มกราคม ๒๕๑๑	การขอเข้าใช้ประโยชน์ในเขตป่าที่คณะรัฐมนตรีมีมติให้รักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ โดยบริเวณป่าที่คณะรัฐมนตรีมีมติกำหนดให้เป็นป่าที่รักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ หากทบวงการเมืองใดจะเข้าใช้ประโยชน์ ที่ไม่ตัดพื้นที่ที่ขอใช้ประโยชน์ออกจากเขตป่าที่จำแนกไว้ ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์พิจารณาอนุมัติโดยไม่เสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา แต่ถ้าจำเป็นต้องกันพื้นที่ส่วนที่ขอใช้ประโยชน์ออกจากเขตป่า ต้องตกลงกับกระทรวงเกษตรฯ และได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีเป็นรายๆ ไป
๘ กรกฎาคม ๒๕๑๒ และ ๙ ธันวาคม ๒๕๑๒	โครงการเร่งรัดจัดที่ดินให้ราษฎรที่ไม่มีที่ดินทำกิน และที่บุกรุกเข้าไปทำกินในที่สงวนหวงห้าม ถ้าเป็นที่ป่าไม้มอบให้กรมป่าไม้ดำเนินการ ถ้าเป็นที่สงวนหวงห้ามมอบให้กรมที่ดินดำเนินการ ที่ดินนอกเขตป่าถาวร เร่งรัดสำรวจออก น.ส.๓ เพิ่มงบประมาณจัดนิคมและที่ดินให้ประชาชนมากยิ่งขึ้น เพื่อป้องกันบุกรุกป่าและที่ดินของรัฐ
๑๗ สิงหาคม ๒๕๑๗	นโยบายเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นการถาวร ด้วยการเร่งรัดจัดสรรที่ดินให้แก่ประชาชนโดยเร็ว และจัดการกับป่าถาวรหรือป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมโทรมโดยการบุกรุกของราษฎร ด้วยการจำแนกพื้นที่ป่าเป็น ๒ ส่วน คือพื้นที่ป่าที่ต้องรักษาไว้ ได้แก่ พื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร เขตอุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และพื้นที่ป่าที่ผ่อนผันให้ราษฎรอยู่อาศัยทำกิน ได้แก่ พื้นที่ป่าที่อยู่ในโครงการปลูกสร้างสวนป่าของกรมป่าไม้

ที่มา : ศยามล ไกยูรวงศ์, “ปัญหาทางกฎหมายและนโยบายของการใช้อำนาจอธิปไตยเกี่ยวกับการจัดการที่ดินในเขตป่า”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘, หน้า ๒๓๙ – ๒๔๓., โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ (เอกสารอัดสำเนา) ๒๕๓๖. และ เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ และคณะผู้จัด, “สมัชชาชนเผ่า เรื่องสถานการณ์ผลกระทบและทางออกในการแก้ไขปัญหาป่าไม้ ที่ดินบนที่สูง”, เอกสารประกอบการสัมมนา วันที่ ๒๘ – ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๔๑ ที่จังหวัดเชียงใหม่

มติคณะรัฐมนตรี	เนื้อหา
๒๒ มิถุนายน ๒๕๒๕ แก้ไข ๑๒ เมษายน ๒๕๒๖	นโยบายการใช้และกรรมสิทธิ์ที่ดิน โดยคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ เป็นผู้จัดทำ ในพื้นที่ป่าไม้ถาวร ๑๖๑ ล้านไร่ ให้จำแนกพื้นที่เป็นเขตป่า สงวน และแบ่งเป็นป่าเตรียมการสงวนประมาณ ๔๕.๙ ล้านไร่ สำหรับพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการเกษตรให้จำแนกออกเป็นที่ทำกิน สำหรับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ให้จำแนกที่ดินที่ประชาชนบุกรุกแล้ว ๓๐ ล้านไร่ สำหรับพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมกับการเกษตร ให้กรมป่าไม้หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำโครงการหมู่บ้านป่าไม้และปลูกป่า ส่วนพื้นที่ที่เหมาะสมกับการเกษตร ให้กรมป่าไม้ และ ส.ป.ก. ทำโครงการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินให้เสร็จภายใน ๕ ปี ได้แก่ สิทธิทำกิน เป็นต้น
๒๗ กรกฎาคม ๒๕๒๕	กำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่สำคัญของประเทศไทย ด้วยการศึกษาวิจัยลุ่มน้ำทางภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และแบ่งชั้นลุ่มน้ำ ๕ ชั้น
๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๘	การช่วยเหลือราษฎรตามโครงการเพิกถอนสภาพป่าที่เป็นที่ตั้งชุมชนซึ่งแบ่งการช่วยเหลือออกเป็น ๓ กลุ่ม กลุ่มที่ ๑ เป็นแหล่งชุมชนที่เกิดขึ้นก่อนกำหนดพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ หรือป่าไม้ถาวรของชาติ ให้ได้รับเอกสารสิทธิ กลุ่มที่ ๒ เป็นแหล่งชุมชนที่เกิดขึ้นระหว่างปี ๒๕๑๐-๒๕๑๘ ภายหลังการกำหนดพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ให้ได้สิทธิทำกิน (สทก.) กลุ่มที่ ๓ เป็นแหล่งชุมชนที่เกิดขึ้นภายหลังปี ๒๕๑๘ จนถึงปัจจุบัน อนุญาตให้เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยเป็นการชั่วคราว
๓ ธันวาคม ๒๕๒๘	นโยบายป่าไม้แห่งชาติ โดยกำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้เพื่อการอนุรักษ์และพื้นที่ป่าไม้เพื่อเศรษฐกิจไม่น้อยกว่าร้อยละ ๔๐ ของพื้นที่ประเทศ
๑๗ เมษายน ๒๕๓๓	โครงการจัดที่ทำกินให้แก่ราษฎรผู้ยากไร้ในพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรม (คจก.) โดยให้กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) ดำเนินการจัดทำแผนแม่บท (โครงการนี้เริ่มดำเนินการอพยพราษฎรกลางปี ๒๕๓๔ ชาวบ้านได้คัดค้านตั้งแต่มกราคม ๒๕๓๔ - มิถุนายน ๒๕๓๕ โครงการ คจก. ได้ถูกยกเลิกโดย มติ ครม.วันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๓๕
๒๘ กรกฎาคม ๒๕๓๕	เห็นชอบต่อโครงการจัดการเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทดแทนโครงการ คจก. โดยครอบคลุมพื้นที่อนุรักษ์ทั้งหมด ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตต้นน้ำ หลักการของโครงการเน้นการอพยพคนออกจากพื้นที่อนุรักษ์ และหาพื้นที่รองรับโดยความรับผิดชอบของ ส.ป.ก.

มติคณะรัฐมนตรี	เนื้อหา
๑๐ และ ๑๗ มีนาคม ๒๕๓๕	นโยบายจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ทั่วประเทศใน ๒๑ ท้องที่ของป่าไม้เขตจำนวน ๑,๒๒๐ ป่า ใน ๖๓ จังหวัด ซึ่งจำแนกพื้นที่ป่าออกเป็น ๓ ประเภทคือ ๑) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ จำนวน ๘๘ ล้านไร่ ๒) พื้นที่เพื่อการปฏิรูป จำนวน ๗.๒ ล้านไร่ ๓) พื้นที่ป่าเศรษฐกิจ จำนวน ๕๑ ล้านไร่
๔ พฤษภาคม ๒๕๓๖	กรณีราษฎรครอบครองทำประโยชน์อยู่ก่อนทางราชการประกาศเป็นเขตป่าไม้ และการประกาศเขตป่าดังกล่าวทับที่ดินที่ราษฎรครอบครองอยู่ ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เพิกถอนที่ดินส่วนนั้นออกจากเขตป่าไม้ และให้กรมที่ดินออกเอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดิน ถ้าราษฎรบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ภายหลังประกาศเขตป่า ราษฎรได้สิทธิที่ดินในพื้นที่ปฏิรูปที่ดินเท่านั้น พร้อมกันนั้นให้ยกเลิกมติ ครม. ที่ขัดแย้งกับมติ ครม. นี้
๒๒ เมษายน ๒๕๔๐	มาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศ ซึ่งจำแนกดังนี้ ๑) <u>ป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี</u> กำหนดเขตป่าไม้ถาวรใหม่ให้สอดคล้องกับความเป็นจริง โดยจำแนกเป็นพื้นที่ทำกินหรือพื้นที่ใช้ประโยชน์อย่างอื่น และมอบให้ ส.ป.ก. และกรมที่ดินดูแลต่อไป ๒) <u>ป่าสงวนแห่งชาติ</u> กรมป่าไม้มอบพื้นที่ให้ ส.ป.ก.ปฏิรูปที่ดิน ๔๔ ล้านไร่ ตามมติ ครม. ๔ พฤษภาคม ๒๕๓๖ ปรากฏว่ามีความคลาดเคลื่อนของแผนที่ จึงให้กรมป่าไม้และ ส.ป.ก. ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงและเร่งรัดกำหนดเขตที่ดินโดยเร็ว ๓) <u>ป่าอนุรักษ์ตามมติ ครม. วันที่ ๑๐ และ ๑๗ มีนาคม ๒๕๓๕</u> เร่งรัดดำเนินการปรับแนวเขตป่าเพื่อการอนุรักษ์ให้ถูกต้องและสอดคล้องกับภูมิประเทศ โดยไม่มีปัญหาความเดือดร้อนของราษฎร ให้กรมป่าไม้จัดทำแนวเขตให้ชัดเจน และป้องกันดูแลอย่างเข้มงวด ๔) <u>ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย</u> เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และป่าอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น ๑ ชั้น ๒ กรมป่าไม้สำรวจจำนวนราษฎรและพื้นที่ที่ครอบครองให้ชัดเจน เพื่อเป็นข้อมูลจัดการเพื่อการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน กำหนดขอบเขตพื้นที่ที่จะให้ราษฎรอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ที่เหมาะสม ให้ตั้งคณะกรรมการแก้ไขพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในแต่ละพื้นที่ ประกอบด้วยตัวแทนฝ่ายราชการ และราษฎรฝ่ายละเท่าๆ กันเพื่อตรวจสอบพิสูจน์การรับรองสิทธิการอยู่อาศัยทำกิน ๕) <u>พื้นที่อื่นๆ เช่นพื้นที่สวนป่า</u> ให้ตั้งคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริง โดยมีฝ่ายราชการและราษฎรฝ่ายละเท่าๆ กัน ตรวจสอบข้อเท็จจริงและให้พิสูจน์การอยู่อาศัยครอบครองการทำประโยชน์ในพื้นที่ให้ชัดเจนว่ามีมาก่อนหรือไม่ ให้แก้ไขความเดือดร้อนของราษฎร

มติคณะรัฐมนตรี	เนื้อหา
๑๗ และ ๒๙ เมษายน ๒๕๔๐	มติ ครม.นี้เห็นชอบตามบันทึกการเจรจาการแก้ไขปัญหของสมัชชาคนจน เมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๔๐ โดยได้กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาดังนี้ ๑) การอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ภาคเหนือ จำนวน ๑๙ กรณี จำนวน ๑๐๗ หมู่บ้าน ๑.๑ แต่งตั้งคณะกรรมการพิสูจน์สิทธิว่าอยู่มาก่อนการประกาศเขตป่าอนุรักษ์ หรือไม่ ถ้าพิสูจน์ได้ว่าอยู่มาก่อนให้รับรองสิทธิที่มั่นคงในการอยู่อาศัย/ทำกิน โดยให้สิทธิดังกล่าวตกทอดทางมรดกแก่ทายาท และห้ามจำหน่ายโอนไปยังบุคคลอื่น ๑.๒ ระหว่างดำเนินการ ให้ยุติการอพยพราษฎร ๑.๓ ถ้ามีการบุกรุกพื้นที่ใหม่ หรือทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ให้ดำเนินการตามกฎหมายอย่างจริงจัง ๑.๔ ดำเนินการกระบวนการประชาพิจารณา ร้าง พรบ.ป่าชุมชน ๒) กรณีประชาชนได้รับความเสียหายจากการดำเนินงานของโครงการ คจก. รัฐจำเป็นต้องช่วยเหลือเพื่อชดเชยความเสียหาย ๓) กรณีปัญหาป่าไม้ที่ดินภาคอีสาน ให้มีการเปิดเจรจาเพื่อหาข้อยุติ โดยเร่งด่วน
๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ เห็นชอบตามมติคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๔๑	๑. ยกเลิกมติ ครม. ๑๗/๒๒/๒๙ เมษายน ๒๕๔๐ ๒. <u>กรณีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และป่าชายเลนตามกฎหมาย</u> ให้มีการสำรวจพื้นที่ที่มีการครอบครองให้ชัดเจนและขึ้นทะเบียนผู้ครอบครอง เพื่อตรวจสอบพิสูจน์การครอบครองที่ดินของประชาชน การตรวจสอบพิสูจน์สิทธิใช้ภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหาร หรือภาพถ่ายดาวเทียม และตรวจสอบร่องรอยการทำประโยชน์ต่อเนื่องมาก่อนวันสงวนหวงห้ามเป็นพื้นที่ป่าตามกฎหมายครั้งแรก หากพบว่าประชาชนอยู่อาศัย/ทำกินมาก่อน ให้กรมป่าไม้จัดทำขอบเขตบริเวณที่อยู่อาศัย/ทำกินให้ชัดเจน ห้ามขยายพื้นที่เพิ่มเติมโดยเด็ดขาด และดำเนินการตามกฎหมายเพื่อให้ทำกิน/อยู่อาศัยตามความจำเป็นเพื่อการครองชีพ แต่ถ้าเป็นพื้นที่ล่อแหลมคุกคามต่อระบบนิเวศ พื้นที่ที่มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการคุ้มครองดูแลพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายและมติคณะรัฐมนตรี หรือพบว่าประชาชนอยู่อาศัย/ทำกินหลังวันประกาศสงวนหวงห้ามพื้นที่ป่าตามกฎหมาย ครั้งแรก ให้เคลื่อนย้ายประชาชนออกมาจากบริเวณนั้นไปอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ที่เหมาะสม ๓. <u>กรณีป่าสงวนแห่งชาติ และป่าไม้ถาวร</u> กรมป่าไม้มอบให้ ส.ป.ก. ประกาศเขตปฏิรูปที่ดินเพิกถอนสภาพป่าสงวนแห่งชาติและป่าไม้ถาวร และรับรองสิทธิในที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน ตั้งแต่ปี ๒๕๓๖ หรือบางพื้นที่อนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

มติคณะรัฐมนตรี	เนื้อหา
๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒	รัฐบาลเห็นด้วยกับการแต่งตั้งคณะกรรมการกำหนดแนวเขตป่า การตรวจสอบพิสูจน์สิทธิทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎร ในพื้นที่ปัญหาป่าไม้ ตามที่สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือร้องเรียน



๒.๒ มติ ครม.ในสมัยรัฐบาลทักษิณ ๒๕๔๔ - ๒๕๔๗

นโยบายของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในเรื่องพื้นที่ป่าที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาที่ดินในเขตป่า^{๑๐} มีมติคณะรัฐมนตรี ๓ ครั้งสำคัญ คือ มติคณะรัฐมนตรี ๓ เมษายน ๒๕๔๔ มติคณะรัฐมนตรี ๒๒ เมษายน ๒๕๔๔ และมติคณะรัฐมนตรี ๑๓ มกราคม ๒๕๔๗ โดยสรุปหลักการแก้ไขปัญหาที่ทำกินและป่าจากมติคณะรัฐมนตรี ๓ ครั้งดำเนินการใน ๕ ด้าน คือ

- (๑) ความโปร่งใสและมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิสูจน์สิทธิและการแก้ไขข้อพิพาท
- (๒) การปรับแนวเขตที่ดินของหน่วยงานต่างๆ ของรัฐทั้งหมด (reshape)
- (๓) การปรับแนวเขตป่า (ป่าไม้ถาวรและป่าอนุรักษ์) ให้สอดคล้องกับความเป็นจริง และไม่มีปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน
- (๔) การตรวจสอบแนวเขตทับซ้อนระหว่างหน่วยงาน ส.ป.ก.และป่าสงวนฯ
- (๕) การกำหนดเงื่อนไขและหลักเกณฑ์การอนุญาตเข้าทำประโยชน์เฉพาะสวนยางในพื้นที่ป่า

^{๑๐}เกี่ยวกับพื้นที่ป่ายังมีหลายโครงการ เช่น กลุ่มโครงการสำคัญ (Mega Project) มี ๙ โครงการ ได้แก่ โครงการ Re-zoning & Mapping เขตป่าไม้และการใช้ประโยชน์ โครงการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจากป่าไม้ และผลิตภัณฑ์ไม้ เป็นต้น โครงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อคุ้มครองทรัพยากรป่าไม้ โครงการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์

ตารางที่ ๓.๒ มติคณะรัฐมนตรีในสมัยรัฐบาลทักษิณ ๒๕๔๔-๒๕๔๗ ^{๑๑}

มติคณะรัฐมนตรี	เนื้อหา
๓ เมษายน ๒๕๔๔	มติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๑๗ และ ๒๙ เมษายน ๒๕๔๐ ส่งผลให้มีกระบวนการแก้ไขที่ทำกินและป่า ๓ ส่วน คือ (๑) ตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาป่าไม้ร่วมระหว่างฝ่ายราชการและราษฎร ฝ่ายละเท่าๆ กัน เพื่อทำงานตรวจพิสูจน์การครอบครองที่ดิน โดยมีตัวแทนสมัชชาคนจนและตัวแทนรัฐในสัดส่วนที่เท่าเทียมกัน (๒) ให้คณะกรรมการฯ สำรวจและพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินโดยใช้หลักเกณฑ์ตามเอกสารที่แนบมา (๓) ปรับแนวเขตป่าไม้ให้สอดคล้องกับความเป็นจริง โครงการปรับปรุงแนวเขตที่ดินของรัฐ (Reshape) โครงการปรับปรุงแนวเขตที่ดินของรัฐ (Reshape) มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงแนวเขตของรัฐที่อยู่ในการดูแลของหน่วยงานต่างๆ อาทิ กรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมพัฒนาที่ดิน กรมธนารักษ์ เป็นต้น เพื่อให้แนวเขตที่ดินของแต่ละหน่วยงานสอดคล้องไม่ทับซ้อนกัน โดยดำเนินการนำร่องใน ๕ จังหวัดก่อน ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย เลย กาญจนบุรี และประจวบคีรีขันธ์ เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๔๘ จะแล้วเสร็จภายในวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๔๙ แต่หลายพื้นที่ยังดำเนินการไม่เสร็จ ทำให้กระบวนการแก้ไขปัญหาชะงักอยู่ที่การทำแผนที่ ไม่สามารถเดินสำรวจพื้นที่จริงในต่อมาได้
๒๒ เมษายน ๒๕๔๔	กำหนดมาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหากินพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศ ซึ่งจำแนกดังนี้ ๑) ป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี กำหนดเขตป่าไม้ถาวรใหม่ให้สอดคล้องกับความเป็นจริง โดยจำแนกเป็นพื้นที่ทำกินหรือพื้นที่ใช้ประโยชน์อย่างอื่น และมอบให้ ส.ป.ก. และกรมที่ดินดูแลต่อไป ๒) ป่าสงวนแห่งชาติ กรมป่าไม้มอบพื้นที่ให้ ส.ป.ก. ปฏิรูปที่ดิน ๔๔ ล้านไร่ตามมติ ครม. ๔ พฤษภาคม ๒๕๓๖ ปรากฏว่ามีความคลาดเคลื่อนของแผนที่ จึงให้กรมป่าไม้และ ส.ป.ก. ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงและเร่งรัดกำหนดเขตที่ดินโดยเร็ว ๓) ป่าอนุรักษ์ตามมติ ครม. วันที่ ๑๐ และ ๑๗ มีนาคม ๒๕๓๕ เร่งรัดดำเนินการปรับแนวเขตป่าเพื่อการอนุรักษ์ให้ถูกต้องและสอดคล้องกับภูมิประเทศ โดยไม่มีปัญหาความเดือดร้อนของราษฎร ให้กรมป่าไม้จัดทำแนวเขตให้ชัดเจน และป้องกันดูแลอย่างเข้มงวด

^{๑๑} หนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๔๗ ถึงรัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มติคณะรัฐมนตรี	เนื้อหา
	๔) ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และป่าอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น ๑ ชั้น ๒ กรมป่าไม้สำรวจจำนวนราษฎรและพื้นที่ที่ครอบครองให้ชัดเจน เพื่อเป็นข้อมูลจัดการเพื่อการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน กำหนดขอบเขตพื้นที่ที่จะให้ราษฎรอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ที่เหมาะสม ให้ตั้งคณะกรรมการแก้ไขพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในแต่ละพื้นที่ ประกอบด้วยตัวแทนฝ่ายราชการ และราษฎรฝ่ายละเท่าๆ กัน เพื่อตรวจสอบพิสูจน์การรับรองสิทธิการอยู่อาศัยทำกิน ๕) พื้นที่อื่น ๆ เช่นพื้นที่สวนป่า ให้ตั้งคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริง โดยมีฝ่ายราชการและราษฎรฝ่ายละเท่าๆ กัน ตรวจสอบข้อเท็จจริงและให้พิสูจน์การอยู่อาศัยครอบครองการทำประโยชน์ในพื้นที่ให้ชัดเจนว่ามีมาก่อนหรือไม่ ให้แก้ไขความเดือดร้อนของราษฎร
๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๖	มติคณะรัฐมนตรี อนุมัติตามมติคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรีคณะที่ ๒ เห็นชอบให้ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๓๓ เฉพาะเรื่องสวนยางที่อยู่ป่าสงวนแห่งชาติ และให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมป่าไม้) กำหนดเงื่อนไขและหลักเกณฑ์การอนุญาตเข้าทำประโยชน์เฉพาะสวนยาง โดยมอบให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นำเสนอเรื่องดังกล่าวเข้าที่ประชุมคณะทำงานที่ทำหน้าที่ศึกษาพิจารณามาตรการ หลักเกณฑ์ และเงื่อนไขในการปลูกสร้างสวนป่าภาคเอกชนที่อยู่ภายใต้คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ หากคณะอนุกรรมการพิจารณามาตรการฯ เห็นชอบ ก็ควรกำหนดอนุญาตให้ดำเนินการปลูกป่าไม่เกินรายละ ๓๐ ไร่ในพื้นที่ดังกล่าว มติคณะกรรมการบริหารกิจการองค์การสวนยาง วันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๔๖ อนุมัติให้ อ.ส.ย. ทำการเช่าสวนยางของเกษตรกรในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เป็นระยะเวลา ๓๐ ปี และนำมาจัดสรรให้เกษตรกรเช่าต่อไม่เกินรายละ ๓๐ ไร่
๑๓ มกราคม ๒๕๔๗	กรม. เห็นชอบในหลักการโครงการแปลงสวนยางเป็นทุน ในวันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๔๗ และให้ดำเนินการตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ คณะรัฐมนตรีพิจารณาเมื่อวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๔๗ ใน ๔ เรื่องคือหลักการโครงการ โดยให้ อ.ส.ย. เป็นผู้เข้าทำประโยชน์ในสวนยางในป่าสงวนฯ และกรมวิชาการเกษตร ดำเนินโครงการ โดยรับงบประมาณปี ๒๕๔๗-๒๕๕๑ เป็นเงิน ๓๔๗.๔๐ ล้านบาทในการสำรวจจริงวัดพื้นที่สวนยางทั้งหมดของโครงการ ๖.๙ ล้านไร่ ๕๐ บาท

มติคณะรัฐมนตรี	เนื้อหา
๑๓ มกราคม ๒๕๕๗	กรม. เห็นชอบในหลักการโครงการแปลงสวนยางเป็นทุน ในวันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๕๗ และให้ดำเนินการตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ คณะรัฐมนตรีพิจารณาเมื่อวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๕๗ ใน ๔ เรื่องคือหลักการโครงการ โดยให้ อ.ส.ย. เป็นผู้เข้าทำประโยชน์ในสวนยางในป่าสงวนฯ และ กรมวิชาการเกษตร ดำเนินโครงการ โดยรับงบประมาณปี ๒๕๕๗-๒๕๕๘ เป็นเงิน ๓๔๗.๔๐ ล้านบาทในการสำรวจจริงวัดพื้นที่สวนยางทั้งหมดของโครงการ ๖.๙ ล้านไร่ ไร่ ละ ๕๐ บาท โครงการแปลงสวนยางเป็นทุน นำเสนอคณะรัฐมนตรี โดยหนังสือ ลงวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๕๗ เพื่อแก้ไขปัญหาให้เกษตรกรผู้ปลูกยางพารา เป้าหมายรวม ๕๒๙,๙๘๕ รายใน ๑๗ จังหวัด พื้นที่สวนยาง ๖,๙๔๗,๙๓๑ ไร่ ได้รับสิทธิและเข้าถึงแหล่งทุน โดยให้เอกชนผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประเมิน มูลค่าไม้ยาง มี อ.ส.ย.จัดระบบและนำไม้ยางทั้งหมดของโครงการเข้าขอทุน จากสถาบันการเงิน และทำหน้าที่เป็น clearing house ให้กับสถาบันการเงิน ที่จัดทุนให้เกษตรกร โดยกลุ่มเป้าหมายชาวสวนยางแยกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มแรก ๔๓,๒๕๕ รายในเขตป่าสงวนแห่งชาติพื้นที่ประมาณ ๑ ล้านไร่ แต่ไม่มีสิทธิในการเป็นเจ้าของไม้ยาง และไม่สามารถเข้าโครงการสงเคราะห์ การทำสวนยาง (สกย.) (เพราะไม่มีเอกสารสิทธิจากปัญหาเขตป่าทับที่ทำกิน และการ reshape ไม่เสร็จ) วิธีการคือเกษตรกรเข้าโครงการสวนยางเอื้ออาทร ซึ่ง อ.ส.ย.เป็นผู้ขอเข้าทำประโยชน์ และนำมาจัดสรรให้เกษตรกรไม่เกิน ๓๐ ไร่ต่อราย มีระยะเวลาร่วมโครงการ ๒๕ ปี และ อ.ส.ย.จะเป็นผู้นำไม้ยาง พาราและน้ำยางออกจากป่าเอง ตลอดจนรับซื้อไม้ยางจากเกษตรกรในราคา ไม่ต่ำกว่าไร่ละ ๓๐,๐๐๐ บาท โดยกระบวนการคือ ส.ก.ย.จะสำรวจจริงวัด พื้นที่สวนยาง กรมวิชาการเกษตรจดทะเบียนและออกเอกสารสิทธิในนาม การยางแห่งประเทศไทย (กยท.) ได้รับเอกสาร ๒ ประเภท คือ เอกสารสิทธิ รับรองสิทธิสวนยาง (ก.ย.ท.๑) และเอกสารรับรองมูลค่าไม้ยาง (ก.ย.ท.๒) ซึ่งสามารถนำไปขอสินเชื่อจากสถาบันการเงินได้กลุ่มที่สอง เกษตรกรสวน ยางสงเคราะห์ ๔๘๖,๗๖๐ ราย (เป็นกลุ่มที่มีเอกสารสิทธิ) ที่มีต้นยางอายุ กว่า ๑๕ ปี พื้นที่ประมาณ ๕.๙ ล้านไร่ และยังไม่สามารถนำมูลค่าของไม้ เข้าสู่แหล่งทุนที่เป็นระบบได้ สามารถสมัครเข้าร่วมโครงการกับ อ.ส.ย. และได้รับเอกสารรับรองมูลค่าไม้ยาง (ก.ย.ท.๒) ซึ่งสามารถนำไปขอสินเชื่อ จากสถาบันการเงินได้

๔. โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่

โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ นำเสนอ คณะรัฐมนตรีโดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๗ กำหนดวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ หนึ่ง บริหารจัดการป่าไม้ ตามแนวพระราชดำริ สอง หยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ และฟื้นฟูสภาพป่าไม้ สาม ให้ประชาชนในพื้นที่ร่วมกันดูแล เฝ้าระวัง ป้องกัน รักษาและใช้ประโยชน์จากป่าไม้อย่างยั่งยืน ดำเนินการครอบคลุมพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (เขตอุทยานฯ และเขตรักษาพันธุ์ฯ) ป่าสงวนฯ และป่าตามมติ ครม.และพื้นที่ป่าชายเลน ตามมติคณะรัฐมนตรี คิดเป็นจำนวน ๑๐,๘๕๕ หมู่บ้าน โดยแบ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบ ๓ หน่วยงาน คือ

- (๑) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช รับผิดชอบหมู่บ้านที่อยู่ติดเขตและในเขตอุทยานฯ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าซึ่งมีจำนวน ๒,๓๔๘ หมู่บ้านใน ๖๓ จังหวัด

- (๒) กรมป่าไม้ รับผิดชอบหมู่บ้านที่อยู่ติดเขตและในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและพื้นที่ป่าตามมติคณะรัฐมนตรี จำนวน ๗,๖๐๐ หมู่บ้านใน ๖๗ จังหวัด

- (๓) กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง รับผิดชอบหมู่บ้านที่อยู่ติดเขตและในเขตป่าชายเลน ตามมติคณะรัฐมนตรี จำนวน ๙๑๘ หมู่บ้านใน ๒๓ จังหวัด

โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่เริ่มดำเนินงานตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๘-๒๕๕๑ ได้กำหนดพื้นที่หมู่บ้านต้นแบบ ได้แก่ หมู่บ้านห้วยปลาหลด หมู่ที่ ๘ ตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ซึ่งมีการจัดกิจกรรมเปิดตัวโครงการไปเมื่อ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๔๗ ที่ผ่านมา ใช้งบประมาณในการดำเนินโครงการ ๑,๕๑๐.๑๒ ล้านบาท ระยะแรก ปี ๒๕๔๘ ใช้บงปกติของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมป่าไม้ และกรมทรัพยากรทางทะเล



และชายฝั่ง จำนวน ๓๐๒.๓๖ ล้านบาท ระยะที่สอง ปี ๒๕๔๙-๒๕๕๑ โดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมป่าไม้ และกรมทรัพยากรทางทะเล และชายฝั่ง จะขอตั้งงบประมาณปกติ ปี ๒๕๔๙-๒๕๕๑ วงเงิน ๑,๒๐๗.๗๖ ล้านบาท

ในปี ๒๕๔๘ นายฉัตรชัย รัตโนภาส อธิบดี กรมป่าไม้เปิดเผยความคืบหน้าของการดำเนิน โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ว่ามีการดำเนินงาน ไปแล้ว ๘๐๐ หมู่บ้านทั่วประเทศ และประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี เพราะประชาชนและหน่วยงาน ต่างๆ ให้ความร่วมมือในการบริหารจัดการป่าไม้ใน ท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วม โดยมีเป้าหมายอีก ๖,๘๐๐ หมู่บ้าน ที่จะต้องดำเนินการให้เสร็จภายในปี พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๕๑ ^{๑๒}

การส่งเสริมรับรองสิทธิที่อยู่อาศัยและที่ทำ กิน ดำเนินการตามหลักการหยุดยั้งการทำลายป่า ให้ประชาชนเป็นผู้สร้างป่าและดูแลรักษาป่าอย่างมี ส่วนร่วม และให้เกิดความมั่นคงในการอยู่อาศัยทำกิน ในเขตป่า สรุปลเป็นแนวทางปฏิบัติด้านการพิสูจน์ สิทธิและด้านการรับรองสิทธิ ๒ ข้อ คือ

(๑) การตรวจพิสูจน์การครอบครอง ดำเนิน การตรวจพิสูจน์ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ หากพบว่าราษฎรอยู่อาศัย / ทำ กินมาก่อนวันสงวนหวงห้ามเป็นพื้นที่ป่าไม้ตาม กฎหมายครั้งแรก ให้เร่งดำเนินการให้สิทธิตาม ประมวลกฎหมายที่ดินโดยเร็วต่อไป หากผลการ ตรวจพิสูจน์การครอบครองตามมติคณะรัฐมนตรีพบ ว่าราษฎรอยู่อาศัย / ทำกินหลังวันสงวนหวงห้าม เป็นพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายครั้งแรกให้พิจารณา ดำเนินการ โดยให้ควบคุมเขตพื้นที่อยู่อาศัยและที่ ทำกิน มิให้ขยายโดยเด็ดขาด โดยดำเนินการในรูป ประชาคมของหมู่บ้านหรือกลุ่มบ้าน เพื่อเป็นการ ยอมรับทั้งสองฝ่าย หากตรวจสอบพบว่าพื้นที่อยู่ อาศัยและพื้นที่ทำกิน ติดอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ตาม

กฎหมาย หรือป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายมติคณะรัฐมนตรี ที่ เป็นพื้นที่คุกคามต่อระบบนิเวศ หรือมีผลกระทบต่อ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือเป็นพื้นที่ เสี่ยงภัยดินถล่ม เจ้าหน้าที่จะต้องให้ข้อมูลและความรู้ กับราษฎร เพื่อทำประชาคมของหมู่บ้านในการ พิจารณาเคลื่อนย้ายมารวมเป็นกลุ่มบ้าน หรืออพยพ สู่พื้นที่รองรับที่รัฐจัดให้ เพื่อความปลอดภัยของชีวิต และทรัพย์สินของราษฎร โดยให้นำเข้าโครงการ หมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ฯ ต่อไป

(๒) การรับรองสิทธิอยู่อาศัยและทำกิน มี หลักการและแนวปฏิบัติ คือ จะไม่นำพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ตามกฎหมายและป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายมติคณะรัฐมนตรีไป ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อ เกษตรกรรมโดยเด็ดขาด การรับรองสิทธิอยู่อาศัย และทำกินในพื้นที่อนุรักษ์ต่างๆ นั้น ถ้าชุมชนพิสูจน์ ได้ว่า ได้ปฏิบัติตามที่รัฐกำหนดหลักเกณฑ์ความ สำเร็จของการมีส่วนร่วม ภายใต้โครงการหมู่บ้านป่า ไม้แผนใหม่ รัฐจะดำเนินการรับรองสิทธิอยู่อาศัย และทำกินในรูปแบบ “แปลงรวม” โดยคณะกรรมการ หมู่บ้านเป็นคณะผู้ยื่นขออนุญาตเข้าทำประโยชน์ และอยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ตามมาตรา ๑๖, ๑๖ ทวิ, ๑๖ ตริ และเป็นผู้รับผิดชอบบริหารจัดการ ส่วนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายมติคณะรัฐมนตรี ได้แก่ พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ ๑ ให้ประมวล เรื่องการขออนุญาตเข้าทำประโยชน์ เสนอต่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พิจารณาให้ความเห็น ชอบก่อนเสนอต่อคณะรัฐมนตรีพิจารณา ส่วนพื้นที่ ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย (พื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขต รักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า) ต้อง เพิกถอนพื้นที่ตั้งหมู่บ้าน ที่ทำกิน และพื้นที่ป่าไม้ หมู่บ้านออกจากเขตอนุรักษ์ตามกฎหมายก่อน ตาม ขั้นตอนและระเบียบปฏิบัติที่กำหนดไว้ แล้วจึงจะขอ อนุญาตเข้าทำประโยชน์ต่อไป

^{๑๒} อ้างในอัจฉรา วิทยุธรรม และคณะ (๒๕๕๐) อ้างจาก <http://www.siamrath.co.th> ลงวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๔๘



สรุปได้ว่าโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่วางขั้นตอนการแก้ไขปัญหาชุมชนในป่าอนุรักษ์โดยกระบวนการต่อเนื่องของข้อ ๑ และข้อ ๒ ข้างต้น ในขั้นการสำรวจจำแนกจัดกลุ่มถือครองที่ดินตามเงื่อนไขการพิสูจน์สิทธิมติ ครม.วันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มหนึ่ง กรณีถือครองทำกินก่อนประกาศพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายครั้งแรก ให้สิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดิน กลุ่มสอง กรณีถือครองทำกินหลังประกาศพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายครั้งแรก ให้ควบคุมการใช้พื้นที่มิให้ขยาย แต่หากพื้นที่อยู่ในป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายหรือป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี ให้ทำประชาคมรับทราบการอพยพไปในที่รัฐรองรับจัดให้ และนำเข้าโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ต่อไป ขั้นที่สองเป็นการรับรองสิทธิโดยเลือกพื้นที่ของโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่มาดำเนินการต่อ โดยกำหนดเงื่อนไขรับรองสิทธิได้ ๓ กลุ่มทั้งพื้นที่ป่าสงวนฯ ป่าอนุรักษ์ตามมติ ครม. และป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย คือ

กลุ่ม ๑ ดำเนินการรับรองสิทธิอยู่อาศัยและทำกินในรูปแบบ “แปลงรวม” โดยคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นคณะผู้ยื่นขออนุญาตเข้าทำประโยชน์และอยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ตามมาตรา ๑๖, ๑๖ ทวิ, ๑๖ ตี และเป็นผู้รับผิดชอบบริหารจัดการ

กลุ่ม ๒ พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย (พื้นที่ที่ได้แก่ พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ ๑ ให้ประมวลเรื่องการขออนุญาตเข้าทำประโยชน์ เสนอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พิจารณาให้ความเห็นชอบก่อนเสนอต่อคณะรัฐมนตรีพิจารณา

กลุ่ม ๓ พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย (พื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า) ต้องเพิกถอนพื้นที่ตั้งหมู่บ้าน ที่ทำกิน และพื้นที่ป่าไม้หมู่บ้านออกจากเขตอนุรักษ์ตามกฎหมายก่อน ตามขั้นตอนและระเบียบปฏิบัติที่กำหนดไว้แล้วจึงจะขออนุญาตเข้าทำประโยชน์ต่อไป



บทที่ ๔

บทวิเคราะห์ปัญหาที่ดินในเขตป่า



๔.๑ ปัญหาจากแนวคิด “แยกคนออกจากป่า”

ก่อนหน้าการประกาศนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ รัฐไม่เคยมีฐานความคิดในการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างจริงจัง พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ศ.๒๔๘๔ พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ เป็นกฎหมายที่สะท้อนให้เห็นว่า รัฐต้องการสงวนหวงห้ามทรัพยากรป่าไม้ เพื่อการใช้ประโยชน์ในการหารายได้ของรัฐ เนื่องจากเกรงว่าการขยายตัวของประชากรและการพัฒนาเศรษฐกิจ จะทำให้



ประชาชนบุกเบิกขยายพื้นที่ทำกิน ในที่ดินหรือเขตป่าไม้ที่รัฐควรได้ใช้ประโยชน์

แนวความคิดดังกล่าว ไม่ได้คำนึงถึงการใช้ประโยชน์ของประชาชน และไม่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ที่ต้องการเร่งการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรของประเทศเพิ่มขึ้น แต่กลับหวงห้ามที่ดิน ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ

การกำหนดนิยามเขต “ป่า” ครอบคลุมพื้นที่ที่ไม่มีเอกสารสิทธิ โดยไม่มีการประชาสัมพันธ์หรือการเตรียมการชี้แจง ทำความเข้าใจ และวางแนวทางการจัดการเพื่อป้องกันปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดจากการทับซ้อน และความไม่เข้าใจของประชาชน ประกอบกับการคมนาคมที่ไม่สะดวก กลไกของรัฐที่เข้าไม่ถึง ระบบการสื่อสารที่ล้าสมัยในช่วงเวลานั้น ทำให้เขต “ป่า” ในความหมายของรัฐ แตกต่างจาก “ป่า” ในความหมายของประชาชนที่จำเป็นต้องพึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากป่า

แม้ว่ารัฐจะตรากฎหมายขึ้น เพื่อสงวนหวงห้าม “ป่า” อย่างเอาใจจริงเอาใจ แต่ “ป่า” กลับถูกทำลายในเวลาอันรวดเร็ว ในช่วงระยะเวลาเพียง ๓๐ ปี พื้นที่ป่าไม้กลับลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นผลจากการเร่งการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ใช้ทรัพยากรของประเทศในทุกด้านจำนวนมาก ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยในทุกด้านอย่างลึกซึ้ง จนกลายเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ทำให้สังคมไทยต้องเผชิญกับปัญหาขนาดใหญ่ด้านต่าง ๆ ที่ซ้อนทับกันหลายระดับ

ปัญหาที่ดินป่า กลายเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับการต่อสู้ทางความคิด ความเชื่อในเรื่องสิ่งแวดลอม และเกี่ยวข้องกับมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ กฎหมาย ระบบราชการ

ขบวนการประชาชน ที่พิ้วพันกันอย่างยุ่งเหยิง

แต่ในที่สุด รัฐจำต้องยอมรับความจริงภายใต้แรงกดดันจากนักวิชาการ องค์กรภาคประชาชน ตลอดจนถึงชุมชนนานาชาติว่า จำนวนพื้นที่ป่าที่ลดลงอย่างรวดเร็ว สะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวของรัฐในการพัฒนาประเทศ และกำลังทำให้สิ่งแวดล้อมที่สำคัญที่สุดของประเทศเสียหายอย่างรุนแรง

นโยบายป่าไม้ พ.ศ. ๒๕๒๘ จึงเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญ เป็นครั้งแรกที่รัฐยอมรับว่า จำเป็นจะต้องมีการรักษา “ป่า” อย่างจริงจัง โดยกำหนดให้มีพื้นที่ป่าร้อยละ ๔๐ ของเนื้อที่ทั้งหมดในประเทศ คำนิยามของ “ป่านุรักษ์” จึงเข้ามาแทนที่ในภาษากฎหมาย

แต่การเป็น “ป่านุรักษ์” ในความหมายของรัฐคือ การที่ต้องไม่มีชุมชน หรือบุคคลใดก็ตาม ตั้งถิ่นฐานและใช้ประโยชน์ในป่า สมมติฐานของรัฐคือ ประชาชนเหล่านั้นไม่มีจิตสำนึกในการ “อนุรักษ์ป่า” พวกเขาจะใช้ประโยชน์จากป่าอย่างเต็มที่ และจะทำให้ป่าทรุดโทรม หมดสภาพความเป็นป่าไปในที่สุด ถ้าไม่ควบคุม พวกเขาจะบุกเบิกและขยายพื้นที่ทำประโยชน์ออกไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

โดยเฉพาะชนกลุ่มน้อยที่อยู่บนที่สูงในสายตาของรัฐ คือ พวกเขามักจะทำ “ไร่เลื่อนลอย” และอพยพไปหาที่อุดมสมบูรณ์แห่งใหม่ โดยทิ้งซากอันทรุดโทรมของป่าไว้เบื้องหลัง

แนวความคิดและวาทกรรมเหล่านี้ รัฐได้ถ่ายทอดให้กับคนในสังคมไทย ผ่านทางสื่อประชาสัมพันธ์ของรัฐ รวมทั้งแบบเรียนของเด็กนักเรียน และกระทำซ้ำครั้งแล้วครั้งเล่า จนกลายเป็นตรรกะที่คนที่ไม่เคยมีชีวิตอยู่กับป่าคิดว่า คนที่อยู่กับป่าหรือมีชีวิตกับการใช้ประโยชน์จากป่าที่ผิดกฎหมาย เป็นคนที่ไม่เห็นแก่สิ่งแวดล้อม

ของชาติ

การ “แยกคนออกจากป่า” จึงกลายเป็นความไม่ชอบธรรม ที่รัฐได้ประกาศเป็นวาทกรรมที่สำคัญในการ “อนุรักษ์ป่า” ผ่านนโยบายป่าไม้ ๒๕๒๘ และกฎหมาย ตลอดจนการดำเนินการของรัฐที่ตามมาภายหลังจากนั้น

ดังนั้นเสียงเรียกร้องให้มีการทบทวนทัศนะของรัฐในการ “แยกคนออกจากป่า” จากชาวบ้าน และองค์กรภาคประชาชน ในเวลานั้นจึงไม่เป็นที่รับรู้ของคนในสังคม

พัฒนาการของการขยายตัวอย่างรวดเร็วของเศรษฐกิจ ในยุค พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ในช่วงทศวรรษ ๒๕๓๐ ก่อให้เกิดการเก็งกำไรที่ดิน และการบุกเบิกขยายพื้นที่ทำกินทั้งของชาวบ้านและนายทุน ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ในที่ดินระหว่างรัฐและนายทุนกับประชาชนเพิ่มขึ้นจำนวนมาก

โครงการ คจก. (โครงการจัดที่ทำกินให้เกษตรกรผู้ยากไร้ในพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรม) โครงการที่ต้องการพิสูจน์ความศักดิ์สิทธิ์ของวาทกรรม “แยกคนออกจากป่า” ที่ริเริ่มในสมัย พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ มีจุดประสงค์เพื่อย้ายคนจำนวนนับล้านคนออกจากป่า ได้รับการต่อต้านอย่างรุนแรงที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ของป่าไม้ไทย และในที่สุด รัฐบาลต่อมาจำต้องยกเลิกโครงการดังกล่าวโดยสิ้นเชิง

เหตุการณ์ของโครงการ คจก. ทำให้สังคมหันมาตระหนักมากขึ้นว่า การ “แยกคนออกจากป่า” เป็นความคิดที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนนับล้านๆ คน ที่ต้องอาศัย พึ่งพา และอยู่ร่วม

กับป่า และมีเป็นจำนวนมากที่ชาวบ้านเหล่านั้นมีชีวิตอยู่กับป่ามาเป็นเวลานาน โดยที่ป่าไม่ได้ถูกทำลาย

นอกจากนั้น ประชาชนจำนวนมากอยู่กับป่ามาเป็นเวลานาน ก่อนที่รัฐจะประกาศใช้กฎหมาย ครอบครองพื้นที่ป่า โดยที่พวกเขาไม่เคยมีส่วนรับรู้ หรือส่วนเกี่ยวข้องใดๆ

ในที่สุด รัฐบาลในยุคของ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ต้องยอมรับความจริง และได้เปลี่ยนแปลงทัศนคติของรัฐครั้งสำคัญเป็นครั้งที่สอง ด้วยการออกมติ ครม. ๒๒ เมษายน ๒๕๔๐ มีสาระสำคัญ เห็นด้วยกับความคิด “คนอยู่กับป่า” โดยให้มีกระบวนการพิสูจน์สิทธิ และการกำหนดแนวเขตร่วมกับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการกำหนดแนวเขต “ป่า”

ต่อมา รัฐบาลในยุคของนายชวน หลีกภัย ได้ออกมติ ครม. ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ เพื่อกำหนดหลักการ และแนวทางในการผ่อนผันให้ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ ได้ใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตป่า และกระบวนการพิสูจน์สิทธิ

แม้ว่าแนวความคิด “คนอยู่กับป่า” จะได้รับการยอมรับมากขึ้นในช่วงปัจจุบัน แต่สำหรับผู้กำหนดนโยบายของรัฐยังคงไม่ไว้วางใจ ดังจะเห็นได้จากความเคลื่อนไหวในการผลักดัน พ.ร.บ.ป่าชุมชน ที่ภาคประชาชนเคลื่อนไหวเข้าชื่อ ๕๐,๐๐๐ ชื่อ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ได้รับการเปลี่ยนแปลงแก้ไขในสาระสำคัญ โดยเฉพาะในประเด็นอำนาจของรัฐที่ยังคงต้องมียุ่อย่างสมบูรณ์ในการควบคุมดูแล จัดการป่า ^{๑๓}

^{๑๓} ร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชน ภาคประชาชน เสนอครั้งแรกเมื่อเดือนกันยายน ๒๕๓๖ ผ่านการแก้ไขยาวนาน จนเพิ่งผ่านสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ ซึ่งยังมีประเด็นวิพากษ์วิจารณ์จากภาคประชาชน และกำลังมีการเคลื่อนไหวให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

อย่างไรก็ตาม คณะอนุกรรมการฯ พบว่า เรื่องร้องเรียนส่วนใหญ่ เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน และมีความซับซ้อนจากมาตรการ และนโยบายการแก้ไขปัญหาของรัฐจำนวนมาก

ซึ่งอยู่บนฐานคิดในการแยกคนออกจากป่า รัฐจำเป็นต้องใช้ฐานคิดใหม่ “คนอยู่ร่วมกับป่า” และใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ในการแก้ปัญหาที่ดินในเขตป่า



๔.๒ ปัญหาจากกระบวนการดำเนินการของรัฐ

๔.๒.๑ นโยบายการเพิ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ.๒๕๓๕ – ๒๕๓๙) ได้กำหนดให้มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ร้อยละ ๒๕ และป่าเศรษฐกิจร้อยละ ๑๕ ภายใต้แผนนโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๘ ที่กำหนดให้มีเนื้อที่ป่าไม้ร้อยละ ๔๐ ของเนื้อที่ประเทศไทยทั้งหมด จากนโยบายดังกล่าว ทำให้กรมป่าไม้ได้เร่งขยายพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ด้วยการประกาศเขตป่าอนุรักษ์เพิ่มขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ มีเขตอุทยานแห่งชาติจำนวน ๑๐๓ แห่ง

เป็นจำนวนเนื้อที่ทั้งหมด ๓๒,๙๘๘,๘๗๓.๕๓ ไร่ ขยายเพิ่มขึ้นมาจาก ๘๐ แห่งในปี พ.ศ.๒๕๔๐ ในขณะที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าในปี พ.ศ.๒๕๔๐ มีจำนวน ๔๕ แห่ง เพิ่มขึ้นมาในปี พ.ศ.๒๕๔๗ เป็น ๕๕ แห่ง^{๑๔}

นอกจากนั้น จากการสำรวจพบว่า มีประชาชนอยู่อาศัยและทำกินในป่าอนุรักษ์ทั่วประเทศในช่วงปี ๒๕๓๗-๒๕๓๘^{๑๕} จำนวน ๑๙๓,๑๔๓ ครัวเรือน

^{๑๔} เว็บไซต์ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, พฤษภาคม ๒๕๕๐

^{๑๕} อ้างใน อรรถวณิช คุหเจริญ นาวายุทธ, ๒๕๔๕ อ้างจากเอกสารวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์ แบบยั่งยืน โดยวัฒนา แก้วกำเนิด วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร พ.ศ.๒๕๓๗-๒๕๓๘

ตาราง ๓.๑ : สถิติประชาชนอยู่อาศัยและทำกินในป่าอนุรักษ์ทั่วประเทศ พ.ศ. ๒๕๓๗-๒๕๓๘
(หน่วย : ครัวเรือน) ^{๑๖} :

ประเภทป่า	เหนือ		ตะวันออก เฉียงเหนือ		กลาง		ใต้		รวม
กลุ่มครัวเรือน	๑	๒	๑	๒	๑	๒	๑	๒	
อุทยานแห่งชาติ	๕,๘๒๖	๙๒๔	๑,๔๗๙	๓,๑๖๖	๓,๖๒๓	๓๘,๘๒๙	๒,๙๖๐	๒,๑๑๒	๕๘,๙๑๙
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า	๔,๙๙๑	๕,๑๗๑	๖๔๔	๒,๐๓๑	๒,๑๕๖	๑,๒๕๖	๓,๖๘๗	๓,๔๘๓	๒๓,๔๑๙
เขตห้ามล่าสัตว์ป่า	๓๔๑	๓๐	ไม่มี	ไม่มี	๒๒๕	๔๘๑	๒๕๐	๒๕๒	๑,๕๗๙
พื้นที่ต้นน้ำ	๕๙,๕๙๐	๑๘,๕๕๙	๖,๒๓๘	๑๑,๓๘๔	๘๖๘	๖	๑,๙๖๗	๒,๕๙๘	๑๐๑,๒๑๐
ป่าชายเลนอนุรักษ์	ไม่มีป่า	ไม่มีป่า	ไม่มีป่า	ไม่มีป่า	๑,๙๕๔	๖๙๑	๓,๙๖๕	๑,๔๐๖	๘,๐๑๖
รวม	๙๕,๔๓๒		๒๔,๙๔๒		๕๐,๐๘๙		๒๒,๖๘๐		๑๙๓,๑๔๓

หมายเหตุ กลุ่ม ๑ คือ ครัวเรือนที่อาศัยและทำกินในป่า

กลุ่ม ๒ คือ ครัวเรือนที่อาศัยนอกป่า แต่ทำกินในป่า

ถึงแม้ว่ากฎหมายได้กำหนดขั้นตอนการประกาศเขตพื้นที่ป่า และกระบวนการแจ้งให้ประชาชนในพื้นที่รับทราบและคัดค้านได้ แต่ก็ยังเป็นปัญหาในทางปฏิบัติ ทั้งนี้เพราะกฎหมายให้อำนาจและดุลพินิจแก่คณะกรรมการและเจ้าหน้าที่ของรัฐในการประกาศเขตพื้นที่ป่าแต่ละประเภทและการเพิกถอนเขตป่าโดยใช้วิธีการแจ้งให้ประชาชนทราบจากการปิดประกาศไว้ ณ ที่ทำการของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลหรือที่ว่าการอำเภอที่จะประกาศล่วงหน้าตามกำหนดเวลา อย่างน้อย ๒ - ๓ เดือน แต่ไม่มีกระบวนการสอบถามความเห็นจากประชาชนในพื้นที่ ยกเว้นหากมีการร้อง

เรียนอุทธรณ์จากประชาชน ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อมีการเร่งประกาศขยายป่าอนุรักษ์ จะไม่มีการสำรวจพื้นที่อย่างละเอียดหากแต่ใช้ภาพถ่ายดาวเทียมในการสำรวจและประกาศพื้นที่ป่า จนเป็นเหตุให้การประกาศเขตป่าในระยะที่ผ่านมาทับพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน และนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน

กล่าวโดยสรุป นโยบายการขยายพื้นที่ป่าอนุรักษ์ได้ก่อให้เกิดปัญหาการประกาศเขตป่าทับพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของประชาชน คือหนึ่ง ขาดการสำรวจอย่างละเอียดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานและที่ดินทำกินของชุมชน แต่ใช้

^{๑๖} อ้างใน อรรถธรณ คูหเจริญ นาวายุทธ, ๒๕๔๕

ภาพถ่ายทางอากาศในการประกาศเขตพื้นที่สอง การสำรวจก่อนประกาศป่าไม่มีการให้ชุมชนในพื้นที่และประชาชนที่มีพื้นที่ติดแนวเขตป่าร่วมสำรวจ และมีข้อยุติเรื่องแนวเขตก่อนหมายความว่า การประกาศเขตป่าไม่ได้รับการยอมรับจากชุมชนและประชาชนว่ามีความถูกต้องและเป็นธรรม แท้จริงแล้วหากกระบวนการประกาศป่าทุกประเภทดำเนินการอย่างรัดกุมทั้งด้านการสำรวจ การตรวจสอบกับชุมชนและประชาชนในพื้นที่ติดป่า การทำแผนที่ และการปรับแนวเขตป่า (reshape) จะทำให้ข้อพิพาทระหว่างป่าไม้กับประชาชนลดลง และรวมไปถึง

ปัญหาจากการใช้มาตรการจับกุมตามที่กฎหมายป่าไม้ให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่ ที่ยึดเยื้อและขยายตัวต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

โดยหลักการแล้ว การเพิ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์จะเป็นประโยชน์กับประเทศชาติ ถ้ามีการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนร่วมกันรักษาป่า และเพิ่มพื้นที่ป่าธรรมชาติ หลังจากนั้นจึงประกาศเขตป่าอนุรักษ์โดยให้ประชาชนและชุมชนร่วมจัดการการอนุรักษ์ป่าและการแก้ไขปัญหาที่ดินของประชาชนจะประสบผล ถ้าภาครัฐมีวิสัยทัศน์อนุรักษ์ป่าอย่างจริงจังไม่เปิดช่องให้กลุ่มทุน และวิสัยทัศน์ว่า คนอยู่ร่วมกับป่าได้

๔.๒.๒ ผลกระทบจากมติคณะรัฐมนตรีในการแก้ปัญหาป่า

พัฒนาการของมติคณะรัฐมนตรี ตามตารางที่ ๓.๑ และ ๓.๒ สะท้อนแนวคิดของรัฐในการจัดการป่า ในช่วงปี ๒๕๐๔ - ๒๕๒๘ ก่อนที่จะมีนโยบายป่าไม้แห่งชาติ มติคณะรัฐมนตรีเน้นการเพิ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์อย่างเข้มงวด ภายหลังปี ๒๕๒๘ เมื่อรัฐเริ่มยอมรับปัญหา “คนอยู่ในป่า” ในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้ออกมติ ครม. ๒๖ ก.พ. ๒๕๔๘ แต่กลับมีมาตรการแก้ปัญหาที่ไม่ยอมรับคนอยู่กับป่าเริ่มด้วยการใช้วิธีอพยพคนออกจากป่าอนุรักษ์ (โครงการ คจก.) เมื่อได้รับการต่อต้านอย่างรุนแรง รัฐบาลในสมัยต่อมา (ชวน หลีกภัย) จึงได้มีมติ ครม. ๔ พ.ค. ๒๕๓๖ จัดเตรียมที่ดินเพื่อการปฏิรูป ๔ ล้านไร่ทั่วประเทศ (ส.ป.ก. ๔-๐๑) โดยมีเป้าหมายที่จะจัดสรรให้กับประชาชนที่เข้าไปอยู่ป่าภายหลังการประกาศเขตป่า มติ ครม. ดังกล่าว กลายเป็นปัญหาทางการเมืองในเวลาอันรวดเร็ว เนื่องจากถูกโจมตีจากพรรคฝ่ายค้านว่า เป็นช่องทางให้มีการบุกรุกป่าเพื่ออ้างสิทธิใน

การยื่นขอที่ดินในเขตปฏิรูป ต่อมาเมื่อมีการเปิดเผยว่า ผู้ที่ได้รับสิทธิ ส.ป.ก. ๔-๐๑ บางรายไม่ใช่เกษตรกร แต่เป็นผู้มีความเกี่ยวข้องกับนักการเมืองของรัฐบาล ทำให้รัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ต้องประกาศยกเลิกมติ ครม. ดังกล่าว และในที่สุด กรณีดังกล่าวเป็นสาเหตุที่ทำให้ นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ต้องประกาศยุบสภาเพื่อเลือกตั้งใหม่ แต่ ส.ป.ก. ๔-๐๑ ก็เป็นพื้นที่สร้างความมั่นคงเบื้องต้นแก่เกษตรกรนับล้านไร่ทั่วประเทศ

ความพยายามในการแก้ปัญหาป่าของรัฐโดยไม่ฟังเสียงของประชาชน ได้รับการต่อต้านเพิ่มมากขึ้น และกลายเป็นปัญหาที่สำคัญของรัฐบาลทุกสมัย แรงกดดันจากการคัดค้านของประชาชน ทำให้รัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธได้ออกมติ ครม. ๑๗ เมษายน ๒๕๔๐ ตามข้อเสนอของสมัชชาคนจน ให้ประชาชนที่มีกรณีพิพาทกับรัฐในเขตป่า มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา การตรวจสอบพิสูจน์สิทธิ การกำหนด

แนวเขตป่าให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และเมื่อพิสูจน์แล้วว่า ประชาชนอยู่มาก่อน การประกาศเขตป่า ให้หน่วยราชการรับรอง สิทธิทำกินอย่างมั่นคงในการอยู่อาศัย/ทำกิน และให้สิทธิดังกล่าวตกทอดทางมรดกแก่ทายาท ส่วนพื้นที่นอกเขตป่าอนุรักษ์ให้มีการปฏิรูปที่ดิน ทั้งนี้ให้ดำเนินการในพื้นที่นำร่องก่อน เช่นที่ภาคเหนือให้ดำเนินการใน ๑๐๗ หมู่บ้าน จำนวน ๑๙ กรณี เพื่อไม่ให้เกิดการบุกรุกป่าเพิ่มจากผู้แอบอ้าง และให้ใช้กระบวนการในพื้นที่องค์กรชุมชนมีความพร้อมในการแก้ไขปัญหา เป็นกรณีศึกษา

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลพล.อ.ชวลิต ได้ออก มติ ครม. วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๔๐ ให้มีการ ดำเนินการแก้ไขปัญหาการพิพาทในเขตป่าทั่วประเทศ โดยเมื่อพิสูจน์แล้วว่าอยู่มาก่อนการ ประกาศ จะได้รับเอกสารสิทธิประเภท สทก. (สิทธิทำกินในเขตป่า) พิเศษ ซึ่งเป็นเพียงการ อนุญาตให้ทำกินในเขตป่า แต่ไม่ได้รับสิทธิ ครอบครอง (ต่างจาก มติ ๑๗ เมษายน ๒๕๔๐ ที่ให้เอกสารสิทธิที่ยั่งยืน และให้ดำเนินการ นำร่องในบางพื้นที่เท่านั้น)

ต่อมา รัฐบาล พล.อ.ชวลิต ได้ออกมติ ครม. ๒๙ เมษายน ๒๕๔๐ เพื่อใช้แนวทางของมติ ครม. ๑๗ เมษายน ๒๕๔๐ แก้ปัญหาในพื้นที่พิพาทของ สัมชชคณจน (๒๐๐ กว่ากรณี) ดังนั้น จึงมักเรียก มติ ครม. ๑๗ และ ๒๙ เมษายน ๒๕๔๐ ควบคู่กัน รัฐบาลต่อมา โดยนายชวน หลีกภัย ได้ เปลี่ยนแปลงวิธีการแก้ปัญหาเขตป่าด้วยการ ออกมติ ครม.วันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ ยกเลิกมติ ครม. วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๔๐ และ มติ ครม. วันที่ ๑๗ และ ๒๙ เมษายน ๒๕๔๐

สาระสำคัญของมติ ครม. ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ คือ ยอมรับแนวคิด “คนอยู่กับป่า” แต่ให้อำนาจกับกรมป่าไม้และหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินการขึ้นทะเบียนผู้ถือการพิสูจน์ สิทธิ กำหนดขอบเขตพื้นที่ที่ผ่อนผันให้ประชาชน ในพื้นที่พิพาททำกิน/อยู่อาศัย จนกว่าจะมีการ พิสูจน์สิทธิ (ว่าอยู่มาก่อนการประกาศเขตป่าครั้ง แรกหรือไม่) กำหนดวิธีการพิสูจน์สิทธิ และ ดำเนินการจัดการแก้ปัญหาอื่นๆ โดยไม่ยอมรับ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ ปัญหา

นอกจากนั้น ยังได้กำหนดนโยบายเรื่อง สิทธิการครอบครองพื้นที่ทำกินว่า ถึงแม้จะ พิสูจน์ได้ว่าอยู่หรือทำกินมาก่อนการประกาศ เขตป่า ก็จะไม่ได้รับสิทธิครอบครองอย่างยั่งยืน แต่จะเปิดโอกาสให้ได้รับ สทก. (สิทธิทำกินใน เขตป่า)

มติ ครม. ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ ได้กลาย มาเป็นแนวทางหลักที่หน่วยราชการใช้ในการ แก้ไขปัญหามาจนถึงปัจจุบัน และนำมาซึ่งความ ขัดแย้งและข้อพิพาทจำนวนมาก เนื่องจาก ประชาชนในพื้นที่ไม่มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา นอกจากนั้นยังมีปัญหาในการปฏิบัติตามมติ ครม. จำนวนมาก เช่น ทะเบียนรายชื่อผู้ที่ได้รับการ ผ่อนผันให้ทำกินในพื้นที่ที่รอการพิสูจน์ตกหล่น จากการสำรวจ โดยต่างฝ่ายต่างอ้างว่าได้ดำเนินการ แล้ว จำนวนและขอบเขตของพื้นที่ที่ผ่อนผัน มีความคลาดเคลื่อน นำไปสู่การจับกุมดำเนินคดี เจ้าหน้าที่บุกเข้าตัดฟันทำลายพืชผลอาสินโดย อ้างว่าประชาชนบุกรุกพื้นที่ป่า การใช้แต่หลักฐาน ภาพถ่ายทางอากาศในการพิสูจน์ โดยไม่ให้ความสำคัญกับร่องรอยการใช้ประโยชน์จริงใน พื้นที่ กระบวนการพิสูจน์สิทธิที่ล่าช้าทำให้เกิด ความไม่มั่นคงในการทำประโยชน์ และเกิดการ เปลี่ยนแปลงในการปลูกพืชผล เช่นประชาชน จำเป็นต้องโค่นต้นยางเพื่อปลูกใหม่ แต่กรม ป่าไม้อ้างว่า ต้นยางเป็นไม้ที่อยู่ในป่า ไม่ใช่ไม้

ล้มลุก จึงห้ามโค่นตัดฟัน ส่วนการเปลี่ยนแปลงเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ ทำให้การแก้ไขปัญหาขึ้นอยู่กับตัวบุคคล ขาดความต่อเนื่อง

ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนรัฐบาลมาเป็นรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร รัฐบาลได้ออกมติ ครม.วันที่ ๓ เมษายน ๒๕๔๔ โดยมีสาระสำคัญคือ เห็นชอบตามมติ ครม. ๑๗ และ ๒๙ เมษายน ๒๕๔๐ ซึ่งดูเหมือนรัฐจะยอมรับว่า จำเป็นต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการแก้ไขปัญหา “คนอยู่กับป่า” และมติ ครม. ๑๓ มกราคม ๒๕๔๗ ให้ความสำคัญกับการปรับปรุงระบบข้อมูลของป่า ที่เป็นปัญหาของการทับซ้อนและความไม่ชัดเจนต่างๆ ของหน่วยราชการต่างๆ มาโดยตลอด โดยหวังว่าจะเป็นฐานสำคัญในการแก้ไขปัญหา

แต่ในทางปฏิบัติ หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องยังคงยึดเอามติ ครม. ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา และแม้รัฐบาลทักษิณจะอ้างความสำคัญของการมีส่วนร่วมและความรวดเร็วของการพิสูจน์สิทธิ แต่กลับมีการดำเนินการพิสูจน์สิทธิน้อยมาก

ในกรณีนโยบายการปลูกสวนยาง มติ ครม. ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๖ ให้อำนาจกระทรวงเกษตรฯ ผ่านองค์การสวนยาง (อศย.) ดำเนินการแทนเกษตรกรเจ้าของสวนยาง ทั้งการทำสวนยางและการนำผลผลิตเข้าสู่ตลาด ตั้งแต่การขอใช้พื้นที่จากกรมป่าไม้ กำหนดกรอบการดำเนินการและเงื่อนไขตามโครงการแปลงสวนยางเป็นทุน เมื่อชาวสวนยางไม่มีทางเลือกในการแก้ไขปัญหาสิทธิในที่ดินทำกิน ทำให้บางส่วน ต้องยอมเข้าร่วมโครงการ ทั้งที่โครงการแปลงสวนยางเป็นทุนละเมิดสิทธิในทรัพย์สินของชาวสวนยางหลายประการ เช่น เจ้าหน้าที่

กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางและป่าไม้ อำเภอดำเนินสะดวกให้ประชาชนทราบว่า ผู้ปลูกยางพาราต้องขายไม้ยางพาราให้กับ สกย. และถูกหักค่าจัดการเป็นเงินจำนวนที่สูง นอกจากนั้น ต้องเช่าที่ดินจากรัฐในอัตราไร่ละ ๒๐ บาทต่อปี โดยมีเอกสาร กยท.๑ และถูกจำกัดที่ดินทำสวนยางไม่เกิน ๓๐ ไร่/ราย จำกัดระยะเวลาการทำประโยชน์ ๒๕ ปี อีกทั้งให้ อสย. เป็นผู้ได้รับประโยชน์จากต้นยาง ไม้ยาง และผลผลิตยาง โดย อสย. จะเป็นผู้นำไม้ยางพาราและน้ำยางออกจากป่าเอง ตลอดจนรับซื้อไม้ยางจากเกษตรกรในราคาไม่ต่ำกว่าไร่ละ ๓๐,๐๐๐ บาท โครงการกำหนดให้เอกชนผู้มีใบอนุญาตเป็นผู้ประเมินมูลค่าไม้ยาง และเก็บค่าใช้จ่ายการดำเนินการกับเจ้าของสวนยาง โดยราคาประมูลค่าตัดโค่นขนย้ายที่เอกชนเสนอกับ อสย. คือ พื้นที่ไร่ละ ๑๖,๐๗๐ บาท พื้นที่เขาไร่ละ ๒๔,๐๗๐ บาท เป็นต้น จึงเป็นการผูกขาดให้เอกชนรายนั้น และเจ้าของสวนยางก็ถูกหักค่าต้นยาง ทำให้ไม่ได้รับตามราคาเต็ม ๓๐,๐๐๐ บาทที่เคยได้

มติคณะรัฐมนตรีเรื่องโครงการแปลงสวนยางเป็นทุน ใช้ข้ออ้างว่าจะแก้ไขปัญหาให้ชาวสวนยางในภาวะที่นโยบายป่าไม้ ตามมติ ครม. ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ ห้ามตัดโค่นต้นยาง และการสั่งการให้กองทุนสงเคราะห์สวนยาง (กสย.) ชะลอการปล่อยกู้ เป็นความพยายามของรัฐในการบีบคั้นกดดันให้ชาวสวนยางยอมเข้าร่วมโครงการแปลงสวนยางเป็นทุน โดยไม่สนใจการพิสูจน์สิทธิอย่างรวดเร็ว เพื่อให้ประชาชนมีความมั่นคงในที่ดินทำกิน

แนวคิดที่อ้างว่าจะใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา “คนอยู่กับป่า” ในสมัยรัฐบาลทักษิณ จึงไม่มีผลในทางปฏิบัติ

๔.๒.๓ ความขัดแย้งในกระบวนการพิสูจน์สิทธิในที่ดิน

เมื่อรัฐยอมรับแนวคิด “คนอยู่กับป่า” การพิสูจน์สิทธิในที่ดินจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่รัฐใช้ตัดสินว่า ระหว่างรัฐกับประชาชน ใครมีสิทธิดีกว่าในพื้นที่พิพาท แต่ในกระบวนการพิสูจน์ รัฐกลับไม่เปิดโอกาสให้มีการตีความ หรือใช้อำนาจอธิบายสิทธิในการครอบครอง ผ่านหลักฐานอื่นๆ ที่รัฐไม่ยอมรับ รัฐได้กำหนดค่านิยม หลักเกณฑ์ หลักฐาน และวิธีการพิสูจน์ขึ้นเอง โดยอ้างความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และหลักฐานทางเอกสารและกฎหมายของรัฐ โดยไม่มีเกณฑ์ที่มาจากการมีส่วนร่วมของประชาชน

ดังนั้น จุดเริ่มต้นและความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน จึงนำไปสู่ความขัดแย้งที่ซับซ้อน ซึ่งมีประเด็นที่สำคัญดังนี้

ก. เน้นการใช้หลักฐานจากเอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดิน

รัฐจะยอมรับเฉพาะเอกสารสิทธิที่ดินตามกฎหมาย ซึ่งได้แก่ น.ส.๓ น.ส.๓ ก โฉนดที่ดิน และเอกสารสิทธิที่ดินตามโครงการที่รัฐจัดสรรที่ดินให้กับประชาชน เช่น น.ค.๓ (นิคมสร้างตนเอง) หรือ กสน.๕ (นิคมสหกรณ์) โดยไม่ได้พิจารณาจากความเป็นจริงว่าพลวัตการเปลี่ยนแปลงการบุกเบิกและการครอบครองที่ดินของประชาชนเป็นไปตามนโยบายการพัฒนาประเทศมายาวนาน ในขณะที่กระบวนการให้เอกสารสิทธิที่ดินของภาครัฐไม่มีประสิทธิภาพ และมีประชาชนจำนวนมากที่ตกหล่นจากการได้เอกสารสิทธิที่ดินทั้งที่มีหลักฐานการแจ้งการครอบครองที่ดิน ส.ค.๑ หรือกระบวนการเก็บ ส.ค.๑ ไปเพื่อจะออกโฉนดที่ดินแต่ดำเนินการไม่ทั่วถึง โดยที่เจ้าหน้าที่รัฐไม่คืน ส.ค.๑ ให้กับประชาชน

ซ้ำร้ายไปกว่านั้น รัฐได้มีนโยบายประกาศพื้นที่ป่าหลายประเภททับซ้อนโดยไม่มีการสำรวจพื้นที่จริง จึงทำให้ประชาชนเสียสิทธิในที่ดินเพราะนโยบายดังกล่าว และหน่วยงานของรัฐได้กดดันด้วยการจับกุม ช่มชู้คุกคาม อพยพโยกย้ายประชาชนให้ออกจากพื้นที่ หรือห้ามตัดโค่นไม้ยางหากหมดอายุ ด้วยสมมติฐานว่าทุกรายคือผู้บุกรุกพื้นที่ป่า กระบวนการสำรวจผู้ครอบครองที่ดิน ประชากรและการจัดทำแผนที่ของภาครัฐเป็นไปอย่างล่าช้า และขาดการมีส่วนร่วมของผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง จึงทำให้กระบวนการสำรวจดังกล่าวยังมีปัญหาการตกหล่นของประชาชนที่ไม่ถูกสำรวจ และในที่สุดยังเสียสิทธิในที่ดิน จากกระบวนการพิสูจน์สิทธิที่ดินซึ่งไปตามขั้นตอนล่าช้า และได้สร้างแรงกดดันให้มีการบุกรุกป่าเพิ่มขึ้นทั้งจากบุคคลภายนอกชุมชน และคนในชุมชนที่ยังไม่มีความมั่นคงในที่ดินทำกิน

ข. ไม่เข้าใจและไม่ยอมรับวิธีการผลิตของชนเผ่าในที่สูง

วิธีการทำเกษตรกรรมของชนเผ่าไม่ต่อเนื่องในพื้นที่แปลงเดิม ซึ่งปรากฏในหลายกรณีคำร้องเรียนต่อ กสม. โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีของชนเผ่าปกากะญอซึ่งมีวัฒนธรรมการทำไร่หมุนเวียน งานศึกษาของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ และคณะ รายงานวิจัยเรื่อง “ระบบการเกษตรแบบไร่หมุนเวียน เล่ม ๑ สถานภาพและความเปลี่ยนแปลง (๒๕๔๗ : ๒๕๕๗ - ๒๕๖๐)” ได้ชี้ว่าระบบไร่หมุนเวียนเป็นระบบวนเกษตรรูปแบบหนึ่งที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างการเกษตรกับป่า กล่าวคือในช่วงเวลาของการทำไร่หมุนเวียน พื้นที่ป่าจะถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นพื้นที่

เพื่อการเพาะปลูกข้าวไร่และพืชอาหาร ในระยะเวลานั้นเพียง ๑ ปี แต่ภายหลังจากสิ้นสุดการทำไร่หมุนเวียน พื้นที่แปลงนั้นจะกลายเป็นไร่เหล่า ประชาชนจะปล่อยที่ดินไว้ให้พืชพรรณค่อยๆ พื้นตัวทดแทนตามธรรมชาติในเวลาดิตต่อกันหลายปี จนกระทั่งกลายเป็นป่าชั้นสองที่มีธาตุอาหารสะสมในต้นไม้ หรือที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์มากเพียงพอที่จะสามารถกลับมาทำไร่หมุนเวียนอีกครั้ง ไร่เหล้ามักมีบทบาทสำคัญต่อระบบนิเวศและชุมชนอย่างต่อเนื่อง สามารถจำแนกได้เป็น ๓ ระดับคือ ระดับของการบำรุงรักษาสมดุลของความอุดมสมบูรณ์ของดิน ระดับของการเป็นแหล่งเพิ่มและผสมพันธุ์พืช รักษาพันธุ์กรรมและความหลากหลายทางชีวภาพ และระดับของความสัมพันธ์ต่อชีวิตของคนในชุมชน

ในทางกฎหมายและการพิสูจน์สิทธิในที่ดินของภาครัฐมีความเห็นว่า ไร่หมุนเวียนเป็นการทำลายป่าและเป็นการทำประโยชน์ไม่ต่อเนื่องตามมติ ครม. ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๑ กอปรกับไม่มีแปลงที่ดินเพียงพอที่จะหมุนเวียนได้อีกต่อไป จึงทำให้การทำไร่หมุนเวียนที่เป็นการรักษาระบบนิเวศต้องถูกเปลี่ยนสภาพมาเป็นการทำกินในแปลงเดิมแปลงเดียวเท่านั้น ดังนั้นชนเผ่าปกากะญอจึงไม่ได้รับสิทธิในที่ดิน อีกทั้งไม่มีเอกสารหลักฐานการแจ้งการครอบครองที่ดิน ส.ค.๑ ด้วยเหตุผลสำคัญว่าไม่ได้ทำต่อเนื่อง

ค. หลักเกณฑ์การพิสูจน์สิทธิในที่ดิน

หลักเกณฑ์ที่สำคัญในการพิสูจน์สิทธิในที่ดิน คือ ต้องมีหลักฐานการทำกินมาก่อนการประกาศเขตพื้นที่ป่าคุ้มครอง ป่าถาวร ป่าสงวนแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า หรือเขตอุทยานแห่งชาติ โดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศ หรือภาพถ่ายดาวเทียม ที่ได้ถ่ายไว้ก่อนวันประกาศสงวนหวงห้ามตรวจสอบร่องรอยการทำประโยชน์

หลักเกณฑ์ดังกล่าวไม่ได้พิจารณาจากข้อเท็จจริงของพัฒนาการการบุกเบิกที่ดินทำกินที่พระมหากษัตริย์มีพระราชประสงค์ให้ประชาชนบุกเบิกทำประโยชน์เพื่อส่งส่วยสาอากรให้แก่รัฐส่วนกลาง ต่อมารัฐบาลก็มีนโยบายส่งเสริมการทำประโยชน์เพื่อบุกเบิกพื้นที่ทำการเกษตรกรรมเพื่อส่งออก การทำเหมืองแร่ การสัมปทานทำไม้เพื่อส่งออกทั้งสิ้น นโยบายดังกล่าว ยิ่งเข้มข้นขึ้นในยุคพัฒนาโลกาภิวัตน์

งานศึกษาของอานันท์ กาญจนพันธุ์ และมิ่งสรรพ ขาวสะอาด (๒๕๓๘) เรื่อง “วิวัฒนาการของการบุกเบิกที่ดินทำกินในเขตป่า : กรณีศึกษาภาคเหนือตอนบน” พบว่า การลดลงของพื้นที่ป่าในช่วงระหว่างปี พ.ศ.๒๕๑๖ – ๒๕๓๑ ที่ลดลงถึง ๑๓.๙๖ ล้านไร่ มีสาเหตุสำคัญคือ ๑) การเปลี่ยนแปลงประชากร ๒) การทำไม้ ๓) การขยายตัวของพืชพาณิชย์ ๔) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ๕) การเปลี่ยนแปลงความคาดหวังเกี่ยวกับรายได้และการใช้ที่ดิน และ ๖) มาตรการของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาปัจจัยทั้งหกประการมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและการลดลงของพื้นที่ป่าที่มีความสำคัญในแต่ละช่วงต่างกัน

ปัจจัยเหล่านี้จึงเป็นแรงผลักดันให้ประชาชนไปบุกเบิกที่ทำกินในเขตป่าอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้แจ้งสิทธิการครอบครอง การพิสูจน์สิทธิที่ดินก่อนประกาศเขตพื้นที่ป่าจึงเป็นแนวทางที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของชุมชนส่วนใหญ่ ยิ่งไปกว่านั้นยังสร้างความขัดแย้งให้ประชาชนในชุมชนที่มีหลักฐานการถือครองที่ดินที่แตกต่างกัน และมีสถานะแห่งสิทธิที่ไม่เท่ากัน ประชาชนในชุมชนไม่ร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาที่ดิน

ส่วนการใช้ภาพถ่ายทางอากาศ หรือ ภาพถ่ายดาวเทียม ในการพิสูจน์ร่องรอยการทำประโยชน์ ซึ่งรัฐอ้างว่าเป็นวิธีการพิสูจน์ที่เป็นวิทยาศาสตร์มากที่สุดนั้น ก็ไม่อาจใช้เป็นหลักฐานที่มีน้ำหนักมากที่สุดในการพิสูจน์ เนื่องจากความคลาดเคลื่อนของพื้นที่จากการอ่านภาพถ่าย การแปลผลภาพถ่ายที่ขัดแย้งกับข้อเท็จจริงในพื้นที่ การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ในกรณีการทำไร่หมุนเวียนของชนเผ่า การใช้ภาพถ่ายทางอากาศ พิสูจน์ร่องรอยการทำประโยชน์ จึงเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับวิธีการผลิต นอกจากนี้ กระบวนการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ มีความล่าช้าและใช้ผู้ชำนาญการซึ่งมีจำนวนน้อยมาก และทั้งหมดเป็นข้าราชการที่สังกัดอยู่ในกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ที่มีวัฒนธรรมทางความคิดในการจัดการป่าแบบอนุรักษ์ ผลการอ่านจึงมีทัศนคติในการปกป้องป่า โดยขาดการตรวจสอบจากและ

การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าเทคโนโลยีการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ/ดาวเทียม จะพัฒนาไปมากแค่ไหน แต่ก็ควรจะเป็นเพียงหลักฐานที่ใช้ประกอบร่วมกับการสืบสวน ค้นคว้า ข้อเท็จจริงต่างๆ รวมทั้งวิถีชีวิต วัฒนธรรมการทำการผลิตประวัตินของชุมชน ในพื้นที่จริงมากกว่าการเชื่อหลักฐานใดหลักฐานหนึ่งเพียงอย่างเดียว

ผลจากการที่รัฐไม่ยอมรับแนวความคิดอื่นที่ไม่สอดคล้องกับความรู้ที่รัฐมีอยู่ในการพิสูจน์สิทธิ จึงทำให้กระบวนการพิสูจน์สิทธิมีปัญหาตั้งแต่เริ่มต้น และไม่ได้รับการยอมรับจากประชาชน รวมทั้งไม่มีผลคืบหน้าหลักเกณฑ์การพิสูจน์สิทธิ จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า รัฐยอมรับแต่เพียงรูปแบบของกระบวนการมีส่วนร่วม แต่ไม่อาจยอมรับเนื้อหาของการมีส่วนร่วมของประชาชนได้

๔.๒.๔ หมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่

งานวิจัยเรื่อง *โครงการรวบรวม และสังเคราะห์ข้อมูลปัญหาและผลกระทบจากโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่*^{๑๗} โดย อัจฉรา รักษ์ยุติธรรม ได้ตั้งข้อสังเกตที่สำคัญต่อโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ว่า โครงการนี้ “ใหม่” ในเชิงของแผนการใช้งบประมาณ แต่มิได้ใหม่ในเชิงกระบวนการทัศน์ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของรัฐ ถึงที่สุดแล้วโครงการนี้ก็ยังคงสะท้อนวิธีคิดแบบเดิมๆ ในการจัดการเชิงพื้นที่เพื่อแยกคนออกจากป่า และกีดกันชุมชนท้องถิ่นจากการเข้า

ถึงทรัพยากร ความคลุมเครือของแผนและแนวทางการปฏิบัติ ตลอดจนแนวทางการบังคับใช้กฎหมาย ได้เปิดช่องว่างให้มีการใช้วิจารณญาณของเจ้าหน้าที่รัฐในการพิจารณาหรือเลือกปฏิบัติต่อประชาชนพื้นที่ต่างๆ ได้อย่างแตกต่างกัน ตัวอย่างจากหลายโครงการที่เกี่ยวข้องการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ผ่านมา และกรณีศึกษาสามกรณีของโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่สะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านในแต่ละพื้นที่อาจถูกเลือกใช้มาตรการที่เข้มงวดในการจำกัดสิทธิ หรือกดดัน

^{๑๗} โครงการรวบรวม และสังเคราะห์ข้อมูลปัญหาและผลกระทบจากโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ โดย อัจฉรา รักษ์ยุติธรรม และคณะ, คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า, สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

ให้อพยพออกจากพื้นที่ หรืออาจได้รับการ ประนีประนอม เห็นใจและเข้าใจจากเจ้าหน้าที่ ก็ได้ ในกรณีพื้นที่ที่มีความขัดแย้งระหว่าง เจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้านมาแต่เดิม ดังเช่น กรณี บ้านห้วยกลทา จ.เพชรบูรณ์ โครงการหมู่บ้าน ป่าไม้แผนใหม่ก็อาจจะมีส่วนไปเพิ่มความขัดแย้งให้มากขึ้น หรือกล่าวอย่างถึงที่สุดก็คือเปิด โอกาสให้เจ้าหน้าที่รัฐสามารถคุกคามชาวบ้านได้ มากขึ้น แต่ในกรณีที่ความสัมพันธ์ระหว่างชาว บ้านกับเจ้าหน้าที่มีความสมานฉันท์กันมาก่อน ดังกรณีบ้านห้วยปลาหลด สถานการณ์ต่างๆ หลัง จากมีโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ก็จะเป็นไป ในลักษณะที่ถ้อยทีถ้อยอาศัย และไม่เกิดการ เผชิญหน้ากันอย่างรุนแรงนัก

ในรายงานฉบับเดียวกัน ยังได้ประมวล ปัญหาการละเมิดสิทธิอันเนื่องมาจากการดำเนิน โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่และนโยบาย

๔.๓ นโยบายการพัฒนาประเทศ

นโยบายการเร่งรัดการเจริญเติบโตของ ประเทศ ทำให้รัฐจำเป็นต้องพัฒนาโครงสร้าง พื้นฐานต่างๆ จำนวนมาก เพื่อรองรับการขยาย ตัวของภาคอุตสาหกรรม การก่อสร้างโครงสร้าง พื้นฐานต่างๆ เช่น ถนน เขื่อน โรงไฟฟ้า อ่าง เก็บน้ำ ท่าเรือ นิคมอุตสาหกรรม เมืองใหม่และ ด่านชายแดน จำเป็นต้องใช้พื้นที่จำนวนมาก ใน ขณะที่การขยายตัวของหน่วยราชการ และเอกชน ก็ทำให้จำเป็นต้องมีการขอใช้พื้นที่ใหม่ๆ จำนวน มาก พื้นที่ในเขตป่าเป็นพื้นที่ที่ไม่มีผู้ใดครอบครอง การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าภายใต้ความคุ้มครอง จากรัฐ กลายเป็นเป้าหมายสำคัญของโครงการ พัฒนาต่างๆ

และโครงการจัดการป่าไม้ที่เกี่ยวข้องกัน โดย ประชาชนในพื้นที่โครงการไม่ได้รับรู้ข้อมูล ข่าวสาร หรือได้รับข้อมูลที่ไม่เป็นจริง การไม่ ยอมให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นขัดแย้งต่อ โครงการ การข่มขู่คุกคามเมื่อมีการต่อต้าน การ ลดและจำกัดพื้นที่ทำกินของชุมชนในเขตป่า การจับกุม และดำเนินคดีต่อประชาชนที่คัดค้าน

ส่วนแนวคิดและหลักการในการแก้ปัญหา ด้วยการอพยพหมู่บ้านและที่ทำกิน เป็นการ ดำเนินการที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนมากที่สุด การบรรเทาปัญหาด้วยการจัดที่ดินรองรับใน ความเป็นจริงจะประสบผลสำเร็จน้อยมาก เนื่องจากไม่มีที่ดินซึ่งเหมาะสมสำหรับการทำ เกษตร ที่ดินว่างเปล่าโดยมากขาดความอุดม สมบูรณ์ แม้จัดที่ดินรองรับแล้วก็ไม่อำนวยให้ ชุมชนดำรงชีวิตต่อไป ต้องทั้งที่ดินไปรับจ้างหรือ บุกเบิกที่ดินใหม่ที่เหมาะสมกว่า

แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ จะรับรองสิทธิของชุมชนใน การจัดการ ใช้ประโยชน์และดูแลรักษาทรัพยากร ธรรมชาติ มีสิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจการดำเนินโครงการต่างๆ ที่อาจ มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความมั่นคงปลอดภัย ของชุมชน แต่เรื่องร้องเรียนในประเด็นผลกระทบ จากการพัฒนาของรัฐ ส่วนใหญ่จะเกิดจากหน่วย ราชการที่เกี่ยวข้อง ไม่ได้เคารพสิทธิของชุมชน ไม่ให้ชุมชนรับรู้ข้อมูลข่าวสาร หรือมีส่วนร่วมใน การตัดสินใจพิจารณาโครงการต่างๆ กรณี ประชาชนกะเหรี่ยงบ้านป่าผาก จ.สุพรรณบุรี ถูกโครงการของรัฐขับไล่ออกจากที่ดินทำกินของ

ตนข้าซาก ทั้งที่เป็นที่รับรู้ ว่าชุมชนชาวกะเหรี่ยง
ครอบครองทำประโยชน์ในบริเวณดังกล่าวมา
เป็นเวลานาน แต่หน่วยราชการได้ใช้อำนาจตาม
กรอบของกฎหมาย เพื่อผลักดันโครงการพัฒนา
ของหน่วยงานตน โดยไม่สนใจความเดือดร้อน
และสิทธิที่ชุมชนมีอยู่มาก่อน ส่วนในกรณีการ
พัฒนาโครงการด้านชายแดนช่องจอม จ.สุรินทร์
มีการอนุมัติโครงการเพื่อใช้พื้นที่ป่าห้วยทับทัน-
ห้วยสำราญจำนวนมาก โดยไม่มีการศึกษาผล
กระทบทางสิ่งแวดล้อม และไม่มีการเผยแพร่
โครงการดังกล่าวต่อสาธารณชน โดยเฉพาะ
ประชาชนที่อยู่ในบริเวณดังกล่าว กรณีการ
ตัดถนนผ่านอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง ซึ่งจำเป็นต้อง
ทำลายป่าที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของ

ประเทศ ไม่เคยเป็นที่รับรู้ของสาธารณชน แต่การ
สำรวจของคณะอนุกรรมการฯ ร่วมกับองค์กร
พัฒนาเอกชนและประชาชนในพื้นที่ กลับพบว่ามี
การบุกรุกป่าจากบุคคลภายนอกเพื่อซื้อขายที่ดิน
ในบริเวณดังกล่าว

นโยบายการพัฒนา โดยไม่คำนึงถึง
ประชาชนที่มีวิถีชีวิตดั้งเดิมในบริเวณดังกล่าว
และไม่สนใจกระบวนการมีส่วนร่วมและผล
กระทบที่จะเกิดขึ้น ทำให้เกิดความขัดแย้ง
ระหว่างรัฐกับประชาชน นโยบายการพัฒนาที่
มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจในภาพรวม จึง
ทำให้ประชาชนในพื้นที่ที่ดำเนินโครงการต่างๆ
เดือดร้อนเป็นจำนวนมาก

๔.๔ นโยบายความมั่นคงของประเทศ

บริเวณพื้นที่ชายแดนที่มีผลประโยชน์
ทางการค้า และการเดินทางข้ามพรมแดนระหว่าง
ประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งในเขต
พื้นที่สูงที่เป็นเขตต้นน้ำของแม่น้ำหลายสาย
พื้นที่ประเภทนี้รัฐบาลกำหนดให้เป็นพื้นที่ที่ต้อง
รักษาความมั่นคงของประเทศ (ไม่รวมพื้นที่ที่มี
ความรุนแรงเกิดขึ้นเช่น ๓ จังหวัดชายแดนของ
ภาคใต้) รัฐบาลได้มีนโยบายเฉพาะ เช่น มติคณะ
รัฐมนตรีที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาค้นที่อยู่ใน
เขตป่า ซึ่งมีมาแล้วหลายมติ ล่าสุดรัฐบาลได้
ประกาศมติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๓๐ มิถุนายน
๒๕๔๑ เรื่องการแก้ไขปัญหาค้นที่ดินในพื้นที่ป่า
อย่างไรก็ตามในทางแนวคิดและการปฏิบัติการ
รัฐยังคงมีวัตถุประสงค์อพยพคนที่อยู่ในเขตพื้นที่
สูง ได้แก่ คนไทยและกลุ่มชนเผ่า โดยเฉพาะทาง
ภาคเหนือของประเทศไทย หากกลุ่มคนไทยและ

กลุ่มชนเผ่าที่มีความเข้มแข็งก็สามารถต่อรองกับ
รัฐในการอยู่บนพื้นที่สูงได้ เช่น กลุ่มจีนฮ่อ
เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีแผนแม่บทเพื่อการพัฒนา
ชุมชน สิ่งแวดล้อมและการควบคุมพืชเสพติดบน
พื้นที่สูง แผนแม่บทฉบับแรกดำเนินการระหว่าง
ปี ๒๕๓๕-๒๕๓๙ ฉบับที่สอง ดำเนินการระหว่าง
ปี ๒๕๔๐-๒๕๔๔ และในระหว่างนี้กำลังดำเนิน
การตามแผนแม่บทฉบับที่สาม ซึ่งดำเนินการ
ระหว่างปี ๒๕๔๕-๒๕๔๙ รัฐบาลได้มอบหมาย
ให้สภาความมั่นคงแห่งชาติรับไปอำนวยการและ
ประสานการปฏิบัติการกับส่วนราชการที่
เกี่ยวข้องให้เป็นไปตามนโยบายและแนวความคิด
กับการแก้ไขปัญหาค้นในพื้นที่สูง และจัดทำ
แผนแม่บทเพื่อการพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อม
และการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง เพื่อให้

เป็นกรอบในการปฏิบัติงานและเป็นแผนชี้้นำการปฏิบัติที่ชัดเจนในการพัฒนาพื้นที่สูง

แผนแม่บทดังกล่าวมีหน่วยงานที่รับผิดชอบคือ คณะกรรมการนโยบายและอำนวยการแก้ไข ปัญหาความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับชุมชน สิ่งแวดล้อมและการควบคุมสิ่งเสพติดบนพื้นที่สูง สังกัดสภาความมั่นคงแห่งชาติ ร่วมกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

แผนแม่บทดังกล่าวใช้แนวคิดในการดำเนินการควบคุมและปกครอง ด้วยการจำกัดพื้นที่ทำกิน และจำกัดการพัฒนาเพื่อไม่ให้หมู่บ้านขยายเพิ่มขึ้น ชนเผ่าต้องปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตของไร่หมุนเวียน มาเป็นเกษตรกรรม

คงที่และส่งเสริมด้วยการใช้สารเคมีตอบสนองต่อตลาด จัดระเบียบการปกครองของบุคคลบนพื้นที่สูงโดยกำหนดสถานะของบุคคลให้ชัดเจน เพื่อหยุดยั้งการอพยพเข้ามาใหม่ แต่การจัดระเบียบดังกล่าวก็ยังไม่สามารถสำรวจให้ชนเผ่าที่เกิดขึ้นในประเทศไทยมีสถานะของคนไทยอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ประการสำคัญเจ้าหน้าที่รัฐยังมีอคติในการเหยียดหยามชนเผ่าว่าเป็นพลเมืองชั้นสอง ยิ่งไปกว่านั้นคนเมืองยังมีทัศนคติที่ไม่ดีกับชนเผ่า จึงทำให้การกีดกันการดำรงชีวิตและตั้งถิ่นฐานของชนเผ่าถูกเบียดขับและอพยพออกมาจากพื้นที่สูง

๔.๕ ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวกับป่าไม้

ภายใต้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับที่ดินในเขตป่า ๔ ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.๒๔๘๔ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.๒๕๐๓ แก้ไข พ.ศ.๒๕๓๕ และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ ซึ่งมีฐานคิดที่ให้อำนาจรัฐเหนือพื้นที่ป่า โดยไม่สนใจประชาชนที่ครอบครองพื้นที่มาก่อน ตลอดจนทัศนคติของเจ้าหน้าที่รัฐที่มีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมาย ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับชุมชน ปัญหาที่เกิดจากกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว มีดังนี้

● แนวคิดการสร้างอำนาจนิยมเหนือพื้นที่ป่า

ในอดีตการประกาศพื้นที่ป่าเพื่อต้องการสงวนหวงห้ามที่ดินของรัฐ ในอดีตที่ดินส่วนใหญ่เป็นป่าธรรมชาติจำนวนมาก การสงวนหวงห้าม

ไว้เพื่อประโยชน์ของการทำไม้ ทำเหมืองแร่ และทำประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ รัฐโดยกรมป่าไม้มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลทรัพยากรพื้นที่ป่าแต่ผู้เดียว ซึ่งเป็น คำนิยาม “ป่า” ในพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.๒๔๘๔ มาตรา ๔ (๑) จึงกำหนดไว้อย่างกว้างดังนี้ “ที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้ตามตามกฎหมายที่ดิน” คำนิยามดังกล่าวได้กำหนดระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินของรัฐและกรรมสิทธิ์ที่ดินของเอกชน กล่าวคือที่ดินที่บุคคลใดได้เอกสารสิทธิที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.๒๔๙๗ ให้ถือว่าเป็นที่ดินของเอกชน สำหรับที่ดินแปลงใดไม่มีเอกสารสิทธิที่ดินให้เป็นพื้นที่ป่า และพื้นที่ป่าครอบคลุมที่ดินประเภทสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ที่สาธารณประโยชน์ ที่ดินที่หน่วยงานราชการไม่ได้มีกรรมสิทธิ์ที่ดิน เช่นที่ราชพัสดุ

คำนิยามดังกล่าวไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในปัจจุบัน เนื่องจากที่ดินในปัจจุบันได้ถูกเปลี่ยนสภาพไปทำประโยชน์ในที่ดิน และสภาพป่าที่เป็นป่าบกและป่าชายเลนที่หลงเหลือในปี พ.ศ.๒๕๔๗ มีเพียงจำนวนเนื้อที่ ๑๖๗,๕๙๑ ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ ๓๒.๖๖ ของพื้นที่จังหวัด^{๑๔} การบัญญัติคำนิยามของพื้นที่ป่าไว้เช่นนั้น จึงส่งผลให้การประกาศเขตพื้นที่แต่ละประเภทไปทับซ้อนกับพื้นที่ทำกินของประชาชน ซึ่งสร้างปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน

- การประกาศเขตพื้นที่ป่าแต่ละประเภท กฎหมายไม่กำหนดขั้นตอนให้ประชาชนมีส่วนร่วมตรวจสอบอย่างโปร่งใส

ขั้นตอนการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ เขตวนอุทยาน และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (หมายถึงพื้นที่ป่าอนุรักษ์) ใช้ภาพถ่ายดาวเทียมวาดแผนที่ และประกาศเป็นราชกิจจานุเบกษา โดยไม่ได้สำรวจกำหนดแนวเขตร่วมกับประชาชนในพื้นที่ ไม่มีขั้นตอนให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับทราบและคัดค้านภายในระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งต่างจากการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติที่ให้ประชาชนในพื้นที่ร่วมตรวจสอบ มีการประกาศเขตและให้ประชาชนคัดค้านภายใน ๙๐ วัน นับแต่วันประกาศ ปัญหาคือการประกาศเขตป่าอนุรักษ์ได้ทับพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของชุมชน จนกลายเป็นปัญหาความขัดแย้ง และรัฐบาลได้ให้นโยบายการพิสูจน์สิทธิในที่ดินก่อนประกาศเขตพื้นที่ป่าตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ ซึ่งการแก้ไขปัญหามิสอดคล้องกับความเป็นจริงและประชาชนในพื้นที่ไม่มีส่วนร่วมกำหนดแนวเขตและตรวจสอบพิสูจน์สิทธิในที่ดิน



- การจัดการพื้นที่ป่าภายใต้อำนาจนิยมของรัฐ

กฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ ๔ ฉบับ ถือได้ว่าเป็นกฎหมายที่ล้าสมัย มุ่งเน้นการจับกุมปราบปราม มีบทลงโทษสำหรับผู้บุกรุกทำลายป่าโดยไม่จำแนกและไม่เร่งรัดตรวจสอบปัญหาที่มีมา ยาวนาน การมีแนวคิดแยกคนออกจากป่า การดำเนินการใดๆ ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ไม่ว่ากันสร้าง แผ้วถาง เก็บหน่อไม้ เห็ด การใช้ประโยชน์ของประชาชนที่ไม่ทำลาย หากประชาชนดำเนินกิจกรรมใดๆ ก็ตามถือว่าเป็นผู้บุกรุกทำลายป่า โดยไม่มีสิทธิใดๆ ในการปกป้องการดำรงชีวิตของตนบนฐานทรัพยากรที่พึ่งพามานาน ด้วยเหตุนี้เมื่อมีการประกาศพื้นที่ป่าทับซ้อนจึงทำให้การประกาศเขตป่าสร้างความขัดแย้งกับชุมชน

^{๑๔} กรมแผนที่ทหาร และสำนักจัดการและฟื้นฟูพื้นที่อนุรักษ์ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, ๒๕๔๘.



บทที่ ๕

บทเรียนการดำเนินงานของคณะอนุกรรมการ
สิทธิในการจัดการที่ดินและป่า



๕.๑ กระบวนการตรวจสอบ

กระบวนการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน กรณีปัญหาที่ดินในเขตป่า โดยคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่าทั้งสองชุด ดำเนินการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒๐๐ และ พ.ร.บ. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ รวมทั้งระเบียบคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ๒๕๔๕



การตรวจสอบของคณะกรรมการฯ จะดำเนินควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหา โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย และพยายามใช้แนวทางการเจรจา ไกล่เกลี่ยในมิติของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และหาช่องทางที่จะช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน โดยสรุปแล้ว มีแนวทางในการดำเนินการต่างๆ ดังนี้

(๑) รับฟังผู้ร้องและตรวจสอบข้อเท็จจริงในพื้นที่ และขอคำชี้แจงและเอกสารจากหน่วยงานราชการ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(๒) ถ้าเป็นกรณีไม่ซับซ้อน อาจหารือให้จังหวัด หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบพิจารณาแนวทางแก้ไขปัญหาเบื้องต้นก่อน

(๓) ประชุมร่วมกับผู้ว่าราชการจังหวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในจังหวัด และหน่วยงานส่วนกลาง โดยเน้นการประชุมที่ศาลากลางจังหวัด แต่บางกรณีประชุมที่สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการแก้ไขปัญหาโดยทั่วไป กรณีที่มีความซับซ้อน และเกี่ยวข้องกับหน่วยงานต่างๆ จำนวนมาก คณะอนุกรรมการฯ จะเสนอให้จังหวัดแต่งตั้งคณะอนุกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง และเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหา โดยประกอบด้วยผู้แทนจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะจากผู้ร้องร่วมด้วย

(๔) ถ้ามีการไกล่เกลี่ย จะต้องอยู่บนพื้นฐานความสมัครใจของผู้ร้องและอยู่ในกรอบของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และให้ทำบันทึกการไกล่เกลี่ยเป็นหลักฐาน ถ้าไม่ทำตามบันทึกข้อตกลง คณะอนุกรรมการฯ จะตรวจสอบต่อไป

(๕) การนำเสนอต่อสื่อมวลชนและสาธารณะควบคู่ไปตลอดกระบวนการ เช่น นำสื่อมวลชนตรวจสอบพื้นที่ และร่วมรับฟังการประชุม การจัดแถลงข่าว

(๖) การจัดสัมมนาในประเด็นที่ต้องขับเคลื่อนเชิงนโยบายร่วมกับหน่วยงานต่างๆ นักวิชาการและภาคประชาชน

(๗) การศึกษาค้นคว้าในบทประเด็นที่ซับซ้อน เพื่อประกอบการตรวจสอบและวิเคราะห์ก่อนจัดทำรายงานตรวจสอบ

(๘) คณะอนุกรรมการฯ จัดทำรายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนเสนอให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) พิจารณาเสนอมาตรการแก้ไข ซึ่งในที่สุดรายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนจะเสนอในนามคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และกำหนดระยะเวลาต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการเสนอแนะเชิงนโยบายต่อรัฐบาล

ถ้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่แก้ไขตามมาตรการที่เสนอและระยะเวลาที่กำหนด กสม. นำเสนอต่อนายกรัฐมนตรี

ถ้านายกรัฐมนตรีไม่แก้ไขภายใน ๖๐ วัน ให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติรายงานต่อรัฐสภาเพื่อดำเนินการต่อไป ทั้งนี้เป็นไปตาม พ.ร.บ.คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๒

(๙) คณะอนุกรรมการฯ พยายามประสานการแก้ไขปัญหาด้วยการเข้าพบหารือกับรัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งรองนายกรัฐมนตรี เพื่อให้มีการแก้ไขปัญหาทั้งเฉพาะหน้าและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายตามรายงานผลการตรวจสอบโดย กสม.

โดยทั่วไปคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่าจะดำเนินการไปตามแนวทางดังกล่าว โดยคณะอนุกรรมการฯ มีวัตถุประสงค์ให้ประชาชนมีสิทธิมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอย่างกว้างขวาง และพยายามไกล่เกลี่ยชะลอ

ปัญหาเดือดร้อนเฉพาะหน้าควบคู่ไปด้วย จึงเน้น
แนวทางการประชุมร่วมกับหน่วยงานและประชาชน
ผู้ถูกละเมิดสิทธิในระดับจังหวัดเกือบทุกจังหวัด
และเกือบทุกกรณี โดยมีเป้าหมายทั้งการตรวจสอบ
ข้อเท็จจริง และการเจรจาไกล่เกลี่ย โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งการประสานงานกับสื่อมวลชน

ในขั้นตอนสุดท้าย คณะอนุกรรมการฯ จะ
จัดทำรายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิ
มนุษยชนเพื่อสรุปข้อเท็จจริงของเรื่องร้องเรียน
คำชี้แจงของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ความเห็นของ
คณะอนุกรรมการฯ ข้อเสนอในการแก้ไขปัญหา
ข้อเสนอเชิงกฎหมายและข้อเสนอเชิงนโยบาย
นำเสนอต่อ กสม. พิจารณา

อย่างไรก็ตาม เมื่อคณะกรรมการสิทธิ
มนุษยชนแห่งชาติเห็นชอบและจัดทำรายงานผล
การตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนในนาม
กสม. และเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ
ตามรายงานผลการตรวจสอบ แต่คณะกรรมการ
สิทธิมนุษยชนฯ ไม่มีอำนาจในการสั่งการเช่น
ศาล มีผลให้หน่วยงานต่างๆ รวมทั้งรัฐบาลไม่
ปฏิบัติตามมาตรการและข้อเสนอแนะต่าง ๆ
จำนวนมาก และเมื่อ กสม. ไม่สามารถส่งเรื่องให้
ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง วินิจฉัยประเด็น
กฎหมาย กฎระเบียบ และการกระทำของ
เจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อแก้ไขปัญหาที่ส่งผลกระทบ
ต่อกรณีต่างๆ ตั้งแต่ต้นทาง รวมทั้งไม่สามารถ
ฟ้องศาลยุติธรรมแทนผู้เสียหายได้ในกรณีที่
จำเป็น ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๕๕๐ และ พ.ร.บ.
คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๒
ดังนั้น คณะอนุกรรมการฯ จึงให้ความสำคัญใน
กระบวนการตรวจสอบ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือใน
การแก้ไขปัญหา และเป็นเวทีการไกล่เกลี่ยบน
ฐานมิตสิทธิมนุษยชน

จากกรณีร้องเรียนปัญหาที่ดินทับซ้อน
พื้นที่ป่าและสิทธิมนุษยชนในการจัดการป่า การ
ดำเนินงานของคณะอนุกรรมการฯ ใช้เวลาแต่ละ
ขั้นตอนมากน้อยต่างกัน บางขั้นตอนใช้เวลา
ยาวนาน และต้องดำเนินการในขั้นตอนนั้นๆ
หลายครั้ง อาทิการประชุมกับจังหวัดและหน่วยงาน
ซึ่งต้องดำเนินการมากกว่า ๒ ครั้ง จึงจะเกิดผล
การปฏิบัติ ทั้งนี้การที่มาตรการแก้ไขไม่ถูก
ดำเนินการเกิดจากการเพิกเฉยของหน่วยงาน
ต่างๆ การขาดผู้ประสานงานในพื้นที่ และขาด
การติดตามจากประชาชนอย่างเข้มแข็ง และยัง
เกี่ยวข้องกับตัวแปรอื่นๆ เช่น การเปลี่ยนแปลง
เจ้าหน้าที่และผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงาน
ระดับจังหวัด จนถึงผู้ว่าราชการจังหวัด รวมทั้ง
หน่วยงานต่างๆ ขึ้นตรงกับส่วนกลางมากกว่า
การยอมรับการบริหารและอำนาจในการสั่งการ
และประสานงานของจังหวัด เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป กระบวนการตรวจสอบและ
แก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนของคณะ
อนุกรรมการฯ ดำเนินตามหลักการโดยสรุป ๓
ข้อ คือ

หนึ่ง ตรวจสอบกรณีร้องเรียน และดำเนิน
การแก้ไขปัญหาในเวลาเดียวกัน

สอง กระบวนการต่างๆ ยึดหลักการการมี
ส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยเฉพาะให้ชุมชนและ
ประชาชนมีส่วนร่วมตรวจสอบและแก้ไขปัญหา

สาม ให้จังหวัดและอำเภอเป็นกลไกแก้ไข
ปัญหาระดับพื้นที่ โดยขอให้เน้นหลักรัฐศาสตร์
ในการจัดการแก้ไขปัญหามากกว่าการใช้
กฎหมาย ประสานงานกับผู้บริหารระดับสูงควบคู่
ไปด้วย

๕.๒ หลักพิจารณาในการตรวจสอบสิทธิในที่ดินและการจัดการป่า

ในการพิจารณาตรวจสอบและแก้ไข ปัญหาการละเมิดสิทธิ คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า จะคำนึงถึงมิติด้านสิทธิมนุษยชน ตามที่รัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐ ได้วาง หลักการไว้ นอกจากนั้น คณะอนุกรรมการฯ ยังได้นำหลักการสิทธิมนุษยชนที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล เช่น กติกาหรือพันธสัญญาระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเป็นภาคี มาเป็นแนวทางในการพิจารณาตรวจสอบการละเมิดสิทธิ ดังนั้น คณะอนุกรรมการฯ จึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับ หลักฐานใดหลักฐานหนึ่ง หรือกฎหมายใด กฎหมายหนึ่งเป็นการเฉพาะ แต่คณะอนุกรรมการฯ จะพิจารณาจากสภาพข้อเท็จจริง ประวัติความเป็นมา ร่องรอยการทำประโยชน์ แบบแผน วิถีชีวิต วัฒนธรรมของกลุ่มชน พัฒนาการความเปลี่ยนแปลง และผลกระทบที่เกิดจากปัจจัยต่างๆ เช่น การพัฒนา การดำเนินการ และ

กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ โดยคำนึงถึง หลักการที่ว่า “ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง”

การใช้หลักการด้านสิทธิมนุษยชนในการพิจารณาตรวจสอบเรื่องร้องเรียนของคณะอนุกรรมการฯ จึงมีฐานคิดและแนวทางในการพิจารณา ปัญหาแตกต่างจากหน่วยราชการ ที่ใช้ฐานคิดใน มิติของอำนาจรัฐ ที่อ้างสิทธิในการจัดการตามที่ กฎหมายให้อำนาจไว้ การดำเนินการตรวจสอบของคณะอนุกรรมการฯ ในอีกด้านหนึ่ง จึงเป็นการต่อสู้กันทางความคิดของผู้ที่มีหลักการ ในการจัดการแก้ไขปัญหาที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม พัฒนาการของสิทธิมนุษยชน ได้รับการยอมรับมากขึ้นตามกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เป็นสากล รัฐและหน่วยงานราชการเริ่มยอมรับ และปรับตัวที่จะใช้มิติด้านสิทธิมนุษยชนในการ แก้ไขปัญหา



อย่างไรก็ตาม กรณีปัญหาที่ดินในเขตป่า และสิทธิชุมชนในการจัดการป่า เกือบทุกกรณี เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานาน และเกิดจากแนวคิด ในการอนุรักษ์และเพิ่มพื้นที่ป่าของรัฐในอดีต ที่มี ฐานคิดไม่ยอมรับ “คนอยู่กับป่า” และเนื่องจาก หน่วยงานการยังยึดติดอยู่กับกฎหมาย มติคณะ รัฐมนตรี และระเบียบราชการที่กำหนดขึ้นจาก ฐานคิดดังกล่าว จึงทำให้การแก้ไขปัญหา ยัง วนเวียนอยู่ในกรอบเดิมของระบบราชการ โดย ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ และไม่มียุทธศาสตร์ของ รัฐ ที่จะแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างและกฎหมาย อย่างจริงจังตลอดมา

เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาในมิติด้านสิทธิ มนุษยชน คณะอนุกรรมการฯ ได้วางหลักการ ใน การพิจารณาตรวจสอบการละเมิดสิทธิในกรณี ที่ดินป่าไว้ ดังนี้

ก. หลักการด้านสิทธิมนุษยชน

โดยแนวคิดในการตรวจสอบของคณะ อนุกรรมการฯ ให้ความหมายต่อที่ดินในฐานะที่ เป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานการดำรงชีวิตของมวล มนุษยชาติ และเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญต่อ การสร้างเศรษฐกิจให้ครอบคลุม ชุมชน และสังคม ดังนั้นประชาชนจึงต้องได้รับสิทธิในที่ดินและที่ อยู่อาศัย ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ให้หลักประกัน การดำรงชีวิตอย่างมั่นคง และเป็นหลักประกันใน ทางเศรษฐกิจเพื่อการดำรงชีพอย่างพอเพียง โดยหลักประเด็นดังกล่าวก่อให้เกิดการมีคุณภาพ ชีวิตที่ดี ได้รับการเคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรี แห่งความเป็นมนุษย์ บุคคลใดใดซึ่งที่ทำกินและ

ที่อยู่อาศัยจึงเป็นเสมือนบุคคลที่ต้องพึ่งพาผู้อื่น ไม่เป็นอิสระต่อการดำรงชีวิต

ดังนั้น “สิทธิในที่ดิน” จึงต้องได้รับการ เคารพในหลักสิทธิมนุษยชน ในฐานะที่เป็นคน ซึ่งต้องมีชีวิตอยู่รอดและได้รับการพัฒนาอย่าง เท่าเทียมและเป็นธรรม^{๑๙} ทั้งนี้ สิทธิในที่ดินได้ รับการคุ้มครองตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิ มนุษยชนแห่งสหประชาชาติ กติการะหว่างประเทศ ว่าด้วยสิทธิทางการเมืองและสิทธิพลเมือง และ ว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งปฏิญญาว่าด้วยสิทธิในการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ตาม มาตรา ๔ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มาตรา ๔๖ และ มาตรา ๕๖ ว่าด้วยสิทธิชุมชน และสิทธิในการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ มาตรา ๔๘ สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้ รับความคุ้มครอง

ข. การพิสูจน์สิทธิ

รัฐจะยอมรับสิทธิการครอบครองที่ดินของ ประชาชน ก็ต่อเมื่อมีหลักฐานเอกสารที่ถูกต้อง ตามกฎหมาย หรือใช้ภาพถ่ายทางอากาศหรือ ภาพถ่ายดาวเทียม พิสูจน์ร่องรอยการใช้ประโยชน์ ตามที่ผู้ร้องกล่าวอ้าง

คณะอนุกรรมการฯ เห็นว่าการใช้เฉพาะ หลักฐานดังกล่าวในการพิสูจน์ ไม่ได้คำนึงถึง เหตุปัจจัยต่างๆ ที่ประชาชนไม่มีเอกสารสิทธิ ทั้ง ที่ได้ทำประโยชน์และครอบครองตกทอดกันมา นาน ตามที่ได้วิเคราะห์ไว้ในหัวข้อ ๔.๒.๓

^{๑๙} ศราวุธ ประทุมราช,



ในการตรวจสอบของคณะกรรมการ จึงให้ความสำคัญกับการลงพื้นที่เพื่อดูสภาพข้อเท็จจริง สอบถามประวัติชุมชน และพยานหลักฐานบุคคล รวมทั้งร่องรอยการใช้ประโยชน์ร่วมกับเอกสารหลักฐานของผู้ร้อง ประกอบคำชี้แจงของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง

การพิสูจน์สิทธิ ต้องครอบคลุมถึงมิติด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ การตั้งถิ่นฐาน วิถีชีวิตของชนเผ่า และสิทธิมนุษยชนในฐานะที่เป็นมนุษย์ที่ควรได้รับสิทธิในการดำรงชีวิตอย่างพอดควร

ค. การดำเนินการของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากการร้องเรียนทั้งหมด ผู้ร้องได้ร้องว่าหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องละเมิดสิทธิผู้ร้อง คณะกรรมการฯ จึงตรวจสอบย้อนไปถึงการดำเนินการของหน่วยราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องว่า

ในการดำเนินการประกาศเขตป่า หรือการดำเนินโครงการพัฒนาต่างๆ ที่กระทบสิทธิของผู้ร้อง หรือการประกาศขับไล่ผู้ร้อง หรือการไม่ดำเนินการตามการร้องขอของผู้ร้อง หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องได้ประชาสัมพันธ์ สื่อสาร หรือใช้กระบวนการมีส่วนร่วม หรือใช้หลักฐานอื่นๆ ในการดำเนินการหรือไม่ดำเนินการอย่างไร

การดำเนินการใดๆ ที่จะมีผลต่อสิทธิต่างๆ ของประชาชน หากไม่ได้ชี้แจง ทำความเข้าใจ และใช้กระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดความร่วมมือและร่วมกันหาทางออกในการแก้ปัญหา คณะกรรมการฯ เห็นว่า การดำเนินการดังกล่าวเป็นการใช้อำนาจรัฐตามกฎหมายที่ละเมิดสิทธิของบุคคลและชุมชน และละเมิดหลักการการมีส่วนร่วม ที่ได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญ ๒๕๔๐ แม้ว่าปัญหาอาจเกิดก่อนปี ๒๕๔๐ ก็ตาม ก็ถือว่ามี การละเมิดสิทธิตามหลักการที่ควรยึดถือโดยรัฐในอดีต



ข. การแก้ไขปัญหาของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง

คณะอนุกรรมการฯ จะตรวจสอบวิธีการแก้ไขปัญหาของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง เมื่อเกิดกรณีพิพาทว่า ได้มีการใช้ความรุนแรงต่างๆ ในการแก้ปัญหาหรือไม่ อย่างไร การใช้ความรุนแรงโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ประกอบไปด้วยการบุกรุกเข้าทำลายพืชผลอาสิน การอพยพประชาชนออกจากพื้นที่ การจับกุม ดำเนินคดี การข่มขู่ ถึงแม้ว่าการกระทำดังกล่าว เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะอ้างอำนาจตามกฎหมาย คณะอนุกรรมการฯ จะตรวจสอบว่า ได้มีความพยายามในการแก้ปัญหาด้วยวิธีการทางการบริหารจัดการ หรือวิธีการอื่นๆ หรือไม่ หน่วยราชการมีความเข้าใจถึงสาเหตุของการพิพาทดังกล่าวหรือไม่ มีความพยายามในการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาหรือไม่ การใช้มาตรการทางกฎหมาย

และการใช้อำนาจตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่เป็นการใช้ที่เหมาะสม และเกินขอบเขตหรือไม่ กระทั่งการตรวจสอบกฎหมาย กฎระเบียบต่างๆ ว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่

นอกจากนั้น คณะอนุกรรมการฯ จะตรวจสอบว่า หน่วยราชการใช้เวลาในการแก้ปัญหา มากน้อยเพียงใด มีการเลือกปฏิบัติในการแก้ปัญหาหรือไม่ หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชนมากน้อยเพียงใด เช่น การอพยพคนทั้งชุมชนออกนอกพื้นที่ โดยไม่มีการเตรียมการรองรับที่เหมาะสม การจับกุมฟ้องร้องดำเนินคดีกับประชาชนที่มีฐานะยากจน ข้ำเติมความลำบากให้กับผู้ร้องเหล่านั้น ทั้งที่อยู่ระหว่างกระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐเอง

๕.๓ รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน

การดำเนินงานของคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่าทั้งสองชุด มีรายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ประเภทที่ดินป่า รวม ๒๘ กรณี^{๒๐} โดยแบ่งตามลักษณะปัญหาได้ ดังนี้

- ๕.๓.๑ การประกาศเขตป่าทับที่ดินของประชาชน ๑๓ กรณี
- ๕.๓.๒ การใช้ความรุนแรงของรัฐ ในการจับกุมประชาชน การข่มขู่คุกคาม ทำร้ายร่างกาย การข่มขู่ย่ำยีทรัพย์สิน ทำลายอาสินพืชผล และการอพยพชุมชนออกจากพื้นที่ ๗ กรณี
- ๕.๓.๓ โครงการพัฒนาของรัฐส่งผลกระทบต่อการทำลายพื้นที่ป่าและที่ทำกินของชุมชน ๕ กรณี
- ๕.๓.๔ ผลกระทบจากนโยบายความมั่นคง ๑ กรณี
- ๕.๓.๕ ชุมชนไม่สามารถโค่นไม้ยางได้ และไม่สามารถกู้เงินจากกองทุนสงเคราะห์สวนยาง ในการปลูกต้นยางใหม่ ๑ กรณี
- ๕.๓.๖ ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่า ๑ กรณี

โดยมีข้อเท็จจริง ความเห็น และข้อเสนอของคณะกรรมการฯ ที่ได้ผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) สรุปในแต่ละกรณีดังนี้

๕.๓.๑ การประกาศเขตป่าทับที่ดินของประชาชน

กรณีทั้งหมดเกิดจากรัฐได้ประกาศเขตป่าทับที่ดินของประชาชน โดยประชาชนไม่มีส่วนรับรู้ และมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดแนวเขตต่างๆ



^{๒๐} ประมวลเพิ่มเติมรายงานผลการตรวจสอบ โดย กสม. จากรายงานการศึกษาเดิม จนถึงเดือนธันวาคม ๒๕๕๐ และจัดตารางฐานข้อมูล / สรุปกรณีศึกษาเพิ่มเติม โดย ยุพยงค์ สมหวัง และ ธิติมา รุญเจริญ _บรรณาธิการ

ตารางที่ ๕.๓.๑ การประกาศเขตป่าทับที่ดินของประชาชน ๑๓ กรณี *

คำร้องที่	เรื่องร้องเรียน	ความเห็นของ กสม.	
๖๑๖/๒๕๔๗ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๒๗/๖/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๑๓ ก.ย. ๒๕๕๐	กรณีการประกาศเขต อุทยานเขาปู่-เขาย่า ทับที่ทำกินของราษฎร ใน ต.ละมอ อ.นาโยง จ.ตรัง	ชุมชนในตำบลละมอ ตั้งถิ่นฐานมาอย่างน้อยตั้งแต่ ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ต่อมาที่ดินทำกินได้รับการ สืบทอดมรดกหรือบุกเบิกเพิ่มเรื่อยมา จากหลักฐาน เอกสารชี้ให้เห็นว่าการกำหนดเขตอุทยานแห่งชาติเกิด จากความผิดพลาดบกพร่องของเจ้าหน้าที่ การประกาศเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า ไม่ ระบุ ต.ละมอ แต่ในการกำหนดพื้นที่กลับครอบคลุมว่า ตำบลละมอ อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ ซึ่ง ต.ละมอได้แยก ออกมาจากหมู่ที่ ๓ ต.กะช่อง เมื่อปี พ.ศ.๒๔๘๔ แต่รัฐ ออกพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าเทือกเขา บรรทัดในท้องที่ ๑๗ ตำบลในจังหวัดนครศรีธรรมราช ตรัง และพัทลุงให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๒๕ ดังนั้นการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขา ย่า ทับที่ทำกินของราษฎร การแจ้งความดำเนินคดี การมี คำสั่งให้ทำลายอาสิน การเรียกค่าเสียหายทางแพ่ง และ การมีคำสั่งให้ชะลอการรับเงินจากสำนักงานกองทุน สงเคราะห์การทำสวนยาง (สกย.) เป็นการละเมิดสิทธิ ราษฎรในตำบลละมอ	
๙/๒๕๔๘ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๕๔๘/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๒๗ ธ.ค.๒๕๕๐	กรณีถูกจับกุมเรื่อง บุกรุกป่า และมีไม้หวงห้าม (นายดวงดี มลสุ) จ.ลำปาง	มีมติให้ยุติการตรวจสอบ ตามพระราชบัญญัติคณะ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๒๒ เนื่องจากเป็นประเด็นเดียวกับการพิจารณาของศาล	

* ตารางที่ ๕.๓.๑-๕.๓.๖ มีการปรับปรุงฐานข้อมูลเพิ่มเติมจากรายงานการศึกษา ที่มีขอบเขตถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๔๙ ให้สมบูรณ์ขึ้นจนถึง ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๐ โดย ยุพยงค์ สมหวัง , บก.

	มาตรการแก้ไข / ข้อเสนอแนะนโยบาย โดย กสม.
	มาตรการแก้ไข ๑. ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ปรับปรุงแผนที่กำหนดแนวเขตอุทยานแห่งชาติใหม่ โดยกันพื้นที่ตำบลละมอออกจากเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า ในแผนที่แนบท้ายพระราชกฤษฎีกาฯ ภายใน ๑๒๐ วัน นับตั้งแต่ได้รับรายงานฉบับนี้ ๒. ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ยกเลิกการดำเนินการใดๆ ทั้งทางอาญาและทางแพ่ง รวมทั้งการมีคำสั่งให้ทำลายอาสิน ๓. ให้กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางระงับคำสั่งชะลอการรับเงินจากกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ที่มีต่อนายเสียด แท่นมาก นางเงิน ทองสม และนางมาลี คำคง โดยทันที นับแต่วันที่ได้รับรายงานการตรวจสอบฉบับนี้ และทบทวนการดำเนินการใดๆ ในทำนองเดียวกันต่อราษฎรรายอื่นๆ ที่มีข้อเท็จจริงอย่างเดียวกัน ข้อเสนอแนะ ๑. ให้ชุมชนและราษฎรที่มีข้อโต้แย้งแนวเขตอุทยานแห่งชาติมีส่วนร่วมกำหนดแนวเขตอุทยานแห่งชาติ ด้วยการรังวัดพื้นที่ประกอบกับหลักฐานภาพถ่ายทางอากาศและหลักฐานแวดล้อมอื่นๆ ของชุมชน ๒. ก่อนประกาศเขตอุทยานฯ ต้องให้ราษฎรและชุมชนได้รับรู้ข้อมูลและมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน รวมทั้งให้กำหนดระยะเวลาและกระบวนการคัดค้านการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติของชุมชนให้ชัดเจน และให้ปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ ให้รับรองสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร ๓. ให้ราษฎรสามารถโค่นต้นยางเก่าเพื่อปลูกยางใหม่ทดแทนในแปลงที่ดินทำกินแต่เดิมได้ เนื่องจากเป็นวิธีการทำสวนยางที่มีมาแต่ดั้งเดิมของภาคใต้ โดยให้คณะกรรมการชุมชนร่วมตรวจสอบและกำหนดแผนการจัดการพื้นที่ทำกินและพื้นที่ป่าชุมชน เพื่อไม่ให้มีการตัดโค่นไม้ยางพาราในแปลงที่บุกรุกใหม่

คำร้องที่	เรื่องร้องเรียน	ความเห็นของ กสม.	
๕๕/๒๕๔๘ รายงานผลการตรวจสอบที่ ๕๙/๒๖๔๙ ลงวันที่ ๒๘ ก.ย. ๒๕๔๙	กรณีอุทยานแห่งชาติพุเตยทับซ้อนที่ทำกินและมีการจับกุมราษฎรบ้านห้วยหินดำ ต.วังยาว อ.ด่านช้าง จ.สุพรรณบุรี	๑) การประกาศเขตอุทยานแห่งชาติทับที่ทำกินของราษฎรชาวกะเหรี่ยงบ้านห้วยหินดำ เป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่และการทำมาหากินของราษฎร ๒) การตั้งอุทยานแห่งชาติพุเตยทับซ้อนที่ทำกินเดิมของราษฎรจึงเป็นการกระทำที่ละเมิดต่อบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๕๖ วรรคหนึ่ง	
๑๐๗/๒๕๔๘ รายงานผลการตรวจสอบที่ ๓๕๔/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๒๑ ก.ย. ๒๕๕๐	กรณีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่าทับที่ทำกินของราษฎรใน ต.ลำสินธุ์ กิ่ง อ.ศรีนครินทร์ จ.พัทลุง	๑) การประกาศเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่าทับที่ทำกินของราษฎรใน ต.ลำสินธุ์ เป็นการละเมิดสิทธิในทรัพย์สินของผู้ร้อง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๔๘ ๒) การแก้ไขปัญหาที่ล่าช้าของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเป็นการกระทำที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ร้อง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๖๑	

	มาตรการแก้ไข / ข้อเสนอแนะนโยบาย โดย กสม.
	มาตรการแก้ไข ๑. ให้คณะกรรมการอุทยานแห่งชาติเพิกถอนแนวเขตที่ทับซ้อนที่ทำกินเดิม ๒. ในระหว่างดำเนินการแก้ปัญหา ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องผ่อนผันให้ประชาชนทำกินไปก่อน และจัดหาพื้นที่ทำกินให้เพียงพอ ๓. กรณีจำเป็นต้องประกาศอุทยานฯ ทับที่ทำกิน ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ข้อเสนอแนะ ๑. ในการประกาศพื้นที่ใดให้เป็นเขตอุทยานแห่งชาติ ควรมีการศึกษาข้อมูลผลกระทบที่ชัดเจน ก่อนว่ามีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของราษฎรหรือไม่ ไม่ควรประกาศเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติทับที่ทำกินของราษฎรที่ตั้งถิ่นฐานมานาน ๒. ในกรณีที่จำเป็นต้องประกาศเขตอุทยานแห่งชาติทับที่ทำกินของราษฎร ภาครัฐต้องมีกระบวนการที่ทำให้ราษฎรในพื้นที่มีส่วนในการกำหนดข้อตกลงร่วมกัน เพื่อหาพื้นที่ทำกินใหม่ที่เหมาะสม และภาครัฐควรปฏิบัติอย่างเร่งด่วน ๓. รัฐต้องกำชับให้หน่วยงานของรัฐเคารพต่อภูมิปัญญาชาวบ้าน และจารีตประเพณีและตลอดจนการออกกฎหมายรับรองสิทธิชุมชน และระบบกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชน ที่ชุมชนดูแลจัดการที่ทำกินและการใช้ประโยชน์ร่วมกันตามจารีตประเพณี
	มาตรการแก้ไข ๑. ให้เจ้าหน้าที่ชะลอการดำเนินคดีและยุติการดำเนินการใดๆ ที่สร้างความขัดแย้งระหว่างรัฐกับราษฎรเพิ่มขึ้นอีก และผ่อนผันให้ราษฎรที่ทำกินอยู่เดิมจนกว่ากระบวนการแก้ไขปัญหาคงแล้วเสร็จ ๒. ให้กรมอุทยานแห่งชาติฯ ตั้งคณะกรรมการโดยมีราษฎรในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดทำแนวเขตระหว่างเขตอุทยานแห่งชาติกับที่ดินของผู้ร้องให้ชัดเจนโดยเร่งด่วนภายใน ๖๐ วัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้ และดำเนินการเร่งรัดการพิสูจน์สิทธิโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม ภายใน ๑๒๐ วัน หลังจากการจัดทำแนวเขต ข้อเสนอแนะ ๑. ควรปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ ในเรื่องกระบวนการกำหนดและแก้ไขแนวเขตอุทยานแห่งชาติ ควรกำหนดให้ราษฎรมีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าว โดยให้มีการรังวัดพื้นที่ และกำหนดเวลาให้ราษฎรและชุมชนคัดค้านการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ๒. ให้คณะรัฐมนตรีมีมติผ่อนผันให้ประชาชนสามารถตัดโค่นยางพาราเก่าที่หมดอายุเพื่อปลูกยางพาราใหม่ทดแทนในแปลงที่ดินทำกินเดิมได้ ทั้งนี้ในขอบเขตทั่วประเทศเพราะเป็นปัญหาร่วมกัน ๓. ควรมีมาตรการช่วยเหลือราษฎรผู้ไม่มีที่ดินทำกินและได้ครอบครองทำประโยชน์ภายหลังการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ โดยจัดสรรที่ดินทำกินให้ตามความเหมาะสม

คำร้องที่	เรื่องร้องเรียน	ความเห็นของ กสม.	
๒๗/๑/๒๕๔๘ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๑๒๖/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๒๙ ธ.ค. ๒๕๔๙	สิทธิในทรัพย์สิน กรณี สำนักงานที่ดินจังหวัด กระบี่ยกเลิกการออก น.ส.๓ ก. ให้กับผู้ร้อง โดยไม่เป็นกรรม (นายสมุต บุตรสัน และ นางสุพรรณ กุลชัง)	การที่เจ้าพนักงานที่ดินมีคำสั่งไม่ออก น.ส.๓ ก. นั้น เป็นการละเมิดสิทธิในทรัพย์สินของผู้ร้อง ตามมาตรา ๔๘ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐ และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรม ที่ประเทศไทยลงนามเป็นภาคีเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ ข้อ ๒ การกระทำของเจ้าพนักงานที่ดิน เป็นการกระทำที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ร้องฯ เนื่องจากผู้ที่อยู่ใน ชุมชนเดียวกันได้รับเอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมาย ที่ดินไปแล้ว	
๑๒๘/๒๕๔๘ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๕๔๙/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๒๙ ธ.ค. ๒๕๕๐	กรณีถูกเจ้าหน้าที่ของ รัฐเลือกปฏิบัติในการ จับกุมเรื่องที่ดินในเขต ป่าสงวนแห่งชาติน้ำหนาว จ.เพชรบูรณ์	มีมติให้ยุติการตรวจสอบ ตามพระราชบัญญัติคณะ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๒๒	
๑๕๕/๒๕๔๘ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๓๓/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๑๕ มี.ค. ๒๕๕๐	กรณีการประกาศขยาย เขตอุทยานแห่งชาติเขา สามร้อยยอด ทับซ้อน ที่ดินประชาชน จ. ประจวบคีรีขันธ์	๑) การออกพระราชกฤษฎีกาขยายเขตอุทยาน แห่งชาติเขาสามร้อยยอด ในปี พ.ศ.๒๕๒๕ ไม่สอดคล้อง กับข้อเท็จจริง และไม่ดำเนินการสำรวจพื้นที่ก่อนการ ประกาศ ตลอดจนไม่ยอมให้ชาวบ้านที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และได้รับผลกระทบ มีส่วนร่วมในการดำเนินการเป็นการ ละเมิดสิทธิในทรัพย์สิน	

	มาตรการแก้ไข / ข้อเสนอแนะนโยบาย โดย กสม. มาตรการแก้ไข ๑. ให้กระทรวงมหาดไทยสั่งการให้สำนักงานที่ดินจังหวัดกระบี่ ยกเลิกคำสั่งสำนักงานที่ดินจังหวัดกระบี่ ที่ ๒๖/๒๕๔๘ ลงวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๔๘ ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้ ๒. ให้ดำเนินการออกเอกสารสิทธิ น.ส. ๓ ก. ให้แก่นางสุพรรณ กุลซึ้ง ภายใน ๙๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้ ๓. ให้กรมป่าไม้ดำเนินการปรับปรุงแนวเขตป่าในพื้นที่ดังกล่าวให้ชัดเจนและสอดคล้องกับความเป็นจริง ให้แล้วเสร็จภายใน ๑๘๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้ ข้อเสนอแนะ ๑. รัฐต้องมีนโยบายเร่งรัดในการออกเอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดินให้แก่ประชาชนที่ได้ครอบครองและทำประโยชน์มาอย่างต่อเนื่อง โดยมีเอกสารทางราชการประเภทต่างๆ เช่น ส.ค.๑ ใบจอง ใบเหี่ยยบ่า เป็นต้น หากมีข้อขัดแย้งก็ให้คำนึงถึงการครอบครองทำประโยชน์ตามจารีตประเพณีในท้องถิ่นนั้น ๒. ให้รัฐบาลทบทวนเขตพื้นที่ป่าคุ้มครองที่ไม่มีสภาพป่าสมบูรณ์และมีการครอบครองที่ดินทำประโยชน์ของชุมชนและบุคคลมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ให้รับรองสิทธิทำกินและที่อยู่อาศัยของชุมชนโดยร่วมกับชุมชนในการจัดการพื้นที่ดังกล่าว ทั้งนี้ เพื่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติพื้นที่ป่าและพื้นที่สาธารณประโยชน์ ๓. เนื่องจากการประกาศเขตป่าคุ้มครองไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและเกิดกรณีพิพาททั่วประเทศในพื้นที่ดังกล่าวมายาวนาน รัฐจึงควรมีนโยบายเร่งด่วนในการรับรองสิทธิทำกินและที่อยู่อาศัยให้แก่ราษฎร เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาในเขตป่าคุ้มครองดังกล่าว
	มาตรการการแก้ไข ๑. ให้คณะกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหา “กรณีอุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอดประกาศขยายแนวเขตอุทยานทับที่ทำกินของชาวบ้าน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ซึ่งแต่งตั้งโดยจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประกอบด้วยตัวแทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง และชาวบ้านในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบร่วมกันดำเนินการแก้ไขปัญหา ตลอดจนปรับปรุงแนวเขตและจัดทำแผนที่แนบท้าย และนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา ภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้

คำร้องที่	เรื่องร้องเรียน	ความเห็นของ กสม.	
		๒) การดำเนินการแก้ไขเปลี่ยนแปลงแนวเขตอุทยานฯ ที่ล่าช้ากว่า ๒๐ ปี ตลอดจนการคุกคามชาวบ้านด้วยวิธีต่างๆ เป็นการกระทำที่ละเมิดต่อสิทธิของชุมชนอย่างชัดเจน	
๓๕๔/๒๕๕๘ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๒๙๓/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๑๔ ก.ย. ๒๕๕๐	กรณีเขตป่าไม้ถาวร เขตป่าสงวนแห่งชาติ และเขตอุทยานแห่งชาติ ทับที่ดินทำกินของชาว บ้าน ต.แม่แรม อ.แม่วิม จ.เชียงใหม่	มีมติให้ยุติการตรวจสอบ ตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๒๒	

	มาตรการแก้ไข / ข้อเสนอแนะนโยบาย โดย กสม. ๒. ให้คณะกรรมการอุทยานแห่งชาติดำเนินการแก้ไขเพื่อแก้ไขแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสาม ร้อยยอด ภายใน ๓๐ วัน นับแต่ได้รับรายงานฉบับนี้ ๓. ให้จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ฝ่ายปกครองในพื้นที่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ ร่วมกันชี้แจงแนวทางการแก้ไขปัญหา เพื่อลดแรงกดดันของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ และป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงขึ้นในอนาคต ข้อเสนอแนะ ๑. การประกาศให้พื้นที่ใดให้เป็นเขตอุทยานแห่งชาติ หรือเขตที่ต้องสงวนหวงห้ามไว้ตามกฎหมาย ควรมีการศึกษาข้อมูล และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชนในพื้นที่อย่างชัดเจน ๒. ในการดำเนินการใดๆ ของรัฐที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน ต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมหลายฝ่าย รวมทั้งชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมต้องดำเนินการอย่างโปร่งใส ๓. รัฐต้องดำเนินการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องป่าไม้และอุทยานแห่งชาติให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ ๔. ในระหว่างการดำเนินการแก้ไขปัญหาพื้นที่ใดๆ ต้องยุติการจับกุม ช่มชู้คุกคามชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ รวมทั้งยุติการดำเนินการใดๆ อันอาจจะก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับทางราชการ
	ข้อสังเกตจากการยุติเรื่อง ในบันทึกการประชุมของคณะกรรมการจำแนกประเภทที่ดิน ครั้งที่ ๑/๒๕๐๘ วันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๐๘ ณ ห้องประชุมกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ วาระที่ ๓.๑.๘ เป็นการพิจารณาจำแนกที่ดินบริเวณป่าแม่ริมแปลง ๑ “ตามรายงานการสำรวจว่าเป็นป่าอยู่ในระหว่างดำเนินการสงวน คลุมพื้นที่ ๒ อำเภอคือ อำเภอแม่ริม และอำเภอแม่แตง ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลแม่แรม-ชีเหล็ก-สันโป่ง อำเภอแม่ริม และตำบลสันป่าตอง อำเภอแม่แตง สำรวจได้เนื้อที่ประมาณ ๒๐๔.๕๗๐ ตาราง กม. มีผู้ถือครองอยู่ก่อนการสำรวจ ๗๗ แห่ง เนื้อที่ประมาณ ๘,๐๘๐ ตาราง กม. คงเหลือเนื้อที่ไม่มีผู้ถือครองประมาณ ๑๙๖,๔๙๐ ตาราง กม. คณะกรรมการฯ พิจารณาแล้วเห็นว่า ป่าแปลงนี้เป็นป่าต้นน้ำลำธาร และสภาพป่ายังสมบูรณ์ ควรสงวนไว้เป็นป่าไม้ทั้งแปลง ส่วนที่ดินที่ขอจำแนกออกเป็นที่จัดสรรฯ ปรากฏว่าเป็นที่ดินที่อยู่ติดกับที่กรมป่าไม้ได้ปลูกสวนสักอยู่ในขณะนี้ และป่าไม้เขตเชียงใหม่ได้มีหนังสือคัดค้านไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ตามหนังสือที่ กษ.๐๗๐๗/(ขม.)/๑๗๓๙ ลงวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๐๗ ซึ่งผู้แทนกระทรวงเกษตรได้เสนอต่อที่ประชุมเพื่อพิจารณาด้วย จึงไม่ควรอนุมัติ” คณะกรรมการจำแนกที่ดินในปี ๒๕๐๘ ยอมรับว่า มีชาวบ้านอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวมาก่อนที่จะกำหนดให้เป็นเขตป่าในเวลานั้น ต่อมาเมื่อมีมติ ครม. ในปี ๒๕๐๙ เห็นชอบกับข้อเสนอของคณะกรรมการจำแนกที่ดิน ก็ไม่มีมาตรการหรือแนวทางใดๆ ในการดำเนินการแก้ไขปัญหาพื้นที่ที่ชาวบ้านอยู่มาก่อนการกำหนดป่า ชาวบ้านได้ครอบครองทำประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง และมีการเปลี่ยนแปลงผู้ครอบครอง โดยไม่มีผู้ใดทราบแนวเขตป่าตามมติ ครม. ปี ๒๕๐๙ จนทำให้เกิดกรณีพิพาทแนวเขตดังกล่าวถึงปัจจุบัน

คำร้องที่	เรื่องร้องเรียน	ความเห็นของ กสม.	
๕๙๑/๒๕๕๘ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๒๘๓/ ๒๕๕๐ ลงวันที่ ๑๓ ก.ย. ๒๕๕๐	กรณีการประกาศเขตป่า สงวนแห่งชาติทับที่ดิน ทำกิน ต.ตำตัว อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา	ราษฎรบ้านบางปรกตั้งฐานที่อยู่ชุมชนมาตั้งแต่ ก่อนประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ มีหลักฐานการทําสวน ยางพารา ดังนั้นการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติจึงเป็น การละเมิดสิทธิในที่ดินของชุมชน และต่อมาเมื่อราษฎรได้ รับความเดือดร้อนจากการถูกจับกุม เนื่องจากรัฐบาลไม่ เร่งรัดแก้ไขปัญหาการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติทับที่ ดินทำกิน จึงเป็นการกระทำที่ไม่เป็นธรรมต่อราษฎร ซึ่ง เป็นการละเมิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๕๕๐ (บังคับใช้ อยู่ในขณะร้องเรียน) มาตรา ๔๖ และมาตรา ๔๘	
๖๐๗/๒๕๕๘ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๕๖/๒๕๕๙ ลงวันที่ ๒๙ ก.ย. ๕๙	กรณีการละเมิดสิทธิใน ทรัพย์สินกรณีชาวบ้าน ตำบลสะแกราช อ.ปักธงชัย จ.นครราชสีมา	๑) ผู้ร้องได้ทำครอบครองและทำประโยชน์ในพื้นที่ จริง โดยมีหลักฐานการเสียภาษีตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๑๖ สอดคล้องกับคณะกรรมการจำแนกที่ดิน ประชุมครั้งที่ ๒/ ๒๕๓๔ เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๓๔ และบันทึก ข้อความจากสำนักงานที่ดินจังหวัดนครราชสีมา ลงวันที่ ๒ กันยายน ๒๕๓๖ และการที่กรมป่าไม้ ไม่ดำเนินการ เร่งรัดรับรองสิทธิทำกินของผู้ร้องเป็นการละเมิดสิทธิหรือ เป็นการกระทำที่ไม่เป็นธรรมและละเมิดสิทธิในทรัพย์สิน ของผู้ร้อง ๒) กสม. จึงมีมติว่าการออกประกาศจังหวัด นครราชสีมา โดยไม่คำนึงถึงผลการตรวจสอบแก้ไขปัญหา ตั้งแต่ดั้งเดิม จึงเป็นการกระทำที่ไม่เป็นธรรมและละเมิด ต่อสิทธิที่ทำกินของผู้ร้องและพวกตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๔๘ แห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๕๕๐	

	มาตรการแก้ไข / ข้อเสนอแนะนโยบาย โดย กสม.
	มาตรการการแก้ไข ๑. ให้พิจารณาผ่อนผันให้ผู้ร้องสามารถตัดโค่นต้นยางเก่าเพื่อปลูกต้นยางใหม่ทดแทนในแปลงที่ดินทำกินเดิมได้ เนื่องจากเป็นวิธีการทำสวนยางที่มีมาแต่ดั้งเดิมของภาคใต้ โดยให้คณะกรรมการชุมชนร่วมตรวจสอบและกำหนดแผนการจัดการพื้นที่ทำกินและพื้นที่ป่าชุมชน เพื่อควบคุมไม่ให้มีการบุกรุกพื้นที่ใหม่ ภายใน ๑๒๐ วัน หลังจากการจัดทำแนวเขต ๒. ให้ดำเนินการจัดทำแนวเขตระหว่างเขตป่าสงวนแห่งชาติกับที่ดินของผู้ร้องให้ชัดเจนโดยเร่งด่วน ทั้งนี้ ภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้ และดำเนินการเร่งรัดการพิสูจน์สิทธิโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมภายใน ๑๒๐ วัน หลังจากการจัดทำแนวเขต ๓. ให้ยุติการจับกุมดำเนินคดี และผ่อนผันให้ราษฎรทำกินจนกว่าการแก้ไขปัญหาลงแล้วเสร็จ ข้อเสนอแนะ ๑. ให้ชุมชนและราษฎรมีส่วนร่วมในการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยให้มีการรังวัดพื้นที่ประกอบกับหลักฐานภาพถ่ายทางอากาศ รวมทั้งหลักฐานอื่นๆ และประวัติการทำกินของชุมชน ๒. ให้ปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ โดยให้รับรองสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
	มาตรการแก้ไข ๑. จังหวัดนครราชสีมาต้องยกเลิกประกาศจังหวัดเมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗ ทันทีที่ได้รับรายงานฉบับนี้ ๒. กรมป่าไม้ต้องผ่อนผันให้ผู้ร้องและพวกทำประโยชน์ในพื้นที่ได้ตั้งแต่ฤดูกาลผลิตนี้เป็นต้นไป ๓. กรมป่าไม้ต้องเร่งรัดส่งมอบพื้นที่พิพาทให้กรมที่ดินและสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม นำไปจัดสรรให้กับผู้ร้องและพวกให้แล้วเสร็จภายใน ๓๐ วัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้ ๔. กรมที่ดินและสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมต้องดำเนินการจัดสรรพื้นที่และออกเอกสารสิทธิให้แก่ผู้ร้องและพวกให้แล้วเสร็จภายใน ๒๔๐ วัน นับตั้งแต่ได้รับมอบพื้นที่จากกรมป่าไม้ ข้อเสนอแนะ ๑. รัฐบาลต้องเร่งรัดดำเนินการปรับปรุงพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.๒๕๔๔ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิยามเรื่อง “ป่า” ให้ให้เป็นไปตามกฎหมายเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเรื่องป่าไม้และสอดคล้องกับความเป็นจริง ๒. การแก้ไขปัญหาที่ดินในเขตป่าต้องมีมาตรการที่ชัดเจน โดยรัฐบาลควรแต่งตั้งคณะกรรมการที่มาจากหลายฝ่าย จัดการประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นแล้วกำหนดเป็นมาตรการในการแก้ไขปัญหา ๓. ในระหว่างดำเนินการแก้ไขปัญหายุติการข่มขู่ คุกคามราษฎรที่อยู่อาศัยและทำกินในเขตป่าไว้ก่อน รวมทั้งยุติการดำเนินการใดๆ อันอาจจะก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างราษฎรที่อยู่อาศัยและทำกินในเขตป่ากับทางราชการ

คำร้องที่	เรื่องร้องเรียน	ความเห็นของ กสม.	
๖๑๔/๒๕๔๘ และ ๗๓/๒๕๔๙ รายงานผลการตรวจสอบที่ ๒๘๒/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๒๙ ธ.ค. ๔๙	การละเมิดสิทธิชุมชน โดยการจับกุมดำเนินคดีในข้อหาบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติโดยไม่เป็นธรรม และการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติทับที่ดินทำกินของราษฎร ต.เกาะลันตาใหญ่ อ.เกาะลันตา จ.กระบี่	การประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติและเขตอุทยานแห่งชาติเกาะลันตา ทับที่ดินทำกินของราษฎร เป็นการละเมิดสิทธิชุมชน ต่อมาราษฎรได้ถูกจับกุม เนื่องจากรัฐบาลไม่เร่งรัดแก้ไขปัญหาการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติทับที่ดินทำกิน จึงเป็นการกระทำที่ไม่เป็นธรรมต่อราษฎร ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐ มาตรา ๔๖ และ มาตรา ๔๘ การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในที่ดินล่าช้า เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและเป็นการกระทำที่ไม่เป็นธรรม การดำเนินการสอบสวนสิทธิล่าช้า เป็นเวลากว่า ๒๐ ปี แต่การดำเนินการยังไม่แล้วเสร็จจนถึงปัจจุบัน	
๗๒/๒๕๔๙ รายงานผลการตรวจสอบที่ ๒๘๔/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๑๓ ก.ย. ๒๕๕๐	กรณีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติหาดนพรัตน์ธารา หมู่เกาะพีพีทับที่ดินทำกินของราษฎร และการจัดหาที่อยู่อาศัยอันเนื่องมาจากภัยพิบัติ สึนามิ ล่าช้า ต.อ่าวนาง อ.เมือง จ.กระบี่	๑. การประกาศเขตอุทยานแห่งชาติทับซ้อนที่ดินของผู้ร้อง ผู้ร้องเป็นชาวเกาะดั้งเดิม เข้ามาครอบครองปลูกสร้างที่อยู่อาศัย ตลอดจนมีหลักฐานการใช้ประโยชน์ในที่ดิน เสียภาษีบำรุงท้องที่ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๒ ตลอดมา พ.ศ.๒๕๒๖ ทางการออกพระราชกฤษฎีกากำหนดให้เกาะพีพีเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ ทั้งที่ดินทำกินของราษฎรดั้งเดิมทั้งหมด ทั้งยังได้รับความเดือดร้อนจากการจัดที่ดินใหม่เนื่องจากภัยพิบัติสึนามิ รัฐบาลไม่เร่งรัดแก้ไขปัญหาการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติทับที่ดินของผู้ร้อง ละเมิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ.๒๕๕๐ มาตรา ๔๖ และมาตรา ๔๘ ๒. การก่อสร้างบ้านพักถาวรให้ผู้ประสบภัยสึนามิ ล่าช้า ส่งผลกระทบให้ผู้เดือดร้อนไม่มีบ้านอยู่อาศัยนานกว่า ๓ ปี	

	มาตรการแก้ไข / ข้อเสนอแนะนโยบาย โดย กสม.
	มาตรการในการแก้ไข ๑. ให้ยุติการจับกุมดำเนินคดี และผ่อนผันให้ราษฎรได้ทำกินระหว่างกระบวนการตรวจสอบสิทธิ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๑ ในทันทีที่ได้รับรายงานฉบับนี้ ๒. ให้เร่งรัดสำรวจประชากรเพิ่มเติมที่ตกหล่นจากการสำรวจตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๑ ซึ่งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าไม้ถาวร และเขตอุทยานแห่งชาติ พร้อมทั้งเร่งดำเนินการให้ราษฎรที่มีสิทธิในที่ดินตามกฎหมายมีเอกสารสิทธิในที่ดิน สำหรับราษฎรที่ไม่มีสิทธิในที่ดินตามกฎหมาย ให้เร่งรัดแก้ไขปัญหาให้ราษฎรมั่นคงในสิทธิในที่ดิน ทั้งนี้ ภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้ ข้อเสนอแนะ ให้ชุมชนและราษฎรมีส่วนร่วมกำหนดแนวเขตอุทยานแห่งชาติ โดยให้มีการรังวัดพื้นที่และใช้หลักฐานอื่นๆ ประกอบกับหลักฐานภาพถ่ายทางอากาศ และกำหนดเวลาให้ราษฎรและชุมชนคัดค้านการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติให้ชัดเจน ตลอดจนปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ ให้รับรองสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
	มาตรการการแก้ไข ๑. ให้คณะทำงานสำรวจฯ ตามคำสั่งจังหวัดกระบี่ (ตามมติการประชุมร่วมในวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙) ร่วมกันเดินสำรวจแนวเขตให้แล้วเสร็จใน ๒ เดือน นับตั้งแต่ได้รับรายงานฉบับนี้ โดยพิจารณาตามข้อมูลที่มีการสำรวจตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๑ และให้ปรับปรุงแผนที่แนบท้ายพระราชกฤษฎีกา โดยกันพื้นที่ของผู้ร้องที่ทำกินและอยู่อาศัยมาก่อนการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ออกจากเขตอุทยานแห่งชาติ ภายใน ๑๒๐ วัน นับตั้งแต่ได้รับรายงานฉบับนี้ ๒. ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เร่งรัดการอนุญาตปลูกสร้างบ้านสำหรับผู้ประสบภัยพิบัติสึนามิ ให้ครบทุกครอบครัวที่เดือดร้อนโดยด่วน หากพื้นที่สร้างบ้านมีน้อยเกินไปไม่เพียงพอ ให้อุทยานแห่งชาติฯ พิจารณาว่าจะหาพื้นที่บริเวณอื่นรองรับได้หรือไม่ อย่างไรต่อไป โดยต้องพิจารณาว่าเป็นราษฎรประเภทใดเช่น เคยอยู่นอกเขตอุทยานแห่งชาติและเพิ่งเข้ามาอยู่หรือไม่ ข้อเสนอแนะ ๑. ให้ชุมชนและราษฎรมีส่วนร่วมกำหนดแนวเขตอุทยานแห่งชาติ โดยให้มีการรังวัดพื้นที่ และใช้หลักฐานอื่น นอกจากหลักฐานภาพถ่ายทางอากาศ แล้วกำหนดเวลาให้ราษฎรและชุมชนคัดค้านการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติให้ชัดเจน และให้ปรับปรุงแก้ไข พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ ให้รับรองสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๒. ให้มีการตัดสินใจโดยเร่งด่วน และลดขั้นตอนการดำเนินการในการก่อสร้างบ้านพักถาวร โดยให้ผู้ประสบภัยพิบัติสึนามิมีส่วนร่วมในกระบวนการ

คำร้องที่	เรื่องร้องเรียน	ความเห็นของ กสม.	
๑๔๕/๒๕๔๙ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๓๐๙/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๑๔ ก.ย. ๒๕๕๐	กรณีถูกดำเนินคดีใน ข้อหาร่วมกันยึดถือ ครอบครองที่ดินในเขต ป่าสงวนแห่งชาติ โดย ไม่ได้รับอนุญาต (นาง สะเลี่ยะ คลองร้ว) อ.เมือง จ.กระบี่	มีมติให้ยุติการตรวจสอบ ตาม พ.ร.บ.คณะกรรมการ สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๒๒	
๔๘๐/๒๕๔๙ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๕๕๘/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๒๗ ธ.ค. ๒๕๕๐	กรณีถูกเจ้าหน้าที่เขต รักษาพันธุ์สัตว์ป่าตะเบาะ- ห้วยใหญ่ ชัดขวางไม่ให้ ทำกินในที่ดิน ต.ท่าดัวง อ.หนองไผ่ จ.เพชรบูรณ์	มีมติให้ยุติเรื่อง ตาม พ.ร.บ.คณะกรรมการสิทธิ มนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๒๒	
๕๗๖/๒๕๔๙ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๔๑๙/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๒๑ ก.ย. ๒๕๕๐	กรณีการอพยพหมู่บ้าน นาอ้อน ต.เปียงหลวง อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่	๑. ผู้ร้องมีสิทธิในการอยู่อาศัยและทำกินในที่ พิพาท ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ และมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๒ ๒. กระบวนการอพยพหมู่บ้านนาอ้อน เป็นการ กระทำที่ละเมิดสิทธิในทรัพย์สิน เสรีภาพในการตั้งถิ่นฐาน และไม่เป็นธรรมต่อผู้ร้อง	

	มาตรการแก้ไข / ข้อเสนอแนะนโยบาย โดย กสม. -
	-
	มาตรการการแก้ไข ๑. ให้กระทรวงมหาดไทยสั่งการไปยังอำเภอเวียงแหงให้ยุติการอพยพหมู่บ้าน และให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ยุติการกระทำใดๆ อันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของราษฎรพื้นที่ที่ได้รับรายงานฉบับนี้ ๒. หากมีความจำเป็นที่จะต้องอพยพ จะต้องดำเนินการภายใต้หลักการการมีส่วนร่วมของชุมชน และจะต้องมีโครงการรองรับ เช่น ที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน ระบบสาธารณสุขปโภค และวิถีชีวิตของราษฎร ต้องดีกว่าเดิม การดำเนินการต้องไม่ละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความมั่นคงของชีวิต ข้อเสนอแนะ ๑. ให้ยกเลิกหรือชะลอการประกาศเขตหรือขยายเขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมายอื่นๆ จนกว่าจะมีกระบวนการตรวจสอบ กันแนวเขต และรับรองสิทธิของราษฎรที่ได้รับผลกระทบการตรวจสอบ ๒. การตรวจสอบพิสูจน์สิทธิในพื้นที่เขตป่า ถ้าชี้ชัดว่าพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมายทับที่ของราษฎร ให้รัฐเพิกถอนเขตพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมายให้แล้วเสร็จโดยเร็ว และให้ออกเอกสารราชการรับรองสิทธิ และคุ้มครองอย่างเหมาะสม ๓. การดำเนินโครงการใดๆ ของรัฐที่มีผลกระทบต่อชุมชน แม้ว่าจะไม่มีเอกสารสิทธิก็ตามควรมีการดำเนินการบนพื้นฐานหลักสิทธิมนุษยชน คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความมั่นคงของประชาชนในการดำเนินวิถีชีวิต

กรณีศึกษาจากรายงานผลการตรวจสอบโดย กสม.

กรณีที่ ๑) ลิทธิชุมชน การประกาศเขตอุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ทับซ้อนที่ดินประชาชน (คำร้องที่ ๑๕๕/๒๕๔๘ © รายงานผลการตรวจสอบที่ ๓๓/๒๕๕๐)



ตามที่อยู่อุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอดได้ประกาศขยายแนวเขตอุทยานเขาสามร้อยยอดในปี พ.ศ.๒๕๒๕ ออกไปจากแนวเขตเดิมที่เคยประกาศไปแล้วเมื่อปี พ.ศ.๒๕๐๙ ซึ่งแนวเขตใหม่ได้ไปทับที่ทำกินของชาวบ้านหลายพื้นที่ในเขตกิ่งอำเภอสามร้อยยอด และอำเภอกุยบุรี เป็นผลให้เกิดกรณีพิพาทระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานกับชาวบ้านขึ้นหลายครั้ง จนมาได้ข้อยุติเมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๑ จากการที่นายพิภพ จันทรวงกูร หัวหน้าอุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด ในขณะนั้นรับจะเป็นผู้ดำเนินการเพื่อถอยถอนแนวเขตอุทยานฯ ที่ได้ขยายเข้าไปในทุ่งสามร้อยยอด ให้กลับไปอยู่ตามแนวเขตเดิม ตามพระราชกฤษฎีกาปี พ.ศ.๒๕๐๙ ชาวบ้านจึงยอมรับและได้จัดทำเอกสารบันทึกข้อตกลงร่วมกัน จนมาถึงปัจจุบันการดำเนินการ

ตามข้อตกลงที่ทำร่วมกันไว้ ก็ยังมิได้มีการดำเนินการแต่อย่างใด

ชาวบ้านต่อสู้จนในที่สุดมีหนังสือสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๒๗ ขอให้ระงับการขยายเขตอุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด ถึงปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์สรุปความว่า

“คณะทำงานสอบสวนข้อเท็จจริงฯ สอบสวนปรากฏว่า เขตอุทยานฯ ได้ขยายออกไปครอบคลุมพื้นที่ราษฎรถือครองและใช้เป็นที่หาเลี้ยงชีพ ซึ่งกรมป่าไม้ไม่ขัดข้องที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอดดังกล่าวเสียใหม่ให้เหมาะสม คณะทำงานฯ จึงเสนอให้ตั้งคณะทำงานตรวจและพิจารณาความเหมาะสมของพื้นที่ที่ขยายเขตอุทยานแห่งชาติฯ โดยได้วางหลักเกณฑ์พื้นที่น้ำขังตลอดปี

และพื้นที่ที่ว่างเปล่า ซึ่งไม่มีผู้ใดเข้าไปทำกินหรือใช้ประโยชน์ ควรให้คงไว้เป็นอุทยานแห่งชาติ ส่วนพื้นที่ที่ราษฎรมีกรรมสิทธิ์หรือครอบครอง โดยชอบด้วยกฎหมาย และพื้นที่ที่ราษฎรได้ใช้ทำกิน ควรเพิกถอนออกจากเขตอุทยานแห่งชาติ ทั้งนี้ให้ถือความเดือดร้อนของราษฎรเป็นหลักสำคัญ ปรากฏว่า มีพื้นที่ควรกันออกจากเขตอุทยานแห่งชาติ ประมาณ ๑๖.๕ ตารางกิโลเมตร (๑๐,๐๐๐ ไร่เศษ) มอบให้จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และกรมที่ดินเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบต่อไป”

ต่อมาหนังสือจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่ ปช. ๐๐๑๑/๒๔๕๖๕ ลงวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๔๑ ลงนามโดย ม.ล.ประทีป จุฬุณีโรจน์ รองผู้ว่าราชการจังหวัด ถึงอธิบดีกรมป่าไม้ ความว่า

“ตามที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ได้รับการร้องเรียนจากราษฎรว่าได้รับความเดือดร้อนจากการขยายแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด เมื่อปี ๒๕๒๕ และได้มีการแต่งตั้งคณะทำงานขึ้นเพื่อพิจารณาตรวจสอบข้อเท็จจริง ซึ่งปรากฏข้อเท็จจริงตามนัยบันทึกข้อความกองอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้ ที่ กษ ๐๗๑๓/๑๓๑๙ ลงวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๓๓ เรื่อง ขอให้อุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอดปักป้ายแนวเขตจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พิจารณาแล้วเห็นว่า ปัญหาความขัดแย้งระหว่างราษฎรในพื้นที่กับอุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอดได้เป็นปัญหายืดเยื้อมาเป็นเวลานาน และได้มีความพยายามจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาตลอดมา จะเห็นได้จากการแต่งตั้งคณะทำงานสอบสวนข้อเท็จจริงในกรณีการร้องเรียนของราษฎรตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีเมื่อปี ๒๕๒๗ ซึ่งคณะทำงานสอบสวนข้อเท็จจริงได้มีการประชุมเพื่อพิจารณากรณีการคัดค้านการขยายออกไปนั้น ยังครอบคลุมพื้นที่ที่ราษฎรถือครองและใช้เป็น

หาเลี้ยงชีพ บางส่วนเป็นพื้นที่กรรมสิทธิ์และสิทธิครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายโดยมีโฉนด น.ส.๓, น.ส.๓ ก. และ ส.ค. ๑ เป็นเหตุให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อนจริง คณะทำงานสอบสวนข้อเท็จจริงฯ จึงได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาไว้ ๒ ประเด็น คือ ประการแรกพื้นที่นั้นมีน้ำขังตลอดปี และพื้นที่ว่างเปล่า ไม่มีผู้ใดเข้าไปทำกินหรือใช้ประโยชน์ให้ถือเป็นอุทยานแห่งชาติ ประการที่ ๒ พื้นที่ที่ราษฎรถือสิทธิครอบครอง หรือมีกรรมสิทธิ์โดยชอบด้วยกฎหมาย และพื้นที่ที่ราษฎรใช้ทำกิน ควรเพิกถอนอุทยานแห่งชาติ ทั้งนี้ให้ดำเนินการโดยถือความเดือดร้อนราษฎรเป็นสำคัญ และกรมป่าไม้ก็ได้เห็นชอบกับการเปลี่ยนแปลงแนวเขตดังกล่าว จึงได้เสนอเรื่องให้คณะกรรมการอุทยานแห่งชาติพิจารณาเมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๒๗ ที่ประชุมมีมติเห็นชอบด้วย และให้กรมป่าไม้ดำเนินการร่างพระราชกฤษฎีกาเสนอตามขั้นตอน และจนถึงปัจจุบัน ก็ยังมีได้มีพระราชกฤษฎีกาดังกล่าว ยึดเยื้อมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลา ๑๐ กว่าปีแล้ว ขณะเดียวกันก็เกิดปัญหามวลชนในพื้นที่ การที่อุทยานแห่งชาติได้ใช้เครื่องจักรกลปรับพื้นที่ของราษฎร”

การดำเนินการของคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

การลงพื้นที่ตรวจสอบข้อเท็จจริง และรับฟังคำชี้แจงจากกลุ่มผู้ร้องซึ่งอยู่ในหลายตำบล เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๘ และการจัดประชุมรับฟังข้อเท็จจริงร่วมกับรองผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๒๘ ได้มีมติร่วมกันให้ตั้งคณะทำงานร่วมกันจากทุกฝ่ายเพื่อสำรวจพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบอย่างจริงจัง

โดยมีผู้แทนชาวบ้านได้ตรวจสอบและปรับปรุงให้ถูกต้องสมบูรณ์ขึ้น ทั้งนี้ ข้อมูลที่สำรวจได้ทั้งหมดจะต้องเร่งรัดนำเสนอกรมอุทยานแห่งชาติให้มีความกระบวนการเพิกถอนเขตอุทยานตามขั้นตอนต่อไป

ต่อมาเมื่อคำสั่งจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๘ ลงนามโดยนายกิตติพงษ์ สุนานันท์ ผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหา “กรณีอุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด ประกาศขยายแนวเขตอุทยานทับที่ทำกินของชาวบ้านจังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ประกอบด้วย รองผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานร่วมกับ ตัวแทนชาวบ้าน ๙ ตำบล และส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

คณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดิน และป่า จัดทำรายงานผลการตรวจสอบเสนอต่อ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จนมีรายงานฯ

กรณีที่ ๒) สิทธิในทรัพย์สิน กรณีสำนักงานที่ดินจังหวัดกระบี่ยกเลิกการออก น.ส.๓ ก. ให้กับผู้ร้องโดยไม่เป็นธรรม (เลขคำร้องที่ ๒๗๑/๒๕๔๘ ๑ รายงานผลการตรวจสอบที่ ๑๒๖/๒๕๔๙)

นางสุพรรณ กุลซัง ได้ครอบครองทำประโยชน์ที่ดินต่อนายคลั่ง บิดา มีหลักฐาน ส.ค.๑ ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ นางสุพรรณฯ ได้ยื่นขอออก น.ส.๓ ก. แต่สำนักงานที่ดินจังหวัดกระบี่แจ้งว่า ที่ดินอยู่ในเขตป่าสงวนและป่าคุ้มครอง ไม่สามารถออกเอกสารสิทธิ น.ส.๓ ก. ได้ เนื่องจากครอบครองภายหลัง การประกาศเขตป่าคุ้มครองในปี พ.ศ.๒๔๙๕ ในขณะที่ ส.ค.๑ ระบุปีที่ครอบครองคือ พ.ศ.๒๔๙๕

นางสุพรรณ ได้แย้งว่าตนเองครอบครองที่ดินโดยสุจริตมาก่อนปี พ.ศ.๒๔๙๖ ผู้ร้องไม่มีที่ดินแปลงอื่น จึงไม่สามารถย้ายที่อยู่ไปที่อื่นได้

ที่ ๓๓/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๐

การติดตามผลความคืบหน้าจากรายงานตรวจสอบ มีดังนี้

๑. คณะอนุกรรมการฯ ได้เข้าพบรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (นายเกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา) เพื่อติดตามผล เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐

๒. ประชุมร่วมกับจังหวัดและผู้แทนกรมอุทยานฯ เมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๐ ซึ่งได้ชี้แจงว่าได้รับงบประมาณ ๒๕๕๑ มาแล้ว กำลังเริ่มดำเนินงาน โดยมีมติร่วมกันให้ชี้แจงแผนงานต่อชุมชนทุกตำบลก่อนดำเนินการ พร้อมนำรายชื่อที่กรมอุทยานฯ สำรวจแล้วแจ้งชุมชนเพื่อให้ตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนร่วมกัน โดยให้กันแนวที่ประชาชนครอบครองไว้ก่อนดำเนินการพิสูจน์รายละเอียดที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน

เพราะได้สร้างบ้านเรือนและทำประโยชน์มานานแล้ว ขณะที่ที่ดินแปลงข้างเคียงของผู้ร้องได้มีการออก น.ส.๓ และ น.ส.๓ ก. ไปหมดแล้วโดยอาศัยหลักฐานเอกสาร ส.ค.๑ สำหรับผู้ร้องไม่ได้ขอออก น.ส.๓ ก. เนื่องจากเข้าใจว่าขอออกเอกสารสิทธิเมื่อใดก็ได้ เพราะมี ส.ค.๑ เป็นหลักฐานอยู่แล้ว ประกอบกับการทำประโยชน์มาโดยตลอด

ส.ค.๑ ที่ดินแปลงข้างเคียง ซึ่งเป็นของนายฮวด ลิ่มบุตร ระบุว่าจดที่ดินของนายคลั่ง (บิดา) กุลซัง มีการออก น.ส.๓ ก. ไปแล้ว โดยมีใบเหี่ยบบยาระบุว่าจบจองปี พ.ศ.๒๔๙๗ ซึ่ง



ส.ค.๑ ของนายคลัง บิดา ระบุว่าที่ดินนายฮวด เช่นเดียวกันแต่ ส.ค.๑ ของนายคลังไม่สามารถออก น.ส.๓ ก. เพราะระบุว่าที่ดินได้มาจากกันสร้างขึ้นเองในปี พ.ศ.๒๔๙๖

สภาพที่ดินบริเวณนี้มีประชาชนอยู่อาศัยมานานก่อนปี พ.ศ.๒๔๙๕ อย่างแน่นอน เพราะมีการทำนาปลูกข้าว สวนยางพารา สวนผลไม้ มีบ้านอยู่อาศัยถาวร มีผู้สูงอายุรู้เห็นการครอบครองที่ดิน อายุ ๗๐-๗๘ ปี หลายคน การกำหนดพื้นที่ป่าคุ้มครอง ป่าสงวนฯ และอุทยานแห่งชาติในทางปฏิบัติแล้ว ไม่สำรวจตรวจสอบการครอบครองที่ดินให้ละเอียด และไม่ต้องการได้เพียงใบสิทธิทำกิน (สทก.) เพราะเป็นการยอมรับว่าอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนและป่าคุ้มครอง ส่วนสาเหตุที่ไม่ฟ้องศาลปกครอง เนื่องจากเจ้าหน้าที่ที่ดินไม่ได้ให้คำแนะนำโดยละเอียดในช่วงที่ไปพบเพียงแต่บอกให้ไปฟ้องศาลปกครอง ประกอบกับนางสุพรรณไม่มีเงินเสียค่าใช้จ่ายในการฟ้องศาลปกครอง

เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดกระบี่ชี้แจงว่าที่ดินพิพาทอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ “ป่าอ่าวนาง-หางนาค” ซึ่งมีพระราชกฤษฎีกากำหนดให้เป็นป่าคุ้มครองมาก่อนตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๙๕ ทั้งแปลง แต่หลักฐาน ส.ค.๑ ระบุว่าสร้างขึ้นเองตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๙๖ คณะกรรมการมีความเห็นเห็นว่าไม่สมควรออก น.ส.๓ ก. ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาแล้วเห็นชอบให้ยกเลิกคำขออนุญาต น.ส.๓ ก. และได้แจ้งว่านางสุพรรณ มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งยกเลิกคำขอของเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดภายใน ๑๕ วัน นับแต่ได้รับทราบคำสั่ง ตามพระราชบัญญัติปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ.๒๕๓๙ ศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดกระบี่ ได้ชี้แจงว่าจังหวัดในฐานะผู้มีคำสั่งในทางปกครอง ได้ขอขยายเวลาในการยื่นฟ้องศาลปกครองจาก ๙๐ วันออกไป อย่างไรก็ดี ผู้ร้องไม่ได้ใช้สิทธิดังกล่าว และสิ้นสุดอายุความแล้ว ที่ประชุมจึงเสนอเข้าคณะกรรมการแก้ไขการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) พิจารณาต่อไป

การดำเนินการของคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า มีการตรวจสอบพื้นที่เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๘ และจัดประชุมร่วมกับจังหวัดกระบี่เพื่อปรึกษาหารือในการแก้ไขปัญหา วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๔๘ และ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙ ณ ห้องประชุมศาลากลางจังหวัดกระบี่ รวมทั้งสอบถามเพื่อนบ้านข้างเคียงที่ดิน เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๔๙ ทั้งกำหนดอดีตผู้ใหญ่บ้าน อายุ ๗๘ ปี และผู้ร้องได้แสดงหลักฐานเอกสาร ส.ค.๑ ภาพถ่ายที่ตั้งบ้านเรือนจำนวนเนื้อที่ ๒๒ ไร่ และผู้ร้องเรียนได้ทำประโยชน์ปลูกผลไม้ และสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย ผู้ร้อง ได้ยื่นขอออก น.ส.๓ ก. เจ้าหน้าที่ที่ดินได้ทำการรังวัดแล้วแยกเป็น ๓ แปลง รวมเนื้อที่ทั้งหมด ๑๗-๓๓ ไร่ เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๔๕ ต่อมาได้แจ้งว่าอยู่ในเขตป่าสงวนและป่าคุ้มครอง ไม่สามารถออก น.ส.๓ ก.ได้ เนื่องจากผู้ร้องครอบครองที่ดินดังกล่าวเมื่อปี ๒๔๙๖ ภายหลังการประกาศเขตป่าคุ้มครองในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ซึ่งผู้ร้องได้โต้แย้งว่าครอบครองที่ดินโดยสุจริตก่อนการประกาศเขตป่าคุ้มครอง ในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ พิจารณาได้จากต้นมะพร้าวและต้นสะตอซึ่งมีอายุ ประมาณ ๕๕-๖๐ ปี

กรณีที่ ๓) สิทธิในทรัพย์สิน กรณีชาวบ้านตำบลสะแกราย อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา (เลขคำร้องที่ ๖๐๗/๒๕๔๔ ๑ รายงานผลการตรวจสอบที่ ๕๖/๒๕๔๙)

ผู้ร้องชี้แจงว่า บิดาของตนและพวกได้เข้ามาบุกเบิกทำกินในพื้นที่ดังกล่าวเมื่อประมาณ ๔๐ ปีมาแล้วและได้เริ่มเสียภาษีบำรุงท้องที่เมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๕๑๖ โดยไม่มีผู้ใดเข้ามารบกวน แต่ก็ไม่มีเอกสารสิทธิใดๆ

ปี ๒๕๓๖ เคยมีการออกมารังวัดโดยเจ้าหน้าที่ที่ดิน และในปี ๒๕๓๗ เริ่มมีการปักหมุดและติดป้ายว่าเป็นที่ส่วนบุคคลของนายทุน

คณะอนุกรรมการฯ จัดทำรายงานผลการตรวจสอบเสนอต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ดังรายงานผลที่ ๑๒๖/๒๕๔๙ มีมติว่า คำสั่งของเจ้าพนักงานที่ดินที่ไม่ออก น.ส.๓ ก. ให้ผู้ร้องเป็นการละเมิดสิทธิในทรัพย์สินและเป็นการกระทำที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ร้อง จึงกำหนดมาตรการให้กระทรวงมหาดไทยสั่งการให้สำนักงานที่ดินจังหวัดกระบี่ยกเลิกคำสั่งสำนักงานที่ดินจังหวัดกระบี่ ที่ ๖/๒๕๔๘ ลงวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๔๘ และให้ดำเนินการออกเอกสารสิทธิ น.ส.๓ ก. ให้แก่ผู้ร้อง แต่ไม่มีการดำเนินการ เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๑ สำนักนายกรัฐมนตรี มีหนังสือ นร ๐๔๐๗/๔๗๘ แจ้งผลการดำเนินการของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับจังหวัดกระบี่ ว่าที่ดินครอบครองของผู้ร้องตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าอ่าวนางและป่าหางนาคร และแสดงความเห็นของคณะกรรมการตามจังหวัดกระบี่ ที่ ๗๗๗/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๔๖ ว่าไม่สมควรออก น.ส.๓ ก.

คณะอนุกรรมการฯ ได้จัดประชุมติดตามความคืบหน้ากับจังหวัดกระบี่ แต่ยังไม่เกิดผลในการดำเนินการแก้ไขปัญหาตามมาตรการ

ชาวบ้านจึงได้รวมตัวกันออกมาประท้วงในปี ๒๕๓๘ เจ้าหน้าที่ที่ดินจึงยุติการดำเนินการ

ปี ๒๕๔๒ ผู้ร้องทราบข่าวว่าทางอำเภอบักรังชัยและสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีมติให้ดำเนินการออกเอกสาร ส.ป.ก. ๔-๐๑ ให้แก่ชาวบ้าน แต่ไม่มีความคืบหน้าใดๆ

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๔๗ ได้มีประกาศจังหวัดนครราชสีมา เรื่องให้ผู้บุกรุก

พื้นที่ป่าไม้ ตามพระราชบัญญัติป่าไม้พุทธศักราช ๒๔๘๔ “ป่าภูหลวง” ออกจากพื้นที่ เป็นเหตุให้ ต่อมาเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้จับกุมผู้ร้อง และชาวบ้านบางรายดำเนินคดีข้อหาบุกรุกป่าภูหลวง และยึดเครื่องมือทำกิน ปัจจุบันคดีอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาล



การดำเนินการของคณะกรรมการสิทธิ ในการจัดการที่ดินและป่า

๑. การตรวจสอบข้อเท็จจริงจากผู้ร้อง ผู้ถูกร้อง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้ง การตรวจสอบในพื้นที่

๒. ข้อเท็จจริงเพิ่มเติมจากเอกสารทาง ราชการที่ผู้ร้องมอบให้คณะกรรมการฯ

- ๑) หนังสือจากสำนักงานป่าไม้จังหวัด นครราชสีมา ลงวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๓๓ ถึงอธิบดีกรมป่าไม้ มีสาระสำคัญ ที่เกี่ยวข้องกับที่ดินพิพาทสรุปได้ว่า ได้ไป ตรวจสอบความลาดชันในพื้นที่พิพาท พบ ว่าพื้นที่ดังกล่าวอยู่นอกเขตป่าสงวนและ ไม่อยู่ในเขตป่าไม้ถาวรของชาติ พ.ศ.๒๕๐๖
- ๒) บันทึกข้อความ จากสำนักงานที่ดินจังหวัด นครราชสีมา ลงวันที่ ๒ กันยายน ๒๕๓๖ ถึงผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อกันเขตบริเวณ

เขาภูหลวง ได้เข้าไปตรวจสอบพื้นที่พบว่า บริเวณที่ตรวจสอบเป็นที่ลาดและที่ราบ ปนกัน ความลาดชันสูงสุดโดยเฉลี่ยประมาณ ๒๕% ไม่มีสภาพเป็นป่าไม้แต่อย่างใด การทำประโยชน์ส่วนใหญ่ปลูกพืชล้มลุก คณะกรรมการมีความเห็นว่าการกำหนด เขตบริเวณเขาภูหลวงไม่สามารถชี้ชัดได้ ไม่มีลักษณะเด่นชัด กรณีที่ราษฎรได้ทำ ประโยชน์อยู่ก่อนแล้วควรให้ทำต่อไปเพื่อ แก้ไขปัญหา และพื้นที่บางบริเวณมีสภาพ ป่าไม้อยู่เห็นควรกันออกไว้เพื่ออนุรักษ์ต่อ ไป ซึ่งราษฎรไม่ขัดข้อง

๓. การชี้แจงข้อเท็จจริงด้วยวาจาของผู้ถูกร้อง

หน่วยงานผู้ถูกร้องชี้แจงข้อเท็จจริงต่อ คณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ไม้ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่ง ชาติ คือ ผู้แทนผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา และสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๗ สรุปได้ว่า

- ๑) จากการถ่ายภาพทางอากาศเมื่อปี ๒๕๑๖ พบว่าเป็นป่าสมบูรณ์ และเมื่อ กรมที่ดินเข้าไปสำรวจการครอบครองก็ไม่ พบว่ามีผู้ครอบครอง
- ๒) ในปี พ.ศ.๒๕๓๓ ทหารพรานขอใช้พื้นที่ ทำโครงการอีสานเขียว แต่มีชาวบ้าน ร้องเรียนขอให้ออกเอกสารสิทธิ จึงได้มีการ แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาตรวจสอบ พบว่า มีการครอบครองทำประโยชน์ในพื้นที่ ประมาณเจ็ดร้อยกว่าไร่ ที่เหลือโดยรอบมี สภาพเป็นป่ามีลักษณะเป็นตาน้ำและต้นน้ำ ลำธาร และเคยมีกรรมการเข้าไปกันพื้นที่ไว้ เมื่อช่วงปี ๒๕๓๖-๓๙ และได้ส่งเรื่องไป ยังกรมป่าไม้แล้ว แต่ยังไม่ได้รับแจ้งกลับมา

๓) เมื่อมีการร้องเรียนโดยผู้ร้องสองกลุ่ม ชัดแย้งกัน จึงสอบถามยังกรมป่าไม้ได้ว่า ความว่า พื้นที่ดังกล่าวยังคงเป็นป่าไม้ ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๔๘๔ อยู่ เนื่องจากผู้ร้องเรียนทั้งสองฝ่ายต่าง ไม่มีเอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดิน ทั้งคู่จึงไม่มีสิทธิในพื้นที่ดังกล่าว ไม่สามารถอ้างสิทธิกับรัฐได้ จึงเห็นควร ดำเนินการกับผู้ถูกร้อง โดยการออกประกาศ ให้ผู้ถูกร้องออกจากพื้นที่

๔) หลังจากประกาศแล้วฝ่ายที่ถูกร้องว่าเป็น นายทุน ร้องเรียนว่าตนและพวกออกจาก พื้นที่แล้วคงเหลือแต่กลุ่มผู้ร้องจึงขอให้ เจ้าหน้าที่เข้าไปดำเนินการ จึงต้องไป ดำเนินการ ไม่เช่นนั้นจะถูกกล่าวหาว่า ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ จะใช้มติคณะ รัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ มาคุ้มครองก็ได้เพราะไม่ใช่ป่าอนุรักษ์ ตามกฎหมาย การที่ไม่ได้ไปตรวจจับใน พื้นที่อื่นเพราะไม่ได้รับการร้องเรียน และจะไปจับกุมทั้งหมดเป็นเรื่องยาก เพราะบางอำเภอยังตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวน

๔. ข้อเท็จจริงที่คณะอนุกรรมการ พบในวันตรวจสอบพื้นที่

- ๑) ในพื้นที่พิพาทมีการทำประโยชน์ของ ราษฎรกลุ่มผู้ร้องอยู่โดยมีการปลูกมันสำปะหลังอยู่เต็มพื้นที่
- ๒) สภาพพื้นที่ไม่ได้เป็นป่าไม้ หรือต้นน้ำ ลำธารแต่อย่างใด อีกทั้งความลาดชันน่าจะไม่เกิน ๓๕ % เนื่องจากมีลักษณะเป็นที่ราบลอนคลื่น
- ๓) สภาพพื้นที่ข้างเคียงกับพื้นที่พิพาทมี ร่องรอยการทำประโยชน์อยู่เกือบเต็ม

พื้นที่ ทั้งทำประโยชน์โดยการปลูกพืชและการปลูกที่อยู่อาศัยซึ่งมีทั้งที่อยู่อาศัยธรรมดาและที่อยู่อาศัยขนาดใหญ่ ซึ่งทราบจาก ผู้ร้องว่าผู้ที่อยู่อาศัยได้ทำประโยชน์ ในพื้นที่ดังกล่าว ไม่มีเอกสารสิทธิเช่นเดียวกับผู้ร้อง แต่ก็ไม่ถูกดำเนินคดี

ส่วนในกรณีที่ผู้ร้องเรียนให้ตรวจสอบ พฤติกรรมของฝ่ายที่อ้างว่าเป็นนายทุนนั้น คณะ อนุกรรมการฯ เห็นว่าเป็นเรื่องพิพาททางแพ่ง คู่กรณีสามารถไปใช้สิทธิทางศาลได้

๕. คณะอนุกรรมการฯ จัดทำรายงาน ผลการตรวจสอบเสนอต่อคณะกรรมการ สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตามรายงานผลการ ตรวจสอบเลขที่ ๕๖/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๔๙ โดย กสม. เห็นชอบตาม ความเห็นคณะอนุกรรมการฯ ว่าการออกประกาศ ของจังหวัดนครราชสีมาเมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๔๙ และการไม่ดำเนินการเร่งรัดรับรองสิทธิ ของผู้ร้องเป็นการกระทำที่ไม่เป็นธรรม และ ละเมิดสิทธิต่อสิทธิของผู้ร้องและพวก จึงขอให้ จังหวัดยกเลิกประกาศจังหวัดดังกล่าว และขอให้ กรมป่าไม้ผ่อนผันให้ผู้ร้องและพวก ทำประโยชน์ ในพื้นที่ และเร่งรัดส่งมอบพื้นที่พิพาทให้กรม ที่ดินและ ส.ป.ก.นำไปจัดสรรพื้นที่และออก เอกสารสิทธิให้ผู้ร้องและพวก

หน่วยงานต่าง ๆ ได้แจ้งผลการพิจารณา สรุปได้ดังนี้

๑. กรมที่ดิน แจ้ง ๑๗ มกราคม ๒๕๕๐ ว่า กรมที่ดินมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบ ข้อเท็จจริงและดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ กรมฯ จะดำเนินการออกเอกสาร สิทธิในที่ดินให้ชาวบ้านได้ ก็ต่อเมื่อกรม ป่าไม้ส่งมอบพื้นที่ให้แล้ว

๒. กรมป่าไม้ แจ้งว่า การเข้าดำเนินการของ สำนักงานปฏิรูปที่ดินฯ หรือกรมที่ดิน ในพื้นที่ดังกล่าว สามารถทำได้โดยไม่จำเป็นต้องรอให้กรมป่าไม้ส่งมอบพื้นที่ ทั้งนี้ตามระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๓. จังหวัดนครราชสีมา แจ้งว่าพื้นที่ร่องเรียนมีสภาพเป็นป่า จึงตั้งคณะกรรมการขึ้นพิจารณาแก้ไขปัญหา ซึ่งคณะกรรมการฯ ยืนยันประกาศของจังหวัดนครราชสีมา ให้ราษฎรออกจากพื้นที่ และให้กรมป่าไม้ดำเนินการตามกฎหมายโดยเคร่งครัด และมีความเห็นให้จัดทำพื้นที่ดังกล่าวเป็นป่าชุมชน

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จึงมีหนังสือลงวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๐ กราบเรียนนายกรัฐมนตรี ให้สั่งการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามมาตรการแก้ไขปัญหาตามที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเสนอ ภายใน ๖๐ วัน

สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี มีหนังสือลงวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๕๐ แจ้งว่า เนื่องจากมีคำพิพากษาของศาลให้ผู้ร้องบางคนมีความผิดฐานบุกรุกเขตป่า จึงไม่อาจสั่งการตามมาตรการแก้ไขปัญหาที่ให้ยกเลิกประกาศจังหวัดนครราชสีมาให้ชาวบ้านออกจากพื้นที่ได้ และไม่อาจสั่งการให้กรมป่าไม้ผ่อนผันให้ราษฎรอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ดังกล่าวได้เช่นเดียวกัน **เนื่องจากคณะกรรมการที่จังหวัดแต่งตั้งขึ้น เห็นว่าพื้นที่ร่องเรียนยังมีสภาพเป็นป่าสมบูรณ์** ส่วนการส่งมอบพื้นที่ระหว่างกรมป่าไม้

กรมที่ดินและ ส.ป.ก. ยังมีรายงานที่ขัดแย้งกัน จึงให้หารือกันในระดับกระทรวงต่อไป

เมื่อไม่มีความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหา และชาวบ้านตำบลสะแกราช อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ถูกจับกุมดำเนินคดีและบังคับให้ออกจากที่ดินทำกิน เนื่องจากจังหวัดนครราชสีมาอ้างว่าเป็นพื้นที่ป่าตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.๒๔๘๔ คณะอนุกรรมการฯ จึงได้จัดแถลงข่าว “รัฐบาลสุรยุทธ์กับการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิที่ดินในเขตป่า” เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๐ โดยคณะอนุกรรมการฯ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า

- ทำไมมติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ ไม่คุ้มครองราษฎรที่ทำกินในพื้นที่ป่า ถือเป็นการเลือกปฏิบัติหรือไม่
- ป่า ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.๒๔๘๔ ไม่เคยมีการประกาศแนวเขต หรือการประกาศสงวนหวงห้ามแต่อย่างใด และในปัจจุบันนี้ก็ไม่เคยมีการสำรวจว่ายังมีพื้นที่ป่า ประเภทนี้อยู่เท่าไร ไม่เคยมีนโยบายเกี่ยวกับป่าประเภทนี้
- ทำไมไม่มีการจับกุมราษฎรที่อาศัยอยู่ในป่า ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.๒๔๘๔ แต่ไม่จับกุมราษฎรที่อาศัยในเขตป่าสงวนหรือป่าอนุรักษ์

คณะอนุกรรมการฯ จึงเห็นว่าการไม่แก้ไขปัญหาของรัฐบาล ทั้งที่มีการละเมิดสิทธิในทรัพย์สินและที่ดินในเขตป่าอย่างร้ายแรง จึงไม่เป็นธรรม และเป็นการเลือกปฏิบัติต่อผู้เดือดร้อนอย่างยิ่ง

ตาราง ๕.๓.๒ การใช้ความรุนแรงของรัฐในการจับกุมประชาชน การข่มขู่คุกคาม ทำร้ายร่างกาย การขนย้ายทรัพย์สิน ทำลายอาสินพืชผล และการอพยพชุมชนออกจากพื้นที่ ๗ กรณี ^{๒๒}

คำร้องที่	เรื่องร้องเรียน	ความเห็นของ กสม.	
๒๕๖/๒๕๔๖ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๒๙/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๒๖ ก.ค. ๒๕๔๙	กรณีชาวม้ง ต.ปากกลาง อ.บัว จ.น่าน ถูกขับไล่ และรื้อถอนต้นลินจี่ รวม ทั้งปลูกป่าทับที่ทำกิน	๑) ชาวม้งบ้านปากกลางมีสิทธิครอบครองและทำ ประโยชน์บนที่ดินลุ่มน้ำเปือ-น้ำกอน อ.เชียงกลาง ดังนั้น หนังสือประกาศของอำเภอเชียงกลาง ลงวันที่ ๑๕ ก.พ. ๔๒ ที่กำหนดให้ชาวม้งปากกลางออกจากพื้นที่ทำประโยชน์ ภายใน ๓๐ วัน ถือเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราช อาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐ มาตรา ๔, ๓๐, ๔๖ และ ๔๘ ๒) การปลูกป่าซ้อนในพื้นที่สวนลินจี่ และการตัด ฟันต้นลินจี่ของชาวบ้านปากกลาง ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทเจ้าหน้าที่ของรัฐระดับสูง จึง เป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชน ๓) กระบวนการแก้ไขปัญหาการร้องทุกข์ โดย จังหวัดน่าน และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เป็นการ ละเมิดสิทธิในการร้องทุกข์และได้รับการพิจารณาในเวลา อันสมควร ตามมาตรา ๖๑ รัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๕๔๐	
๒๗๖/๒๕๔๘ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๒๙๒/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๑๔ ก.ย. ๒๕๕๐	กรณี การ ประกาศ อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง ทับซ้อนบ้านทับทนาการ หมู่ที่ ๒๔ ต.ประสงค์ อ.ท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี	๑) สภาพพื้นที่ชุมชนบ้านทับทนาการ ส่วนใหญ่มี สภาพเป็นสวนยางพาราที่โตเต็มที่ราษฎรสามารถกรีดยาง พาราได้ และมีร่องรอยพื้นที่บางส่วนที่มีการโค่นยาง พาราและทำการปลูกใหม่ประมาณ ๑ รอบช่วงอายุยาง พารา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการอยู่อาศัยและใช้ประโยชน์ ที่ดินของราษฎรในพื้นที่ไม่ต่ำกว่า ๒๐ ปี และหาก พิจารณาถึงสภาพข้อเท็จจริงทางด้านประวัติศาสตร์ชุมชน เห็นว่าการก่อเกิดของชุมชน เป็นผลพวงมาจากการ เปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การ	

^{๒๒} บางกรณีมีการใช้ความรุนแรงหลายลักษณะร่วมกัน

	มาตรการแก้ไข / ข้อเสนอแนะนโยบาย โดย กสม.
	มาตรการในการแก้ไข ๑. ให้รัฐบาลชดใช้ค่าเสียหายที่ผู้ร้องประสบตามความเป็นจริงและอย่างเป็นธรรม โดยให้มีกระบวนการตรวจสอบความเสียหายที่มีผู้ร้องอยู่ร่วมในทุกขั้นตอน ทั้งนี้ ให้รัฐบาลเร่งดำเนินกระบวนการสำรวจความเสียหายให้แล้วเสร็จภายใน ๑๒๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้ จากนั้นให้เร่งดำเนินการชดใช้ค่าเสียหายโดยเร็ว ๒. ให้รัฐบาลประสานกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) พักชำระหนี้ให้ชาวม้งบ้านปากกลาง จากการปลูกลิ้นจี่ที่ถูกทำลาย ทั้งนี้ ให้มีผลภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้ ๓. ให้รัฐบาลเร่งรัดดำเนินการรับรองสิทธิทำกินของชาวบ้านทุกกลุ่ม ตามผลการตรวจสอบพิสูจน์การครอบครองที่ดินของจังหวัดน่าน ถ้าจำเป็นต้องมีการอพยพผู้มีสิทธิในที่ทำกินแต่อยู่ในกรณีพื้นที่กระทบต่อระบบนิเวศ ต้องมีมาตรการช่วยเหลือหาที่ทำกินใหม่ และพิจารณาช่วยเหลือผู้ที่ไม่มีที่ดินทำกินที่ต้องอพยพออกจากพื้นที่ป่าต้นน้ำดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ ภายใน ๑๒๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้ ข้อเสนอแนะ ๑. ให้รัฐบาลสนับสนุนจังหวัดน่านให้มีโครงการสร้างความร่วมมือระหว่างทุกฝ่ายในการดำเนินชีวิตในพื้นที่พิพาทเดิมอย่างสันติสุข โดยเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ๒. ให้รัฐบาลสนับสนุนจังหวัดน่าน ให้มีโครงการบริหารจัดการการใช้ทรัพยากรน้ำบนลุ่มน้ำเปือ-น้ำกอน อย่างยั่งยืน โดยให้มีความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งชาวไทยที่สูงและชาวไทยพื้นราบ ๓. รัฐบาลควรนำปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นบนลุ่มน้ำเปือ-น้ำกอน ให้เป็นกรณีศึกษาที่กว้างขวางและนำเสนอกระบวนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี
	มาตรการแก้ไข ๑. ให้จังหวัดสุราษฎร์ธานีปรับปรุงองค์ประกอบคณะทำงานแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าไม้จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามคำสั่งจังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่ ๔/๒๕๔๔ ลงวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๔๔ เรื่องแต่งตั้งคณะทำงานระดับพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าไม้ ในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง อำเภอท่าชนะ อำเภอไชยา อำเภอดำรง กิ่งอำเภอยาวิชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นคณะทำงานที่แต่งตั้งภายใต้มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๔๔ โดยให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการซ้อนทับของพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกรุงและที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัยของชุมชนบ้านทับทิมาร รวมทั้งการแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าถูกบุกรุกทำลายภายในเวลา ๓๐ วัน นับตั้งแต่ได้รับรายงานฉบับนี้

คำร้องที่	เรื่องร้องเรียน	ความเห็นของ กสม.	
		ปกครองของไทยในอดีต และจากการสำรวจการถือครองของราษฎรในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกรุงโดยกรมป่าไม้ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ ก็พบว่า มีราษฎรอาศัยอยู่จำนวนมาก ๒) ปัญหาการซ้อนทับกันระหว่างพื้นที่แนวเขตอุทยานฯ กับชุมชนบ้านทับทหาร สืบเนื่องจากการไม่มีส่วนร่วมของประชาชนในการจำแนกและจัดการทรัพยากรป่าไม้และที่ดิน และการดำเนินการแก้ไขปัญหาพื้นที่ซ้อนทับตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๔ และ ๓ เมษายน ๒๕๔๑ เป็นไปอย่างล่าช้า และยืดเยื้อ ส่งผลให้ชาวบ้านถูกจับกุมและขาดความมั่นคงในที่ดิน การประกาศเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกรุงซ้อนทับที่ดินทำกินของราษฎรและผู้ร้อง และการแก้ไขปัญหาล่าช้า ละเมิดสิทธิของผู้ร้อง	
๓๒๘/๒๕๔๘, ๓๕๐/๒๕๔๘ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๕๕/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๒๘ ก.ย. ๒๕๔๙	กรณีการประกาศเขต รักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผา แดง และอพยพชาวบ้าน ห้วยหวาย อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์	๑) การอพยพชาวบ้านห้วยหวายเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทำให้บุคคลขาดความมั่นคงในการดำเนินชีวิต การอพยพบ้านห้วยหวายเป็นการดำเนินการที่มีการละเมิดสิทธิชุมชน สิทธิในที่ทำกิน และละเมิดสิทธิในที่อยู่อาศัย ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๕๔๐ มาตรา ๔๖ และ มาตรา ๕๙ ๒) การประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงเป็นการดำเนินการที่มีการละเมิดสิทธิชุมชน สิทธิในที่ทำกิน และสิทธิในที่อยู่อาศัย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐ มาตรา ๔๖, ๕๖ , ๕๙ ๓) การที่เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงจับกุมดำเนินคดีต่อชาวบ้านในลักษณะคุกคามเกินกว่าเหตุ ทั้งที่คณะทำงานที่จังหวัดแต่งตั้งมีมติว่าจะเข้ามาสำรวจ พื้นที่พร้อมกันทุกฝ่ายและการประชุมทุกฝ่ายร่วมกับคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ชุดที่ ๒ มีมติให้ยุติการจับกุม การจับกุมดำเนินคดีต่อชาวบ้านทั้งสองกรณีดังกล่าวจึงเป็นการกระทำที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๕๔๐	

	มาตรการแก้ไข / ข้อเสนอแนะนโยบาย โดย กสม. ๒. ให้อุทยานแห่งชาติแก่งกรุงและสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๔ รวมทั้งหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการรับรองสิทธิในที่ดินกับราษฎร ๗๖๖ ราย ที่ได้รับการสำรวจการถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดินตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ และต้องเร่งสำรวจการถือครองที่ดินของราษฎรรายที่ตกสำรวจในพื้นที่บ้านทับทหารโดยเร็ว และให้ราษฎรได้มีส่วนร่วมในกระบวนการสำรวจตรวจสอบดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ ภายใน ๔๕ วัน นับตั้งแต่ได้รับรายงานฉบับนี้ ข้อเสนอแนะ ๑. ให้กรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช เข้าไปสนับสนุนให้ราษฎรได้มีส่วนร่วมกับรัฐในการดูแลรักษาป่าอย่างยั่งยืน ๒. ให้มีการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.๒๔๘๔ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.๒๕๓๔ และพระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ.๒๕๓๕ โดยคำนึงถึงสิทธิชุมชน และให้ชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในเขตพื้นที่ป่า เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนสมดุล สอดคล้องกับระบบนิเวศ ทั้งนี้ในการปรับแก้กฎหมาย ควรมีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมกระบวนการพิจารณาแก้ไขกฎหมาย
	มาตรการในการแก้ไข ๑. คณะทำงานแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและที่ดินทำกินของราษฎรในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ป่าสงวนแห่งชาติน้ำหนาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ในพื้นที่อำเภอหล่มสัก ควรเร่งดำเนินการกำหนดขอบเขตพื้นที่การครอบครองที่ดินของชาวบ้านห้วยระหงส์ บ้านห้วยกลทาและบ้านห้วยหวาย เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้แนวเขตที่ชัดเจน และทำการพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของชาวบ้านต่อไป ภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้ ๒. เร่งให้ความช่วยเหลือเรื่องที่ทำกินและจ่ายค่าทดแทนชาวบ้านห้วยหวายที่ถูกอพยพโยกย้ายให้เสร็จสิ้นภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้ ๓. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ควรยุติการจับกุมชาวบ้านที่ทำกินอยู่เดิมในเขตพื้นที่พิพาทที่กำลังดำเนินการพิสูจน์สิทธิและรังวัดพื้นที่ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ควรยุติการดำเนินคดีกับชาวบ้านที่ถูกจับกุมในวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๔๘ และวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ ๔. แม้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้โยกย้ายนายมนตรี เขียงอารีย์ หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ออกจากพื้นที่ แต่ควรมีการตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงถึงพฤติการณ์ของเจ้าหน้าที่ในการจับกุมและข่มขู่คุกคามเกินกว่าเหตุ ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้ ข้อเสนอแนะ ๑. การประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่ผ่านมาไม่มีการเดินสำรวจและประสานกับชาวบ้านที่อยู่มาก่อนเพื่อให้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ ทำให้เกิดความขัดแย้งและความเดือดร้อนในพื้นที่ทั่วประเทศ ดังนั้น รัฐบาลควรเร่งรัดกระบวนการพิสูจน์สิทธิโดยตั้ง

คำร้องที่	เรื่องร้องเรียน	ความเห็นของ กสม.	
		๔) การดำเนินโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริ ในพื้นที่หมู่บ้านห้วยกลทาและหมู่บ้านห้วยระหงษ์ และเป็นการละเมิดสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๕๕๐ มาตรา ๔๖ และมาตรา ๕๙	
๓๖๖/๒๕๕๘ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๕๕๑/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๒๗ ก.ย. ๕๐	กรณีหน่วยป้องกัน รักษาป่าใช้อำนาจและ กำลังเข้าจับกุมเกินกว่า เหตุ จ.เพชรบูรณ์	จากการตรวจสอบพบว่ามีการใช้กำลังเจ้าหน้าที่พร้อมอาวุธจากหลายหน่วยงานพร้อมทั้งสื่อมวลชนในการไปตรวจสอบพื้นที่จนกลายเป็นข่าวครึกโครมโดยที่ยังไม่ได้มีการพิจารณาในกระบวนการยุติธรรมถึงที่สุด การกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นการกระทำเกินกว่าเหตุ และเป็นการละเมิดต่อเกียรติยศชื่อเสียงของผู้ร้องตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๔	
๕๑๔/๒๕๕๘ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๓๒/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๑๕ มี.ค. ๒๕๕๐	กรณีอุทยานแห่งชาติ ไทรโยค จ.กาญจนบุรี ข่มขู่และทำลายทรัพย์สิน	๑) ผู้ร้องครอบครองที่ดินโดยมีหลักฐานแจ้งการครอบครอง ทป.๔ ซึ่งมีมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ รับรองให้ทำกินในที่เดิมต่อไปได้ การที่เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติไทรโยคจับกุม และถอนทำลายต้นยางพาราของผู้ร้อง เป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิในทรัพย์สิน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐ มาตรา ๔๘ ๒) การใช้กำลังพร้อมอาวุธจำนวนมากเข้าไปในที่ดินของผู้ร้องเพื่อถอนทำลายต้นยางพารา เป็นการกระทำเกินกว่าเหตุ ๓) การพิสูจน์การครอบครองที่ดินของผู้ร้อง เป็นการเลือกปฏิบัติ เพราะมีผลทำให้ผู้ร้องต้องเสียสิทธิในการทำกินในที่ดินที่ได้ครอบครองทำกินมาก่อนการประกาศเขตอุทยานฯ ตามที่ได้แจ้งการครอบครองไว้จำนวน ๑๕๐ ไร่	

	มาตรการแก้ไข / ข้อเสนอแนะนโยบาย โดย กสม. คณะกรรมการร่วมระหว่างภาครัฐกับประชาชนขึ้นมาร่วมดำเนินการทุกพื้นที่ ขณะเดียวกันรัฐบาลต้องมีนโยบายยุติการจับกุมชาวบ้านที่อยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ที่มีข้อพิพาทและอยู่ระหว่างการพิสูจน์สิทธิไว้ก่อน ๒. การริเริ่มโครงการจากส่วนกลาง เช่น โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ซึ่งเป็นโครงการใหญ่ที่มีการดำเนินการในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชในฐานะผู้รับผิดชอบควรมีการดำเนินการที่รอบคอบ มีการศึกษาชุมชนเป้าหมายแต่ละพื้นที่เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนด้วย มิใช่ดำเนินการแบบเหมารวมทุกพื้นที่
	ข้อเสนอแนะ ให้รัฐบาลกำหนดแนวทางปฏิบัติต่อหน่วยงานในการเข้าตรวจค้นและตรวจสอบพื้นที่ใดๆ ให้กำหนดแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม รวมทั้งแนวทางการพกพาวุธร้ายแรง โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเกียรติยศชื่อเสียงของบุคคล
	มาตรการในการแก้ไข ๑. ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เร่งรัดตรวจสอบสิทธิการครอบครองที่ดินของผู้ร้องเพิ่มเติม ภายใน ๓๐ วัน โดยให้พิจารณาข้อมูลการแจ้งการครอบครองที่ดินตามแบบบันทึกการใช้ที่ดินของบุคคลในพื้นที่ป่าไม้ (แบบ ทป.๔) ที่ผู้ร้องได้แจ้งครอบครองไว้เนื้อที่ประมาณ ๑๕๐ ไร่ และพิจารณาโดยให้ความสำคัญกับหลักฐานและพยานบุคคลที่ผู้ร้องแสดงด้วย ๒. ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ชดใช้ค่าเสียหายทั้งหมดอันเกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติไทรโยค ในการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างสิ่งของเครื่องใช้ทั้งหลายตลอดจนพืชผลอาสิน เมื่อวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๔๘ ให้แก่ผู้ร้อง ภายใน ๙๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้ ข้อเสนอแนะ ๑. การพิสูจน์การครอบครองที่ดินตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๑ ควรให้ความสำคัญกับหลักฐานอื่นๆ นอกเหนือจากหลักฐานของทางราชการ อาทิ ข้อเท็จจริงในพื้นที่วิถีชีวิตและสภาพการทำกินในพื้นที่ของประชาชน พยานบุคคลและร่องรอยการทำประโยชน์ของผู้ที่ได้ครอบครองทำกินมาก่อนการประกาศเขตป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ประชาชนและชุมชนได้มีส่วนร่วม ๒. ขอให้ทบทวนความในพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ มาตรา ๒๑ ที่ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ออกคำสั่งหรือให้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างในเขตอุทยานแห่งชาติ เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและทรัพย์สินของประชาชน เพราะหากเจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมจะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่กับประชาชนจนถึงขั้นรุนแรงได้

คำร้องที่	เรื่องร้องเรียน	ความเห็นของ กสม.	
๔๓๖/๒๕๔๙, ๑๐๙/๒๕๕๐ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๓๖๒/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๒๑ ก.ย. ๒๕๕๐	กรณีป่าสงวนแห่งชาติ เขาพระวิหารทับที่ทำกิน ของราษฎร ๓๕ ครอบครัว ต.บักดอง อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ	ราษฎรทั้ง ๓๕ ราย ได้ครอบครองทำกิน และมี สิทธิจึงความชอบธรรมในที่ดินทำกินมีสิทธิจะได้รับ สทก. ร่วมกับราษฎร ๖๗๐ ราย ที่ปักหมุด สทก. ไปแล้ว หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าพนมดงรัก ดำเนินการ ขัดขวางเจ้าหน้าที่รัฐที่เข้ามาดำเนินการแก้ไขปัญหาทับที่ ทำกินของราษฎร และละเมิดข้อตกลงร่วมระหว่างรัฐบาล กับกลุ่มเกษตรกร ถือเป็นการไม่ปฏิบัติตามนโยบายรัฐใน การแก้ไขปัญหากับประชาชน	
๕๗๖/๒๕๔๙ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๔๑๙/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๒๑ก.ย.๒๕๕๐	กรณีการอพยพหมู่บ้าน นาอ่อน ต.เปียงหลวง อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่	๑. ผู้ร้องมีสิทธิในการอยู่อาศัยและทำกินในที่ พืพาท ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ และมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๒ ๒. กระบวนการอพยพหมู่บ้านนาอ่อน เป็นการ กระทำที่ละเมิดสิทธิในทรัพย์สิน เสรีภาพในการตั้งถิ่นฐาน และไม่เป็นธรรมต่อผู้ร้อง	

	มาตรการแก้ไข / ข้อเสนอแนะนโยบาย โดย กสม.
	มาตรการการแก้ไข ๑. ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ย้ายนายชัชวาล อินทุมาร ออกจากพื้นที่ชั่วคราวทันที เพื่อให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาดำเนินไปได้ และตั้งคณะกรรมการสอบสวนการทำงานของนายชัชวาล อินทุมาร ๒. ให้กรมป่าไม้เร่งรัดศูนย์ปฏิบัติการที่ดินป่าไม้ ดำเนินตามโครงการเดิมให้แล้วเสร็จ โดยเร่งรัด ปักหมุด สทก. ให้กับราษฎรทั้ง ๓๕ รายที่ได้สำรวจจากการถือครองไว้แล้วให้เสร็จสิ้น ภายใน ๓๐ วัน หลังจากวันที่ได้รับรายงานฉบับนี้ และหลังจากนั้นให้ออก สทก. ให้ราษฎรทั้งหมด (รวม ๗๐๕ ราย) ในโครงการฯ ภายใน ๙๐ วัน นับตั้งแต่การปักหมุด สทก. ๓๕ ราย ดังกล่าวแล้วเสร็จ ๓. ให้เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าพนมดงรักยุติการจับกุมและดำเนินคดีกับราษฎรที่มีเอกสาร ทป.๔ และราษฎรที่มีหลักฐานแสดงสิทธิในการครอบครองทำกิน พื้นที่ที่ได้รับรายงานฉบับนี้ ข้อเสนอแนะ ๑. รัฐไม่ควรให้มีการประกาศผนวกเพิ่มพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตอุทยานแห่งชาติ หรือ พื้นที่คุ้มครองอื่นๆ ก่อนที่จะได้มีการพิจารณากันพื้นที่ครอบครองทำกินของราษฎร ร่วมกับประชาชนและหน่วยงานองค์กรต่างๆ ในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งราษฎรที่อยู่ใกล้เขตหรืออาจได้รับผลกระทบจากการขยายเขต ๒. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ควรจัดสรรงบประมาณในการจัดทำแนวเขตอย่างมีส่วนร่วม เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในอนาคต ส่วนในพื้นที่ที่มีราษฎรครอบครองควรมีการกันเขตให้ราษฎร โดยเจรจาสร้างข้อตกลงร่วมกับราษฎรเพื่อสร้างความชัดเจนในเขตแดนและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
	มาตรการการแก้ไข ๑. ให้กระทรวงมหาดไทยสั่งการไปยังอำเภอเวียงแหงให้ยุติการอพยพหมู่บ้าน และให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ยุติการกระทำใดๆ อันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของราษฎร พื้นที่ที่ได้รับรายงานฉบับนี้ ๒. หากมีความจำเป็นที่จะต้องอพยพ จะต้องดำเนินการภายใต้หลักการการมีส่วนร่วมของชุมชน และจะต้องมีโครงการรองรับ เช่น ที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน ระบบสาธารณสุขโปด และวิถีชีวิตของราษฎร ต้องดีกว่าเดิม การดำเนินการต้องไม่ละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความมั่นคงของชีวิต ข้อเสนอแนะ ๑. ให้ยกเลิกหรือชะลอการประกาศเขตหรือขยายเขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมายอื่นๆ จนกว่ากระบวนการตรวจสอบ กันแนวเขต และรับรองสิทธิของราษฎรที่ได้รับผลกระทบการตรวจสอบ ๒. การตรวจสอบพิสูจน์สิทธิในพื้นที่เขตป่า ถ้าชี้ชัดว่าพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมายทับที่ของราษฎร ให้รัฐเพิกถอนเขตพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมายให้แล้วเสร็จโดยเร็ว และให้ออกเอกสารราชการรับรองสิทธิ และคุ้มครองอย่างเหมาะสม ๓. การดำเนินโครงการใดๆ ของรัฐที่มีผลกระทบต่อชุมชน แม้ว่าจะไม่มีเอกสารสิทธิก็ตามควรมีการดำเนินการบนพื้นฐานหลักสิทธิมนุษยชน คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความมั่นคงของประชาชนในการดำเนินวิถีชีวิต

กรณีศึกษาจากรายงานผลการตรวจสอบโดย กลสม.

กรณีที่ ๑ สิทธิในที่ดินและทรัพย์สิน กรณีชุมชนมั่ง บ้านปากกลาง อ.บัว จ.น่าน ถูกบุกรุกทำลายสวนล้นจี่ (คำร้องที่ ๒๕๖/๒๕๕๖) ๑ รายงานผลการตรวจสอบที่ ๒๙/๒๕๕๙)

นายทวี ศิริสันติกุล และพวก ร้องเรียนว่า ปัจจุบันชาวม้งกลุ่มผู้ร้องมีบ้านอยู่ในพื้นที่ตำบลปากกลาง อำเภอบัว จังหวัดน่าน โดยถูกอพยพจากที่ดินทำกินเดิมซึ่งอยู่บนต้นน้ำเปือ-น้ำกอน ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๑ และได้รับอนุญาตกลับมาทำกินในที่เดิมใน พ.ศ.๒๕๒๘ เจ้าหน้าที่จากกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) ได้นำพันธุ์ล้นจี่ไปแจกหลายหมู่บ้าน รวมทั้งผู้ร้องเรียน ทำให้พื้นที่บริเวณต้นน้ำเปือ-น้ำกอน มีการปลูกล้นจี่จำนวนมาก ต่อมาพื้นที่ที่ผู้ร้องทำกินได้ถูกประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติในปี พ.ศ.๒๕๓๑ โดยผู้ร้องได้แจ้งสิทธิการครอบครองที่ดินและทำประโยชน์ไว้ (ส.ส.๓๑) และได้รับอนุญาตให้ทำกินตลอดมา

ปี ๒๕๔๒ มีประกาศของอำเภอเชียงกลาง ให้ผู้ร้องออกจากพื้นที่ทำกิน และไม่นาน เจ้าหน้าที่ของรัฐพร้อมชาวบ้านพื้นราบ ต่อต้าน ขับไล่กลุ่มผู้ร้องให้ออกไปจากพื้นที่โดยมีการทำใบปลิวโจมตี เข้ารื้อถอนและเผาสวนล้นจี่ ผู้ร้องได้ร้องเรียนจนมีมติคณะรัฐมนตรีคุ้มครองให้อยู่ทำกินในช่วงรอการพิสูจน์สิทธิ และจังหวัดน่านได้ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดิน โดยผลของการตรวจสอบได้ข้อสรุปว่ากลุ่มผู้ร้องทำกินมาก่อนประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ แต่แม้มีข้อสรุปเช่นนั้น ก็ยังมีการเข้าไปเผาทำลายสวนล้นจี่และปลูกป่าในสวนของกลุ่มผู้ร้อง ทำให้กลุ่มผู้ร้องไม่กล้าเข้าไปทำกินในที่ดินดังกล่าวจนถึงปัจจุบัน

การดำเนินการของคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

๑. การไปปรับฟังก์ชันต่างๆ ในพื้นที่เมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๕๕๖ เช่น กลุ่มอัครเมืองน่าน และรองผู้บังคับการจังหวัดทหารบกน่าน สภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) ซึ่งเป็นผู้รับทราบความขัดแย้งดังกล่าวมาตั้งแต่ต้น ทาง สมช. กลับมิได้ดำเนินการต่อเนื่อง

๒. จัดประชุมเมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ โดยเชิญบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนประชาคมจังหวัดน่าน ผู้แทนสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรสิ่งแวดล้อม (สผ.) มีความเห็นร่วมกันโดยสรุปว่า ควรมีแนวทางการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างประชาชนในระยะยาวโดยสันติวิธี เช่น การตั้งคณะกรรมการร่วมกันจัดการดูแลการใช้ป่า การมีคณะกรรมการร่วมตรวจสอบไม่ให้มีการบุกรุกพื้นที่เพิ่มเติมและควรมีหน่วยงานกลางที่ทั้งสองฝ่ายเชื่อถือเข้าไปไกล่เกลี่ย โดยให้ประชาชนผู้เดือดร้อนทั้งฝ่ายได้มีโอกาสประชุมร่วมกัน และได้รับข้อมูลอย่างเท่าเทียมกัน เพราะทั้งสองฝ่ายยังไม่เคยหารือกันโดยตรงเพื่อมีข้อยุติความขัดแย้งร่วมกัน ทั้งนี้ต้องมีกระบวนการตรวจสอบค่าเสียหายที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องและเป็นธรรม

๓. จัดทำโครงการศึกษาเรื่อง “กรณีศึกษาการจัดการความขัดแย้งการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าต้นน้ำ อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน” เพื่อรวบรวมข้อมูลจากประวัติศาสตร์จากสื่อมวลชนในช่วงเวลาความรุนแรงดังกล่าว และประมวล

ข้อมูลจากฝ่ายต่างๆ และต่อมาจัดพิมพ์เผยแพร่ โดยสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๔๘

๔. การจัดประชุมหารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ณ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๔๗ ซึ่งมีหลายหน่วยงาน อาทิ ผู้แทน พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ (พลเอกสุรินทร์ พิกุลทอง) ผู้แทน รองนายกรัฐมนตรี (นายจาตุรนต์ ฉายแสง) ผู้แทนแม่ทัพภาคที่ ๓ ผู้แทนผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน พันตำรวจโทพีระ วิชากรกุล (คณะทำงานสิทธิมนุษยชนและคุ้มครองผู้บริโภค สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ) นักวิชาการสิ่งแวดล้อม มีมติร่วมกันต้องเร่งรัดแก้ไขปัญหา

๕. จัดทำรายงานผลการตรวจสอบเสนอต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งมีมติว่ามีการละเมิดสิทธิ และไม่เป็นธรรม ตามรายงานผลการตรวจสอบที่ ๒๙/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๔๙

ความเห็นของคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

๑. ประกาศของอำเภอเชียงกลาง ให้ผู้ร้องออกจากที่ทำกิน และการดำเนินการต่อมาอย่างรุนแรง เพื่อให้ชาวม้งบ้านปากกลางต้องออกจากพื้นที่ทำกิน โดยอ้างว่ามีการสำรวจพบชาวม้งบ้านปากกลางบุกรุกพื้นที่ถึง ๑๖,๐๐๐ ไร่ ทั้งที่ผลการตรวจสอบยืนยันว่า ผู้ร้องมีใบ ส.ส.๓๑ แสดงการครอบครองมาก่อนประกาศป่าสงวนแห่งชาติ จึงถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อมติคณะรัฐมนตรี และเป็นการละเมิดสิทธิในที่ดินทำกิน สิทธิในทรัพย์สิน และการดำรงอยู่ของชุมชนชาวม้งปากกลาง อีกทั้งเป็นการกระทำที่ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นการเลือกปฏิบัติที่

ไม่เป็นธรรมต่อผู้ร้อง

๒. การบุกเข้าไปปลูกป่าในสวนลั่นจี่ และตัดฟันทำลายสวนลั่นจี่ของชาวม้งบ้านปากกลางของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูง จึงเป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อสิทธิในทรัพย์สิน และเป็นการกระทำที่ไม่เป็นธรรมอย่างยิ่ง

๓. กระบวนการแก้ไขปัญหาการร้องทุกข์ของผู้ร้อง โดยจังหวัดน่าน และหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง มีการละเมิดสิทธิมนุษยชน และมีการกระทำที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ร้อง โดยคณะอนุกรรมการฯ ได้พบปัญหาและมีข้อสังเกต ดังนี้

๑) หน่วยงานราชการทางทหารและหน่วยงานความมั่นคง แม้จะมีความพยายามร่วมแก้ไขปัญหา แต่ยังไม่ล้ำ ไม่ทันการณ์ และไม่ได้แสดงบทบาทในการคลี่คลายความขัดแย้งเท่าที่ควร

๒) บทบาทของจังหวัดน่าน ในช่วงแรกมีความพยายามที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างจริงจัง มีการตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาที่ดินป่าไม้ และแต่งตั้งคณะทำงานตรวจสอบพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดิน ที่ป่าไม้ จังหวัดน่านเป็นประธาน โดยมีองค์ประกอบที่มีราษฎรทั้งสองฝ่ายเข้าร่วม จนได้ผลการตรวจสอบการพิสูจน์การครอบครองที่ดิน มีรายละเอียดชัดเจน คำนึงถึงราษฎรทุกฝ่าย จนได้ผ่านมติเห็นชอบทั้งสองคณะตั้งแต่ปี ๒๕๔๔ แต่ผลการตรวจสอบของคณะทำงานทั้งสองชุดกลับไม่ได้ถูกนำไปปฏิบัติแต่อย่างใด กระทั่งจังหวัดน่านมีการให้ข้อมูลที่ผิดพลาดต่อหน่วยงานต่างๆ และต่อราษฎรที่เกี่ยวข้อง และมีการปฏิบัติในทางที่ก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน และการกระทำที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ร้องเสียเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประกาศจังหวัดน่าน ลงวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๔๖ เรื่อง ผลการตรวจสอบพิสูจน์

สิทธิการครอบครองที่ดินป่าไม้บริเวณพื้นที่ป่าต้นน้ำเปือ-น้ำกอน ซึ่งให้ข้อเท็จจริงผิดจากมติของคณะทำงานทั้งสองชุด โดยระบุว่า ผลการตรวจสอบมีราษฎรครอบครองมาก่อนประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ จำนวนเพียง ๓๔๕ ราย ๔,๔๑๕ ไร่ โดยไม่ให้ข้อเท็จจริงถึงจำนวนและรายชื่อผู้ร้องจากตำบลปากกลางทั้ง ๑๗๐ ราย ๑,๖๕๖ ไร่

ประกาศของจังหวัดน่านฉบับนี้มีผลต่อเนื่องให้แนวทางการแก้ไขปัญหาไม่ถูกต้อง ดังเช่นการทํานันทักข้อตกลงร่วมกับสภาที่ปรึกษา และราษฎรทั้งสองฝ่าย เมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๔๖ ที่จังหวัดน่านนำมาอ้างต่อคณะกรรมการฯ ว่าได้แก้ไขปัญหาดีแล้ว ทั้งที่อยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริงที่ไม่ถูกต้อง และนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อผู้ร้องต่อไป ต่อมาสภาที่ปรึกษาฯ ใช้ข้อมูลตามประกาศจังหวัดน่าน เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๔๖ นำไปอ้างอิงในรายงานของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่เสนอแนะต่อนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๖ อันมีผลให้ไม่มีการแก้ไขปัญหาที่ถูกต้องและเป็นธรรม ทั้งในระดับจังหวัดและรัฐบาล

นอกจากนี้ในเดือนพฤษภาคม ๒๕๔๗ นอกจากไม่มีการแก้ไขปัญหาใดๆ กลับมีการนำป้าย “พื้นที่ปลูกป่าเพื่อการฟื้นฟู” ไปปักในพื้นที่สวนลื่นจีของชาวม้งบ้านปากกลางอีก

ผลความคืบหน้า

๑. เมื่อ กสม. เสนอรายงานต่อรัฐบาลและหน่วยงานต่างๆ ไปแล้ว ไม่มีผลคืบหน้าใดๆ คณะอนุกรรมการฯ ได้เข้าพบหารือกับนายไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม รองนายกรัฐมนตรี และมีแนวทางร่วมกันให้ตั้งคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหาจากรายงานผลการตรวจสอบ กสม. ที่มีรองนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และให้ตั้งคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจ ๓ กรณี เป็นการนำร่อง คือ กรณีม้งปากกลาง กรณีมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ และกรณีนายเด่น ทองคำ จ.อำนาจเจริญ ซึ่งเป็นปัญหาที่สาธาระณะทับที่ชาวม้งบ้าน

๒. คณะอนุกรรมการฯ เฉพาะกิจไปประชุมที่ศาลากลาง จ.น่าน โดยมีรองเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ไปร่วมด้วยวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๑ มีมติให้จ่ายค่าชดเชยค่าเสียหายและให้หาที่ดินทำกิน โดยพิจารณาให้กลับมาในที่ดินเดิมโดยปรับปรุงไม่ให้ทำลายสิ่งแวดล้อม และถ้าจำเป็นแก้ไขไม่ได้ต้องมีที่ดินรองรับโดยผู้เดือดร้อนมีส่วนร่วมตัดสินใจ

๓. ต่อมาคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจ ได้มารายงานต่อคณะกรรมการฯ ชุดรองนายกไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม เป็นประธานฯ ที่ประชุมเห็นชอบ ให้เร่งแก้ไขให้มีผลภายใน ๖๐ วัน ซึ่งคณะอนุกรรมการฯ ร่วมประชุมด้วยเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๕๑

(๒) กรณีสิทธิชุมชน การประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ (คำร้องที่ ๓๕๐/๒๕๔๘ ๑ รายงานผลการตรวจสอบที่ ๕๕/๒๕๔๙)

บ้านห้วยระหงส์ บ้านห้วยกลทา ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ราษฎรตั้งถิ่นฐานทำกินตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๖๐ และ พ.ศ.๒๕๐๖ ตามลำดับ ปัจจุบันบ้านห้วยระหงส์

มีราษฎรทั้งสิ้น ๒๗๗ ครัวเรือน ประชากร ๑,๒๒๔ คน บ้านห้วยกลทามี ๓๕ ครัวเรือน ประชากร ๑๔๘ คน การประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อราษฎร

ในพื้นที่ที่ถือครองทำประโยชน์ในพื้นที่มาก่อน ทั้งสิทธิในที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัย และการใช้ประโยชน์ต่อทรัพยากรในพื้นที่ป่าไม้ นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ยังพยายามเสนอโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่เข้ามาในพื้นที่ด้วย

บ้านห้วยห้วย กลายเป็นหมู่บ้านที่ตกอยู่ในบริเวณใกล้ใจกลางของการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ทั้งที่ราษฎรเข้ามาตั้งถิ่นฐานในปี พ.ศ.๒๕๒๑ มีราษฎรอาศัยอยู่ ๒๐ ครัวเรือน ชาวบ้านห้วยห้วยส่วนใหญ่มีถิ่นฐานเดิมและมีญาติพี่น้องอยู่บ้านห้วยระหงส์ แต่เนื่องจากมีที่ทำกินบริเวณห้วยห้วย เมื่ออยู่จนเข้าจึงโยกย้ายครอบครัวมาตั้งหมู่บ้านใหม่ใกล้ที่ทำกิน ในช่วงเวลานั้นทางราชการได้ออกทะเบียนบ้านและเลขที่บ้านให้บางหลังคาเรือนแล้ว และทุกครอบครัวมีที่ดินทำกินของตนเอง มีพื้นที่รวมกันประมาณ ๑,๐๐๐ ไร่ ใบเสวยภาษีบำรุงท้องที่ (ภบท.๕ ภบท.๖ หรือ ภบท.๑๑) ราษฎรได้ทำกินเรื่อยมา ต่อมาเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ให้ราษฎรออกนอกพื้นที่ภายใน ๓๐ วัน ในกรณีไม่สามารถย้ายทรัพย์สินหรือเก็บเกี่ยวพืชผลได้ ทั้หากจะกลับเข้าพื้นที่ก็ต้องเสียเงิน ๑,๖๐๐ บาท ให้เจ้าหน้าที่ที่ด่านตรวจ ปัจจุบันชาวบ้านได้ถูกบังคับโยกย้ายแล้ว โดยไม่ได้รับค่าชดเชยและการช่วยเหลือใดๆ

ชาวบ้านได้ร่วมกันยื่นหนังสือร้องทุกข์ต่อหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องทั้งระดับอำเภอ จังหวัด อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี ๒๕๔๗

วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๔๘ ชาวบ้านชุมนุมที่ศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์ และต่อมาในวันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๔๘ ได้มีการประชุมระหว่างฝ่ายราชการที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้าน ผู้เดือดร้อน การแต่งตั้งคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีการครอบครองทำประโยชน์ที่ดิน

ของราษฎรทั้ง ๓ หมู่บ้าน และการตรวจสอบความเสียหายของชาวบ้านห้วยห้วยที่ถูกอพยพออกจากพื้นที่

วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๔๘ ประชุมคณะทำงานแก้ไขปัญหามีมติให้คณะทำงานจัดทำแบบฟอร์มการตรวจสอบการถือครองทำประโยชน์ที่ดินของราษฎรบ้านห้วยระหงส์และบ้านห้วยกลทอ รวมทั้งแบบฟอร์มการตรวจสอบความเสียหายของชาวบ้านห้วยห้วยที่ถูกอพยพออกจากพื้นที่ และมีมติจะลงสำรวจสภาพพื้นที่เบื้องต้นในวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๔๘

แต่วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๔๘ เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์ฯ กลับเข้าดำเนินการสำรวจพื้นที่ป่าก่อนวันนัด และในวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๔๘ เจ้าหน้าที่ที่จะเข้าสำรวจพื้นที่อีก ชาวบ้านจึงมาชี้แจงให้รอวันที่นัดหมาย แต่เจ้าหน้าที่กลับกล่าวหาว่าชาวบ้านขัดขวางการปฏิบัติงาน และแจ้งความเอาผิดกับชาวบ้าน

วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๔๘ เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์ฯ จัดประชุมชาวบ้านห้วยกลทอเพื่อพิจารณาดำเนินโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ชาวบ้านยืนยันไม่เอาโครงการดังกล่าว

วันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๔๘ เจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีภูธรตำบลบ้านกลางออกหมายเรียกชาวบ้านและที่ปรึกษาจำนวน ๕ ราย ในข้อหาร่วมกันก่อให้ผู้อื่นกระทำความผิด ขัดขวางเจ้าพนักงานหรือผู้ช่วยเจ้าพนักงานตามกฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ การใช้กำลังบังคับ ชูเชิญ จ้างวานหรือยุยงส่งเสริม หรือด้วยวิธีการอื่นใด และร่วมกันขัดขวางเจ้าพนักงานหรือผู้ช่วยเจ้าพนักงานตามกฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งชาวบ้านไปรับทราบข้อกล่าวหาในวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๘

วันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์ฯ จับกุมชาวบ้านห้วยกลทอ ๑๓

คน ขณะรับจ้างเก็บผักข้าวโพดอยู่ในไร่ โดยไม่มีเจตนาบุกรุกป่า ขณะจับกุมเจ้าหน้าที่มิได้แจ้งข้อหาชาวบ้านแต่อย่างใด เป็นชาย ๔ คน หญิง ๕ คน โดยมีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ๒ คน การจับกุมครั้งนี้ชาวบ้านจำนวนมากได้ติดตามไปที่สถานีตำรวจภูธรตำบลบ้านกลาง เพราะมีข้อตกลงร่วมกันของจังหวัดเพชรบูรณ์กับคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ให้ยุติการจับกุมในข้อหาบุกรุกไว้ก่อน ชาวบ้านไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวในคืนนั้น และเยาวชนที่ถูกจับกุมทั้งสองคนต้องถูกส่งไปสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

คำชี้แจงของผู้ถูกร้อง

หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง นายมนตรี เชียงอารีย์ ได้ชี้แจง ดังนี้

การประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง พระราชกฤษฎีกาประกาศจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ เนื้อที่ทั้งสิ้น ๑๔๖,๘๔๕ ไร่ อย่างไรก็ตาม มีการยอมรับว่าอาจไม่ได้มีการเดินสำรวจแนวเขตที่ชัดเจน เนื่องจากเขตรักษาพันธุ์ฯ ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติซึ่งถือเป็นที่ดินของรัฐอยู่แล้ว และเป็นที่ยอมรับกันมาขณะทีประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาตินั้น ก็มีชาวบ้านอยู่อาศัยและทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติอยู่แล้ว

กรณีการจับกุมชาวบ้าน ๑๓ ราย เป็นหญิงและเยาวชน ๙ ราย นายมนตรีฯ ได้ชี้แจงด้วยวาจา และเป็นหนังสือว่า ในพื้นที่ที่ถูกจับกุม มีการร้องทุกข์กล่าวโทษเป็นคดีอาญาต่อสถานีตำรวจภูธรตำบลบ้านกลางแล้ว ตั้งแต่วันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๔๘ รวมประมาณ ๙ ไร่ โดยถือว่าเป็นพื้นที่บุกรุกแผ้วถางใหม่ และส่งเจ้าหน้าที่ไปเฝ้าดู เมื่อมีการมารับจ้างหักข้าวโพดจึงไปบันทึกปากคำว่าใครเป็นคนจ้างและใครเป็นเจ้าของ

พื้นที่ หากให้การว่ารับจ้างโดยไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเจ้าหน้าที่ก็จะกันเป็นพยานหมด แต่ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือเจ้าหน้าที่จึงต้องแจ้งข้อหาทั้ง ๑๓ ราย ทำให้การแจ้งข้อหาที่สถานีตำรวจภูธรตำบลบ้านกลางล่าช้าจนถึงเวลา ๔ โมง ทั้งที่มาถึงโรงพักเมื่อประมาณ ๔ โมงเย็น

ส่วนการที่ไม่ได้บันทึกปากคำในไร่หรือในหมู่บ้านแล้วปล่อยตัวไปก่อน เพราะพื้นที่นี้เป็นสถานการณ์ไม่ปกติ ชาวบ้านมักมีปัญหาเกี่ยวกับเขตรักษาพันธุ์ฯ เป็นประจำ

คำชี้แจงของจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ระบุว่าบรรยากาศการทำงานที่ต้องสะดุดลงเมื่อมีการจับกุมชาวบ้านห้วยกลาง เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ การที่ชาวบ้านเสนอให้ปรับเปลี่ยนหัวหน้าเขตนั้น ต่อมาผู้ว่าราชการจังหวัดได้มีหนังสือไปยังอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เพื่อขอให้พิจารณาโยกย้ายหรือสับเปลี่ยนนายมนตรี เชียงอารีย์ ออกจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ต่อมาอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มีคำสั่งย้ายนายมนตรี เชียงอารีย์ จากความเป็นหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง

การดำเนินการของคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ชุดที่ ๒

๑. วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๔๘ ตรวจสอบข้อเท็จจริงในพื้นที่

๒. วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๘ จัดประชุมตรวจสอบข้อเท็จจริง และหารือผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ณ ศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งที่ประชุมมีมติร่วมกันดังนี้

- ๑) ในระหว่างการพิสูจน์สิทธินี้ ไม่ให้มีการจับกุมในคดีบุกรุกบริเวณพื้นที่ดังกล่าว

และชาวบ้านก็ต้องไม่บุกรุกเพิ่มเติมจากเดิม
๒) ให้จังหวัดเร่งรัดคณะทำงานที่แต่งตั้งร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผู้แทนชาวบ้าน เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงในกรณีการประกาศเขตรักษาพันธุ์ฯ ทับที่ทำกินชาวบ้านโดยเร่งด่วน ให้คณะทำงานเดินสำรวจร่วมกันเพื่อตรวจสอบจำนวนเนื้อที่จำนวนผู้เดือดร้อน และเสนอแนวทางแก้ไข

๓) เร่งสำรวจความเสียหายของประชาชนบ้านห้วยหวายที่ถูกอพยพออกจากพื้นที่ เพื่อให้มีการช่วยเหลือ และชดเชยความเสียหายอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

๓. วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ ผู้ร้องได้ร้องเรียนเพิ่มเติมกรณีเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ภูผาแดงออกนอกพื้นที่ในระหว่างตรวจสอบข้อเท็จจริง และเสนอให้มีการสอบข้อเท็จจริงถึงพฤติกรรมการข่มขู่คุกคามเกินกว่าเหตุด้วย

๔. วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ คณะอนุกรรมการฯ ได้ประสานงานให้สหภาพนายความจัดทนายความช่วยเหลือด้านคดีแก่ชาวบ้าน ๑๓ ราย ที่ถูกจับกุม

๕. คณะอนุกรรมการฯ ได้เป็นพยานศาลจังหวัดเพชรบูรณ์ในคดีจับกุมชาวบ้าน ๑๓ ราย สองครั้ง ในคดีเด็ก และคดีกลุ่มผู้ใหญ่

ผลความคืบหน้าจากรายงานผลการตรวจสอบ

๑. วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๐ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ชี้แจง

กรณีการยุติการจับกุมชาวบ้านที่ทำกินอยู่เดิมในพื้นที่พิพาทที่กำลังดำเนินการพิสูจน์สิทธิและรังวัด รวมถึงการดำเนินคดีกับชาวบ้านที่ถูกจับ ในวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๔๘ และวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ กรณีดังกล่าวเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าฯ จะทำการจับกุมดำเนินคดีเฉพาะผู้ที่บุกรุกพื้นที่ใหม่ที่ไม่ได้อยู่ระหว่างการดำเนินการพิสูจน์สิทธิและรังวัดพื้นที่เท่านั้น ดังนั้นการดำเนินคดีกับราษฎร เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๔๘ และวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ จึงไม่อยู่ในเงื่อนไขที่จะมีการผ่อนผันตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ การปฏิบัติหน้าที่จึงเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย และเรื่องดังกล่าวก็อยู่ระหว่างการดำเนินคดีของศาล ซึ่งอยู่นอกเหนืออำนาจหน้าที่ของกรมอุทยานแห่งชาติฯ

กรณีย้ายหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงออกจากพื้นที่ กรมอุทยานฯ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง และนายมนตรี เชียงอารีย์ ได้เดินทางไปร่วมประชุมรับนโยบายจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และได้รับรายงานจากเจ้าหน้าที่ จึงได้สั่งการเจ้าหน้าที่ทำการจับกุมผู้ที่บุกรุกรายใหม่ นอกเหนือจากพื้นที่ที่ได้รับการผ่อนผันมิให้ทำการจับกุม ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ แต่พื้นที่ที่มีการจับกุมเป็นพื้นที่ติดต่อกับพื้นที่ที่ได้รับการผ่อนผันตามมติคณะรัฐมนตรีเป็นผืนเดียวกัน จึงเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยชอบด้วยกฎหมาย มิได้ขัดต่อมติคณะรัฐมนตรี

กรณีการดำเนินโครงการหมู่บ้านป่าไม้
แผนใหม่ กรมอุทยานฯ ในฐานะผู้รับผิดชอบ
มีการดำเนินการที่รอบคอบ มีการศึกษาชุมชน
เป้าหมายแต่ละพื้นที่ เพื่อให้สามารถตอบสนอง
ความต้องการที่แท้จริงของชุมชนนั้น กรณีดังกล่าว
กรมอุทยานฯ ได้ดำเนินการในปีแรก ๑๐๐ หมู่บ้าน
ไม่ได้ดำเนินการทั้งหมดตามเป้าหมาย มีการ
ประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และชุมชน ตลอด
จนระดมความคิดเห็นและจัดทำแผนผังของ
ชุมชน

๒. วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๕๐ จังหวัด
เพชรบูรณ์ ได้ประสานให้สำนักบริหารพื้นที่
อนุรักษ์ที่ ๑๑ (พิษณุโลก) ดำเนินการแก้ไขปัญหา
สำนักงานบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๑ ได้
แจ้งว่าคณะทำงานแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและ
ทำกินของราษฎรในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว
ป่าสงวนแห่งชาติน้ำหนาว และเขตรักษาพันธุ์ฯ
(นายอำเภอหล่มสักเป็นประธานฯ) ได้เสนอแผน
ปฏิบัติงานสำรวจตรวจสอบพื้นที่ราษฎรอยู่อาศัย
ทำกินในเขตพื้นที่รักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ได้
เสนอแผนปฏิบัติงานสำรวจตรวจสอบพื้นที่
ราษฎรอยู่อาศัยทำกินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์
ป่าภูผาแดง ป่าสงวนแห่งชาติป่าลุ่มน้ำป่าสักฝั่ง
ซ้ายท้องที่บ้านห้วยระหงส์ และบ้านห้วยกลทา
ต.ปากช่อง อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์ ให้สำนักงาน
บริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๑ ขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และ
พันธุ์พืช รวมทั้งมาตรการแก้ไขซึ่งกำหนดให้
คณะทำงานแก้ไขปัญหาฯ ดำเนินการกำหนด
ขอบเขตพื้นที่ครอบครองที่ดินของชาวบ้านห้วย

ระหงส์ ห้วยกลทา และบ้านห้วยหวาย เพื่อให้
ประชาชนได้รับรู้แนวเขตที่ชัดเจนและทำการ
พิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของชาวบ้าน โดย
พื้นที่ที่จะดำเนินการตามแผนปฏิบัติงานฯ อยู่ใน
เขตพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ซึ่งอยู่
ในความรับผิดชอบของเขตอุทยานแห่งชาติฯ ได้
ดำเนินการถือครอง/รังวัด จัดทำผังขอบเขต
แปลงที่ดินของราษฎร ตามโครงการจัดการ
ทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๖ จึง
ถือว่าได้กำหนดขอบเขตพื้นที่การครอบครอง
ที่ดินของราษฎรในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผา
แดงไว้อย่างชัดเจนเรียบร้อยแล้ว สำหรับขั้นตอนต่อไป
คือ การพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของ
ราษฎร สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๑ ได้เสนอ
แผนปฏิบัติงานตรวจสอบพิสูจน์สิทธิการครอบ
ครองที่ดินของราษฎรในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์
ป่าภูผาแดงให้กรมอุทยานแห่งชาติฯ พิจารณา
แล้ว ขณะนี้อยู่ระหว่างการดำเนินการของกรม
อุทยานแห่งชาติฯ

กรณีให้ความช่วยเหลือเรื่องที่ทำกินและ
จ่ายค่าทดแทนแก่ชาวบ้าน บ้านห้วยหวาย
จังหวัดเพชรบูรณ์ มีคำสั่งจังหวัดเพชรบูรณ์ ที่
๓๔๗/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ.๒๕๕๐
เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิ
การครอบครองที่ดินของราษฎรในพื้นที่เขต
รักษาพันธุ์สัตว์ป่าฯ เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหา
ต่อไป

๓. ๑๑ มกราคม ๒๕๕๐ สำนักเลขาธิการ
นายกรัฐมนตรี ได้นำเรียนรองนายกรัฐมนตรี
(นายโฆสิต บั่นเปี่ยมราษฎร์)

(๓) กรณีสิทธิบุคคลและทรัพย์สิน เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี นำกำลังถอนทำลายต้นยางพาราในแปลงที่ดินติดกับเขตอุทยานแห่งชาติไทรโยค (เลขคำร้องที่ ๕๑๔/๒๕๔๘ ๐ รายงานผลการตรวจสอบที่ ๓๒/๒๕๕๐)

ผู้ร้องได้เข้าอาศัยและทำประโยชน์ด้านการเกษตรในที่ดินหมู่ที่ ๕ ตำบลวังกระแจะ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี มาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๑๒ ในบริเวณที่ทำกินเรื่อยมา จนในปี พ.ศ.๒๕๔๘ ผู้ร้องได้เปลี่ยนจากการปลูกพืชไร่ มาปลูกยางพารารวมพื้นที่ ๔๘ ไร่ โดยมีได้มี เจตนาที่จะบุกรุกพื้นที่เขตป่าอุทยานแห่งชาติไทรโยค ต่อมาเมื่อเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติไทรโยค นำเจ้าหน้าที่ประมาณ ๕๐ คนพร้อมอาวุธปืนครบมือเข้ามาถอนทำลายต้นยางพาราของผู้ร้อง ได้ถอนต้นยางพาราของผู้ร้องทั้งหมด ๔๘ ไร่ และได้รับความเดือดร้อนจากการจับกุมของเจ้าหน้าที่อุทยานฯ นอกจากนี้ผู้ร้องเห็นว่าการกระทำของเจ้าหน้าที่อุทยานฯ เป็นการเลือกปฏิบัติ เนื่องจากมีราษฎรอีกหลายรายครอบครองที่ดินและทำประโยชน์ในที่ดินบริเวณเดียวกันและใกล้เคียงกับผู้ร้อง แต่เจ้าหน้าที่มิได้ดำเนินการใดต่อผู้อื่น

คำชี้แจงจากผู้ร้อง

๑. ผู้ร้องและครอบครัวได้ไปตั้งภูมิลำเนาและเพาะปลูกพืชไร่ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๑๒ และกระทรวงมหาดไทยได้ประกาศยกฐานะชุมชนที่พวกผู้ร้องอาศัยขึ้นเป็นหมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้านปกครองมาไม่น้อยกว่า ๓๐ ปี ในปี พ.ศ.๒๕๕๐ ผู้ร้องได้ปลูกพืชไร่และพืชอื่นในแปลงติดหลังบ้านพื้นที่ประมาณ ๕๐ ไร่ ต่อมาปี พ.ศ.๒๕๔๑ ผู้ร้องได้แบ่งที่ดินให้บุตรรวม ๖ คน บุตรชายได้เข้ามาทำกิน แต่ต้องทำงานรับจ้างด้วยจึงมีที่ดินรกร้างบางส่วน และเมื่อมีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ ผู้ร้องจึงได้แจ้งการ

ครอบครองพื้นที่ตามแบบแจ้งการใช้ที่ดินของบุคคลในพื้นที่ป่าไม้ (แบบ ทป.๔) ๑ แปลงเนื้อที่ประมาณ ๑๕๐ ไร่ ได้ที่ดินมาโดยการจับจอง เข้าทำประโยชน์ในที่ดินเมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๑ โดยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ เป็นผู้นำชุมชนรับรองข้อมูล เจ้าหน้าที่สำรวจ ๔ นาย ระบุสภาพพื้นที่โซนซี ชั้นลุ่มน้ำ ๓ ลักษณะภูมิประเทศที่ราบความลาดชัน ๗ องศา สรุปความเห็นของเจ้าหน้าที่ว่ามีการทำกินต่อเนื่อง เห็นควรนำเสนอเข้ากิจกรรมเร่งรัดพิสูจน์สิทธิ จนปี พ.ศ.๒๕๔๘ ผู้ร้องได้เปลี่ยนแปลงพืชที่ปลูกเดิมจากสวนมะนาวและพืชอื่น มาปลูกยางพาราแทนในที่ครอบครองในพื้นที่ประมาณ ๕๐ ไร่ และเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติไทรโยคแจ้งจับกุม

๒. การรื้อถอนทำลายต้นยางของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๔๘ เจ้าหน้าที่อุทยานฯ นำโดยนายสวัสดิ์ อันเตง หัวหน้าอุทยานแห่งชาติไทรโยค นำกำลังไม่น้อยกว่า ๕๐ คนพร้อมอาวุธปืนยาวหลายกระบอก (ตามหลักฐานภาพถ่าย) ได้เข้ามายังบริเวณที่ปลูกยางพาราในแปลงที่ดินติดกับบ้านพักอาศัยพื้นที่ รวม ๔๘ ไร่ เจ้าหน้าที่บางคนได้แสดงกิริยาและกระทำในลักษณะข่มขู่ และได้ถอนต้นยางพาราที่ผู้ร้องได้ปลูกไว้ในพื้นที่ ๔๘ ไร่ ไปทั้งหมดผู้ร้องจึงได้ไปแจ้งความไว้ที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอไทรโยค เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๘ ด้วย ต่อมาวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๘ เจ้าหน้าที่อุทยานฯ นำคนเข้าไปปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติในพื้นที่ดังกล่าว ปัจจุบันสวนป่าถูกปล่อยให้เสื่อมโทรมไม่มีผู้ดูแลรักษา และผู้ร้อง ก็ไม่กล้าเข้าไปเช่นกัน

๓. การเลือกปฏิบัติ ผู้ร้องเห็นว่าการกระทำของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ทำให้ผู้ร้องได้รับความเดือดร้อนเพราะต้องสูญเสียต้นทุนในการปลูกยางพาราของครอบครัวไปทั้งหมด การปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมอย่างยิ่ง และเป็นการจงใจเลือกปฏิบัติเฉพาะครอบครัวของผู้ร้องเพียงครอบครัวเดียว ยังมีอีกหลายรายที่ครอบครองที่ดินและทำประโยชน์เช่นเดียวกับผู้ร้องในที่ดินบริเวณเดียวกันและใกล้เคียง แต่ยังสามารถปลูกพืชและสวนยางพาราได้เป็นปกติ

คำชี้แจงจากผู้ถูกร้อง

เจ้าพนักงานป่าไม้ ผู้รับแจ้งการสำรวจการครอบครองที่ดิน เมื่อปี ๒๕๔๒ ชี้แจงว่าได้ประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ และได้ประชุมกับผู้นำชาวบ้าน ว่าเป็นการสำรวจเพื่อรับแจ้งการครอบครองที่ดินเท่านั้น ไม่ใช่การมามอบที่ดินให้ ซึ่งในกรณีของผู้ร้อง ได้รับแจ้งว่าครอบครองที่ทำกิน ๑๕๐ ไร่ ได้ปลูกยาง มะม่วง ขนุน มะนาว ปลูกเต็มพื้นที่ ๓๐ กว่าปี โดยมีผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ รับรองจากนั้นได้เข้าไปสำรวจพื้นที่เพื่อหาพิกัดในพื้นที่บางส่วน และให้ความเห็นว่าควรเร่งรัดสำรวจพิสูจน์สิทธิต่อไป

อย่างไรก็ตามพนักงานผู้สำรวจการครอบครองที่ดินตามการแจ้งการครอบครองของ ผู้ร้อง (อีกชุดหนึ่ง) ได้ชี้แจงว่า ได้ลงไปสำรวจการครอบครองจริงตามมติคณะรัฐมนตรี ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๔ เริ่มต้นด้วยการรວรอบพื้นที่เขตควบคุม ตามแผนที่เขตควบคุมที่กรมป่าไม้ได้แปลภาพถ่ายทางอากาศตามมติคณะรัฐมนตรี ที่ประกาศคลุมทั้งหมู่บ้าน

โดยอำนาจหน้าที่เจ้าหน้าที่รังวัดเฉพาะพื้นที่ที่มีร่องรอยการทำกินต่อเนื่อง คือพื้นที่ที่มีสภาพเตียน

กรณีผู้ร้อง สำรวจพบพื้นที่ที่มีสภาพเตียน มีสภาพทำกินต่อเนื่อง มี ๑ แปลงเท่านั้น อยู่ในเขตควบคุม พื้นที่ประมาณ ๓๘ ไร่

หัวหน้าอุทยานแห่งชาติไทรโยค ชี้แจงว่า

“วันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๔๘ พบร่องรอยการบุกรุก ๒ แปลง ไม่พบผู้กระทำผิด จึงนำเรื่องส่งพนักงานสอบสวนให้ดำเนินการตามกฎหมาย ต่อมาอีก ๕ เดือน หน่วยบินได้บินสำรวจ พบการแผ้วถางอีก จึงเข้าไปตรวจสอบภาคพื้นดิน พบมีการปลูกกล้วยพารา ๑,๖๐๐ ต้น ซึ่งตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ มาตรา ๒๒ ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ทำลายสิ่งที่เป็นภัยพิบัติ หัวหน้าอุทยานฯ จึงมีคำสั่งให้เพิกถอนรื้อถอนอาสินโดยปิดประกาศที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอไทรโยค มีกำหนดภายใน ๓๐ วัน ไม่มีผู้ใดมาแจ้งคัดค้าน จึงให้ดำเนินการรื้อถอนกล้วยพารา ในวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๔๘ โดยใช้กำลังประมาณ ๓๐ นาย และมีอาวุธด้วยเนื่องจาก ผู้ร้องมีผิด จอบ เสียม ซึ่งเป็นอาวุธได้ ต่อมาในวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๘ จึงได้ปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติตรงบริเวณที่ตรวจยึดนั้น

ส่วนการร้องเรียนว่ามีการเลือกปฏิบัตินั้น จะเข้าไปตรวจสอบเพิ่มเติมต่อไป

ส่วนกรณีที่ดิน บริษัท โลว์เฮงหมง ที่ครอบครองพื้นที่ ๖๐๐ กว่าไร่ ได้แสดงเอกสารสิทธิ น.ส.๓ ก. ที่ออกมาก่อนประกาศเขตอุทยานแห่งชาติไทรโยค เจ้าพนักงานป่าไม้จึงไม่มีหน้าที่เข้าไปสำรวจตามกระบวนการพิสูจน์สิทธิ

การดำเนินการของคณะอนุกรรมการฯ

วันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๕๙ ตรวจสอบข้อเท็จจริงในพื้นที่ และรับฟังข้อมูลจากผู้ร้อง

วันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๙ ร่วมกับจังหวัดกาญจนบุรีจัดประชุมรับฟังข้อเท็จจริงที่ศาลากลางจังหวัดกาญจนบุรี โดยที่ประชุมมติให้แต่งตั้งคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีนายสุต ยางชัย โดยมีผู้ร้องร่วมด้วย

วันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๙ คณะอนุกรรมการฯ มีหนังสือถึงจังหวัดกาญจนบุรี ขอทราบความคืบหน้าในการดำเนินการแก้ไขปัญหาของคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริงฯ จังหวัดกาญจนบุรีได้ส่งรายงานผลเมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๙

วันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๙ คณะอนุกรรมการฯ เชิญจังหวัดกาญจนบุรี คณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริง กรณีนายสุต ยางชัย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมประชุมชี้แจงข้อเท็จจริงเพิ่มเติม กรณีที่ผู้ร้องได้แจ้งการครอบครองไว้ตามแบบ ทป.๔ เมื่อปี ๒๕๕๒ ณ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่ประชุมมีมติให้สำนักงานบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๓ แต่งตั้งคณะทำงานตรวจสอบการสำรวจพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินที่ได้แจ้งไว้เพิ่มเติม นอกจากนี้ ได้เสนอต่อเจ้าพนักงานอัยการ ขอให้ชะลอการดำเนินคดีและสอบสวนข้อเท็จจริงเพิ่มเติม

คณะอนุกรรมการฯ ได้จัดทำรายงานผลการตรวจสอบเสนอต่อ กสม. ซึ่ง กสม. มีมติเห็นชอบและกำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาก็กรมอุทยานแห่งชาติฯ เร่งรัดตรวจสอบสิทธิการครอบครองที่ดินของผู้ร้องเพิ่มเติมภายใน ๓๐ วัน ให้พิจารณาข้อมูลการแจ้งการครอบครองที่ดินตามแบบบันทึกการใช้ที่ดินของบุคคลในพื้นที่ป่าไม้ (แบบ ทป.๔) ที่ผู้ร้องได้แจ้งครอบครองไว้ เนื้อที่



ประมาณ ๑๕๐ ไร่ และพิจารณาโดยให้ความสำคัญกับหลักฐานและพยานบุคคลที่ผู้ร้องแสดงด้วย และชดเชยค่าเสียหายทั้งหมดอันเกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติไทรโยค

ผลการดำเนินการหลังจากมีรายงานตรวจสอบ

วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตรวจสอบและวิเคราะห์พิกัดแปลงที่ดินร้องเรียนเพื่อหาข้อเท็จจริง ให้เกิดความถูกต้องเป็นธรรมกับทุกฝ่ายแล้ว หากผลการตรวจสอบวิเคราะห์ภาพถ่ายทางอากาศเป็นประการใดจักได้ดำเนินการต่อไป

๕.๓.๓ โครงการพัฒนาของรัฐส่งผลกระทบต่อการทำลายพื้นที่ป่าและที่ทำกินของชุมชน

เป็นปัญหาที่เกิดจากความต้องการของรัฐในการดำเนินการต่างๆ ที่จำเป็นต้องใช้พื้นที่เพื่อ

คำร้องที่	เรื่องร้องเรียน	ความเห็นของ กสม.	
๔๒๓/๒๕๔๗ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๕๒/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๒๘ ก.ย. ๔๙	กรณีสร้างสถานีพัฒนา พืชอาหารสัตว์ และอ่าง เก็บน้ำ ทับซ้อนที่ดินทำ กินดั้งเดิมของชุมชน กะเหรี่ยงบ้านป่าผาก ต.วังยาว อ.ด่านช้าง จ.สุพรรณบุรี	๑. ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านป่าผากอาศัยและทำ ประโยชน์ในบริเวณดังกล่าวมานานก่อนการประกาศเขต ป่าสงวนฯ ๒. การดำเนินโครงการของรัฐ กรณีโครงการจัดตั้ง สถานีพัฒนาอาหารสัตว์ สุพรรณบุรี อุทยานแห่งชาติพุเตย อ่างเก็บน้ำองค์พระ และแปลงปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ เป็นการละเมิดสิทธิชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมของชาวป่าผาก และไม่มีการแก้ปัญหาที่ทับซ้อน เป็นการละเมิดสิทธิตาม รัฐธรรมนูญ ๒๕๔๐ มาตรา ๔๖, ๕๖ และ ๕๙ ๓. การไม่ยอมรับรู้ปัญหาความเดือดร้อน และแก้ ปัญหาให้กับประชาชน ทั้งที่เป็นปัญหาชัดเจนที่เกิดผล จากการดำเนินโครงการของรัฐเป็นการละเมิดสิทธิตาม รัฐธรรมนูญ มาตรา ๖๑	
๑๑๙/๒๕๔๘ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๔๔/๒๕๔๘ ลงวันที่ ๑๙ ก.ย. ๔๙	สิทธิชุมชนในการร่วม จัดการเขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าห้วยทับทัน-ห้วย สำราญ ต.ด่าน อ.กาบเชิง จ.สุรินทร์ โดยคัดค้าน โครงการพัฒนาชายแดน ช่องจอม ที่ขอให้พื้นที่ เขตรักษาฯ ๑,๐๐๐ ไร่	๑. สภาพพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยทับทัน- ห้วยสำราญ มีสภาพป่าที่สมบูรณ์มาก ไม่ควรดำเนินโครง การใดๆ ที่จะมีผลกระทบต่อระบบนิเวศของผืนป่า ๒. โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายแดนช่องจอม ไม่ได้จัดทำการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม และไม่ได้ชี้แจง โครงการต่อชุมชนเป็นการละเมิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ปี ๒๕๔๐ มาตรา ๔๖ และ ๕๙	

การพัฒนาที่ดินในเขตป่า ซึ่งเป็นที่ที่รัฐมีสิทธิครอบครอง จึงเป็นพื้นที่เป้าหมายสำคัญของการดำเนินการ
การดำเนินการโดยส่วนใหญ่ ประชาชนในพื้นที่ไม่มีโอกาสได้รับรู้ และเมื่อมีการดำเนินการก็
ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่

ตาราง ๕.๓.๓ โครงการพัฒนาของรัฐส่งผลกระทบต่อการทำลายพื้นที่ป่าและที่ทำกิน

	มาตรการแก้ไข / ข้อเสนอแนะนโยบาย โดย กสม.
	มาตรการในการแก้ไข ๑. ให้รัฐบาลดำเนินการจัดหาพื้นที่รองรับที่สามารถทำไร่มุมนเวียน ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และอยู่ในบริเวณใกล้เคียงชุมชน ทั้งนี้ภายใน ๙๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้ ๒. ให้รัฐบาลชดเชยค่าเสียหายโอกาสจากการประกอบอาชีพ ภายหลังจากสูญเสียที่ดิน ทั้งนี้ให้สำรวจและชดเชยค่าเสียหายนับตั้งแต่ได้รับผลกระทบจากโครงการสถานีพัฒนาอาหารสัตว์สุพรรณบุรี โดยคำนึงถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมและระยะเวลาที่ได้รับความเสียหาย ทั้งนี้ภายใน ๑๒๐ วัน นับแต่ได้รับรายงานฉบับนี้ ข้อเสนอแนะ ๑. ให้รัฐรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม โดยเฉพาะชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยคำนึงถึงวิถีการผลิตดั้งเดิมของชุมชน กรรมสิทธิ์ชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการตัดสินใจในการดำเนินโครงการใดๆ ๒. ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดำเนินการทบทวนสัมปทานให้เข้าปลูกสวนป่าใหม่ทั้งหมด โดยให้ตรวจสอบในเรื่องอายุสัมปทานการเช่า จำนวนพื้นที่ที่ให้เช่า แล้วนำพื้นที่ที่ไม่มีพันธกรณีเกี่ยวกับสัมปทานการเช่าทั้งหมด มาจัดสรรให้แก่ราษฎรที่ไม่มีที่ทำกิน ๓. การอนุรักษ์ป่าต้องดำเนินการด้วยแนวความคิดที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน มิใช่หน่วยงานของรัฐดำเนินการเอง และต้องยุติการดำเนินโครงการใดโดยหน่วยงานของรัฐหรือการอนุญาตต่อเอกชนก็ตาม ที่มีผลกระทบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
	มาตรการในการแก้ไข จังหวัดสุรินทร์ ควรยุติโครงการนี้ เนื่องจากการดำเนินโครงการจะส่งผลกระทบมากต่อสัตว์ป่าและระบบนิเวศของผืนป่าโดยรวม ข้อเสนอแนะ ๑. รัฐบาลควรกำชับต่อหน่วยงานของรัฐทุกกรณีให้การดำเนินโครงการใดๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน ต้องดำเนินการชี้แจงข้อมูล และรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและองค์กรปกครองท้องถิ่น รวมทั้งการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างเข้มงวด ๒. รัฐบาลควรเข้มงวดมิให้มีการดำเนินการโครงการใดๆ ที่คำนึงแต่การพัฒนาเศรษฐกิจโดยละเลยการพิจารณาผลกระทบต่อเขตอุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

คำร้องที่	เรื่องร้องเรียน	ความเห็นของ กสม.	
๑๕๓/๒๕๔๘ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๑๒๘/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๒๙ ธ.ค. ๔๙	กรณีป่าต้นน้ำโดนแพร ทอง ต.ลำสินธุ์ กิ่งอ.ศรีนครินทร์ จ.พัทลุง • การสร้างโรงไฟฟ้า พลังน้ำห้วยลำสินธุ์ • การจัดการดูแลน้ำตก โดนแพรทอง	๑) การก่อสร้างโครงการและการดำเนินการ รวมทั้งการปรับปรุงซ่อมแซมโรงไฟฟ้าพลังน้ำห้วยลำสินธุ์ เป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณไม่คุ้มค่าในการใช้ประโยชน์ และสร้างในพื้นที่ที่ก่อให้เกิดความไม่ปลอดภัยต่อประชาชนและนักท่องเที่ยว อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางธรณีวิทยาที่มาจากภัยธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง จึงถือได้ว่าการดำเนินการโครงการโรงไฟฟ้าห้วยลำสินธุ์ ละเมิดสิทธิของชุมชน ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๔๖ และ มาตรา ๕๖ ๒) การขัดขวางไม่ให้กลุ่มอนุรักษ์เข้าไปจัดการดูแลน้ำตกโดนแพรทองเป็นการละเมิดสิทธิชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๔๖ และ มาตรา ๕๖	
๔๐๓/๒๕๔๘ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๔๖/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๑๙ ก.ย. ๔๙	กรณีการก่อสร้างฝาย น้ำล้นในเขตอุทยาน แห่งชาติแม่แฝง ต.แม่สาว อ.แม่เมาะ จ.เชียงใหม่	๑) การที่ผู้ประกอบการสวนส้มดักน้ำที่ต้นน้ำห้วยแม่ฮ้าง เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายและละเมิดสิทธิการใช้น้ำของชุมชน ๒) การสร้างฝายน้ำล้นในเขตอุทยานฯ โดยประชาชนไม่มีส่วนร่วมและรับรู้ เป็นการละเมิดสิทธิของชุมชน ๓) หน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ต้องคอยดูแลให้มีการแบ่งสรรน้ำที่เป็นธรรม โดยให้ผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายเข้าร่วมการกำหนดสัดส่วนที่ถูกต้องตามวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เคยถือปฏิบัติกันมา เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้ง	

	มาตรการแก้ไข / ข้อเสนอแนะนโยบาย โดย กสม.
	มาตรการแก้ไข ๑. ให้กระทรวงพลังงานยกเลิกการดำเนินการโรงไฟฟ้าพลังน้ำห้วยลำสินธุ์ ภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้ ๒. ให้จังหวัดพัทลุง และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช สนับสนุนให้กลุ่มอนุรักษ์น้ำตกโดนแพรทองร่วมกับชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกันบริหารจัดการน้ำตกโดนแพรทอง จัดระเบียบร้านค้า จัดหาที่จอดรถ และการเก็บขยะ ในรูปแบบของคณะกรรมการร่วมในการดำเนินการ ภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้ ข้อเสนอแนะ ๑. รัฐบาลควรส่งเสริมองค์กรประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติ เพื่อให้องค์กรเหล่านี้สามารถดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในการสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน ๒. กระทรวงพลังงานควรพิจารณาทบทวนโครงการผลิตพลังงานไฟฟ้าจากน้ำตกทุกโครงการทั่วประเทศ ให้มีความปลอดภัยในการดำเนินโครงการ ความคุ้มค่า และการผลิตไฟฟ้าอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนได้สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ในการบริหารจัดการและดูแลการดำเนินโครงการ
	มาตรการในการแก้ไข ๑. จังหวัดเชียงใหม่ต้องดำเนินการตรวจสอบและพิจารณาลงโทษผู้เกี่ยวข้องในการปลอมแปลงเอกสาร และแอบอ้างชื่อชาวบ้านในการนำเสนอโครงการ ทั้งนี้ภายใน ๓๐ วัน นับแต่ได้รับรายงานฉบับนี้ ๒. อุทยานแห่งชาติแม่ฝางควรเร่งรีบปรับและฟื้นฟูบริเวณที่ตัดถนนเข้าไปฝายน้ำล้นเพื่อป้องกันการบุกรุกทำลายป่าเพิ่ม ภายใน ๓๐ วัน นับแต่ได้รับรายงานฉบับนี้ ข้อเสนอแนะ ๑. จังหวัดเชียงใหม่ต้องเข้มงวดต่อการบุกรุกป่า และการแย่งชิงน้ำของผู้ประกอบการรายใหญ่จากชุมชนท้องถิ่น ทั้งยังควรส่งเสริมการดำเนินงานและความเข้มแข็งของคณะกรรมการเหมืองฝายของชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำ ๒. การจัดทำโครงการพัฒนาของรัฐที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องชี้แจงข้อมูลข่าวสารอย่างครบถ้วน ตรงไปตรงมา และมีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ๓. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ต้องเข้มงวดการใช้พื้นที่ต้นน้ำ และการตัดถนนผ่านเข้าไปในพื้นที่อุทยานและยึดหลักการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

คำร้องที่	เรื่องร้องเรียน	ความเห็นของ กสม.	
๕๒๗/๒๕๔๘ รายงานผลการตรวจสอบที่ ๓๑๖/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๑๔ ก.ย.๕๐	กรณีได้รับความเดือดร้อนจากการถูกอพยพจากการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ แต่ได้รับการจัดสรรที่ไม่เหมาะสม อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี	๑) ผู้ร้องเรียนคือผู้ถูกอพยพออกจากพื้นที่สร้างเขื่อนศรีนครินทร์ โดยมีมติคณะรัฐมนตรีให้จัดสรรพื้นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินให้ แต่การเตรียมการจัดสรรที่ดินรองรับผู้อพยพไม่สอดคล้องกับการดำเนินการถอนสภาพพื้นที่รองรับ ที่ติดขัดด้านกฎหมาย และยังมีปัญหาที่ดินที่จัดสรรให้ไม่สามารถทำประโยชน์ได้บางส่วน ทำให้ผู้ถูกอพยพไม่มีที่ดิน เป็นการละเมิดสิทธิในที่ดิน และทรัพย์สินของผู้ร้อง ๒) การประกาศเขตอนุรักษ์ทับซ้อนที่ดินจัดสรรให้ผู้ถูกอพยพ เป็นการกระทำที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ร้อง ๓) การแก้ไขปัญหาล่าช้า เป็นการละเมิดสิทธิในที่อยู่อาศัย ที่ทำกินของผู้ร้อง และยังไม่เป็นธรรมต่อผู้ร้อง ไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิเสรีภาพของประชาชน ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๔๖ มาตรา ๔๘ มาตรา ๕๖ และมาตรา ๖๑	



มาตรการแก้ไข / ข้อเสนอแนะนโยบาย โดย กสม.

มาตรการในการแก้ไข

๑. ให้จังหวัดกาญจนบุรี แต่งตั้งคณะทำงานร่วมกับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้แทนประชาชนที่เดือดร้อนสำรวจรายชื่อ ผู้ถูกอพยพที่ไม่ได้ทำกินในพื้นที่จัดสรร รวมทั้งผู้ตกสำรวจที่ไม่ได้รับจัดสรรที่จากการสร้างเขื่อน ภายใน ๔๕ วัน นับแต่ได้รับรายงานฉบับนี้ เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ทำกินต่อไป

๒. ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แก้ไขปัญหาการกั้น แนวเขตอุทยานแห่งชาติ โดยเร่งดำเนินการเดินสำรวจแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ที่ทับซ้อน กับพื้นที่จัดสรรให้ผู้ถือพยพจากการสร้างเขื่อนให้ชัดเจน ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้

๓. ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กั้นแนวเขตที่ทำกิน ของประชาชนชุมชนดั้งเดิมทุกกลุ่มออกจากแนวเขตอุทยานแห่งชาติ เพื่อดำเนินการให้มีความมั่นคงด้าน ที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน ภายใน ๙๐ วัน นับแต่วันที่ดำเนินการตามข้อ ๒ แล้วเสร็จ

ข้อเสนอแนะ

๑. ขอให้มติคณะรัฐมนตรีรองรับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินสำหรับผู้ถูกอพยพจากการสร้างเขื่อน โดยเร่งด่วน มิใช่ดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ เนื่องจากการอพยพเพื่อดำเนิน โครงการของรัฐเป็นกรณีพิเศษที่ต้องอพยพประชาชนออกจากพื้นที่ก่อสร้างเขื่อน จึงต้องได้รับการแก้ไข ปัญหาที่มีพื้นที่รองรับที่เหมาะสมและเป็นธรรม โดยคำนึงถึงวิถีชีวิตของชุมชนด้วย

๒. การเวนคืนที่ดินเพื่อการสร้างเขื่อน อ่างเก็บน้ำ หรือการดำเนินโครงการใดของรัฐ ต้องให้ ชุมชนที่ได้รับผลกระทบมีส่วนร่วมในการพิจารณา และต้องจัดหาที่ดินพร้อมสาธารณูปโภครองรับให้ พร้อมก่อนการดำเนินโครงการ

๓. การกั้นแนวเขตอุทยานแห่งชาติจากแนวเขตที่ทำกิน โดยการเดินสำรวจแนวเขตและทำแผนที่ แนวเขตอุทยานแห่งชาติทุกแห่ง ต้องให้ชาวบ้านในพื้นที่นั้นมีส่วนร่วมในการเดินสำรวจแนวเขต และการ กำหนดแนวทางปฏิบัติ



กรณีศึกษาจากรายงานผลการตรวจสอบ โดย กสม.

๑) กรณีการละเมิดสิทธิชุมชนในการจัดการป่าและน้ำ การก่อสร้างฝายน้ำล้นในเขตอุทยานแห่งชาติแม่แฝง ตำบลแม่สว อำเภอมะออย จังหวัดเชียงใหม่ (คำร้องที่ ๔๐๓/๒๕๔๘ © รายงานผลการตรวจสอบที่ ๔๖/๒๕๔๙)



ลำห้วยแม่ฮ้าง ตำบลแม่สว ไหลมาจากดอยปู่หมื่น ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่แฝง จุดที่สร้างฝายน้ำล้น ซึ่งสร้างเสร็จช่วงสงครามปี พ.ศ.๒๕๔๘ อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่แฝง ซึ่งต้องเดินทางขึ้นไปโดยถนนดิน ที่อุทยานแห่งชาติแม่แฝงเพิ่งอนุญาตให้ตัดต้นไม้เพื่อทำถนนดินขึ้นไป โดยชาวบ้านไม่ทราบเรื่องมาก่อน ชาวบ้านร้องเรียนคัดค้านขอให้หยุดการส่งน้ำตามแบบของฝ่ายไว้ก่อนเพื่อหาข้อตกลง โดยลำดับความเป็นมาได้ดังนี้

๑. เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๔๗ มีการประชุมที่องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สว ระหว่างกลุ่มเหมืองฝาย ชาวบ้านผู้ใช้น้ำตำบลแม่สว ผู้ประกอบการสวนส้ม ร่วมกับฝ่าย

ปกครอง ผู้อำนวยการศูนย์ปฏิบัติการร่วมป้องกันและปราบปรามการลักลอบทำลายทรัพยากรป่าไม้และควบคุมไฟป่าภาคเหนือ อุทยานแห่งชาติแม่แฝง เพื่อหารือปัญหาการขาดน้ำในช่วงฤดูแล้ง แต่ยังไม่ได้ข้อยุติเพราะผู้ร้องเห็นว่าปัญหาการขาดแคลนน้ำเนื่องจากขยายตัวอย่างรวดเร็วของสวนส้ม และการตัดต่อท่อส่งน้ำจากต้นน้ำเข้าสวนส้มทั้งที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ

๒. ต่อมาทางอำเภอได้อ้างว่าได้มีกลุ่มชาวบ้านยื่นขอจัดทำโครงการขอสร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อสาธารณูปโภคและแก้ไขปัญหาภัยแล้งมายังนายอำเภอมะออย โดยมีรายชื่อชาวบ้าน จำนวน ๖๐-๗๐ รายชื่อ และมีรายชื่อผู้ร้องบางส่วนในการขอ ซึ่งผู้ร้องดังกล่าวยืนยันว่าตนเองไม่ได้

ลงชื่อขอให้มีการสร้างอ่างเก็บน้ำดังกล่าว และทางจังหวัดเชียงใหม่ไม่อนุมัติ เนื่องจากอยู่ในเขตพื้นที่อุทยานฯ

๓. ต่อมาอำเภอแม่เมาะได้มีหนังสือลงวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๗ เพื่อขอใช้พื้นที่ก่อสร้างโครงการฝายน้ำล้นจากทางอุทยานแห่งชาติแม่แฝง และทางอุทยานแห่งชาติแม่แฝงได้อนุญาตโดยชาวบ้านไม่รู้เรื่อง จนมีการดำเนินการก่อสร้างไปแล้ว เมื่อสร้างเสร็จชาวบ้านจึงได้แจ้งคัดค้านกับอำเภอแม่เมาะด้วยวาจา อำเภอชี้แจงว่านายช่างกรมชลประทานได้ออกแบบมาเป็นอย่างดีแล้ว ชาวบ้านจึงคัดค้านไม่ให้ใช้ฝายเพราะระดับท่อน้ำขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางขนาดประมาณ ๓๐ เซนติเมตร ที่จะส่งน้ำเข้าสวนส้มอยู่ระดับต่ำมากเมื่อเปรียบเทียบกับระดับน้ำล้นที่จะส่งน้ำไปในที่นา โดยทุนการก่อสร้างนั้นชาวบ้านได้รับทราบด้วยวาจาว่าเจ้าของสวนส้มจ่ายเงินสนับสนุนการก่อสร้างรายละเอียด ๑๐๐,๐๐๐ บาท โดยตั้งงบประมาณไว้ ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท

๔. เมื่อฝายสร้างเสร็จแล้ว ทางผู้ประกอบการสวนส้มเสนอให้แบ่งการจัดสรรน้ำให้สวนส้มกับที่นาเป็นสัดส่วน ๗๐ ต่อ ๓๐ แต่กลุ่มชาวนาผู้ใช้น้ำไม่ยินยอม

๕. เมื่อไม่สามารถหาข้อยุติได้ ชาวบ้านจึงขอยืนยันขอให้หยุดส่งน้ำก่อน อำเภอป่วยเบี่ยงว่าติดต่อเหล็กไม่ได้ ชาวบ้านจึงนำดินและหินอุดท่อน้ำไว้ก่อน จึงหยุดน้ำตามระบบฝายน้ำล้นนี้

๖. นายบุญศรี ไชยเลิศ ผู้แทนผู้ใช้น้ำและนายบุญส่ง อินทะ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑ ตำบลแม่สาว อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ได้ทำหนังสือลงวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๘ ถึงคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อยืนยันปฏิเสธอย่างเป็นทางการว่าหนังสือเรียกร้องให้มีการสร้างฝายกันลำน้ำแม่ฮ่างมิได้เป็นของบุคคล

ทั้งสอง และการดำเนินการเป็นไปโดยชาวบ้านมิได้มีส่วนรู้เห็นด้วย

คำชี้แจงของผู้ถูกร้องและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อคณะกรรมการ

๑. ผู้ประกอบการสวนส้มชี้แจงว่า ฝายน้ำล้นดำเนินการสร้างจนแล้วเสร็จและไม่อาจรื้อถอนได้ ขอให้เปิดฝายเพื่อนำน้ำมาใช้ประโยชน์ทั้งชาวนาและชาวสวนส้ม โดยมีข้อเสนอต่อกลุ่มชาวบ้านเพื่อยุติให้ปิดฝาย ๓ ข้อ ดังนี้ ๑) ให้มีตัวแทนของทั้งสองฝ่ายคอยเปิด-ปิดน้ำ ณ บริเวณสันฝายในอัตราส่วนที่ตกลงกัน ๒) เรื่องการจัดสรรน้ำในเบื้องต้น ณ บริเวณสันฝายที่น้ำไหลในระนาบเดียวกัน ชาวสวนส้มได้กว้าง ๙ เมตร และกลุ่มชาวนาได้กว้าง ๗ เมตร ๓) ให้กันสวนที่สามารถดำเนินการสร้างห้วยข้างข้างละ ๕๐ เมตร เพื่อกันน้ำเข้าบริเวณคอฝาย โดยกลุ่มชาวสวนส้มจะเป็นผู้สร้างห้วยข้างคอสันฝาย

๒. อำเภอแม่เมาะ ชี้แจงว่าทางอำเภอแม่เมาะได้รับการร้องขอจากราษฎรในท้องที่ตำบลแม่สาว ว่าในช่วงฤดูแล้งจะประสบปัญหาความเดือดร้อนจากการขาดแคลนน้ำอุปโภคและการเกษตร ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างราษฎรในพื้นที่เป็นประจำ และมีแนวโน้มว่าความขัดแย้งดังกล่าวจะทวีความรุนแรงขึ้น อำเภอแม่เมาะจึงได้ส่งเรื่องเพื่อขออนุมัติโครงการจังหวัดเชียงใหม่แต่จังหวัดฯ ไม่พิจารณา โดยเห็นว่าการสร้างอ่างเก็บน้ำอาจส่งผลกระทบมากต่อสิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติอำเภอแม่เมาะ จึงปรับเป็นโครงการฝายน้ำล้นแทนเพราะสามารถให้ประโยชน์กับพื้นที่และสิ่งแวดล้อมมากกว่า แต่ทั้งนี้อำเภอแม่เมาะไม่ได้ยื่นขออนุมัติจากทางจังหวัดเชียงใหม่อีก แต่ดำเนินการจัดส่งเอกสารรายงานโครงการพร้อมแบบแปลน ขออนุมัติใช้พื้นที่กรมอุทยาน

แห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ โดยระบุว่าจะใช้งบประมาณก่อสร้างโครงการจากอำเภอแม่ฮาดทั้งหมด

๓. อุทยานแห่งชาติแม่ฮ่องสอน ซึ่งแจ้งถึงการอนุมัติสร้างฝายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติว่า เนื่องจากโครงการเป็นประโยชน์ทั้งทางราชการและราษฎรในพื้นที่ ได้ส่งเรื่องและแบบแปลนเพื่อขออนุมัติการก่อสร้างจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ซึ่งกรมอุทยานฯ มีหนังสือตอบ ลงวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ อนุมัติให้ดำเนินการก่อสร้างตามโครงการของอำเภอแม่ฮาด

๔. จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งแจ้งถึงการไม่พิจารณาโครงการว่าเมื่ออำเภอแม่ฮาดทำหนังสือขออนุญาตสร้างอ่างเก็บน้ำลำห้วยแม่ฮาด ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ฮ่องสอน แต่ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ได้มีหนังสือตอบกลับลงวันที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๗ ว่าพื้นที่ที่ขอสร้างอ่างเก็บน้ำอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ฮ่องสอน เป็นการเปลี่ยนแปลงทางน้ำหรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วยหนอง บึงท่วมทันเหือดแห้งเป็นการกระทำที่ผิดต่อมาตรา ๑๖ แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ ดังนั้นทางจังหวัดเชียงใหม่จึงไม่สามารถพิจารณาให้ได้และได้ขอให้ทางอำเภอแจ้งและทำความเข้าใจให้ราษฎรในท้องที่

การดำเนินการของคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

การตรวจสอบพื้นที่ในวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๘ การประชุมตรวจสอบข้อเท็จจริงทุกฝ่ายที่อำเภอแม่ฮาดวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ.๒๕๔๘ และการประชุมติดตามผลการแก้ไขปัญหาจังหวัดเชียงใหม่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ในวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๘

การประชุมตรวจสอบของคณะกรรมการฯ ทำให้มีการเจรจาแก้ไขปัญหาการใช้พื้นที่จากฝายน้ำล้น เมื่อวันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยมีการประชุมร่วมระหว่างหน่วยงานราชการและผู้แทนกลุ่มผู้ใช้น้ำ ทั้งผู้ประกอบการสวนส้ม และชาวนาเพื่อแก้ไขปัญหาการแบ่งปันน้ำที่สันฝายน้ำล้น โดยที่ประชุมได้เห็นชอบตามข้อเสนอของกลุ่มชาวนาในการจัดสรรปันน้ำซึ่งต่อมาจัดทำเป็นข้อตกลงจำนวน ๔ ข้อ

- ชาวสวนส้มใช้ต่อกักน้ำบริเวณสันฝาย ณ จุดเดียว
- แบ่งปันน้ำตามอัตราส่วน ชาวนา ๗ เมตร ชาวสวนส้ม ๑ เมตร (ฝายกว้าง ๙ เมตร แบ่งบริเวณหุบข้างและจุดกั้นแบ่งจำนวน ๑ เมตร)
- แบ่งน้ำกันตามวิธีดั้งเดิมของชาวนา
- แต่งตั้งคณะกรรมการร่วมกันเพื่อดูแลการใช้พื้นที่

คณะกรรมการฯ เห็นว่าการแบ่งสรรน้ำได้ยึดระบบวิธีแบ่งปันตามระบบเหมืองฝายดั้งเดิมที่เคยถือปฏิบัติกันมาแต่ดั้งเดิมของชาวนาและการแต่งตั้งคณะกรรมการร่วมกันขึ้นมาดูแลแล้ว จึงถือว่าไม่มีหลักเกณฑ์ที่เป็นธรรมขึ้น แต่หน่วยงานราชการต้องคอยดูแลให้มีการละเมิดต่อบันทึกข้อตกลงต่อไปด้วย

อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าการละเมิดสิทธิชุมชนในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรท้องถิ่น และแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน และให้จังหวัดเชียงใหม่ตรวจสอบ ลงโทษผู้ปลอมแปลงและแอบอ้างชื่อชาวบ้านในการก่อสร้าง รวมทั้งฟื้นฟูบริเวณที่ตัดถนนในเขตอุทยาน

๒) กรณีชุมชนกะเหรี่ยงจังหวัดสุพรรณบุรี ถูกยึดที่ดินทำกินเพื่อนำไปสร้างสถานีวิจัยพัฒนาพืชอาหารสัตว์ (คำร้องที่ ๔๒๓/๒๕๕๗ © รายงานผลการตรวจสอบที่ ๕๒/๒๕๕๙)



ผู้ร้อง เป็นชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงโปว์ อาศัยอยู่ในหมู่บ้านป่าผาก ต.วังยาว อ.ด่านช้าง จ.สุพรรณบุรี ซึ่งมีอายุชุมชนไม่น้อยกว่า ๒๕๐ ปี มีอาชีพปลูกข้าวไร่ไว้กินเองแบบไร้หมุนเวียน และได้อาศัยป่าที่อุดมสมบูรณ์ดำรงชีวิตเรื่อยมาโดยพึ่งพิงป่า ไม่ทำลายป่า เพราะทำในพื้นที่เล็กๆ หมุนเวียนให้ป่าฟื้นฟู จนในปี พ.ศ.๒๕๓๗ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมจังหวัดสุพรรณบุรีได้เข้าไปดำเนินโครงการปฏิรูปที่ดิน พร้อมทั้งแจกเอกสาร ส.ป.ก. ๔-๙๘ ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๓๘ กรมปศุสัตว์ขออนุญาตกรมป่าไม้ใช้พื้นที่บริเวณที่ราษฎรบ้านป่าผากทำกินเพื่อสร้างสถานีวิจัยพัฒนาอาหารสัตว์สุพรรณบุรี และไถพืชรื้อที่ราษฎรบ้านป่าผากปลูก โดยกรมปศุสัตว์ไม่ยอมจัดหาพื้นที่รองรับให้กับราษฎรบ้านป่าผาก

ราษฎรบ้านป่าผากได้เข้าทำกินในพื้นที่บริเวณที่เหลือจากสถานีวิจัยพัฒนาอาหารสัตว์สุพรรณบุรี ซึ่งเป็นบริเวณที่เคยทำกินแบบหมุนเวียนและเป็นไร่ชาวกเดิม

เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๑ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้ประกาศให้บริเวณพื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตอุทยานแห่งชาติพุเตย โดยกรมอุทยานแห่งชาติฯ ไม่ยอมกันพื้นที่ที่ราษฎรบ้านป่าผากทำกินเดิมออกจากเขตอุทยานแห่งชาติ ราษฎรบ้านป่าผากจำเป็นต้องเข้าไปทำกินในบริเวณห้วยน้ำพุและห้วยป่าผาก ซึ่งเคยเป็นไร่ชาวกพื้นที่ทำกินเดิมของราษฎร ต่อมาจังหวัดสุพรรณบุรีได้ดำเนินการขออนุญาตใช้พื้นที่ดังกล่าวจากกรมป่าไม้ เพื่อให้กรมชลประทานก่อสร้างโครงการชลประทานขนาดเล็ก โครงการอ่างเก็บน้ำองค์พระ ซึ่งจะทับพื้นที่ทำกินของ



ราษฎรบ้านป่าผาก บ้านป่าผากจึงรวมตัวกัน ร้องเรียนเพื่อขอกรมป่าไม้อนุญาตให้ราษฎรบ้าน ป่าผากใช้ที่ดินบริเวณเหนืออ่างเก็บน้ำองค์พระ เพื่อทำกินทดแทน แต่กรมป่าไม้ไม่อนุญาตโดย อ้างว่าที่ดิน ๑,๒๐๐ ไร่ ที่ราษฎรจะเข้าไปทำกิน นั้น เป็นแปลงปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ

ประชาชนบ้านป่าผาก จึงได้รับความ เดือดร้อนแสนสาหัสจากการถูกขับไล่ออกจาก ที่ดินทำกินเดิมของตนซ้ำซาก และถูกรัฐอ้างสิทธิ ครอบครองโดยไม่รับรู้สิทธิของชุมชนที่ครอบครอง และใช้ประโยชน์ในบริเวณดังกล่าวมาแต่ดั้งเดิม

คณะอนุกรรมการฯ ดำเนินการตรวจสอบ แล้วพบว่า ประชาชนบ้านป่าผากมีประวัติการตั้ง ถิ่นฐานในบริเวณดังกล่าวมาไม่น้อยกว่า ๒๕๐ ปี การประกาศเขตป่าสงวนในปี ๒๕๐๖ ประชาชน ไม่มีส่วนร่วม และไม่เคยรับรู้มาก่อน

อย่างไรก็ตาม สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อ เกษตรกรรม ได้ออกหนังสือรับรองการทำ

ประโยชน์ ส.ป.ก.๔-๙๘ ในปี ๒๕๓๖ ให้ประชาชน บางส่วน และบางส่วนอยู่ในขั้นตอนการสอบสวน สิทธิ แม้ว่าภายหลังยังไม่มีพระราชกฤษฎีกา กำหนดเขตปฏิรูปที่ดินในบริเวณดังกล่าว แต่ ส.ป.ก. ก็มีได้ยกเลิกเอกสาร ส.ป.ก. ๔-๙๘ ซึ่งเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า ประชาชนบ้านป่า ผากครอบครองทำกินมาก่อนการก่อสร้างสถานี อาหารสัตว์สุพรรณบุรี และการประกาศเขต อุทยานแห่งชาติพุเตย

ส่วนการจัดตั้งสถานีอาหารสัตว์สุพรรณบุรี มีหลักฐานชัดเจนว่าประชาชนบ้านป่าผากได้ คัดค้านการนำที่ดินไปก่อสร้าง หากกรมปศุสัตว์ ไม่จัดหาพื้นที่ทดแทน และการอนุญาตของกรม ป่าไม้ให้กับกรมปศุสัตว์ก็ไม่ใช่ไปตามระเบียบ ของกรมป่าไม้ที่ระบุว่า การอนุญาตให้หน่วย ราชการใช้ประโยชน์ต้องไม่มีปัญหาพิพาท กับราษฎรในพื้นที่

๓) กรณีสิทธิในที่ดิน และสิทธิทำกิน กรณีได้รับความเดือดร้อนจากการถูกอพยพจากการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี (คำร้องที่ ๕๒๗/๒๕๔๘ © รายงานผลการตรวจสอบที่ ๓๑๖/๒๕๕๐)



เขื่อนศรีนครินทร์สร้างเมื่อปี ๒๕๑๙ โดยชาวบ้านไม่ได้รับข้อมูล แต่รู้ว่าให้อพยพออกประมาณ ๑,๒๐๐ ครอบครัว โดยจะจัดสรรที่ทำกินให้รายละ ๑๘ ไร่ ที่อยู่อาศัย ๒ ไร่ ค่าเวนคืนไร่ละ ๗๐๐ บาท และค่าต้นมะพร้าวต้นละ ๕๐ บาท และจะออกไปสำคัญกรรมสิทธิ์ให้ โดยได้อพยพมาอยู่ในที่จัดให้ในปี ๒๕๒๑ แต่พบว่าสภาพพื้นที่ที่จัดสรรให้บางพื้นที่อยู่เขตป่าและเขตสงวนหวงห้ามของกองทัพที่ยังไม่ถอนสภาพ นอกจากนี้บางพื้นที่ไม่สามารถทำกินได้ เช่น ถูกจัดให้อยู่บนเขาที่สูง ทั้งที่ชาวบ้านอยู่ในที่ราบมาตลอด น้ำใช้ไม่เพียงพอ ชาวบ้านบางส่วนจึงย้ายมาทำกินอยู่ริมอ่างเก็บน้ำ หรืออยู่กับญาติพี่น้องในพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งหลายหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ อยู่มาก่อนการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ และเป็นหมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง ต่อมาเมื่อมีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ในปี พ.ศ.๒๕๒๕ กลุ่มพื้นที่อำเภอศรีสวัสดิ์ จึงได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากไม่มีการกันเขต

อุทยานฯ กับที่ทำกินชาวบ้าน ทำให้เกิดความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และเจ้าหน้าที่อุทยานฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เจ้าหน้าที่ไม่ยอมรับวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงในการทำไร่หมุนเวียน การจับกุมโดยหน่วยบินสำรวจเริ่มเข้มงวดตั้งแต่ปี ๒๕๒๘ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อปี ๒๕๔๒ มีชาวผู้มียุทธิพลปลูกบ้านพัก ๓ หลังในเขตอุทยานแห่งชาติ และสื่อมวลชนติดตามข่าวนี้อย่างต่อเนื่อง เจ้าหน้าที่ได้เข้มงวดการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าและหาของป่ามาก ทำให้ได้รับความเดือดร้อนยิ่งขึ้น และถูกจับกุม

หัวหน้าอุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ชี้แจงว่า

อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ประกาศเมื่อปี ๒๕๒๔ มีพื้นที่ประกาศทับซ้อนพื้นที่อพยพเมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๗ ประมาณครึ่งหนึ่ง และจากการสำรวจมีชาวบ้าน ๕,๐๐๐ กว่าคนในกลางอุทยานแห่งชาติฯ คือฝั่งตรงข้ามอำเภอ

ศรีสวัสดิ์ ตำบลแม่กระบุงทั้งตำบล เป็นพื้นที่ที่มีชุมชนอยู่เดิมตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๔๑ ซึ่งมีการตกลงชัดเจน มีการทำรังวัดในพื้นที่หลายส่วน แต่ยังมีปัญหาในบางพื้นที่ที่รังวัดไม่ได้เช่น เขตอำเภอศรีสวัสดิ์ ชาวบ้านไม่ยอมรับแนวเขต มีราษฎรส่วนหนึ่งฟ้องกรมฯ ไม่ยอมให้รังวัด แนวเขตจึงไม่ชัดเจนจนถึงปัจจุบัน การจัดการของอุทยานฯ จึงใช้นโยบายค่อยเป็นค่อยไป ไม่ได้ใช้มาตรการตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด แต่จะดูตามความจำเป็น แต่ขอยืนยันไม่ให้บุกรุกเปิดพื้นที่ใหม่

คำชี้แจงของจังหวัดกาญจนบุรี

เขื่อนศรีนครินทร์ เริ่มดำเนินการก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๖ ก่อสร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ เปิดดำเนินการเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๒๔

ในการก่อสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ มีการอพยพราษฎรอำเภอศรีสวัสดิ์ ๕ ตำบล ๑๙ หมู่บ้าน จำนวน ๑,๒๐๐ ครอบครัว ราษฎรที่ได้รับจัดสรรที่ดิน รวมทั้งสิ้น ๑,๓๕๙ ราย ราษฎรที่ได้รับเงินทดแทน รวมทั้งสิ้น ๑,๕๙๘ ราย

๑๒ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๑๗ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทยและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ร่วมกันกำหนดตำบลที่เกี่ยวข้อง ประชุมมีมติในเรื่องที่ดินอพยพ รวมเนื้อที่ที่จัดให้ราษฎรและส่วนราชการ ทั้งตอนบนและตอนล่าง ประมาณ ๒๒,๐๐๐ ไร่ แบ่งที่ดินให้ครอบครัวละ ๒๐-๒๕ ไร่ ทั้งนี้ครอบครัวที่จะได้รับที่ดิน ต้องเป็นผู้ที่ กฟผ. ทำการสำรวจไว้ตั้งแต่ต้นปี ๒๕๑๗ จำนวนประมาณ ๑,๒๐๐ ครอบครัว กับให้จัดทำใบสำคัญกรรมสิทธิ์ให้กับราษฎรที่เข้าไปอยู่ทำประโยชน์จริงภายในเวลาอันสมควร คณะรัฐมนตรีมีมติ

เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๑๗ เห็นชอบให้ดำเนินการตามข้อเสนอของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยให้อพยพให้เสร็จภายในปี ๒๕๑๗

ต่อมา ๒ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๑๘ คณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ทักท้วงว่ามติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๑๗ มีปัญหาข้อกฎหมายที่ต้องพิจารณาคือโครงการจัดที่ดินอพยพตามมติคณะรัฐมนตรี อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตสงวนหวงห้ามของกระทรวงกลาโหม กฎหมายต่างๆ ดังกล่าวยังไม่ถูกยกเลิก ในที่สุดคณะกรรมการจัดที่ดินมีมติอนุมัติให้ดำเนินการจัดที่ดินตามโครงการดังกล่าว โดยมีเงื่อนไขจะออกใบจอง (น.ส.๒) ต่อเมื่อมีกฎหมายถอนสภาพที่ดินสงวนหวงห้ามต่างๆ เสียก่อน

พ.ศ.๒๕๒๐ มีประกาศยกเลิกเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าบางส่วน แต่ปี พ.ศ.๒๕๒๔ มีประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดที่ดินบริเวณป่าเขาพระฤๅษีและป่าเขาบ่อแร่ ให้เป็นอุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ พ.ศ.๒๕๒๔ กลุ่มพื้นที่ตามแนวเขตแผนที่ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๑๗ ด้วยทั้งหมด

พ.ศ.๒๕๒๗ กฟผ. มีหนังสือถึงกระทรวงมหาดไทย ส่งมอบงานอพยพราษฎรอำเภอศรีสวัสดิ์ และทรัพย์สินในโครงการก่อสร้างหมู่บ้านอพยพเขื่อนศรีนครินทร์ ตลอดจนสิ่งก่อสร้างสาธารณูปโภค เป็นการปิดโครงการโดยราษฎรที่ถูกนำท่วมเข้าโครงการ จำนวน ๘๑๗ ครอบครัว มีผู้อพยพเข้าหมู่บ้านจัดสรรและรับมอบที่ดินทำกินแล้วจำนวน ๗๔๕ ครอบครัว มีราษฎรที่ยังไม่อพยพเข้าที่จัดสรรอีก ๗๒ ครอบครัว เป็นราษฎรตำบลนาสวนหมู่ ๑ หมู่ที่ ๒ และหมู่ที่ ๓ ได้จับฉลากแปลงที่จัดสรรแล้ว แต่ยังไม่อพยพเข้า รวม ๓๑ ครอบครัว

พ.ศ.๒๕๒๙ มีพระราชกฤษฎีกาเพิกถอนการหวงห้ามที่ราชพัสดุที่ได้หวงห้ามไว้เพื่อประโยชน์ในราชการในท้องที่ตำบลนาสวน และตำบลด่านแม่แฉลบ อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี พ.ศ.๒๕๒๙ เนื้อที่ประมาณ ๘๑,๐๖๒ ไร่ เป็นแปลงเดียวกันกับพื้นที่ตามแนวเขตแผนที่ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๑๗

นายวสันต์ โกมลวิทย์ นายอำเภอศรีสวัสดิ์

พระราชกฤษฎีกาฯ ปี ๒๕๔๑ กำหนดพื้นที่หวงห้ามในราชการทหาร ต่อมา มีประกาศยกเลิกพื้นที่หวงห้ามให้ในราชการทหารให้กันพื้นที่รองรับการอพยพ ขณะนั้นยังไม่ประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ มีการกันพื้นที่สำหรับการอพยพขึ้นมามอบให้ กฟผ. และต่อมาจังหวัดจัดที่ให้ทำกิน ในกรณีนี้จึงมีผู้เกี่ยวข้องเป็น ๓ กลุ่ม คือ *กลุ่มที่ ๑* กลุ่มที่ต้องอพยพจากการสร้างเขื่อนที่เคยทำกินมาก่อน *กลุ่มที่ ๒* เป็นชุมชนเก่าแก่ที่ทำกินมาแต่เดิม ก่อนประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ และ*กลุ่มที่ ๓* เป็นกลุ่มผู้เข้ามาอยู่ใหม่หลังปี พ.ศ.๒๕๑๗ ต่อมาปี พ.ศ.๒๕๒๔ มีพระราชกฤษฎีกาประกาศเขตอุทยานแห่งชาติเอราวัณ จึงต้องยอมรับว่ามีราษฎรมาก่อนอุทยานฯ ไม่ใช่ให้เพียงราษฎรยอมรับว่าเป็นอุทยานเท่านั้น การแก้ไขปัญหาที่ทำกินในพื้นที่อำเภอศรีสวัสดิ์ ต้องมีหลักคิดที่ว่า เดิมไม่มีเขื่อนและชาวอำเภอศรีสวัสดิ์ต้องเสียสละให้ทำอ่างเก็บน้ำสำหรับทุกคน จึงต้องมีกระบวนการพิสูจน์สิทธิ และกันแนวเขตให้ชัดเจน โดยรับรองกันอย่างจริงจัง มีผลทางกฎหมาย และเป็นที่ยอมรับซึ่งกันและกัน

การดำเนินการของคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

คณะกรรมการฯ ลงพื้นที่ตรวจสอบข้อเท็จจริง และพบผู้ร้องเรียนที่บ้านนาสวน วันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๔๙

คณะกรรมการฯ ร่วมกับจังหวัดกาญจนบุรีจัดการประชุมที่ศาลากลางจังหวัดกาญจนบุรี วันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๔๙ มีมติให้จังหวัดกาญจนบุรีมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินสำรวจแนวเขตโดยให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเป็นฝ่ายเลขานุการ และระหว่างการสำรวจแนวเขตให้ยุติการจับกุมและดำเนินคดีไว้ก่อน

ต่อมาคณะกรรมการฯ มีหนังสือถึงอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช วันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๐ ขอให้ส่งเอกสารชี้แจงเพิ่มเติมเรื่องการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติการดำเนินการพิสูจน์การครอบครองที่ดิน ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ และนโยบายการแก้ไขปัญหาการประกาศเขตอุทยานฯ ทับซ้อนที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของประชาชน

มติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

เห็นชอบกับมติคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ว่าการเตรียมพื้นที่รองรับการอพยพตามมติคณะรัฐมนตรีที่ไม่สอดคล้องกับการจัดสรรที่ดินการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ พ.ศ.๒๕๒๔ ทับซ้อนที่ดินจัดสรรให้แก่ผู้ถูกอพยพจากการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ และการดำเนินการแก้ไขปัญหาความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินของผู้ถูกอพยพจากการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ที่ล่าช้า เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน และเป็นการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ร้องและผู้เดือดร้อนจากการถูกอพยพ

๕.๓.๔ ผลกระทบจากนโยบายความมั่นคง

ตารางที่ ๕.๓.๔ ผลกระทบจากนโยบายความมั่นคง

คำร้องที่	เรื่องร้องเรียน	ความเห็นของ กสม.	
๓๑๖/๒๕๔๘ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๑๗/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๑๔ มิ.ย.๔๙	การละเมิดสิทธิในที่ดินและ ทรัพย์สินกลุ่มชาวบ้าน ห้วยน้ำลีซอ ต.ท่าตอน อ.แม่ฮ้อย จ.เชียงใหม่	การอพยพราษฎรบ้านห้วยน้ำลีซออำเภอแม่ฮ้อย โดยไม่มีการจัดหาที่อยู่อาศัยและที่ทำกินรอรองรับอย่าง จริงจัง และไม่รับผิดชอบในปัญหาที่ตามมาในภายหลัง จึง เป็นการกระทำที่ขัดต่อบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราช อาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐ มาตรา ๓๖ วรรคหนึ่ง และ มาตรา ๔๖ การเข้าครอบครองพื้นที่และการตัดฟันต้นลิ้นจี่ เป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิในที่ดินและทรัพย์สินของ ราษฎรบ้านห้วยน้ำลีซอ เป็นการขัดต่อบทบัญญัติตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐ มาตรา ๔๘	



มาตรการแก้ไข / ข้อเสนอแนะนโยบาย โดย กสม.

มาตรการแก้ไข

๑. โครงการฯ ต้องจัดสรรพื้นที่ให้ชาวบ้านบ้านห้วยน้ำสีขอได้ปลูกข้าวเพื่อการบริโภคในครอบครัวอย่างเพียงพอในฤดูกาลผลิตต่อไป (ปี ๒๕๕๙) ภายใน ๓๐ วัน อันเป็นการแก้ไขปัญหาคาดแคลนอาหารในเบื้องต้น และดำเนินการแก้ไขปัญหาสิทธิในที่ดินทำกินให้ยั่งยืนต่อไป

๒. จังหวัดเชียงใหม่ต้องดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและตัวแทนชาวบ้าน เพื่อตรวจสอบค่าเสียหายเรื่องการตัดต้นลิ้นจี่ให้เสร็จสิ้นภายใน ๓๐ วัน และกรมอุทยานแห่งชาติฯ ต้องดำเนินการชดเชยค่าเสียหาย ในการตัดต้นลิ้นจี่ตามผลตรวจสอบ ภายใน ๙๐ วัน นับแต่มีผลสรุปของการตรวจสอบค่าเสียหาย

๓. โครงการฯ และอำเภอแม่ฮาดต้องให้ความช่วยเหลือในเรื่องจำเป็นเร่งด่วน เช่น อาหารและยาเวชภัณฑ์ต่างๆ และต้องดำเนินการให้ความช่วยเหลือเรื่องการขยายพื้นที่อยู่อาศัยให้กว้างมากขึ้น พร้อมกับการบริการสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้าและประปา

ข้อเสนอแนะ

๑. การจัดทำโครงการพัฒนาของรัฐที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องชี้แจงข้อมูลข่าวสารอย่างครบถ้วน มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจ

๒. ต้องดำเนินการวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่สูงในลักษณะเชิงบูรณาการ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน เคารพวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์

๓. ต้องดำเนินการสำรวจและแก้ไขปัญหาการถือสัญชาติไทยของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เพื่อให้พวกเขาได้รับการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานและส่งเสริมให้พวกเขามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และท้องถิ่น



กรณีศึกษาจากรายงานผลการตรวจสอบโดย กลสม.

กรณีการละเมิดสิทธิในที่ดินและทรัพย์สินกลุ่มชาวบ้านห้วยน้ำลีซอ ตำบลท่าตอน อำเภอแม่ฮาด จ.เชียงใหม่ (คำร้องที่ ๓๖๖/๒๕๕๔ © รายงานผลการตรวจสอบที่ ๑๗/๒๕๕๔)

บ้านห้วยน้ำลีซอเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าลีซอ ตั้งอยู่ประมาณ ๒๕ ปีก่อน ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่มีสัญชาติไทย ดำรงชีพด้วยการใช้ที่ดินแบบไร่หมุนเวียน ปลูกข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง และต่อมามีการทำสวนลิ้นจี่ แต่ไม่มีเอกสารสิทธิใดๆ ตั้งอยู่ห่างจากเขตชายแดนไทย-พม่า เพียง ๑.๕ กิโลเมตร

ปี ๒๕๔๔ สำนักงานอำเภอแม่ฮาดและผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๑ ได้เข้ามาจัดประชุม แจ้งให้ผู้ร้องย้ายชุมชนลงมายู่กับหมู่บ้านอาข่า ใกล้ถนนทางหลวง (ฝาง-แม่จัน) โดยอ้างว่าเพื่อป้องกันเหตุการณ์ความไม่ปลอดภัยเนื่องจากการต่อสู้เรื่องยาเสพติดและแก้ไขปัญหาคมนาคมไม่สะดวก ชาวบ้านก็ยินยอมโดยได้มี

ข้อตกลงว่าจะให้ที่ปลูกบ้าน และผู้ร้องยังสามารถกลับไปใช้ประโยชน์ที่ดินเดิมได้ ทั้งการไถ่ข้าวและทำสวนลิ้นจี่ที่ได้ทำการเพาะปลูกมากว่า ๒๐ ปี ผู้ร้องยังได้กลับไปใช้ประโยชน์ในที่ดินเดิมต่ออีก ๒ ปี คือ พ.ศ.๒๕๔๕-๒๕๔๖

แต่ในเดือนมกราคม ๒๕๔๗ สำนักงานบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๖ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ดำเนินการจัดตั้งโครงการสถานีวิจัยการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ ห้วยเมืองงาม ในพื้นที่ตั้งบ้านและที่ดินทำกินเดิมของชาวบ้านห้วยน้ำลีซอ และห้ามไม่ให้ชาวบ้านเข้าไปใช้พื้นที่เพาะปลูกเดิม

เดือนกุมภาพันธ์ เจ้าหน้าที่โครงการฯ ได้เข้ามาทำสัญญาขอให้ชาวบ้านยกพื้นที่สวนลิ้นจี่



ให้กับโครงการฯ ผู้ร้องได้ให้ความร่วมมือลงลายมือชื่อด้วยการพิมพ์ลายนิ้วมือ ๑๖ ราย และเขียนชื่ออีก ๑ ราย เพราะผู้ร้องส่วนใหญ่ไม่สามารถใช้ภาษาไทยได้ ด้วยความเข้าใจว่าเป็นการร่วมมือกับโครงการพระราชดำริ และยังสามารถเข้าไปใช้ที่ดินทำกินได้เช่นเดิม ต่อมาเจ้าหน้าที่ของโครงการฯ ได้ตัดต้นลิ้นจี่ของผู้ร้องประมาณ ๒,๕๐๐ ต้น ซึ่งเป็นของชาวบ้าน ๑๗ ราย รวมพื้นที่ ๗๐๐ ไร่ โดยไม่แจ้งชาวบ้านก่อน

เดือนกรกฎาคม ปีเดียวกัน ผู้ร้องได้ร้องเรียนกับโครงการฯ ว่า การห้ามใช้ที่ดินและการตัดต้นลิ้นจี่ทำให้ผู้ร้องไม่มีที่ดินทำกิน ขาดแคลนข้าวเพื่อการบริโภค และขาดรายได้จากสวนลิ้นจี่โครงการฯ จึงได้จ้างผู้ร้องและครอบครัว ๑-๒ คน ไปทำงานในโครงการโดยให้ค่าจ้างรายวันเป็นเงิน ๑๐๐ บาทต่อคน ผู้ร้องเห็นว่าเป็นรายได้ที่ไม่เพียงพอสำหรับการใช้จ่ายในครัวเรือน และทุกวันชาวบ้านต้องเดินเข้าไปทำงานจากบ้านพักถึงที่ตั้งโครงการฯ ระยะทาง ๖ กิโลเมตรรวมไปกลับ ๑๒ กิโลเมตร

คำชี้แจงของผู้ถูกร้องและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

อำเภอแม่เมาะ ชี้แจงว่าการอพยพชาวบ้านห้วยน้ำลีซอ เกี่ยวเนื่องกับโครงการของกรมการปกครองในปี ๒๕๔๔ เรื่อง การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ เพื่อให้เด็กในหมู่บ้านอยู่ใกล้สถานศึกษา และเพื่อป้องกันและปราบปรามยาเสพติด อำเภอแม่เมาะได้ประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้นคือ นายเล่าเต่า แสนลี จัดสรรที่อยู่อาศัยให้ครอบครัวละ ๑ งาน โดยอพยพมาอยู่หมู่บ้านอาขาริมทางหลวงรวมทั้งสิ้น ๒๕ ครอบครัว ในประเด็นการเข้ามาใช้พื้นที่ตั้งโครงการฯ นั้น อำเภอได้รับคำชี้แจงจากเจ้าหน้าที่โครงการฯ ว่า

กลุ่มผู้ร้องได้ทำสัญญายินยอมยกพื้นที่สวนลิ้นจี่ให้กับโครงการฯ แล้ว เพื่อใช้ดำเนินงานตามแผนงานด้วยความสมัครใจ ปราศจากการข่มขู่บังคับ และจะไม่เรียกร้องใดๆ ต่อไปในอนาคต โดยได้อ้างถึงปัจจุบันที่มีการพิมพ์ลายนิ้วมือไว้เป็นหลักฐาน

ผู้ประสานงานโครงการสถานีพัฒนาเกษตรที่สูงตามพระราชดำริห้วยเมืองงาม ชี้แจงว่า โครงการฯ ได้ริเริ่มไว้ก่อนอำเภอยพยพชาวบ้านห้วยน้ำลีซอ และต่อมาเมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๔๗ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จ ทอดพระเนตรพื้นที่บริเวณต้นน้ำบริเวณที่มีการแผ้วถางเพื่อทำไร่เลื่อนลอย และปลูกไม้ผลบนพื้นที่สูง ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาหน้าดินพังทลาย มีตะกอนไหลลงพื้นที่ปลายน้ำ พระองค์จึงทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งสถานีพัฒนาเกษตรที่สูงเพื่อฟื้นฟูสภาพป่า โดยราษฎรที่เคยทำกินอยู่เดิมบางส่วนยินยอมยกพื้นที่ให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนด้วยความเต็มใจ

โครงการฯ มีพื้นที่ตั้งสถานีฯ ๔๖๐ ไร่ บริเวณที่ตั้งบ้านห้วยน้ำลีซอเดิม และมีพื้นที่เป้าหมายในการทำงาน ๗,๐๐๐ ไร่ ครอบคลุมพื้นที่การปกครอง ๒ หมู่บ้าน เพื่อให้ความรู้การทำเกษตรอย่างถูกหลักวิชาการ ใช้พื้นที่จำกัดได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นพอเลี้ยงตนเองได้ การยับยั้งการบุกรุกทำลายป่า อนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าสงวน การสร้างงานให้ราษฎร และการสร้างชุมชน ๖ หมู่บ้านให้มีความเข้มแข็ง

ประเด็นการตัดฟันต้นลิ้นจี่ โครงการฯ ได้จัดประชุมร่วมกับชาวบ้านเพื่อทำสัญญายกพื้นที่สวนลิ้นจี่ให้กับโครงการฯ แล้ว เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗ โดยเจ้าของสวนลิ้นจี่ทั้ง ๑๗ ราย ยินยอมยกพื้นที่ให้ด้วยความสมัครใจ ปราศจากการข่มขู่ พร้อมลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน และจะไม่เรียกร้องอะไรต่อไปภายหลัง

พร้อมมีพยานคือผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ และต่อมายังมีการทำหนังสือสัญญา ยกพื้นที่สวนลื่นจีให้กับโครงการฯ ฉบับที่ ๒ ลงวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๔๗ ซึ่งมีรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจ้างงานราษฎรผู้เดือดร้อน ๑๗ ราย โครงการฯ จึงจัดให้มีสมาชิกในครอบครัวเข้าไปทำงานกับโครงการ ครอบครัวละ ๑-๒ คน พร้อมจ่ายค่าอาหารวันละ ๑๐๐ บาทต่อคน

คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.)

วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ แนวทางการปฏิบัติการดำเนินงานในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยทั่วไปเป็นการดำเนินงานร่วมกันระหว่างกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ควรเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาต่อไป ซึ่ง กปร. รับเป็นแกนกลางในการประสานงานกับกรมอุทยานฯ และ กปร. ได้ดำเนินการประสานงาน รวมทั้งแจ้งความคืบหน้าต่อคณะอนุกรรมการฯ เมื่อวันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๔๙

การดำเนินการของคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

การตรวจสอบจากผู้ร้องในพื้นที่ทั้งที่อยู่อาศัย และที่โครงการ เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๔๘

การประชุมรับฟังข้อเท็จจริงจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับผู้ร้องและทุกฝ่ายที่อำเภอแม่เมาะ เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๔๘ มีข้อสรุปร่วมกัน ๓ ประการคือ (๑) ให้โครงการพิจารณาจัดที่ดินบริเวณพื้นที่ทำกินเดิมในโครงการให้ทุกครอบครัวได้ใช้ปลูกข้าว (๒) ให้มีการสำรวจดินลื่นจีที่เสียหายร่วมกัน เพื่อประเมินความเสียหาย

(๓) พิจารณาจัดหาพื้นที่อยู่อาศัยเพิ่มเติมเนื่องจากแออัดโดยอำเภอแม่เมาะ รับผิดชอบ

คณะอนุกรรมการฯ ร่วมประชุมหารือกับผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ ที่ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ มีมติร่วมกันให้โครงการฯ ดำเนินการจัดสรรพื้นที่ให้ชาวบ้านได้เพาะปลูกข้าวทุกครอบครัวให้พอเพียง

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๔๘ โครงการฯ เสนอว่าจะจัดสรรพื้นที่เพาะปลูกให้คนละ ๑ ไร่ครึ่ง และพื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมด ๒๐๐ ไร่สำหรับ ๒๕ ครอบครัวใช้ร่วมกัน แล้วหักออกมาครอบครัวละ ๕ ปี๊บเก็บไว้กองกลาง

เมื่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีรายงานตรวจสอบการละเมิดสิทธิและให้มีการมาตรการแก้ไขปัญหา ในที่สุดมีการประชุมร่วมกันอีกหลายครั้ง จนในที่สุดมีการประชุมคณะอนุกรรมการฯ ผู้ร้อง โครงการฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๕๐ และจัดทำบันทึกข้อตกลงเพิ่มเติมร่วมกันดังนี้

๑. โครงการฯ จะจัดสรรที่ดินให้กับผู้ร้องครอบครัวละ ๕ ไร่
๒. โครงการฯ จะรับคนในครอบครัวผู้ร้องเข้ามาทำงานในโครงการเพิ่มเป็นครอบครัวละ ๒ คน และจะจัดรถรับส่งให้
๓. โครงการฯ จะสนับสนุนด้านความรู้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

โดยชาวบ้านขอบันทึกข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษร ต่อมาคณะอนุกรรมการฯ ได้รับแจ้งว่าโครงการฯ ได้จัดสรรที่ดินให้ชาวบ้านแล้ว และกำลังดำเนินการตามข้อตกลงอื่น



ตารางที่ ๕.๓.๕ กรณีชุมชนไม่สามารถโค่นไม้ยางได้ และไม่สามารถกู้เงินจากกองทุน
สงเคราะห์สวนยาง ในการปลูกต้นยางใหม่

คำร้องที่	เรื่องร้องเรียน	ความเห็นของ กสม.	
๖๑๖/๒๕๔๗, ๗/๒๕๔๘, ๑๐๗/๒๕๔๘, ๕๙๑/๒๕๔๘, ๒๖/๒๕๔๙, รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๔๔๕/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๒๑ ก.ย. ๒๕๕๐	กรณีนโยบายห้ามตัด โค่นยางพาราหมดอายุ ในเขตป่า • ต.ตำตัว อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา • ต.เพทลา อ.คลองท่อม จ.กระบี่ • ศูนย์ประสานงานเครือข่ายองค์กรชุมชนรักเทือกเขาบรรทัด จ.ตรัง ต.ละมอ อ.นาโยง จ.ตรัง • ต.ลำสินธุ์ กิ่ง อ. ศรีนครินทร์ จ.พัทลุง	๑) การห้ามและจับกุมชาวสวนยางพาราที่ตัดโค่นต้นยางแก่ซึ่งไม่สามารถให้น้ำยางพาราได้แล้ว ทั้งในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และป่าอนุรักษ์ เป็นการละเมิดสิทธิ ทำให้สูญเสียทรัพย์สินในการขายไม้ยาง และสูญเสียโอกาสในที่ดินทำกินของตน จึงเป็นการละเมิดสิทธิในทรัพย์สิน มาตรา ๔๘ และมาตรา ๘๔ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐ ๒) มติคณะรัฐมนตรีเรื่องโครงการแปลงสวนยางเป็นทุน ใช้ข้ออ้างว่าจะแก้ไขปัญหาให้ชาวสวนยางในภาวะที่นโยบายป่าไม้ห้ามตัดโค่นต้นยาง และให้ กสย.ชะลอการให้ทุนสงเคราะห์ เป็นการบีบคั้นกดดันให้ชาวสวนยางจำนวนหนึ่งจำยอมเข้าโครงการแทนที่จะมีแนวทางแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้องและเป็นธรรม เพื่อให้เกษตรกรมีความมั่นคงในที่ดินทำกินและทรัพย์สินของครอบครัว จึงเป็นการละเมิดสิทธิในที่ดินและทรัพย์สินต่อผู้ร้อง และละเมิดสิทธิการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาและตัดสินใจโครงการ ตามมาตรา ๖๐ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐	



	มาตรการแก้ไข / ข้อเสนอแนะนโยบาย โดย กสม.
	มาตรการการแก้ไข ๑. ให้รัฐบาลยกเลิกโครงการแปลงสวนยางเป็นทุน และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้ ๒. ให้รัฐบาลสั่งการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กำหนดแนวทางให้เกษตรกรตัดโค่นสวนยางพาราหมดอายุได้ โดยเกษตรกรร่วมตรวจสอบพื้นที่และกำหนดแผนงานรูปธรรม ร่วมกับหน่วยงานรัฐ เช่น กรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง และจังหวัด ทั้งนี้ ภายใน ๖๐ วันนับแต่ได้รับรายงานฉบับนี้ ๓. ระหว่างการตรวจสอบและการหาทางออกในเชิงนโยบาย ขอให้รัฐยุติการจับกุมประชาชนที่ทำประโยชน์สวนยาง ทั้งในป่าสงวนแห่งชาติและป่าอนุรักษ์ ข้อเสนอแนะ ๑. หากรัฐไม่สามารถกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาให้ชาวสวนยางพารา ในการโค่นและปลูกใหม่ทดแทนได้ รัฐต้องดำเนินการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อเกษตรกรสวนยางซึ่งขาดรายได้จากการที่ตัดโค่นยางไม่ได้ และไม่สามารถปลูกใหม่ได้ รวมทั้งขาดโอกาสในการทำกินในที่ดินที่เคยใช้ประโยชน์ ๒. เร่งรัดดำเนินการรังวัดแนวเขตที่ทำกินของประชาชน ที่ถูกป่าสงวนแห่งชาติ-ป่าอนุรักษ์ทับซ้อนให้แล้วเสร็จ และมีกระบวนการพิสูจน์สิทธิที่ชอบธรรมจากพยานหลักฐานของชุมชน โดยตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างภาครัฐกับประชาชนขึ้นมาร่วมในการดำเนินการทุกพื้นที่ เพื่อกันที่ดินของประชาชนออกจากเขตป่าและมีความมั่นคงในการใช้ประโยชน์ที่ดิน



กรณีศึกษาจากรายงานผลการตรวจสอบโดย กสม.

๑) สิทธิในทรัพย์สิน กรณีชุมชนไม่สามารถโค่นไม้ยางได้ และไม่สามารถกู้เงินจากกองทุนสงเคราะห์สวนยางในการปลูกยางใหม่

คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า (ชุดที่ ๒) แยกประเด็นร้องเรียนเฉพาะกรณีนโยบายของรัฐบาลต่อการจัดการสวนยางพาราหมดอายุในเขตป่า จากคำร้องเรียน ๕ กรณี เกี่ยวกับพื้นที่ป่าทับที่ดินทำกินในพื้นที่จังหวัดพังงา กระบี่ ตรัง พัทลุง และชาวสวนอ.แก่งหางแมว จ.จันทบุรี โดยสาระสำคัญของเรื่องร้องเรียนคือ ชาวสวนยางพาราที่มีข้อพิพาทเรื่องที่ดินในเขตป่า ได้ครอบครองทำประโยชน์และปลูกยางพาราต่อเนื่องกันนานกว่า ๑๐ ปีขึ้นไป แต่เดิมสามารถตัดโค่นยางแก่ และขอลูกทดแทนจากกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง

(สกย.) ได้ โดยยื่นใบเสียภาษีบำรุงท้องที่ และเอกสารรับรองจากกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน ว่าไม่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ หรือเป็นที่ดินหวงห้ามของทางราชการ ต่อมามีปัญหาเจ้าของสวนยางที่ได้รับการสงเคราะห์ถูกป่าไม้จับกุมฐานบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ ทำให้ สกย. ยกเลิกการให้ทุนสงเคราะห์กับสวนยางที่ไม่มีเอกสารสิทธิ

การสำรวจข้อมูลปี ๒๕๔๕ โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สรุปว่าพื้นที่สวนยางทั้งประเทศ ๑๓.๕ ล้านไร่ แยกเป็นสวนยางที่มีเอกสารสิทธิที่ดิน ๑๐.๗ ล้านไร่ และสวนยางในเขตป่าสงวนแห่งชาติและป่าอนุรักษ์ ๒.๘ ล้านไร่



ปี ๒๕๔๖ กระทรวงเกษตรฯ เสนอคณะรัฐมนตรีให้องค์การสวนยาง (อสย.) เป็นผู้เข้าทำประโยชน์สวนยางในป่าต่อกรมป่าไม้ และปี ๒๕๔๗ คณะรัฐมนตรีอนุมัติโครงการแปลงสวนยางเป็นทุน

นายเพิก เลิศวังพง ประธานชุมนุมสหกรณ์ ชาวสวนยางแห่งประเทศไทย ให้ข้อมูลความเดือดร้อนของชาวสวนยางอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี จากมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๔๖ ที่อนุมัติให้องค์การสวนยางได้รับอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่สวนยางของเกษตรกรในเขตป่าสงวนแห่งชาติ หรือป่าที่มีมติคณะรัฐมนตรีให้รักษาไว้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ และนำมาจัดสรรให้เกษตรกรตามกฎเกณฑ์เงื่อนไข โดยทางราชการเปิดรับลงทะเบียน เกษตรกรที่สนใจร่วมโครงการแปลงสวนยางเป็นทุน กำหนดจัดสรรพื้นที่ให้รายละเอียดไม่เกิน ๓๐ ไร่ ในระยะเวลา ๒๕ ปี ทำให้ประชาชนไม่มีความมั่นคงในอาชีพ เพราะโดยแท้จริงประชาชนส่วนใหญ่มีพื้นที่ปลูกยางพารามากกว่า ๓๐ ไร่

ต่อมามีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๔๗ กำหนดว่าต้นยางในป่าสงวนแห่งชาติ และป่าอนุรักษ์ถือเป็นสมบัติของชาติ ต้องมีหลักฐานการถือครองที่ดินจึงโค่นได้ ทำให้บางรายที่มีสวนยางขนาดใหญ่โค่นได้ แต่รายย่อยทำไม่ได้ถูกจับหมด นอกจากนี้ประชาชนขอให้ตรวจสอบเรื่องการประมูลตัดไม้ยางในโครงการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน เนื่องจากองค์การกองทุนสวนยางได้ประมูลการจ้างตัดไม้ยางในสวนเก่า ๑ ล้านไร่แทนเกษตรกร โดยมีองค์การสวนยางเป็นตัวกลางในการไปเช่าพื้นที่กับกรมป่าไม้เมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๔๗ ทั้งที่ยังไม่มีคณะกรรมการ

บริหารองค์การสวนยาง

ชาวสวนยางจำนวนหนึ่งจำยอมต้องสมัครเข้าโครงการแปลงสวนยางเป็นทุนเพื่อจะได้ทำประโยชน์ต่อไปภายใต้เงื่อนไขขององค์การสวนยาง ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการขอเช่าป่าจากกรมป่าไม้ แม้จะลดทอนสิทธิในทรัพย์สินของชาวสวนยางทั้งในเรื่องพื้นที่ทำกิน ระยะเวลา และการนำไม้ยางออกขาย แต่อย่างไรก็ตาม ชาวสวนยางจำนวนมากยังยืนยันให้รัฐบาลเร่งดำเนินการพิสูจน์สิทธิการทำกินก่อนประกาศเขตป่าอย่างโปร่งใส ให้มีการปรับแนวเขตแผนที่ (reshape) ให้รวดเร็ว รวมทั้งการเดินรังวัดแนวเขตป่าในพื้นที่โดยประชาชนมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิทำกินในที่ดินโดยชอบ

ชาวสวนยางพาราร้องเรียนว่า นโยบาย ๒ เรื่องของรัฐทั้งประกาศเขตป่า และโครงการแปลงสวนยางเป็นทุน มีข้อเสนอดังนี้

- ๑) ให้ชาวสวนยางสามารถตัดโค่นต้นยางแก่ที่หมดอายุ โดยไม่ถูกจับกุม และปลูกใหม่ได้
- ๒) หยุดจับกุมประชาชน และหยุดทำลายต้นยางที่ปลูกใหม่ในที่ดินเดิม
- ๓) ให้กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางดำเนินการให้ทุนสงเคราะห์กับสวนยางที่เคยได้รับแล้วต่อไป รวมทั้งสวนยางที่ได้รับการสำรวจจากโครงการแปลงสวนยางเป็นทุนไปแล้ว
- ๔) ให้ยกเลิกโครงการแปลงสวนยางเป็นทุน
- ๕) ให้รับรองการทำงานของกลุ่มประชาชนชุมชนต่างๆ ในการจัดการป่า และสวนยางที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ
- ๖) ขอความยุติธรรมในการดำเนินคดีต่อประชาชนที่ถูกจับกุมไปแล้ว

การดำเนินการของคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

๑. ตรวจสอบข้อเท็จจริงในพื้นที่ ต.ละมอ อ.นาโยง จ.ตรัง กรณีที่ประชาชน ต.ละมอ ถูกคุกคาม ข่มขู่ ไม่สามารถตัดโค่นต้นยางได้ และบางรายถูกจับกุมข้อหาบุกรุกอุทยานเขาปู่-เขาย่า

๒. จัดการประชุมชี้แจงข้อเท็จจริง และหารือร่วมกับจังหวัดพัทลุง ปัญหาเขตป่าทับซ้อนที่ดินทำกิน วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๔๙ ณ ห้องประชุมศาลากลางจังหวัดพัทลุง ที่ประชุมมีมติร่วมกันว่า

๑) ชุมชนยอมรับหลักการว่า ถ้าชาวบ้านต้องการขออนุญาตในที่ดินในเขตป่า โดยหลักฐาน ส.ค.๑ ในเฉพาะหน้าก่อนการพิสูจน์แนวเขตป่าให้ยุติ สำนักงานที่ดินจังหวัดจะออกโฉนดตามพื้นที่ที่ระบุใน ส.ค.๑ ก่อน โดยพื้นที่ส่วนที่เกินจาก ส.ค.๑ และติดเขตป่าให้เข้าสู่กระบวนการพิสูจน์สิทธิ ส่วนพื้นที่เกินแต่ไม่ติดเขตป่าให้เข้าสู่กระบวนการขออนุญาตเฉพาะราย

๒) ขอให้ประชาชนได้รับคืน ส.ค.๑ ที่สำนักงานที่ดินเก็บไปตามนโยบายเร่งรัดการออกโฉนดที่ดินปี ๒๕๔๖ และให้สำรวจการถือครองที่ดินทั้งหมดโดยจังหวัดตั้งคณะทำงานซึ่งมีประชาชนร่วม

๓) ให้ชุมชนที่เดือดร้อนรวบรวมพื้นที่สวนยางพาราในเขตป่าที่ไม่สามารถตัดโค่นยางหมดอายุการกรีดยางของทุกหมู่บ้านเพื่อเสนอจังหวัด โดยคณะกรรมการฯ จะประมวลหารือและนำเสนอเชิงนโยบายต่อรัฐบาลต่อไป

๓. การประชุมหารือนโยบายกองทุนสวนยางเพื่อประมวลปัญหาและนำเสนอต่อรัฐบาล ในวันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๔๙ ณ สำนักงาน กสม.



โดยคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ร่วมกับองค์การสวนยาง สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง สำนักงานบริหารการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน กรมป่าไม้ สมาชิกรัฐสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผู้ร้องสมาชิกรัฐสภาสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ชุมนุมสหกรณ์ชาวสวนยางแห่งประเทศไทย และสภาการยางแห่งประเทศไทย

๔. คณะกรรมการฯ ประชุมหารือกับรัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ ณ ห้องประชุมกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยรัฐมนตรีฯ รับจะนำประเด็นนี้หารือคณะรัฐมนตรีพิจารณาแก้ไขปัญหาในระดับนโยบายต่อไป

๕. การประชุมหารือเรื่องการห้ามโค่นต้นยางในพื้นที่เขตอนุรักษ์ โดยคณะกรรมการฯ ร่วมกับผู้ร้องหลายจังหวัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชุมนุมสหกรณ์ชาวสวนยางแห่งประเทศไทย และสภาการยางแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๕๐ ณ สำนักงาน กสม. สรุปมติที่ประชุมคือ

๑) ให้เครือข่ายองค์กรประชาชนต่างๆ ทำแผนโครงการนำร่องในการจัดการตัดต้นยางพาราหมดยุแบบหมุนเวียนเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างชัดเจน ประกอบการนำเสนอระดับนโยบาย

๒) แนวทางการแก้ไขปัญหาชาวสวนยางในเขตป่าสงวนแห่งชาติ คือขอให้ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๔๗ ซึ่งอนุมัติหลักการโครงการแปลงสวนยางเป็นทุน และยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๔๗ ที่อนุมัติให้องค์การสวนยางเข้าทำประโยชน์จากสวนยางในป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งสืบเนื่องจากมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๔๗

๓) แนวทางแก้ไขปัญหาชาวสวนยางในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ให้พิจารณาหลักสิทธิชุมชน โดยตรวจสอบแนวเขตประกาศทับที่ทำกินของชุมชน หากชุมชนมีหลักฐานครอบครองการใช้ประโยชน์ก่อนประกาศเขตอนุรักษ์ ต้องเป็นสิทธิอันชอบธรรมของประชาชนในที่ทำกิน

๔) สภาการยางแห่งประเทศไทยโดยนายอุทัย สอนหลักทรัพย์ จะนำข้อเสนอจากการสัมมนารายงานรัฐมนตรี และคณะกรรมการฯ ซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำลังดำเนินการแต่งตั้ง

๕) นายจรัญ พงศาปาน คณะทำงานชุดเกษตร สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เสนอข้อคิดเห็นและที่ประชุมเห็นชอบด้วย กล่าวคือหากไม่อนุญาตให้ตัดโค่นต้นยาง ภาครัฐควรจัดสรรค่าชดเชยให้เกษตรกรที่จะพึงได้รับการทำสวนยาง เพื่อที่จะได้นำค่าชดเชยดังกล่าวมาประกอบอาชีพเลี้ยงชีพของตนต่อไป รัฐบาลต้องยอมรับว่าค่าชดเชยเป็นสิทธิของชาวสวนยาง เพราะชาวสวนยางได้สะสมเงินในกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางมาโดยตลอด

โดยถูกหักค่าส่งออกในการขายยางพารา กิโลกรัมละประมาณ ๑.๔๐ บาท

ฝ่ายผู้ถูกร้อง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ชี้แจงดังนี้

กรมป่าไม้

การ reshape แนวเขตแผนที่ กรมป่าไม้ กำลังดำเนินการอยู่เพื่อทำแผนที่ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน แต่เฉพาะหน้ากรมป่าไม้ได้หาทางออกให้ถูกต้องตามกฎหมาย โดยจะต้องปฏิบัติตามขั้นตอนคือ ต้องดำเนินการขออนุญาตใช้พื้นที่ตามกฎหมายป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ มาตรา ๑๖ และ ๑๘ และขออนุญาตตัดไม้ยางพาราออกจากพื้นที่โดยองค์การสวนยาง หากนำไม้ออกมาต้องขออนุญาตก่อน ทางออกในขณะนี้คือ อาศัยมติคณะรัฐมนตรี ๑๓ มกราคม ๒๕๔๗ และ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๔๗ ดำเนินการภายใต้โครงการแปลงสวนยางเป็นทุน ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา คือให้องค์การสวนยาง (อสย.) เป็นผู้เข้าทำประโยชน์ในสวนยางในป่าสงวนแห่งชาติ และกรมวิชาการดำเนินโครงการ

กลุ่มเป้าหมายชาวสวนยางแยกเป็น ๒ กลุ่ม

กลุ่มที่หนึ่ง กลุ่มที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ให้เกษตรกรเข้าโครงการสวนยางเอื้ออาทร ซึ่งองค์การสวนยาง (อสย.) เป็นผู้ขอเข้าทำประโยชน์ในป่าสงวน และนำมาจัดสรรให้เกษตรกรไม่เกิน ๓๐ ไร่ต่อราย มีระยะเวลาร่วมโครงการ ๒๕ ปี และ อสย.จะเป็นผู้นำไม้ยางพาราและน้ำยางออกจากป่า ตลอดจนรับซื้อไม้ยางจากเกษตรกร โดยกรมวิชาการเกษตรจดทะเบียนและออกเอกสารสิทธิในนาม “การยางแห่งประเทศไทย” (กยท.) จะได้รับเอกสาร สอง

ประเภท คือ เอกสารสิทธิรับรองสิทธิสวนยาง (ก.ย.ท.๑) และเอกสารรับรองมูลค่าไม้ยาง (ก.ย.ท.๒) ซึ่งสามารถนำไปขอสินเชื่อจากสถาบันการเงินได้

กลุ่มที่สอง เกษตรกรสวนยางที่ได้รับกองทุนสงเคราะห์สวนยาง ที่มีต้นยางอายุกว่า ๑๕ ปี และยังไม่สามารถนำมูลค่าของไม้เข้าสู่แหล่งทุนที่เป็นระบบได้ สามารถสมัครเข้าร่วมโครงการกับ อสย. และได้รับเอกสารรับรองมูลค่าไม้ยาง (ก.ย.ท.๒) ซึ่งสามารถนำไปขอสินเชื่อจากสถาบันการเงินได้

ส่วนประเด็นการตัดโค่นไม้ยางพาราในเขตป่าสงวนฯ การแก้ไขปัญหาคือการขอใช้ในเรื่องของการตัดไม้ก่อน เพราะไม่มีกฎหมายบังคับไว้ และไม่ใช่ว่าห้ามในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เป็นการได้รับอนุญาตใช้ประโยชน์ในที่ดินตามมาตรา ๑๖ ทวิ ซึ่งมีแนวทางปฏิบัติคือ

๑. เรื่องพื้นที่อนุญาตใน ๑๗ จังหวัดที่มีต้นยางพาราอายุ ๑๕ ปีขึ้นไป ไม่อยู่ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และมีความลาดชันไม่เกิน ๓๕ องศา

๒. การตรวจสอบพื้นที่ ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จากกรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช องค์การสวนยาง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในแต่ละจังหวัด

๓. การอนุญาตให้ทำไม้ การทำไม้ยางพาราให้ตัดออกได้เฉพาะที่มีอายุ ๑๕ ปีขึ้นไป ห้ามตัดไม้ที่ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติ

อย่างไรก็ตาม มติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๘ เห็นชอบข้อพิจารณาจากกระทรวงเกษตรฯ ให้ชะลอการออกหลักฐาน และการอนุญาตให้เช่าที่ดินที่เป็นของรัฐไว้เป็นการชั่วคราว จึงส่งผลให้การดำเนินการโครงการ

แปลงสวนยางเป็นทุนต้องชะลอไป

กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง (สกย.) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง พ.ศ.๒๕๐๓ วัตถุประสงค์เพื่อให้การสงเคราะห์ปลูกแทนยางเก่าที่ให้ผลน้อยเป็นยางพันธุ์ดี หรือไม่ยืนต้นชนิดอื่นที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ

สำหรับการไม่ให้ทุนสงเคราะห์สวนยางในหลายพื้นที่ ก็เนื่องจากมีปัญหากรณีสวนยางได้รับการสงเคราะห์ ตัดโค่นยางแล้วถูกป่าไม้จับกุมฐานบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ ดังนั้น สกย. เห็นว่ารัฐบาลต้องกำหนดพื้นที่อนุญาตเข้าทำกินให้ชัดเจนและเร่งออกเอกสารรับรองให้เกษตรกร แต่ถ้าอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ให้เกษตรกรไปยื่นคำร้องขออนุญาตใช้ทำกินจากกรมป่าไม้ต่อไป เมื่ออนุญาตแล้วจึงเข้าไปทำกินได้ แต่ในทางปฏิบัตินั้นมีปัญหามากในแต่ละจังหวัด ทำให้เกษตรกรจำนวนมากไม่ได้รับอนุญาตทำกิน

องค์การสวนยาง

ตามมติคณะรัฐมนตรี ๑๓ มกราคม ๒๕๔๗ ที่เสนอโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรในป่าสงวนแห่งชาติ ให้ได้รับเอกสารสิทธิจากหน่วยงานรัฐ เรียกว่า กยท.๑ ต่อมา มีมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๔๗ โดยขอให้เกษตรกรขึ้นทะเบียนกับองค์การกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง และจะดำเนินการให้กลุ่มที่ยางอายุ ๑๕ ปีก่อน ณ วันที่สำรวจรังวัดในกรอบใหญ่เสร็จแล้วเมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๔๘ เป็นพื้นที่ประมาณ ๘๐ เพอร์เซ็นต์ของพื้นที่ ๔๐๐,๐๐๐ ไร่ ในเขต ๑๗ จังหวัด แบ่ง

๕.๓.๖ ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่า

คำร้องที่	เรื่องร้องเรียน	ความเห็นของ กสม.	
๒๖๒/๒๕๔๖ รายงานผลการ ตรวจสอบที่ ๓๔๙/๒๕๕๐	กรณีกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำ ฝาง ๓ อำเภอร้องเรียน ประชาชนลุ่มน้ำฝางได้ ได้รับความเดือดร้อนจาก กิจการสวนสัมมนา ใหญ่ อ.ฝาง อ.ไชยปราการ อ.แม่อาย จ.เชียงใหม่	๑. เจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ละเว้นปฏิบัติหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกป่าไม้และกรมอุทยานแห่งชาติ จนส่งผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ในพื้นที่ลุ่มน้ำฝาง ๓ อำเภอ และทำให้ราษฎรในพื้นที่สูญเสียป่าในแหล่งฐานทรัพยากรที่เคยใช้ประโยชน์เพื่อการยังชีพโดยเฉพาะการหาอาหาร อันเป็นการละเมิดสิทธิของชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๒๕๕๐ มาตรา ๔๘ และมาตรา ๕๖ ๒. การบุกรุกเข้าครอบครอง การขัดขวางการเข้าถึงทรัพยากรส่วนรวม และการใช้ทรัพยากรส่วนรวมโดยเฉพาะน้ำ และทางสาธารณะโดยไม่ปฏิบัติตามกฎจารีตประเพณีของท้องถิ่นของผู้ประกอบการสวนสัมมนาใหญ่ เป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิชุมชน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐ มาตรา ๔๖ และ พระราชบัญญัติการชลประทานราษฎร์ พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๖ มาตรา ๗ และมาตรา ๑๐ ๓. การใช้สารเคมีอย่างเข้มข้นของผู้ประกอบการสวนสัมมนาใหญ่ในพื้นที่ลุ่มน้ำฝาง ๓ อำเภอ ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนท้องถิ่น ผลกระทบที่พบเห็นหลายประการ เช่น กลิ่นเหม็นรุนแรง อาการผื่นคัน และคุณภาพน้ำบ่อน้ำตื้นที่ใสดื่มไม่ได้ รูปธรรมของผลกระทบเหล่านี้ โดยเฉพาะกลิ่นเหม็นรุนแรงที่คณะอนุกรรมการฯ พบในการตรวจสอบในพื้นที่ ถือว่าเพียงพอต่อการสรุปว่า ผู้ร้องได้รับผลกระทบทางสุขภาพจากการใช้สารเคมีในสวนสัมมนา ถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน กระทั่งสิทธิส่วนบุคคลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๕๖ ๔. การละเว้นการปฏิบัติหน้าที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและสิทธิชุมชน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐ มาตรา ๕๖ มาตรา ๖๐ และมาตรา ๖๑	

	มาตรการแก้ไข / ข้อเสนอแนะนโยบาย โดย กสม.
	มาตรการการแก้ไข 1. ให้กรมป่าไม้และกรมอุทยานแห่งชาติฯ ดำเนินการกับผู้ประกอบการกิจการสวนส้มที่บุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติ ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้ 2. ให้จังหวัดเชียงใหม่ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการสำรวจการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ของผู้ประกอบการสวนส้มขนาดใหญ่ และดำเนินคดีกับผู้บุกรุก ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้ 3. ให้รัฐบาลดำเนินการออกประกาศให้กิจการสวนส้มเป็นกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ และการออกประกาศพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำฝาง ภายใน ๙๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้ 4. ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับกลุ่มผู้ใช้น้ำดำเนินการคดีกับผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติชลประทานราษฎร์ พ.ศ.๒๕๔๒ ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้ 5. ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดำเนินการให้ผู้ประกอบการสวนส้มรับผิดชอบค่าใช้จ่ายไหม้ทดแทนหรือค่าเสียหาย เนื่องจากการแพร่กระจายของมลพิษอันเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย และสุขภาพอนามัย ตามมาตรา ๙๖ หมวด ๖ แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.๒๕๓๕ ข้อเสนอแนะ 1. ให้รัฐบาลดำเนินการตรากฎหมายเกี่ยวกับการกำกับและการควบคุมการใช้สารเคมีในระดับแปลง อันมีผลกระทบกับคนในท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม 2. ให้รัฐบาลดำเนินการส่งเสริมชุมชนในการบริหารจัดการน้ำเชิงพื้นที่อย่างบูรณาการโดยคำนึงระบบการจัดการน้ำตามจารีตประเพณีท้องถิ่นนั้น ๆ 3. ให้รัฐบาลเร่งดำเนินการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่ที่เป็นต้นน้ำลำธารหรือมีระบบนิเวศธรรมชาติที่อาจถูกทำลายหรือได้รับผลกระทบจากกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ได้โดยง่าย ตามมาตรา ๔๓ แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาสุขภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.๒๕๓๕ 4. ให้รัฐบาลพิจารณาการจัดตั้งกองทุนดูแลและคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายจากปัญหามลพิษในสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งพิจารณาแนวทางการเก็บค่าเสียหายจากผู้ก่อมลพิษ

กรณีศึกษาจากรายงานผลการตรวจสอบโดย กลสม.

๑) สิทธิชุมชน กรณีประชาชนลุ่มน้ำฝางได้รับความเดือดร้อนจากกิจการสวนส้มขนาดใหญ่ (ตามคำร้องที่ ๒๖๒/๒๕๔๖ และ ๑๐๔/๒๕๔๗) ๑ รายงานผลการตรวจสอบที่ ๓๔๙/๒๕๕๐)

กลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำฝาง ๓ อำเภอ คือ อำเภอฟาง แม่เอย และไชยปราการ ได้รับผลกระทบต่างๆ จากการทำสวนส้มของกลุ่มนายทุน ซึ่งมีพื้นที่ครอบคลุมรวมใน ๓ อำเภอรวมกว่า ๙๐,๐๐๐ ไร่ ทั้งการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ป่าช้าและที่ธรณีสงฆ์ การปิดกั้นทางน้ำและแย่งน้ำจากระบบเหมืองฝาย การสูบน้ำจากลำห้วย จนทำให้ประชาชนในพื้นที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ดั้งเดิม การใช้สารเคมีฉีดพ่นในแปลงสวนส้มจนกระทบกับคุณภาพอากาศและการปนเปื้อนในแหล่งน้ำ ประชาชนไม่สามารถใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคได้และมีความเสี่ยงด้านสุขภาพอนามัย และเกิดความขัดแย้งระหว่างราษฎรในพื้นที่และผู้ประกอบการกิจการสวนส้มขนาดใหญ่

สถานการณ์ความขัดแย้งที่ปรากฏเด่นชัดมากที่สุด คือ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้ใช้น้ำดงแม่หลักหมื่น หรือประชาชนในหมู่ที่ ๖ - ๑๗ ตำบลเวียง อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่ นับตั้งแต่กลางปี ๒๕๔๔ การแย่งชิงทรัพยากรและความขัดแย้งรุนแรงมากขึ้นในช่วงปี ๒๕๔๖ - ๒๕๔๗ เมื่อราษฎรในพื้นที่ได้เข้าแจ้งความบริษัทเจ้าของกิจการสวนส้มธนาธร ในข้อหา (๑) การถมดินและการวางท่อในลำห้วยแม่หลักหมื่นเพื่อส่งน้ำเข้าสู่อ่างเก็บน้ำของบริษัท (๒) การต่อท่อน้ำจากหนองหอธรรม ซึ่งเป็นแหล่งน้ำซับมีน้ำตลอดปีและไหลไปลงห้วยแม่หลักหมื่น เข้าสู่อ่างเก็บน้ำของเจ้าของกิจการสวนส้มขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นการบุกรุกทำลายเหมืองฝายสาธารณะที่ประชาชนใช้

ประโยชน์ร่วมกัน และลักขโมยน้ำที่ประชาชนใช้ร่วมกัน จนทำให้เกษตรกรผู้ใช้น้ำเดิมไม่สามารถเข้าไปปรับปรุงดูแลรักษาได้ตามจารีตประเพณี รวมทั้งต้องประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการผลิตในภาคเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำนา

ส่วนคำร้องที่ ๑๐๔/๒๕๔๗ ราษฎร ๔ หมู่บ้าน ในตำบลสันทราย อ.ฝาง ได้รับความเดือดร้อนจากการตื้นเขินของอ่างเก็บน้ำห้วยยูง และท่อน้ำอุดตันมาหลายปี และยังได้รับความเดือดร้อนจากกลุ่มผู้ประกอบการปลูกส้มประมาณ ๒๕ ราย ที่ได้ต่อท่อพีวีซีดูดน้ำจากลำห้วยยูงขึ้นไปใช้ในสวนส้ม ทำให้น้ำในลำห้วยยูงแห้ง แม้หัวหน้าเหมืองฝายจะพยายามเจรจาแก้ไขปัญหาก็ถูกอิทธิพลข่มขู่จนต้องขอลาออกจากตำแหน่ง

การดำเนินการของคณะอนุกรรมการ-การฯ (เดิม คณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ ต่อมาเป็นคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า)

(๑) การตรวจสอบข้อเท็จจริงในพื้นที่และรับฟังข้อมูลจากผู้ร้องในพื้นที่อำเภอฟาง อำเภอแม่เอย และอำเภอไชยปราการ เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๔๖ วันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๔๗ และวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๔๙ ผู้ร้องชี้แจงความเป็นมาของกิจการสวนส้ม ว่าเริ่มเมื่อประมาณปี ๒๕๓๐ โดยเจ้าของสวนส้มธนาธร เมื่อสัมผายน้ำฝางเริ่มตั้งและมีราคาดีในปี ๒๕๓๖ ประกอบกับความเหมาะสมของภูมิณีเวศของ

ที่ราบลุ่มน้ำฝาง นายทุนต่างถิ่นรายอื่นๆ ก็เข้ามาจับจองและมองหาพื้นที่ปลูกมากขึ้น ต่อมาในปี ๒๕๔๘ กลุ่มอนุรักษ์ ประมาณว่ามีพื้นที่สวนส้มในเขต ๓ อำเภอ ประมาณ ๓๐๐,๐๐๐ ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขต สปก. และกว่า ๑๐๐,๐๐๐ ไร่ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และชี้แจงผลกระทบจากการดำเนินการของสวนส้ม และการดำเนินการของราษฎรที่เดือดร้อน

(๒) การจัดประชุมชี้แจงข้อเท็จจริง และติดตามความคืบหน้าร่วมกับจังหวัดเชียงใหม่ ที่ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่มีมติที่ประชุมสำคัญ ดังนี้

(ก) การประชุมวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๔๖

- ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการระดับจังหวัดเพื่อแก้ไขปัญหาโดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน และทำหน้าที่พิจารณาปัญหา ๔ ประเด็น คือ ๑. เรื่องที่ดินและป่าไม้ ๒. ปัญหาทรัพยากรน้ำและการจัดการเหมืองฝาย ๓. สารเคมีและมลพิษ ๔. แรงงานต่างชาติ
- มีการแต่งตั้งคณะกรรมการระดับอำเภอ ทั้ง ๓ อำเภอ คือ ฝาง ไชยปราการ แม่ฮาย เพื่อทำหน้าที่ติดตามการแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่
- ให้องค์ประกอบคณะกรรมการในระดับจังหวัดและระดับอำเภอประกอบด้วยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และตัวแทนผู้ร้องเรียน

(ข) การประชุมวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๗

- ขอให้จังหวัดแต่งตั้งคณะทำงานฯ ตรวจสอบเรื่องสวนส้มบุกรุกที่สาธารณะ มีนายอำเภอ

ฝางเป็นประธาน และประกอบด้วยกรรมการเหมืองฝาย ราษฎร สวนสัมมนาทร นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเวียง ให้ดำเนินการเรื่องนี้ให้เสร็จสิ้นภายในเดือนธันวาคม ๒๕๔๗

- ขอให้สวนสัมมนาทรระงับการเจรจาซื้อขาย ค่าเสียหาย หรือการเจรจาใดๆ กับราษฎรรายบุคคลไว้ก่อน
- คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า จะประสานสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ (สผ.) เรื่องการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ให้มีการดำเนินการโดยเร่งด่วน
- คณะอนุกรรมการฯ จะประสานกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เรื่องการแต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติ

(ค) การประชุมวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๔๘

- ให้อำเภอฝางตรวจสอบการใช้น้ำจากระบบเหมืองฝาย หากเป็นลำเหมืองสาธารณะให้มีการติดป้ายให้ชัดเจนเพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน
- ปัญหาความไม่คืบหน้าในการดำเนินการของคณะทำงาน ให้คณะทำงานฯ ทั้ง ๖ ชุดเร่งรัดการรวบรวมข้อมูลการดำเนินการ และมีการนัดหมายประชุมคณะทำงานทั้ง ๖ ชุด ในครั้งต่อไปโดยเร่งด่วน

(ง) การประชุมวันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๕๐

- ให้ตัวแทนชาวบ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย สำนักงานชลประทานเชียงใหม่ ร่วมกันตรวจสอบปัญหาเรื่องอ่างเก็บน้ำห้วยงูในแห้ง การต่อท่อตูดน้ำ

จากลำห้วยงูใน และข้อติดขัดในแนวทางการแก้ไขปัญหามาแล้วให้รายงานจังหวัดเชียงใหม่และคณะอนุกรรมการทราบ

(๓) การประชุมคณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ ครั้งที่ ๔/๒๕๔๗ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๔๗ โดยเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในส่วนกลางและระดับจังหวัด และตัวแทนผู้ร้องเรียนเข้าร่วมการประชุม ณ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่ประชุมมีมติดังนี้

- ขอให้จังหวัดเชียงใหม่มีมาตรการจัดการกรณีปัญหาการแย่งชิงน้ำให้ชัดเจน
- ให้กรมอุทยานแห่งชาติฯ เตรียมข้อมูลเกี่ยวกับการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม และดำเนินการแก้ไขปัญหการบุกรุกป่าไม้
- ในปัญหาผลกระทบอันเนื่องมาจากการทำสวนส้ม กระทรวงสาธารณสุขควรจัดตั้งทีมวิจัยศึกษาข้อมูลอย่างต่อเนื่อง

คณะอนุกรรมการฯ ได้ตรวจสอบข้อเท็จจริงจากผู้ร้องกลุ่มต่างๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในภาพรวมการแก้ไขปัญหตามมติคณะรัฐมนตรี จังหวัดเชียงใหม่ กรมป่าไม้และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงสาธารณสุข กรมวิชาการเกษตร องค์การบริหารส่วนตำบลเวียง ตลอดจนรายงานการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับกรณีสวนส้ม

(๔) การติดตามข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การดำเนินการแก้ไขปัญหในภาพรวม คณะรัฐมนตรีได้มีมติวันที่ ๙ กันยายน ๒๕๔๖ เรื่องปัญหาการใช้สารเคมีของสวนส้มที่อำเภอแม่เมาะ มอบให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และ

กระทรวงสาธารณสุข รับไปดูแลและแก้ไขปัญหาการใช้สารเคมีของสวนส้มที่อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่

วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๔๖ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรฯ ได้รายงานต่อคณะรัฐมนตรีในเรื่องปัญหาการใช้สารเคมีของสวนส้ม และผลการประชุมร่วมกับจังหวัดเชียงใหม่ คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติให้มีการดำเนินการด้านต่างๆ ให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลา ๖ เดือน ดังนี้

๑) ให้มีการประกาศให้กิจการสวนส้มเป็นกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ตามพระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ.๒๕๓๕ (มาตรา ๘ และมาตรา ๓๑)

๒) ให้มีการออกประกาศให้พื้นที่อำเภอแม่เมาะ อำเภอฝาง และอำเภอไชยปราการ เป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๕ (มาตรา ๔๓) และให้มีการจัดทำแผนการจัดการดิน น้ำ และสารเคมีต่างๆ ร่วมกับราษฎร

๓) ให้เร่งรัดพิสูจน์สิทธิในที่ดิน และดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๔) ให้พิจารณาเกี่ยวกับการจัดระเบียบการใช้ดินในที่สูงหรือในพื้นที่อนุรักษ์ เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๔๖ จังหวัดเชียงใหม่ได้ดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหจากการประกอบกิจการสวนส้มในพื้นที่อำเภอฝาง แม่เมาะ และไชยปราการ ตามคำสั่งจังหวัดเชียงใหม่ที่ ๒๓๙๒/๒๕๔๖ และเมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๔๖ ที่ประชุมมีมติให้แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหในแต่ละด้าน ให้บรรลุผลเป็นรูปธรรมโดยเร็ว คณะทำงานนี้ประกอบไปด้วย



๑. คณะทำงานศึกษาผลกระทบจากการประกอบกิจการสวนส้มที่มีต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมเพื่อประกาศให้กิจการสวนส้มเป็นกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ มีนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่เป็นประธาน
๒. คณะทำงานเพื่อการประกาศพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ในลุ่มน้ำฝาง มีผู้อำนวยการสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๑ เป็นประธาน
๓. คณะทำงานเพื่อเร่งรัดการพิสูจน์สิทธิในที่ดิน และดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดกฎหมายที่เกี่ยวข้อง มีผู้อำนวยการสำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ๑๖ เป็นประธาน
๔. คณะทำงานจัดระเบียบการใช้ที่ดินในพื้นที่สูง หรือพื้นที่อนุรักษ์ มีหัวหน้าสำนักงานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ เป็นประธาน
๕. คณะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าว มีจัดหางานจังหวัดเป็นประธาน

๖. คณะทำงานเพื่อพิจารณาผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม มีปลัดจังหวัดเชียงใหม่เป็นประธาน

ผลการดำเนินงาน คณะทำงานชุดที่ ๑

คณะทำงานศึกษาผลกระทบจากการประกอบกิจการสวนส้มที่มีต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมเพื่อประกาศให้กิจการสวนส้มเป็นกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพได้รายงานความคืบหน้าเมื่อกุมภาพันธ์ ๒๕๔๗ ว่าคณะทำงานได้เข้าไปเก็บข้อมูลด้านสุขภาพในพื้นที่ ๓ อำเภอจากกลุ่มตัวอย่าง ๘๐๐ ตัวอย่าง

ความคืบหน้าในการดำเนินงานของคณะทำงานชุดที่ ๒

คณะทำงานเพื่อการประกาศพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ในระหว่างวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๖ ถึง ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ นั้น พบว่าคณะทำงานฯ ได้จัดการประชุมไปทั้งหมด ๕ ครั้ง มีการสำรวจพื้นที่เพื่อเก็บตัวอย่างสิ่งแวดล้อม มี

ความเห็นว่าการให้มีการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ๓ อำเภอ โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา ๔๓ แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.๒๕๓๕

ความคืบหน้าในการดำเนินงานของคณะทำงานชุดที่ ๓

คณะทำงานเพื่อเร่งรัดการพิสูจน์สิทธิในที่ดิน และดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดกฎหมายที่เกี่ยวข้อง พบว่าในพื้นที่ ๑๙ แห่งมีชาวสวนส้มมาแจ้งรายละเอียดการถือครองที่ดินและพิกัดจนถึงวันที่ ๓๐ มกราคม จำนวน ๑,๕๑๖ ราย พื้นที่ประมาณ ๔๘,๒๓๓ ไร่ ๗๕ ตารางวา ซึ่งขัดแย้งกับภาพถ่ายดาวเทียมในเขต ๓ อำเภอ ที่พบว่ามีส่วนที่ปลูกทั้งในเขตป่าอนุรักษ์ (Zone C) เขตป่าเศรษฐกิจ (Zone E) และเขตป่าเพื่อปรับเป็นพื้นที่การเกษตร (Zone A) ของพื้นที่สามอำเภอทั้งหมดอย่างน้อย ๑๐๐,๖๐๐ ไร่

สำหรับความคืบหน้าในการดำเนินงานของคณะทำงานชุดที่ ๔ ชุดที่ ๕ และชุดที่ ๖ ไม่มีรายงานความคืบหน้าแต่อย่างใด

ปัญหาการดำเนินการ

วันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ.๒๕๔๗ นางสุดารัตน์ เกตุราพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข มีหนังสือที่ สธ ๐๙๒๗.๐๒/๑๗๓ ลงวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๔๗ ถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรีว่า กระทรวงสาธารณสุขได้พิจารณาว่าอันตรายที่เกิดขึ้นจากการประกอบกิจการสวนส้ม นั้น มีสาเหตุจากการใช้สารเคมี ซึ่งมีกฎหมายที่ควบคุมการใช้สารเคมีโดยตรงอยู่แล้ว คือ พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.๒๕๓๕ จึงเห็นสมควรกำกับให้มีการใช้กฎหมายที่มีผลต่อการควบคุมที่สาเหตุของปัญหาโดยตรงมากกว่าการประกาศ

ให้กิจการสวนส้มเป็นกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.๒๕๓๕ ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ และอาจต้องพิจารณาประกาศกิจการพืชไร่ พืชสวนอื่นๆ ตามมาอีก ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงมติ ครม. เรื่องกิจการสวนส้มที่เป็นอันตราย

มติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.)

คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า จัดทำรายงานผลการตรวจสอบ และข้อเสนอแนะเสนอต่อ กสม. ซึ่งมีมติเห็นชอบตามรายงานผลการตรวจสอบที่ ๓๔๙/๒๕๔๐

ผลความคืบหน้าจากรายงานผลการตรวจสอบ

วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ส่งเรื่องให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกระทรวงสาธารณสุข พิจารณาแล้ว

วันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๔๑ องค์การบริหารส่วนตำบลเวียง ในกรณีการถมดินและวางท่อลำห้วยแม่หลักหมื่นและการต่อท่อจากหนองกือตหอธรรม เพื่อส่งน้ำเข้าสู่อ่างเก็บน้ำของตนเองของบริษัทเชียงใหม่ธนากร จำกัด นั้น กลุ่มผู้ใช้น้ำห้วยแม่หลักหมื่น ได้ดำเนินการร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๔๑ ซึ่งในชั้นของการสอบสวน องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงได้เข้าร่วมเป็นพยานในคดีด้วย สำหรับผลการดำเนินคดีได้ดำเนินการไปถึงกระบวนการยุติธรรมในชั้นใดนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงจะได้ดำเนินการประสานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและแจ้งให้ทราบต่อไป

๕.๔ ประสบการณ์และบทเรียนของคณะอนุกรรมการ สิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

๕.๔.๑ ศักยภาพชุมชนกับการแก้ไข ปัญหาการละเมิดสิทธิ

จากการดำเนินงานของคณะอนุกรรมการฯ พบว่ากรณีร้องเรียนที่ได้รับความสนใจจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และมีความพยายามดำเนินการแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพ เป็นผลจากความตระหนักในสิทธิที่จะต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิในที่ดินทั้งของรายบุคคล และสิทธิของชุมชน รวมทั้งจิตสำนึกที่จะอนุรักษ์พื้นที่ป่าและระบบนิเวศ นอกจากนี้มีปัจจัยสำคัญประกอบ จากการทำงานร่วมกันของกลุ่มองค์กรประชาชน กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนและกลุ่มท้องถิ่นต่างๆ ที่เข้มแข็ง ทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ (กะเหรี่ยง ม้ง ลีซู) กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติ และกลุ่มพระนักพัฒนา

กรณีชุมชนกะเหรี่ยงบ้านตากแดด จ.ราชบุรี ที่อยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และเตรียมประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ขอมีส่วนร่วมในการกันแนวเขต ในการแก้ไขปัญหา ชุมชน ป่าไม้ และจังหวัด ตกลงให้มีการจัดระบบที่ดิน ๓ ส่วน คือ ป่าชุมชน ที่ทำกิน และแนวผ่อนปรน และมีกลไกของคณะกรรมการ ๑๐ หมู่บ้าน และประชาคม (ต.ยางหัก) ร่วมติดตามการใช้ที่ดินป่า

กรณีการมีส่วนร่วมในการปรับแนวเขต (reshape) และการเดินสำรวจแนวเขต (ground-check) ของกลุ่มสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย และองค์กรประชาชน ทำให้เกิดบันทึกข้อตกลง (MOU) ระหว่างป่าไม้กับประชาชน ในการสำรวจและกันแนวเขตป่าสงวนฯ ระหว่างที่



ยังไม่มีการพิสูจน์สิทธิ เพื่อมิให้มีการจับกุมประชาชนที่ครอบครองที่ทำกิน

กรณีการตรวจสอบโครงการถนนผ่านอุทยานแห่งชาติ ซึ่งร่วมมือร่วมใจทั้งชาวบ้านองค์กรพัฒนาเอกชนหลายองค์กร ร่วมกันดำเนินการตรวจสอบทั้งระดับพื้นที่และการเปิดประเด็นให้สังคมตรวจสอบได้อย่างรวดเร็ว ส่งผลให้โครงการฯ ต้องยุติลงและดำเนินการไม่ได้เนื่องจากอุทยานฯ ไม่อนุญาตให้กรมทางหลวงเข้าพื้นที่สำรวจ

กรณีชุมชนแม่ฮ้อย ร้องเรียนให้ตรวจสอบนายทุนสวนส้มแอบอ้างชื่อประชาชนทำฝ่ายในเขตอุทยานฯ และแบ่งน้ำให้ชุมชนใช้อย่างไม่เป็นธรรม ในที่สุดมีข้อตกลงที่ชุมชนพอใจในระดับหนึ่ง

กรณีการขอใช้พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยทับทัน-ห้วยสำราญ เพื่อสร้างเขตเศรษฐกิจชายแดน ได้รับการคัดค้านจากชุมชนในพื้นที่ จนต้องยกเลิกโครงการดังกล่าว

๕.๔.๒ ข้อจำกัด และปัญหาอุปสรรคของคณะอนุกรรมการฯ

การดำเนินการตรวจสอบและการแก้ไขปัญหาของคณะอนุกรรมการฯ มีข้อจำกัดและปัญหาอุปสรรคหลายประการ ดังนี้

ก. ปัญหากลไกของระบบราชการ

ระบบราชการที่มีระเบียบ ขั้นตอน และทัศนคติในการทำงานที่ปกป้องตนเอง ทำให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาของประชาชนล่าช้า หรือไม่มีผลการดำเนินการ

ในการดำเนินการตรวจสอบและแก้ไขปัญหา คณะอนุกรรมการฯ พยายามประสานความร่วมมือจากจังหวัดร่วมกับหน่วยงานส่วนกลาง จนถึงระดับอธิบดีและรัฐมนตรีให้ใช้อำนาจทางบริหารในการดำเนินการ รวมทั้งการผลักดัน

ให้มติดีร่วมกันในการตั้งคณะทำงานร่วมหลายฝ่าย โดยมีผู้ร้องเข้าร่วมด้วยแต่กระบวนการแก้ไขหลายกรณีกลับล่าช้า หรือไม่มีการดำเนินการ นอกจากนั้น กรณีข้อพิพาทจำนวนมากที่อยู่ระหว่างกระบวนการสอบสวนและพิสูจน์สิทธิ การถือครองที่ดิน การจัดสรรงบประมาณ การจ่ายค่าชดเชย การส่งมอบพื้นที่ ฯลฯ ตามแนวทางการแก้ไขปัญหาของรัฐ โดยมีคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดิน (กบร.) หรือคณะกรรมการชุดอื่นๆ ที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นมาดำเนินการ กลายเป็นกระบวนการที่ชะลอการแก้ไขปัญหา โดยไม่ได้มีการแก้ไขสาเหตุของปัญหาความขัดแย้งอย่างแท้จริง ความขัดแย้งในพื้นที่อาจยุติไปเฉพาะหน้า หรือในบางพื้นที่ผู้ใช้ประโยชน์ที่ดินเดิมก็ยังประสบกับปัญหาการถูกคุกคามจากเจ้าหน้าที่รัฐและผู้มีอิทธิพลในพื้นที่เป็นระยะๆ

ตัวอย่างเช่น กรณีนายทุนสวนส้มในลุ่มน้ำฝาง ซึ่งมีทั้งปัญหาการรุกล้ำพื้นที่ป่า การแย่งชิงน้ำของชุมชนในการเกษตร และปัญหามลพิษจากสารเคมี เมื่อมีมติดีร่วมกันให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการฯ แก้ไขการบุกรุกพื้นที่ป่าและการเตรียมประกาศพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม (ตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม พ.ศ.๒๕๓๕) โดยให้มีหน่วยงาน นักวิชาการ เจ้าของสวนส้มและกลุ่มประชาชนร่วมตรวจสอบแก้ไขปัญหา แต่ปรากฏว่าคณะกรรมการฯ ไม่มีการดำเนินการใดๆ

กรณีการพิสูจน์สิทธิตามมติ ครม. ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ ในเกือบทุกพื้นที่ ไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินการตามมติดังกล่าว จนเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งซ้ำซาก และรุนแรงขึ้น

กรณีการประกาศขยายเขตอุทยานสามร้อยยอดทับที่ทำกินของประชาชนจำนวนมาก มีความพยายามเรียกร้องให้ราชการแก้ปัญหา

เป็นเวลานาน จนมีมติคณะรัฐมนตรีและจัดตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหา แต่ก็ไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินการ

ข. ปัญหาอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิ

เนื่องจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ไม่มีอำนาจในการลงโทษผู้กระทำผิด และไม่มีอำนาจในการสั่งการหน่วยงานเกี่ยวข้อง รวมทั้งไม่มีงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมแก้ไขปัญหาหากเพียงพอ ทำให้มติการประชุมไม่ค่อยส่งผลในทางปฏิบัติ จึงมีหลายกรณีที่ประชาชนในพื้นที่ไม่ได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยระหว่างการตรวจสอบของคณะอนุกรรมการฯ

กรณีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง จ.เพชรบูรณ์ มติการแก้ไขปัญหาระหว่างจังหวัดกับคณะอนุกรรมการฯ ให้แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและที่ทำกินของราษฎร

ในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงในพื้นที่ อ.หล่มสักและพื้นที่ อ.น้ำหนาว ในระหว่างการดำเนินการ ให้อำเภอจับกุมชาวบ้านในพื้นที่ แต่มติที่ผู้ประชุมที่มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานการประชุม กลับไม่มีผล มีการจับกุมชาวบ้าน จนนำไปสู่การรวมตัวประท้วง ที่เห็นว่า การอำเภอกลายเป็นความขัดแย้งที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น

เมื่อคณะอนุกรรมการฯ ได้ตรวจสอบเรื่องราวร้องเรียน และจัดทำรายงานการตรวจสอบแล้ว มาตราการแก้ไขปัญหาและข้อเสนอเชิงนโยบายที่เป็นมติของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ก็ไม่ได้มีการนำไปปฏิบัติจำนวนมาก

กรณีการบุกเข้าตัดฟันต้นลำไย ของชาวม้งที่บ้านปากกลาง อ.เขียงกลาง จ.น่าน คณะอนุกรรมการฯ ตรวจสอบแล้ว พบว่า พื้นที่พิพาทดังกล่าว มีหลักฐานที่เชื่อได้ว่า ผู้ร้องได้ครอบครองทำกินมาก่อนการประกาศเขตป่าสงวนฯ จึงมี





ความเห็นให้ รัฐต้องชดใช้ค่าเสียหาย และรับรองสิทธิทำกินของชาวบ้าน แต่มาตรการดังกล่าวจนถึงปัจจุบันก็ยังไม่มีการดำเนินการ

นอกจากนี้ ข้อจำกัดของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่ถูกกำหนดให้เป็นส่วนราชการสังกัดรัฐสภา ทำให้การประสานงาน และสนับสนุนงานองค์กรเครือข่ายทั้งองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคประชาชน ในการมีส่วนร่วมการตรวจสอบ การรณรงค์ทั้งกฎหมาย นโยบายการเพิ่มความรับรู้ และศักยภาพองค์กรประชาชนในการใช้สิทธิ มีข้อจำกัดมากพอควร

ค. ปัญหาผู้ร้องถูกดำเนินคดี

กรณีร้องเรียนจำนวนมากเป็นสัดส่วนถึง ๑ ใน ๔ ของกรณีร้องเรียนที่ดินในป่า อยู่ในระหว่างการดำเนินคดี ตั้งแต่การจับกุม การถูกออกหมายจับ การพิจารณาของอัยการ และ

ระหว่างการพิจารณาของศาล นอกจากนี้หลายกรณีมีการพิพากษาโดยศาลแล้ว แต่ประชาชนร้องเรียนมาโดยหวังว่าจะมีการตรวจสอบและแก้ไขปัญหาจากคณะอนุกรรมการฯ ซึ่งกระบวนการตรวจสอบของคณะอนุกรรมการฯ ก็มีขั้นตอนที่ต้องใช้เวลาเช่นกัน ทำให้หลายกรณีไปถึงขั้นการพิจารณาของศาล ทำให้คณะอนุกรรมการฯ ต้องยุติการตรวจสอบตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มาตรา ๒๒ มิให้ตรวจสอบประเด็นเดียวกับที่ศาลพิจารณาอย่างไรก็ดี คณะอนุกรรมการฯ พิจารณาว่ามีประเด็นอื่นที่ตรวจสอบได้และเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการแก้ไขปัญหา ก็จะดำเนินการตรวจสอบในประเด็นที่ต่างจากการพิจารณาของศาล หรือแม้กระทั่งบางกรณีศาลมีคำพิพากษา แต่ประชาชนเดือดร้อนมาก ก็นำไปหารือกับผู้บริหารระดับนโยบายเพื่อเยียวยาแก้ไขปัญหาต่อไป



บทที่ ๖

มาตรการแก้ไขปัญหาและข้อเสนอเชิงนโยบาย



ความพยายามของรัฐในการอ้างสิทธิการครอบครองป่าผ่านกฎหมายที่สำคัญทั้ง ๔ ฉบับ ตลอดจนมาตรการการจัดการของรัฐ ที่ตั้งอยู่บนฐานความคิดในอดีตที่ต้องแยกคนออกจากป่า โดยใช้กลไกการรวมศูนย์แบบอำนาจนิยมในระบบราชการในการแก้ไขปัญหา ทำให้สถานการณ์ความขัดแย้งของที่ดินในเขตป่า



ระหว่างรัฐกับประชาชนมีความ ซับซ้อน และก่อความเดือดร้อนให้กับประชาชนในเขตป่าจำนวนมาก และแม้ว่ารัฐจะยอมรับและปรับเปลี่ยนแนวความคิดให้คนอยู่ร่วมกับป่า ก็ดูเหมือนจะเป็นการยอมรับแต่เพียงรูปแบบ ส่วนเนื้อหาของความคิด “คนอยู่ร่วมกับป่า” ยังไม่ได้มีการนำมาปฏิบัติอย่างจริงจัง สะท้อนให้เห็นจากการใช้แนวทางของมติ ครม. ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ ซึ่งไม่ยอมรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหา มาเป็นแนวทางหลักในการดำเนินการส่วนกระบวนการพิสูจน์สิทธิภายใต้เงื่อนไขของมติ ครม. ดังกล่าว ก็ยังให้อำนาจหน่วยราชการในการจัดการอย่างเต็มที่ โดยใช้หลักฐานจากเอกสารและภาพถ่ายทางอากาศ ปฏิเสธการใช้แนวทางพิสูจน์อื่นๆ ที่ครอบคลุมมิติทางสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของชุมชน ยิ่งกว่านั้นทัศนคติของเจ้าหน้าที่ของรัฐยังใช้อำนาจตามกฎหมายในการดำเนินการจัดการกับผู้ที่อยู่ในเขตป่า ก่อให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงที่กระทำต่อประชาชนอย่างกว้างขวาง ในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร แม้จะมีการประกาศนโยบายที่จะแก้ปัญหาที่ดินในเขตป่าโดยใช้แนวทางการมีส่วนร่วมและยอมรับ “คนอยู่ร่วมกับป่า” ตลอดจนความพยายามปรับปรุงฐานข้อมูลของเขตป่าให้ทันสมัย มีประสิทธิภาพ ก็ไม่ได้ดำเนินการอย่างจริงจัง รัฐบาลทักษิณยังได้ดำเนินโครงการแปลงสวนยางเป็นทุน ที่ให้อำนาจรัฐในการเข้าจัดการสวนยางในเขตป่าด้วยวิธีการบีบคั้น กดดันให้ประชาชนยอมรับเข้าร่วมโครงการ ซึ่งหมายถึงการปฏิเสธสิทธิของประชาชนที่ทำกินมานาน ที่จะได้ครอบครอง

ที่ดินของตนอย่างยั่งยืน

คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่าเห็นว่า การใช้มิติทางสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นหลักการที่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ รวมทั้งรัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๕๕๐ และสอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศที่ไทยเป็นภาคีจะช่วยคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ที่ดินจากเขตป่าและรับรองสิทธิชุมชนในการจัดการป่า การนำแนวทางดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติหมายถึงการยอมรับที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางความคิดและการจัดการของรัฐ และเตรียมกระบวนการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง มาตรการและข้อเสนอเชิงนโยบายของคณะอนุกรรมการฯ ในรายงานการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนทุกฉบับ ถ้าได้มีการนำไปปฏิบัติจะทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งภายใต้หลักการด้านสิทธิมนุษยชน

รายงานการศึกษาวิจัย ชี้นี้ ได้รวบรวมมาตรการและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ตลอดจนข้อเสนอด้านกฎหมาย จากรายงานการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน ที่คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่าทั้งสองชุด ได้นำเสนอต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นรายงานโดย กสม. แล้ว นอกจากนั้น คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ทั้งสองชุดได้ร่วมกันวิเคราะห์และประมวลข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายและกฎหมายเพิ่มเติมในภาครวมของสถานการณ์สิทธิในการจัดการที่ดินและป่า เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ รอบด้านยิ่งขึ้น

๖.๑ มาตรการแก้ไขปัญหา

จากรายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งเป็นข้อเสนอจากคณะอนุกรรมการฯ ที่รัฐสามารถดำเนินการหรือสั่งการให้มีการแก้ไขได้ทันที ซึ่งจะทำให้กระบวนการแก้ไขปัญหาดินป่าสอดคล้องกับสภาพข้อเท็จจริง และเป็นที่ยอมรับของประชาชน แต่ยังคงพบว่าการแก้ไขปัญหามีน้อยมาก ซึ่งรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรอย่างยิ่งที่จะดำเนินการตามมาตรการแก้ไขปัญหานั้นต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรการเร่งด่วน

๑. ให้เร่งสำรวจตรวจสอบแนวเขตป่าที่ทับซ้อนกับที่ทำกินของประชาชน และให้มีการพิสูจน์สิทธิอย่างโปร่งใสโดยประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน และไม่จำกัดหลักฐานเฉพาะภาพถ่ายทางอากาศ และหลักฐานของทางราชการ แต่ให้ความสำคัญกับหลักฐานของชุมชน พื้นที่ วิถีชีวิต และสภาพการทำกินของประชาชนประสานกับพยานบุคคล

๒. ในทุกกรณีที่อยู่ระหว่างดำเนินการตรวจสอบและแก้ไขปัญห ให้รัฐบาลแจ้งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ยุติการจับกุม หรือการข่มขู่ คุกคามประชาชน รวมทั้งยุติการดำเนินการใดๆ อันอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับทางราชการมากขึ้น และให้ผ่อนผันให้ประชาชนได้ทำกินในที่ดินเดิมของตนตามวิถีการผลิตเดิมของตนต่อไป

๓. รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องให้ความช่วยเหลือจ่ายค่าชดเชย ในกรณีที่ประชาชนได้รับความเสียหายจากการดำเนินการของเจ้าหน้าที่รัฐ และหน่วยงานของรัฐ หรือโครงการใดๆ ในด้านทรัพย์สิน อาสิน หรือการถูกอพยพการยึดที่ทำกิน

๔. ตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงถึงพฤติการณ์ของเจ้าหน้าที่ในกรณีมีการจับกุมและข่มขู่คุกคามเกินกว่าเหตุ หรือการกระทำที่นอกเหนือจากอำนาจหน้าที่



๕. หากจะมีการอพยพประชาชนออกจากที่ทำกินต่างๆ ที่มีสิทธิการครอบครองทำประโยชน์ในที่ดิน โดยต้องมีกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนมาตรการรองรับที่เหมาะสมเป็นธรรม ทั้งการจ่ายค่าชดเชยการสูญเสียโอกาสในการทำประโยชน์ในที่ดินเดิม การจัดที่อยู่อาศัยที่ทำกินใหม่ และมีกระบวนการติดตามดูแล ประเมินผล ภายหลังจากการอพยพเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา

๖. มีกลไกและผู้รับผิดชอบที่ชัดเจนของรัฐบาล และกระทรวงที่เกี่ยวข้องโดยตรง โดยทั้งในช่วงระหว่างมีการตรวจสอบคำร้องเรียนของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หรือมอบหมายคณะอนุกรรมการฯ จนกระทั่งมีรายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนและเสนอมาตรการแก้ไข เพื่อแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

๖.๒ ข้อเสนอเชิงนโยบาย

ปัญหาที่ดินในเขตป่า เป็นปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนและเกี่ยวพันกับประเด็นต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สิทธิชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการ ใช้ประโยชน์ และบำรุงรักษาป่าซึ่งรวมถึงที่ดินและลุ่มน้ำด้วย นอกจากนี้ยังผูกพันจากแนวนโยบายแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญ และกติการะหว่างประเทศ ที่รัฐต้องสร้างความมั่นคงในที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของประชาชน รวมทั้งสิทธิมีส่วนร่วม กำหนดแนวทางในการพัฒนา กฎหมาย กฎระเบียบ ทัศนคติ ความเชื่อ ฯลฯ การทำความเข้าใจกับสถานการณ์การละเมิดสิทธิในการจัดการที่ดินป่า และตระหนักถึงสิทธิชุมชนจึงจะทำให้มีผลแก้ไขปัญหาอย่างบูรณาการ และมีการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้าง จะทำให้การวางยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาที่ดินในเขตป่า ตอบสนองต่อประโยชน์ของชาติและประชาชน

๗. ในกรณีที่ประชาชนมีเอกสารการครอบครองเดิม เช่น ส.ค.๑ น.ส.๓ และมีหลักฐานอื่นๆ ที่พิสูจน์ได้ชัดเจนว่า ได้ตั้งถิ่นฐานหรือครอบครองทำประโยชน์มาก่อนการประกาศเขตป่า สำนักงานที่ดินต้องออกเอกสารสิทธิตามที่ประชาชนร้องขอโดยทันที

๘. ยกเลิกโครงการแปลงสวนยางเป็นทุนและมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง โดยรัฐต้องมีนโยบายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กำหนดแนวทางให้เกษตรกรตัดโค่นยางพาราหมดอายุได้ โดยเกษตรกรร่วมตรวจสอบพื้นที่และกำหนดแผนงานรูปธรรมเพื่อป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่าแปลงใหม่ ทั้งนี้ร่วมกับหน่วยงานรัฐ เช่น กรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง และจังหวัด

คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่าทั้งสองชุด จึงมีข้อเสนอเชิงนโยบาย ดังนี้

๑. ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน

๑.๑ การจะประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า หรือเขตที่ต้องสงวนหวงห้ามไว้ตามกฎหมายต้องมีการศึกษาข้อมูล และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชนในพื้นที่อย่างชัดเจน ไม่ควรประกาศเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติทับที่ทำกินของชาวบ้านที่ตั้งถิ่นฐานมานานแล้ว ในกรณีจำเป็นที่สุดที่ต้องประกาศเขตอุทยานแห่งชาติหรือเขตอนุรักษ์ใดๆ ทับที่ทำกินของราษฎร ภาครัฐต้องมีกระบวนการที่ทำให้ราษฎรในพื้นที่มีส่วนในการกำหนดข้อตกลงร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหา หรือเพื่อหาพื้นที่ทำกินใหม่ที่เหมาะสม และภาครัฐควรปฏิบัติอย่างเร่งด่วน ไม่ให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตและ

การทำมาหากินของราษฎร

๑.๒ การละเมิดสิทธิมนุษยชนในกรณีพื้นที่ป่าทับซ้อน เกิดขึ้นจำนวนมาก เนื่องจากการไม่มีการเดินสำรวจและประสานกับประชาชนที่อยู่มาก่อนให้มีส่วนร่วม ดังนั้นรัฐบาลควรเร่งรัดการกันแนวเขตที่ทำกินและแนวเขตป่าร่วมกับประชาชนเป็นเบื้องต้นโดยเร็ว ก่อนมีกระบวนการพิสูจน์สิทธิโดยตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างภาครัฐกับประชาชนขึ้นมาร่วมในการดำเนินการทุกพื้นที่ ขณะเดียวกันรัฐบาลควรมีนโยบายชะลอการจับกุมในพื้นที่ที่มีข้อพิพาทไว้ก่อน

๑.๓ การจัดทำโครงการพัฒนาของรัฐหรือให้ธุรกิจเอกชนดำเนินการใดๆ ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องชี้แจงข้อมูลข่าวสารอย่างครบถ้วน ตรงไปตรงมา และมีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นก่อนการตัดสินใจดำเนินโครงการ รวมทั้งการประเมินผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมโดยปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญอย่างเคร่งครัด

๑.๔ รัฐควรให้การสนับสนุนชุมชนและประชาสังคมอย่างเป็นรูปธรรมในการมีส่วนร่วมการจัดการทรัพยากรที่ดินป่าไม้ และเอื้ออำนวยในการตรวจสอบการใช้พื้นที่ป่าที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศ ภายใต้หลักการการรักษาป่าและให้ประชาชนมีที่ทำกินด้วย ให้ชุมชนมีความมั่นคงในการทำกินตามวัฒนธรรมการทำกินของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าและระบบนิเวศให้ยั่งยืน แนวทางคือสำรวจพื้นที่ที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์ไว้ให้สอดคล้องกับความเป็นจริง และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและการจัดการที่ดินที่สอดคล้องกับระบบนิเวศทั้งในพื้นที่ป่าและพื้นที่ชายฝั่งและทะเล

๑.๕ รัฐต้องกำชับให้หน่วยงานของรัฐเคารพต่อภูมิปัญญาชาวบ้าน และจารีตประเพณี ตลอดจนการเร่งรัดออกกฎหมายรับรองสิทธิชุมชนและระบบกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชนที่ชุมชนดูแลจัดการที่ทำกินและการใช้ประโยชน์ร่วมกันตามจารีตประเพณีของชุมชน

๑.๖ รัฐควรให้การส่งเสริมองค์กรประชาชนและองค์กรปกครองท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการทรัพยากรเพื่อให้องค์กรประชาชนมีส่วนร่วมดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่นในการสร้างอาชีพและรายได้ที่ยั่งยืน

๒. ด้านการบริหารจัดการ

๒.๑ เร่งรัดการพิสูจน์การครอบครองที่ดินตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ และต้องให้ความสำคัญกับหลักฐานอื่นๆ นอกเหนือจากภาพถ่ายทางอากาศ หรือหลักฐานของทางราชการ อาทิ ข้อเท็จจริงในพื้นที่ วิถีชีวิต และสภาพการทำกินในพื้นที่ของประชาชน พยานบุคคลและร่องรอยการทำประโยชน์ของผู้ที่ได้ครอบครองทำกินมาก่อนการประกาศเขตป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ประชาชนและชุมชนได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจังในทุกขั้นตอน

๒.๒ เร่งรัดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการสำรวจประชาชนที่อยู่ในเขตป่าฯ และตกหล่นจากการสำรวจตามมติ ครม. ๓๐ มิ.ย. ๒๕๔๑

๒.๓ เร่งรัดให้มีการออกเอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดินให้แก่ประชาชนที่ได้ครอบครองและทำประโยชน์มาอย่างต่อเนื่อง โดยมีเอกสารทางราชการประเภทต่างๆ เช่น ส.ค.๑ ใบจอง ใบเหี้ยมย่ำ เป็นต้น ตลอดจนประชาชนที่ได้รับการพิสูจน์การครอบครองที่ดินตามข้อ ๒.๑ แล้ว



หากมีข้อขัดแย้งก็ให้คำนึงถึงการครอบครองทำประโยชน์ตามจารีตประเพณีในท้องถิ่นนั้น เป็นสำคัญ

๒.๔ รัฐควรสนับสนุนการจัดการลุ่มน้ำอย่างยั่งยืน เสมอภาค และมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งชาวไทยที่สูง ชาวไทยพื้นราบ และกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

๒.๕ รัฐต้องยึดหลักสันติวิธีในกระบวนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี (ตามคำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๘๗/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๑ กันยายน ๒๕๔๖) ในทุกกรณีและทุกพื้นที่

๒.๖ การอพยพประชาชนออกจากพื้นที่ต้องใช้ในกรณีที่ไมอาจหลีกเลี่ยงได้เท่านั้น และก่อนมีกระบวนการอพยพ ต้องมีการเตรียมการรองรับ และให้ประชาชนที่จะถูกอพยพมีส่วนร่วมในการกำหนดค่าชดเชยต่างๆ อย่างเป็นธรรมจนเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย

๒.๗ หากรัฐไม่สามารถกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาให้ชาวสวนยางพารา ในการโค่นและ

ปลูกใหม่ทดแทนได้ รัฐต้องดำเนินการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อเกษตรกรสวนยางซึ่งขาดรายได้จากการที่ตัดโค่นยางพาราหมดอายุไม่ได้ และไม่สามารถปลูกใหม่ได้ รวมทั้งขาดโอกาสในการทำกินหรือในระหว่างกระบวนการพิสูจน์สิทธิ อาจให้ชาวสวนยางสามารถโค่นต้นยางเก่า เพื่อปลูกใหม่ทดแทนในแปลงที่ดินทำกินเดิมได้ต่อไป เนื่องจากเป็นวิธีการทำสวนยางที่มีมาแต่ดั้งเดิม และให้กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง (สกย.) ปลดปล่อยให้ชาวสวนยางพาราได้ตามปกติ

๓. ด้านการพัฒนา

๓.๑ รัฐควรทบทวนแผนงานและโครงการจัดการทรัพยากรป่าไม้ เช่น โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ซึ่งไม่มีกระบวนการรับฟังความเห็นและตัดสินใจจากชุมชนเป้าหมาย หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จึงไม่ตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของชุมชน รวมทั้งส่งผลกระทบต่อที่ดิน

ทำกิน รวมไปถึงการอพยพชุมชนออกจากพื้นที่โครงการ

๓.๒ การดำเนินการโครงการต่างๆ ของรัฐในพื้นที่ป่า ควรมีการดำเนินการที่รอบคอบ มีการศึกษาชุมชนเป้าหมายแต่ละพื้นที่เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนด้วย

๓.๓ ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เข้มงวดตรวจสอบการใช้พื้นที่ต้นน้ำ การพัฒนาโครงการต่างๆ เช่น การสร้างอ่างเก็บน้ำ การตัดถนนผ่านเข้าไปในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ โดยยึดหลักการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง และยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

๓.๔ การจัดทำโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่จะมีผลกระทบต่อชุมชน จะต้องคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ผลกระทบทางสังคม ตลอดจนใช้กระบวนการมีส่วนร่วม จนกว่าจะเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย โดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่

๔. ด้านกลุ่มชาติพันธุ์

๔.๑ รัฐต้องดำเนินการสำรวจและเร่งรัดการแก้ไขปัญหาการถือสัญชาติไทยของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เพื่อให้พวกเขาได้รับการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐาน และส่งเสริมให้พวกเขามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

๔.๒ รัฐต้องดำเนินการวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่สูงในเชิงบูรณาการ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน เคารพวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ และปราศจากการเลือกปฏิบัติ

๔.๓ รัฐต้องรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยคำนึงถึงวิถีการผลิตดั้งเดิมของชุมชน กรรมสิทธิ์ชุมชน

และการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการตัดสินใจในการดำเนินโครงการใดๆ ของรัฐ นอกจากนั้น รัฐควรสร้างทัศนคติที่ถูกต้องให้กับสาธารณชน ให้เข้าใจ และยอมรับความแตกต่าง หลากหลายของวิถีการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทั้งในที่ราบและที่สูง

๕. ด้านกฎหมาย

๕.๑ รัฐต้องดำเนินการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องป่าไม้และอุทยานแห่งชาติทุกฉบับให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ

๕.๒ รัฐต้องทบทวนพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ มาตรา ๒๑ และ มาตรา ๒๒ ที่ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ออกคำสั่งหรือให้รถถอนสิ่งปลูกสร้างในเขตอุทยานแห่งชาติ เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและทรัพย์สินของประชาชน เพราะหากเจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมจะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่กับประชาชนจนถึงขั้นรุนแรงได้ การดำเนินการดังกล่าวควรผ่านกระบวนการทางศาลยุติธรรม

๕.๓ รัฐต้องปรับปรุงพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.๒๔๘๔ ในประเด็น นิยามป่า ให้สอดคล้องกับสภาพที่ดินในปัจจุบัน

๕.๔ รัฐบาลควรยกเลิกมติ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ ว่าด้วยมาตรการและแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ดินในเขตป่า โดยให้กลับไปใช้แนวทางตามมติคณะรัฐมนตรี ๑๗ และ ๒๙ เมษายน ๒๕๔๐

๕.๕ หากมีการดำเนินคดีที่ไม่เป็นธรรม ต้องมีมาตรการเยียวยาช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบหรือได้รับความเสียหายจากการดำเนินคดีโดยรัฐ



ภาคผนวก ๑

สถิติการร้องเรียน

ประเด็นที่ดินและป่าต่อ กสม.

ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ๒๕๔๔ จนถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๕๐^๑

**(๑) สถิติการร้องเรียนเรื่องที่ดินและป่า ต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
จำแนกตามปีงบประมาณและประเภทปัญหา**

ปี งบประมาณ	การ เวรคืน ที่ดิน	ที่ดิน ที่ดิน สปก.	ที่ดิน ราช พัสดุ	ที่ดิน สาธารณ ประโยชน์	ที่ดิน เอกชน/ ชาวบ้าน/ ที่ดินมรดก	ที่ป่าไม้	อื่น ๆ	ยอด รวม คำร้อง	ร้อยละ (%)
๒๕๔๔ (ก.ค.-ก.ย.)	๑			๓	๑			๕	๑
๒๕๔๕ (ต.ค.-ก.ย.)			๓	๒	๒	๒	๑	๑๐	๒
๒๕๔๖ (ต.ค.-ก.ย.)	๔		๑	๖	๒๕	๖	๓	๔๕	๗
๒๕๔๗ (ต.ค.-ก.ย.)	๓		๔	๑๙	๒๙	๖	๒	๖๓	๑๐
๒๕๔๘ (ต.ค.-ก.ย.)	๗	๓	๑๗	๔๗	๔๘	๔๐	๑๑	๑๗๓	๒๙
๒๕๔๙ (ต.ค.-ก.ย.)	๕	๓	๑๔	๔๔	๔๔	๔๒	๑๓	๑๖๕	๒๗
๒๕๕๐ (ต.ค.-ก.ย.) ^๒	๒	๑	๘	๓๖	๕๒	๒๖	๑๗	๑๔๒	๒๔
รวม	๒๒	๗	๔๗	๑๕๗	๒๐๑	๑๒๒	๔๗	๖๐๓	๑๐๐

^๑ ข้อมูลสถิติการร้องเรียนเกี่ยวกับปัญหาที่ดินและป่า ข้อมูลระหว่างกรกฎาคม ๒๕๔๔ - ๓๐ กันยายน ๒๕๕๐
สำนักคุ้มครองสิทธิมนุษยชน สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สรุปโดย สงป นามวิชัย

^๒ สถิติการร้องเรียนเกี่ยวกับปัญหาที่ดินและป่า รวมทุกคณะกรรมการฯ ซึ่งเพิ่มขึ้นจากเดือนตุลาคม-กันยายน
๒๕๕๐ (หลังจากงานวิจัย) จำนวน ๑๔๒ กรณี แต่ถ้าจำแนกเฉพาะที่มอบหมายคณะกรรมการฯ ที่ดินและป่า
ทั้งสองชุด มีจำนวน ๘๙ กรณี

(๑) สถิติการร้องเรียนเรื่องที่ดินและป่า ต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
จำแนกตามภาคและประเภทปัญหา ^๓

ภาค	การ เวนคืน ที่ดิน	ที่ดิน สปก.	ที่ดิน ราช พัสดุ	ที่ดิน สาธารณ ประโยชน์	ที่ดิน เอกชน/ ชาวบ้าน/ ที่ดินมรดก	ที่ ป่าไม้	อื่น ๆ	จำนวน คำร้อง
อีสานตอนล่าง	๒	๑	๖	๖๓	๔๓	๑๘	๖	๑๔๒
ใต้ตอนบน	๒	๑	๔	๑๙	๓๒	๔๐	๓	๑๐๑
เหนือตอนบน	๔	๒	๓	๔	๒๐	๒๔	๘	๖๕
กรุงเทพมหานคร	๕		๔	๖	๒๙		๑๑	๕๕
ตะวันออก	๑		๖	๑๕	๑๑	๑๓	๓	๔๙
กลาง	๔		๘	๑๑	๒๓		๒	๔๘
ตะวันตก	๑		๕	๑๓	๗	๑๑	๘	๔๘
อีสานตอนบน	๑	๒	๖	๑๒	๑๘	๔	๑	๔๔
เหนือตอนล่าง	๑	๑	๕	๕	๘	๖	๒	๒๘
ใต้ตอนล่าง	๑			๖	๑๐	๖	๓	๒๖

^๓ ๑. จากคำร้องเรียนต่อ กสม. ประมาณ ๓,๐๐๐ เรื่อง ซึ่ง กสม.ได้มอบหมายกระจายไปตามคณะอนุกรรมการฯ ชุดต่าง ๆ โดยมีคณะอนุกรรมการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ชุด ๑-๔ และคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจพิจารณาเรื่องร้องเรียนก่อนปี ๒๕๔๕ เป็นหลัก ต่อมาปี ๒๕๔๖ เป็นต้นมา เริ่มตั้งคณะอนุกรรมการฯ เฉพาะประเด็น จึงมีการโอนบางส่วนจากคณะอนุกรรมการคุ้มครองฯ ชุด ๑-๔ และคณะอนุกรรมการฯ ปี ๒๕๔๕ ไปที่คณะอนุกรรมการฯ เฉพาะประเด็นตามจุดหลักของคำร้อง โดยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับที่ดินและป่า มอบหมายให้คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

สถิติที่แสดงในตารางนี้ หมายถึง เฉพาะเรื่องเกี่ยวกับที่ดินและป่า ที่คาบเกี่ยวในคณะอนุกรรมการฯ ชุดอื่น ๆ แต่ทุกคณะอนุกรรมการฯ ยังมีเรื่องร้องเรียนประเด็นในกลุ่มหลักของแต่ละคณะอนุกรรมการฯ ซึ่งมีสถิติมากกว่าที่ได้แสดง ณ ที่นี้

๒. ในช่วงงานศึกษาวิจัยชุดนี้ ประมวลคำร้องถึงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๔๙ เท่านั้น ซึ่งมีจำนวนเรื่องร้องเรียนในคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ทั้ง ๒ ชุด จำนวน ๒๗๑ กรณี แต่เมื่อประมวลเพิ่มเติมถึงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๐ ผ่านไปอีก ๑ ปี มีคำร้องที่ กสม.มอบหมายคณะอนุกรรมการฯ ที่ดินและป่า ทั้ง ๒ ชุด เพิ่มขึ้น ๘๙ กรณี จึงรวมเป็น ๓๖๐ กรณี





ภาคผนวก ๒

บทสรุปจาก : รายงานการศึกษา

โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผ่นใหม่

คณะศึกษา : อัจฉรา รักยุติธรรม บารมี ชัยรัตน์ โยคินธ์ คำวงศ์ วันชัย จออ่อนตร



“โครงการรวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลปัญหาและผลกระทบจากโครงการ หมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่” จัดทำตามแผนงานของคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยคณะศึกษาได้รวบรวมข้อเท็จจริง และความคิดเห็น ของประชาชนในพื้นที่ดำเนินโครงการ และคาดว่าจะมีการดำเนินโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ โดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและตามมติคณะรัฐมนตรี



วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๔๗ และวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๔๗ โดยผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในพื้นที่จำนวนมากมีทัศนคติในแง่ลบต่อโครงการ เนื่องจากไม่ได้รับทราบข้อมูลจากเจ้าหน้าที่อย่างรอบด้านและ

ชัดเจน หวาดระแวงว่าโครงการจะสร้างปัญหาต่อการดำเนินชีวิต ไม่เชื่อมั่นว่าโครงการจะมีประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ป่า

เนื้อหารายงานการศึกษา มีโดยสังเขป ดังนี้

บทที่ ๑ ภาพรวมโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่

ประกอบด้วยข้อมูล ๑. ที่มาของโครงการ ๒. พื้นที่เป้าหมาย ๓. หมู่บ้านต้นแบบ ๔. งบประมาณดำเนินโครงการ ๕. หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการ ๖. ขั้นตอนการดำเนินงาน ๗. ความคืบหน้าในการดำเนินโครงการ ๘. กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง

โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ มีชื่อเต็มว่า “โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริ เณลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษา พระบรมราชินีนาถ” นำเสนอโดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลโดยมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๔๗ และในวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๔๗

วัตถุประสงค์ของโครงการมี ๓ ประการสำคัญ ได้แก่

๑. บริหารจัดการป่าไม้ตามแนวพระราชดำริ
๒. หยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ และฟื้นฟูสภาพป่าไม้
๓. ให้ประชาชนในพื้นที่ร่วมกันดูแล ฝักระวัง ป้องกัน รักษาและใช้ประโยชน์จากป่าไม้อย่างยั่งยืน

โครงการมีพื้นที่เป้าหมาย ๑๐,๘๖๖ หมู่บ้านรวม ๗๐ จังหวัด ทั้งนี้หมู่บ้านส่วนใหญ่อยู่ใน หรือติดเขตป่าตามกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นเขตป่าอนุรักษ์ ที่ยังมีความขัดแย้งเรื่องการอ้างสิทธิเหนือพื้นที่ระหว่างรัฐกับชาวบ้านมาแต่เดิม ตามแผนงานจะเริ่มดำเนินงานตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๘-๒๕๕๑ โดยใช้งบประมาณในการดำเนินโครงการทั้งสิ้น ๑,๕๑๐.๑๒ ล้านบาท

โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นผู้เสนอ

โครงการ มีหน่วยงานรับผิดชอบ ๓ กรมหลัก คือ

๑) กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช รับผิดชอบหมู่บ้านที่อยู่ติดเขตและในเขตอุทยานฯ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าซึ่งมีจำนวน ๒,๓๔๘ หมู่บ้านใน ๖๓ จังหวัด ๒) กรมป่าไม้ รับผิดชอบหมู่บ้านที่อยู่ติดเขตและในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและพื้นที่ป่าตามมติคณะรัฐมนตรีจำนวน ๗,๖๐๐ หมู่บ้านใน ๖๗ จังหวัด ๓) กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง รับผิดชอบหมู่บ้านที่อยู่ติดเขตและในเขตป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรี จำนวน ๙๑๘ หมู่บ้านใน ๒๓ จังหวัด โดยการวางแผนขั้นตอนการดำเนินโครงการโดยมีหลักการการมีส่วนร่วมของประชาชน หน่วยงานรัฐ และเอกชน ในรูปพหุภาคี เพื่อให้เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกัน และมุ่งเน้นการบริหารจัดการพื้นที่โดยชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ส่งเสริมรับรองสิทธิที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน รวมทั้งแผนการติดตามประเมินผล

จากการศึกษาข้อมูลโครงการพบว่า การดำเนินโครงการเกี่ยวข้องกับหน่วยงานราชการหลายหน่วยงาน ซึ่งมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่แตกต่างกันไป อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่างๆ เหล่านี้ยังเกี่ยวข้องกับกฎหมายและระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่มีความซับซ้อน ผลการศึกษาจากแหล่งข้อมูลของหน่วยงานราชการเอง ก็พบว่ายังมีความคลุมเครือและสับสนต่อการทำความเข้าใจสำหรับประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำหรับประชาชนในท้องถิ่นผู้ซึ่งเป็นเป้าหมายและจะได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการ

นอกจากหลักการกว้างๆ ของโครงการที่ปรากฏใน “คู่มือหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ตามแนว

พระราชดำริ เฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พระราชพระบรมราชินีนาถ” (กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ๒๕๔๘) ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลหลักของรายงานฉบับนี้แล้ว ประชาชนในพื้นที่ต้องการจะทราบแผนการดำเนินงานอย่างละเอียดในพื้นที่ของตน ตลอดจนหน่วยงาน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงกฎหมายและระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่จะบังคับใช้ทั้งในระดับนโยบายและระดับพื้นที่ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การทำการผลิต และวิถีชีวิตของตนเอง แต่ก็ปรากฏว่าหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ไม่เคยมีการเปิดเผยข้อมูลเหล่านี้อย่างเป็นทางการอธิบายปากเปล่าถึงแผนการดำเนินงานกว้างๆ และการประชาสัมพันธ์ถึงเป้าหมายในด้านบวก หรือผลสำเร็จของโครงการในด้านบวก ไม่ได้กล่าวถึงผลกระทบต่อประชาชนในด้านลบแต่อย่างใด การไม่เปิดเผยข้อมูลอย่างชัดเจนและโปร่งใสเป็นที่มาที่ทำให้สาธารณชน เช่น นักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน

และประชาชนในพื้นที่เกิดความหวาดระแวง สงสัย และไม่ไว้วางใจ ซึ่งปรากฏเป็นข่าวตามสื่อสาธารณะว่ามีการวิพากษ์วิจารณ์โครงการอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ สาเหตุส่วนหนึ่งของความหวาดระแวงดังกล่าวเกิดมาจากบทเรียนจากโครงการรัฐหลายกรณีที่ผลการดำเนินงานของหน่วยงานรัฐนั้นไม่เป็นไปตามคำมั่นสัญญาที่เจ้าหน้าที่รัฐได้เคยบอกไว้

อย่างไรก็ตาม ในระหว่างการศึกษาข้อมูลและจัดทำรายงานฉบับนี้ พบว่าการดำเนินโครงการในระดับพื้นที่ได้เกิดการชะงักงัน เนื่องจากทางโครงการมิได้รับการจัดสรรงบประมาณในปี พ.ศ. ๒๕๔๙-๒๕๕๐ ข้อมูลและเหตุการณ์ต่างๆ ที่ปรากฏในรายงานฉบับนี้จึงเป็นเพียงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเริ่มต้นโครงการ คือในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๗-๒๕๔๘ และผลสืบเนื่องจากการดำเนินโครงการในช่วงเวลาดังกล่าว ขณะที่การดำเนินการในระดับพื้นที่ล่าสุดนั้นยังไม่มีความคืบหน้า

บทที่ ๒ ข้อเท็จจริงจากกรณีศึกษา

เนื้อหาในบทนี้ นำเสนอข้อมูลจากการศึกษาชุมชนกรณีตัวอย่าง ซึ่งเป็นหมู่บ้าน เป้าหมายของโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ โดยเลือกทำการศึกษา ๓ หมู่บ้าน ได้แก่

กรณีศึกษาที่หนึ่ง บ้านห้วยปลาหลด หมู่ที่ ๘ ตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เป็นกรณีตัวอย่างในพื้นที่ภาคเหนือ และเป็นหมู่บ้านนำร่องของโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ซึ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการได้ประชาสัมพันธ์ว่าเป็นพื้นที่ที่โครงการฯ ดำเนินการแล้วประสบความสำเร็จอย่างดี แต่ปรากฏว่าได้เกิดความขัดแย้งมากมายในระดับพื้นที่ ขณะเดียวกันยังมีข้อมูลว่าชุมชนแห่งนี้สามารถจัดการทรัพยากรได้เป็นอย่างดีมาก่อนหน้าที่จะมีโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่

กรณีศึกษาที่สอง บ้านห้วยกลทา หมู่ที่ ๖ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นกรณีตัวอย่างในพื้นที่เขตติดต่อภาคกลาง-ตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นกรณีที่เกิดความขัดแย้งรุนแรงระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ทั้งที่เป็นความขัดแย้งเดิม และความขัดแย้งที่เพิ่มขึ้นมาภายหลังจากรัฐดำเนินโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ชุมชนแห่งนี้ได้ริเริ่มจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรโดยองค์กรชุมชน เพื่อเป็นข้อเสนอต่อสังคมว่าชุมชนสามารถดูแลรักษาทรัพยากรได้โดยไม่ต้องมีโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่

กรณีศึกษาที่สาม บ้านทับทนาการ หมู่ ๒๔ ต.ประสงค์ อำเภอท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี เป็นกรณีตัวอย่างจากพื้นที่ภาคใต้ ที่แม้ว่าเจ้าหน้าที่โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่จะยังไม่ได้ดำเนินโครงการ

อย่างเป็นรูปธรรม แต่ชาวบ้านก็มีความหวาดระแวงว่าจะได้รับความเดือดร้อนจากโครงการดังกล่าว แม้ว่าพื้นที่ป่าในชุมชนแห่งนี้จะถูกบุกรุกทำลาย

อย่างมาก แต่ชาวบ้านก็เชื่อว่าทางออกของการแก้ไขปัญหาหนี้ไม่จำเป็นต้องอาศัยโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่

๒.๑ กรณีบ้านห้วยปลาหลด หมู่ที่ ๘ ตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก



โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ได้ประกาศดำเนินการโครงการต้นแบบที่หมู่บ้านห้วยปลาหลด เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.๒๕๔๗ โดยถือว่าเป็นหมู่บ้านนำร่องแห่งแรกของโครงการฯ โดยเป็นผลมาจากการมีการประชุมคณะรัฐมนตรีสัญจรที่อำเภอแม่สอด ในช่วงเวลาดังกล่าว และเห็นว่าชุมชนมีความพร้อม มีการจัดการป่าไม้ที่มีประสิทธิภาพอยู่แล้วซึ่งจะง่ายในการดำเนินงาน (กรุงเทพธุรกิจ ๕ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๗)

หมู่บ้านห้วยปลาหลด

หมู่บ้านห้วยปลาหลดเป็นชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ (มุเซอคำ) ซึ่งตั้งถิ่นฐานมานานกว่าร้อยปี ที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ลึกเข้าไปประมาณ ๗

กิโลเมตร ของทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๕ สายตาก-แม่สอด

ประชากรในชุมชนมีจำนวนทั้งสิ้น ๓๕๔ คน ๑๒๒ หลังคาเรือน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม พืชผลทางการเกษตรที่สำคัญคือข้าวไร่ พืชผักผลไม้ การเลี้ยงสัตว์ และค้าขายสินค้าเกษตรที่ปลูกขึ้นเอง

หมู่บ้านห้วยปลาหลด ถูกทางการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติตากสินมหาราชประกาศซ้อนทับพื้นที่ของชุมชนเมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๔ อุทยานฯ ตั้งอยู่ในท้องที่ ๒ อำเภอ คือ อำเภอเมืองตาก และอำเภอแม่สอด ห่างจากตัวอำเภอเมืองตากประมาณ ๓๕ กิโลเมตร ซึ่งประกาศทับซ้อนป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ละเมา ตำบลพะวอ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

ตามกฎหมายกระทรวงฉบับที่ ๙๕๔ (พ.ศ.๒๕๒๔) เนื้อที่ประมาณ ๗๙,๕๕๐ ไร่ และประกาศทับซ้อนป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ท้อ-ห้วยตากฝั่งขวา ตำบลแม่ท้อ อำเภอเมือง จังหวัดตาก ตามกฎหมายฉบับที่ ๑๔๕ (พ.ศ.๒๕๐๙) เนื้อที่ประมาณ ๘๕,๗๐๐ ไร่ รวมเนื้อที่สองอำเภอ ๑๖๕,๒๕๐ ไร่ หรือ ๒๖๔.๔ ตารางกิโลเมตร ประกาศเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติเพียง ๙๓,๑๒๕ ไร่ หรือ ๑๔๙ ตารางกิโลเมตร

ผลจากการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติในปี พ.ศ.๒๕๒๔ ผนวกกับนโยบายด้านการรักษาความมั่นคงภายใน และการปราบปรามยาเสพติด ซึ่งเป็นนโยบายรัฐที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในหลายพื้นที่ทั่วประเทศในช่วงเวลาดังกล่าว ได้ทำให้หน่วยงานรัฐมีแผนจะอพยพชุมชนออกจากพื้นที่ตั้งแต่นั้นมา อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านห้วยปลาหลดพบว่าพื้นที่ที่ทางการเตรียมไว้รองรับการอพยพชุมชนนั้นเป็นเขต “แม่แวแดง” ซึ่งเป็นเครือข่ายของผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จากประเทศลาว^๑ และเป็นพื้นที่ที่ยังมีการสู้รบกันอยู่ระหว่างรัฐบาลไทยกับกลุ่มพรรคคอมมิวนิสต์ ชาวบ้านจึงยืนยันที่จะไม่อพยพไปอยู่

แผนการอพยพเริ่มดำเนินการโดยการย้ายศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านห้วยปลาหลดมาตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ.๒๕๑๓ ขณะที่แผนการย้ายชาวบ้านเริ่มขึ้นในปี พ.ศ.๒๕๒๖ โดยมีหมู่บ้านเป้าหมายกลุ่มชาติพันธุ์หลายแห่งด้วยกันที่จะถูกย้าย แต่ก็ได้มีพระพุทธรูปช่วยชาวบ้านเจรจาต่อรองกับเจ้าหน้าที่รัฐ ขณะที่ทางศูนย์สงเคราะห์ ชาวเขาพยายามยืนยันกับเจ้าหน้าที่รัฐว่าไม่มีที่ดินและงบประมาณรองรับการอพยพชุมชนเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม นับจากนั้นเป็นต้นมาชุมชนเหล่านี้ต่างถูกจำกัดการพัฒนาโดยตลอด โดยไม่ได้รับงบประมาณในการพัฒนาถนน สร้างโรงเรียน และประปาหมู่บ้าน (หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ วันที่ ๕

สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๘) ขณะเดียวกัน การต่อรองกับเจ้าหน้าที่รัฐที่จะไม่อพยพออกจากพื้นที่ และโดยคำแนะนำของพระพุทธรูปทำให้ชาวบ้านห้วยปลาหลดยอมปรับเปลี่ยนระบบการผลิตโดยเลิกการปลูกฝิ่นและลดพื้นที่ทำการเกษตร ปล่อยให้พื้นที่จำนวนมากฟื้นฟูเป็นป่าขึ้นมา ตลอดจนมีการจัดการป่าอย่างเป็นระบบมากขึ้นในรูปแบบของป่าชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๒๗ เป็นต้นมา ตลอดจนเลิกปลูกฝิ่นที่ต้องใช้ที่ดินมากๆ เช่น ข้าวโพด หันมาปลูกไม้ยืนต้น เช่น กาแฟ เนียง (มะติงยาง) ไข่ ฯลฯ

ประมาณปี พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๔๑ ทางกรมมาตรการควบคุมการใช้ที่ดินของชาวบ้านอย่างเข้มงวดมากขึ้น โดยมีการปักป้ายระบุขอบเขตป่าต้นน้ำต่างๆ ที่พื้นที่บางส่วนเป็นที่ดินทำกินของชาวบ้านมาก่อนในระบบการทำไร่หมุนเวียน เจ้าหน้าที่ป่าไม้มีการแจ้งผ่านผู้ใหญ่บ้านว่าไม่อนุญาตให้ชาวบ้านเข้าไปทำไร่ ไปแผ้วถาง หรือถือครองพื้นที่เหล่านั้น แต่ให้ปล่อยเป็นป่าธรรมชาติ หากพบชาวบ้านเข้าไปทำกินในพื้นที่ดังกล่าวเจ้าหน้าที่จะจับกุมไม่ว่าจะเป็นทางไร่ เพาะปลูก ถอนหญ้า หรือเก็บเกี่ยวผลผลิตก็ตาม ในช่วงที่ผ่านมามีชาวบ้าน ๑ ราย ทำไร่หมุนเวียนแล้วถูกเจ้าหน้าที่ป่าไม้จับกุมถูกจับ สถานะของหมู่บ้านห้วยปลาหลดจึงเป็นชุมชนในเขตป่าที่ถูกจำกัดการพัฒนาและถูกจำกัดสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรมาโดยตลอด

ในปี พ.ศ.๒๕๔๓ มีเจ้าหน้าที่ได้เข้ามารังวัดสำรวจพื้นที่ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๔๑ โดยจะมีการรังวัดที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน พระอาจารย์เด่นจึงแนะนำให้ชาวบ้านขอให้เจ้าหน้าที่รังวัดขอบเขตชุมชนเป็นลักษณะแปลงรวม ไม่ใช้การวัดให้แก่แต่ละปัจเจกบุคคล มิฉะนั้นแล้วชุมชนจะไม่มีป่าใช้สอยที่ชาวบ้านจะสามารถเข้าไปเก็บหาผลผลิตจากป่าได้ กระนั้นก็ตาม

^๑ พื้นที่ป่าในเขตจังหวัดตากเป็นแหล่งที่หลบซ่อนตัวของสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งมีการมอบตัวกับทางการเป็นชุดสุดท้ายในปี พ.ศ.๒๕๒๔ (สัมภาษณ์ผู้ใหญ่วัดบ้านห้วยปลาหลด)

เจ้าหน้าที่ไม่ยอมรับวัดในลักษณะแปลงรวม การพยายามรังวัดที่ดินรายแปลงให้แก่ปัจเจกบุคคลนั้นได้ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกันเอง เพราะที่ดินทำกินส่วนใหญ่เป็นที่ดินในระบบไร่หมุนเวียนที่มีการใช้ร่วมกันโดยยึดหลักสิทธิการใช้ไม่ใช่สิทธิการเป็นเจ้าของแล้วครอบครองอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดเหมือนระบบกรรมสิทธิ์ นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ยังไม่ยอมรับวัดที่ดินที่เป็นไร่เหล้า พื้นที่วนเกษตร รวมทั้งที่ดินที่มีความลาดชันเกิน ๓๕% ให้แก่ชาวบ้าน แม้ว่าที่ดินเหล่านั้นจะเป็นพื้นที่ทำกินของชาวบ้านมาก่อน

การจัดการทรัพยากรของชุมชน

ก่อนหน้าที่จะมีโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ชุมชนบ้านห้วยปลาหลดได้รับการยอมรับว่ามีแนวทางการจัดการป่าที่ดีอยู่แล้ว ชาวบ้านห้วยปลาหลดมีการจัดการป่าในรูปแบบป่าชุมชนมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๒๗ แล้ว ป่าแหล่งต้นน้ำ ชาวบ้านจะดูแลรักษาป่าผืนนี้เป็นอย่างดี ส่วนป่าใช้สอย ชาวบ้านจะรู้กันว่าบริเวณใดที่จะตัดไม้ใช้สอยได้ และไม่ใช้เขตที่ทำกินของเพื่อนบ้าน นอกจากนั้น ชุมชนยังมีกิจกรรมต่างๆ ในการดูแลรักษาป่า เช่น การทำแนวกันไฟ และการดับไฟป่า เป็นต้น ด้วยการดูแลเช่นนี้ทำให้ป่าที่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารนั้นยังหลงเหลืออยู่มากกว่า ๙๐% ของพื้นที่ (สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน และข้อมูลจาก www.chumchonhai.or.th)

การดำเนินโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่กรณีหมู่บ้านห้วยปลาหลด

หมู่บ้านห้วยปลาหลดถูกประกาศให้เป็นหมู่บ้านเป้าหมายของโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.๒๕๔๗ ข้อมูลจากการเผยแพร่โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ กรณีบ้านห้วยปลาหลด ในเว็บไซต์ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (www.dnp.go.th) ระบุว่า

เป้าหมายของโครงการฯ ต่อพื้นที่ห้วยปลาหลดมี ๓ ด้านด้วยกัน

หนึ่ง ด้านเศรษฐกิจ โครงการฯ จะเพิ่มรายได้เฉลี่ยต่อครอบครัวให้ได้เดือนละ ๔๐,๐๐๐ บาท/ปี จากเดิม ชาวบ้านมีรายได้เฉลี่ย ๒๑,๕๐๐ บาท/ครัวเรือน/ปี

สอง ด้านสังคม โครงการฯ จะลดอัตราการเพิ่มประชากรในชุมชนให้ได้ในอัตรา ๐.๕ % พัฒนาให้เป็นหมู่บ้านปลอดจากขยะและสารพิษ และทำให้ประชาชนมีสุขภาพดีขึ้น มีความเจ็บป่วยน้อยลง จนกระทั่งได้รับการยกย่องให้เป็นหมู่บ้านที่สะอาด ถูกสุขลักษณะระดับประเทศ

สาม ด้านสิ่งแวดล้อม โครงการฯ มุ่งจะอนุรักษ์พื้นที่บริเวณหมู่บ้านและใกล้เคียงไม่ให้ถูกบุกรุกทำลาย ให้สภาพป่ามีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้น และการเกิดไฟป่าลดลง ๘๐% และมีสถิติการทำผิดกฎหมายป่าไม้ลดลง ๘๐%

ตามข้อมูลจากการเผยแพร่ของโครงการฯ ระบุว่ากิจกรรมที่ดำเนินการไปแล้ว ได้แก่ การสำรวจข้อมูลเบื้องต้น ทางด้านสภาพพื้นที่ ข้อมูลด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม การใช้ประโยชน์ที่ดินและด้านอื่นๆ และการสร้างฝายน้ำล้นบริเวณลุ่มน้ำห้วยปลาหลด แต่ตามความเข้าใจของชาวบ้าน (จากการสัมภาษณ์) โดยส่วนใหญ่การดำเนินโครงการจะเน้นไปที่กิจกรรมการเปิดตัวโครงการในวันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๔๗ ซึ่งมีตัวแทนส่วนราชการต่างๆ เข้าร่วมอย่างมากมาย โดยก่อนหน้าวันเปิดโครงการดังกล่าว ตั้งแต่วันที่ ๒๕ กันยายน - ๑๗ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๔๗ มีเจ้าหน้าที่ป่าไม้จำนวนมาก เข้ามารังวัด สำรวจพื้นที่หมู่บ้าน ให้ชาวบ้านบูรณะหมู่บ้าน ปรับภูมิทัศน์หมู่บ้าน เก็บขยะ สร้างฝายแม้ว ติดป้ายต่างๆ เจ้าหน้าที่อ้างว่าหากหมู่บ้านแห่งนี้เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านป่าไม้ จะทำให้หมู่บ้านได้รับการพัฒนา มีหมอ สถานีอนามัย มีประปา มีระบบการจัดการขยะ

ความคิดเห็นของชาวบ้านต่อโครงการ

โดยส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านห้วยปลาหลด เห็นด้วยกับเป้าหมายของโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ แต่ชาวบ้านไม่สามารถยอมรับแนวทางการดำเนินโครงการของโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ และไม่ยอมให้ดำเนินการในชุมชนของตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลหลายประการ ดังต่อไปนี้

๑. ชาวบ้านไม่ได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ

หมู่บ้านห้วยปลาหลด ถูกประกาศเป็นหมู่บ้านต้นแบบของโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่มาตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๔๗ ที่ผ่านมา แต่เมื่อผ่านไปสิบเดือนกว่าแล้ว ปรากฏว่าชาวบ้านได้ให้สัมภาษณ์แก่ผู้สื่อข่าวว่าชาวบ้านรับทราบข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการน้อยมาก ส่วนใหญ่ยังไม่รู้ว่าหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่คืออะไร มีวัตถุประสงค์อย่างไร ชุมชนจะได้และเสียอะไรจากโครงการนี้ คงมีแต่ช่วงเริ่มโครงการใหม่ๆ เท่านั้น หลังการเปิดตัวโครงการ ระบุว่าชาวบ้านได้รับแจกกล้ากาแฟอาราบิก้าประมาณ ๕๐ ต้น จากนั้นก็ไม่ได้รับความช่วยเหลือใดๆ จากเจ้าหน้าที่รัฐอีก

๒. ปัญหาเรื่องการรังวัดแนวเขตและการจำกัดพื้นที่ทำกิน

ชาวบ้านห้วยปลาหลดเห็นด้วยที่จะให้มีการจำแนกแยกแยะที่ทำกินของชุมชน และพื้นที่ป่าของรัฐออกจากกัน ความพยายามในการรังวัด กำหนดขอบเขตการใช้ที่ดินของชาวบ้านนั้นมีมาอย่างน้อยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ แต่ในกระบวนการรังวัดดังกล่าวก็ได้ทำให้เกิดปัญหา เพราะเจ้าหน้าที่ไม่ยอมรับสิทธิของชาวบ้านในพื้นที่ไร่เหล่านี้อย่างไร หมุนเวียน ไม่รังวัดที่ทำกินในระบบวนเกษตร แต่เจ้าหน้าที่จะยอมรับเพียงพื้นที่ที่มีการปลูกพืชผัก ซึ่งต้องถางพื้นที่ให้เตียนโล่งเท่านั้น และไม่รังวัดที่ดินที่มีความลาดชันเกิน ๓๕ องศา นอกจากนี้กระบวนการรังวัดยังทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง เพราะระบบการรังวัดที่ดินให้

แก่รายบุคคลนั้นขัดแย้งกับระบบสิทธิการใช้ที่ชาวบ้านยึดถือปฏิบัติกันมาตามจารีตประเพณี นอกจากนั้น เจ้าหน้าที่ก็ไม่ได้ให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกันเองด้วย

๓. รักษาป่า คุณภาพชีวิตดีได้โดยไม่ต้องมีโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่

ชาวบ้านห้วยปลาหลดเห็นด้วยอย่างยิ่งกับการอนุรักษ์ป่า แต่โดยส่วนใหญ่เห็นว่าชุมชนสามารถช่วยรัฐอนุรักษ์ป่าได้อย่างยั่งยืนโดยไม่ต้องดำเนินโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ นายอะซีมะมุเซอคำ อาสาพัฒนา กล่าวว่า “การที่เราจะรักษาป่าหรือการอยู่กับป่าอย่างยั่งยืนนั้น หมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่จะมีหรือไม่มีชาวบ้านเขาก็ทำกันมาตั้งแต่ไหนแต่ไรแล้ว และทำได้อย่างดีเสียด้วย วิธีชีวิตของเราจะรักษาไว้ให้ชนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อๆ กันตลอดไป”

๔. ไม่มีการส่งเสริมอาชีพตามแผนของโครงการ

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านหลายคนในพื้นที่พบว่า โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ทั้งก่อนและหลังการจัดงานเปิดตัวโครงการ ไม่ได้ให้ความช่วยเหลือหรือส่งเสริมอาชีพแก่ชาวบ้านตามแผนของโครงการแต่อย่างใด นอกจากการแจกกล้ากาแฟอาราบิก้าให้ชาวบ้าน ซึ่งบางรายก็ได้รับมา ๕๐ กล้า แต่ชาวบ้านจำนวนมากก็ไม่ได้รับมาปลูก นายอะซีมะมุเซอคำ อาสาพัฒนาชุมชน ให้ข้อมูลว่า หลังจากที่เจ้าหน้าที่โครงการ จำกัดควบคุมการใช้ที่ดินของชาวบ้านแล้ว มีการสัญญาว่าจะหาอาชีพให้ทำ แต่ก็ไม่ได้มีการดำเนินการแต่อย่างใด นอกจากจะไม่ได้ให้ความช่วยเหลือแล้ว ในทางตรงกันข้าม ชาวบ้านยังถูกขัดขวางการประกอบอาชีพ ที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้คิดว่า เป็นอาชีพที่ไม่เหมาะสมและจะส่งผลต่อการทำลายป่า เช่น การเพาะปลูกในพื้นที่ที่เจ้าหน้าที่ต้องการกันไว้เป็นเขตป่า หรือการเก็บหาของป่า เช่น ดอกกล้วยไม้ ห่อไม้ เป็นต้น

๒.๒ กรณีบ้านห้วยกลทา หมู่ที่ ๖ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัด เพชรบูรณ์



บ้านห้วยกลทา (คุ่มที่ ๑๓) เป็นคุ่มบ้านย่อยของบ้านวังยาว หมู่ที่ ๖ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งอยู่ห่างกันออกไปประมาณ ๕ กิโลเมตร ชุมชนแห่งนี้ตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ.๒๔๘๐ ผู้ที่มาตั้งถิ่นฐานเป็นครั้งแรกคือนายเพ็ง คำพิมพ์ ซึ่งอพยพครอบครัวมาจากบ้านดิว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์แต่เมื่อนายเพ็งมาทำกินในพื้นที่บริเวณนี้ได้เพียง ๓ ปีก็ล้มป่วย จึงนำครอบครัวกลับไปบ้านดิวก่อนที่จะเสียชีวิต ต่อมาในช่วงปี พ.ศ.๒๔๙๐-๒๔๙๙ นายทามบุตรชายคนที่สองของนายเพ็ง ได้กลับเข้ามาบุกเบิกทำกินในที่ดินเดิมของบิดาในบริเวณบ้านห้วยกลทา และได้มีผู้เข้ามาบุกเบิกจับจองพื้นที่ทำกิน และที่อยู่อาศัย และมีการตั้งเป็นชุมชนถาวรนับตั้งแต่นั้นมา

ลักษณะทางภูมิศาสตร์

บ้านห้วยกลทาเป็นชุมชนที่รายล้อมด้วยทรัพยากรป่าไม้ โดยส่วนใหญ่ติดกับเขตป่าตามกฎหมาย ปี พ.ศ.๒๕๒๔ กรมป่าไม้ได้ประกาศเป็น

เขตป่าสงวนแห่งชาติลุ่มน้ำป่าสักฝั่งซ้าย เนื้อที่ ๑๔๗,๐๐๐ ไร่ ต่อมาได้มีการประกาศให้ป่าสงวนแห่งชาติป่าลุ่มน้ำป่าสักฝั่งซ้าย เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ตามพระราชกฤษฎีกา เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ ซึ่งกำหนดบริเวณที่ดินป่าลุ่มน้ำป่าสักฝั่งซ้าย ในท้องที่ตำบลท่าอิฐ อำเภอห้วยไร่ ตำบลปากช่อง ตำบลบ้านกลาง และตำบลช้างตะลูด อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เนื้อที่ประมาณ ๑๔๖,๘๔๕ ไร่ หรือ ๒๓๔.๙๕ ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดพื้นที่ป่าคือ ทิศเหนือ ติดต่อกุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ทิศใต้ ติดต่อกุทยานแห่งชาติตาเดหมอก ทิศตะวันออก ติดต่อกุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ทิศตะวันตก ติดต่อป่าสงวนแห่งชาติป่าลุ่มน้ำป่าสักฝั่งซ้าย

จากการสำรวจโดยกรมป่าไม้ตามคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ พบว่า ชาวบ้านห้วยกลทาถือครองที่ดิน ๘๒ แปลง เนื้อประมาณ ๓๐๑.๒๖ ไร่ จำแนกได้ดังนี้

๑. ผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
ภูผาแดง จำนวน ๒๗ ราย จำนวนที่ดิน ๔๒ แปลง
เนื้อที่ ๑๑๙.๙๗ ไร่

๒. ผู้ที่อาศัยอยู่นอกเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
ภูผาแดง จำนวน ๓๘ ราย จำนวนที่ดิน ๔๐ แปลง
เนื้อที่ ๑๘๑.๒๘ ไร่

ลักษณะทางด้านสังคม

ปัจจุบัน บ้านห้วยกลทามีประชากร ๒๖ ครัว
เรือน มีประชากรรวม ๑๑๐ คน ประชากรเกือบครึ่งหนึ่ง
อยู่ในวัยแรงงาน ส่วนอีกครึ่งหนึ่งเป็นประชากรในวัย
ศึกษาเล่าเรียน ชาวบ้านห้วยกลทอพยพมาจาก
หลายพื้นที่ หลายตำบลในอำเภอหล่มสัก และ
จังหวัดต่างๆ เช่น สุโขทัย ขอนแก่น นครราชสีมา

ลักษณะการประกอบอาชีพของชาวบ้านแบ่ง
ออกเป็น ๓ ลักษณะ ได้แก่ หนึ่ง การเก็บหาของป่า
เพื่อยังชีพ แลกเปลี่ยนและขายกับชุมชนภายนอก
สอง การทำเกษตร ได้แก่ การปลูกข้าวไร่ ปลูกไม้
ผล ไม้ยืนต้น และสาม การรับจ้างภายนอก เช่น
รับจ้างหักข้าวโพด ดำนา ขั้บรถรับจ้าง รับจ้างใน
เมือง เป็นต้น

แนวทางการจัดการทรัพยากรของชุมชน

ชาวบ้านห้วยกลทาได้ดำเนินการจัดทำ
โครงการนำร่องการจัดการที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ
อย่างยั่งยืนโดยองค์กรชุมชน พร้อมกับการสำรวจ
รังวัดพื้นที่ เพื่อจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน
โดยจำแนกพื้นที่เป็นที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน และพื้นที่
ป่าชุมชน พร้อมกันนี้ยังได้กำหนดกติกา ข้อตกลง
และจัดกลไกการบริหารจัดการป่าชุมชนโดยให้
สมาชิกทุกคนรอบครัวมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการ
และมีนักพัฒนาเอกชนซึ่งทำงานใกล้ชิดกับชุมชนมา
โดยตลอดมีบทบาทเป็นที่ปรึกษา ในส่วนของแผนการ
จัดการป่าชุมชนนั้น มีทั้งแผนการพัฒนาความเข้มแข็ง
ขององค์กรชุมชน การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่าง
องค์กรชาวบ้าน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน

แผนการศึกษาและพัฒนาระบบข้อมูล องค์ความรู้
ของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจน
แผนการติดตามประเมินผลการจัดการทรัพยากร ซึ่ง
จะเปิดโอกาสให้องค์กรภาครัฐและเอกชนภายนอกได้
มีส่วนร่วมในการตรวจสอบ และติดตามประเมินผล
การจัดการป่าของชาวบ้าน

โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่กับการ ละเมิดสิทธิชาวบ้าน

การคัดค้านโครงการหมู่บ้านป่าไม้ ได้ทำให้
เกิดปัญหาต่อกระบวนการแก้ไขปัญหาเขตรักษา
พันธุ์สัตว์ป่าซ้อนทับพื้นที่ชุมชนที่เคยมีมาแต่เดิมซึ่ง
เป็นกลไกร่วมสองฝ่าย เนื่องจากกระบวนการดังกล่าว
ไม่สามารถดำเนินต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้ง
เจ้าหน้าที่ยังได้ข่มขู่ คุกคาม และจับกุมดำเนินคดี
ชาวบ้านมาโดยตลอด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) การจับกุมดำเนินคดีชาวบ้าน นับตั้งแต่
เดือนมิถุนายน ๒๕๔๘ เป็นต้นมา ชาวบ้านห้วยกลทา
ถูกจับกุมดำเนินคดีในข้อหาที่เกี่ยวข้องกับป่า ทั้งสิ้น
๒๓ ราย จำนวน ๖ คดี ผู้ถูกจับกุมรวมทั้งเด็กและ
ผู้หญิง

๒) การลิดรอนและจำกัดสิทธิชุมชน ชาวบ้าน
ได้วางแผนการจัดการทรัพยากรที่ดินป่าไม้โดย
องค์กรชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
และการดำเนินการของชาวบ้านได้ถูกเจ้าหน้าที่รัฐ
ขัดขวาง กล่าวคือ ในช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ.
๒๕๔๘ เป็นต้นมา ชาวบ้านได้ดำเนินการสำรวจ
รังวัดโดยใช้เครื่องมือจีพีเอส (GPS) เพื่อจำแนก
พื้นที่การใช้ประโยชน์เป็นที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน
และป่าชุมชน พร้อมทั้งติดป้ายป่าชุมชนในบริเวณที่
กำหนดเขตเป็นพื้นที่ป่าชุมชน ต่อมาช่วงเดือน
ตุลาคม ๒๕๔๘ เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าได้
ทำลายป้ายป่าชุมชนของชาวบ้านจำนวนมากกว่า
๒๐๐ แผ่น นอกจากนี้ ยังมีการข่มขู่ คุกคามชาวบ้าน
ที่เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ทำกินเดิมของตนเองมา
โดยตลอด

๓) การข่มขู่ กลั่นแกล้ง และยุยงให้เกิดความแตกแยกภายในชุมชนและระหว่างหมู่บ้านใกล้เคียง เจ้าหน้าที่กล่าวหาว่าชาวบ้านถูกกลุ่มบุคคลภายในองค์กรประชาธิปไตยและเอ็นจีโอ ชักจูงเพื่อสร้างความวุ่นวายในบ้านเมือง ในขณะเดียวกันก็เข้าไปยุยงให้ชาวบ้านแตกแยก แบ่งเป็นพรรคเป็นฝ่าย จนกระทั่งชาวบ้านเกิดความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน

๔) ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชน ตั้งแต่เกิดปัญหาความขัดแย้งในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นต้นมา แกนนำชาวบ้านหลายคนมีภาระที่ต้องติดตามการแก้ไขปัญหา และดำเนินการเกี่ยวกับคดีความที่ถูกเจ้าหน้าที่ฟ้องร้อง ทำให้เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพื่อติดตามความคืบหน้าและเสียเวลาในการทำมาหากิน จนกระทั่งส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อภาวะทางเศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชน

ข้อคิดเห็นของชาวบ้านต่อโครงการหมู่บ้านป่าไม้

จากการประชุมประชาคมหมู่บ้าน และการปรึกษาหารือกันอย่างไม่เป็นทางการหลายครั้ง ชาวบ้านห้วยกลทอหมี่มีมติชัดเจนที่จะไม่ยอมรับโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ และได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านโครงการมาโดยตลอด พร้อมกันนั้นชาวบ้านได้เสนอแนวทางในการจัดการทรัพยากรโดยองค์กรชุมชน ในรูปแบบของ “โครงการนำร่องการจัดการที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนโดยองค์กรชุมชน” ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นต้นมา

เหตุผลสำคัญในการคัดค้านโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ของสมาชิกในชุมชนบ้านห้วยกลทอสามารถแบ่งได้ ๒ ระดับ คือ

๑) การปฏิบัติการในพื้นที่ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ชาวบ้านเห็นว่าเจ้าหน้าที่มุ่งเน้นการป้องกันปราบปรามอย่างเข้มงวด ขาดความยืดหยุ่น ประนีประนอม มีการเลือกปฏิบัติระหว่างชาวบ้านที่ไม่เห็นด้วยกับชาวบ้านที่เป็นเครือญาติของเจ้าหน้าที่

ชาวบ้านเห็นบทเรียนจากการอพยพชาวบ้านห้วยหวาย ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ออกจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ในช่วงพ.ศ. ๒๕๔๐- ๒๕๔๕ กรณีการอพยพชาวบ้านห้วยหวายนั้นเจ้าหน้าที่รัฐไม่ได้จัดพื้นที่รองรับการอพยพให้แก่ชาวบ้าน แม้ว่าในช่วงแรก เจ้าหน้าที่รัฐจะอนุญาตให้ชาวบ้านเข้าไปทำกินในพื้นที่เดิม แต่ไม่นานเจ้าหน้าที่ก็ปลูกป่าทับพื้นที่ทำกินของชาวบ้านจนกระทั่งชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปทำกินในพื้นที่อีกต่อไป

ประกอบกับท่าทีของเจ้าหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาตามคำสั่งของผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ที่ไม่เคยยอมรับความคิดเห็นของชาวบ้าน รวมทั้งยังข่มขู่ คุกคามมาโดยตลอด ทำให้ชาวบ้านไม่มีความเชื่อมั่นต่อโครงการหมู่บ้านป่าไม้ นอกจากนี้ ในการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านป่าไม้ เจ้าหน้าที่ก็ไม่เคยปรึกษาหารือชาวบ้าน เพียงแต่ชี้แจงโครงการและพยายามทำให้ชาวบ้านยอมรับเท่านั้น

๒) แนวทางการดำเนินโครงการ หลักการสำคัญของโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ที่ชาวบ้านไม่สามารถยอมรับได้คือการใช้มติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๑ เป็นแนวทางในการพิสูจน์สิทธิชุมชนในเขตป่า เพราะเป็นกระบวนการพิสูจน์สิทธิที่ปราศจากการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการแก้ไขปัญหาตามคำสั่งผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งเป็นผลมาจากการเจรจาระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐที่เคยมีมาก่อนหน้านี้

ข้อเสนอของชุมชนต่อโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่

๑. ข้อเสนอเพื่อแก้ไขปัญหากรณีการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงทับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย

- ๑) ให้มีการแต่งตั้งคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงทับที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัยของราษฎร และการอพยพราษฎรบ้านห้วยหวาย
- ๒) ให้ยุติการจับกุมข่มขู่ คุกคามราษฎรที่อาศัยทำกินในพื้นที่ทำกินเดิม
- ๓) จากนั้นให้ดำเนินการปรับปรุงแนวเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง และดำเนินการให้สิทธิที่มั่นคงแก่ราษฎรที่ถือครองทำประโยชน์ในพื้นที่ ส่วนกรณีชาวบ้านห้วยหวายที่ถูกอพยพให้รัฐดำเนินการช่วยเหลือแก่ราษฎรตามความเหมาะสมที่คณะทำงานได้ตรวจสอบความเสียหาย หากไม่สามารถดำเนินการได้

ให้คืนที่ดินแก่ราษฎรถือครองทำประโยชน์ต่อไป

- ๔) ให้รับรองสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ในรูปแบบป่าชุมชน

๒. ข้อเสนอต่อแนวทางการดำเนินโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่

- ๑) ยกเลิกการดำเนินการโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ในพื้นที่บ้านห้วยกลทาโดยเด็ดขาด
- ๒) ให้รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนโครงการนำร่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนโดยองค์กรชุมชน ตามที่ชาวบ้านห้วยกลทาได้นำเสนอ

๒.๓ กรณีบ้านทับทหาร หมู่ ๒๔ ต.ประสงค์ อําเภอกําซน จ.สุราษฎร์ธานี



กลุ่มบ้านทับทหาร เป็นกลุ่มบ้านย่อยของบ้านธารน้ำใจ หมู่ที่ ๒๔ ตำบลประสงค์ อําเภอกําซน จังหัดสุราษฎร์ธานี มีประชากร ๒๙๐ ครัวเรือน ประชากรทั้งสิ้น ๑,๑๖๘ คน เดิมที่บ้านธารน้ำใจอยู่ในเขตปกครองของบ้านท่าใหม่ หมู่ที่ ๑๗ ตำบลประสงค์ อําเภอกําซน จังหัดสุราษฎร์ธานี เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๐ ได้แยกตัวออกมาเป็นหมู่บ้านใหม่ คือ หมู่ที่ ๒๔ ตำบลประสงค์

ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ชุมชนนี้มีพื้นที่ทั้งหมด ๑๔,๐๐๐ ไร่ สภาพพื้นที่โดยส่วนใหญ่เป็นที่ราบเนินเขาสูงสลับซับซ้อน มีภูเขาสูง อยู่ในเขตเทือกเขาภูเก็ต ซึ่งเป็นป่าพื้นที่ต้นน้ำสายของคลองไชยา มีลำห้วยสายหลัก ๒ สาย ไหลผ่านชุมชนบ้านธารน้ำใจ ได้แก่ ลำห้วยปากหมาก และลำห้วยชอยน้ำตก ซึ่งไหลมาจากพื้นที่ป่าต้นน้ำแก่งกรุง มาบรรจบกันที่สามแยกบ้านท่าดี ตำบล

ประสงค์ อำเภอกำแพงแสน ไหลผ่านตำบลประสงค์ ตำบลปากหมาก อำเภอลำลูกกา และไหลลงสู่คลองไชยา ก่อนที่จะลงสู่อ่าวบ้านดอน บริเวณอำเภอลำลูกกา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เขตป่าตามกฎหมาย

ในเขตกลุ่มบ้านทับทิม มีการประกาศเขตป่าของรัฐซ้อนทับที่ดินทำกินของชุมชน จำนวน ๓ ป่า ได้แก่ ป่าสงวนแห่งชาติป่าท่าชนะ ประกาศเมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๙ ต่อมาวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๔ รัฐบาลได้ประกาศเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกรุงครอบคลุมพื้นที่ป่า ในอำเภอลำลูกกา อำเภอกำแพงแสน อำเภอกำแพง และกิ่งอำเภอลำลูกกา จังหวัดสุราษฎร์ธานี แต่แนวเขตของอุทยานแห่งชาติแก่งกรุงบางส่วนซ้อนทับที่ดินทำกินของชาวบ้านในพื้นที่บ้านธารน้ำใจ

ลักษณะทางสังคม

ชุมชนบ้านทับทิม เป็นชุมชนใหม่ที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่บริเวณนี้ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๓๐ เป็นผลสืบเนื่องมาจากการสัมปทานทำไม้ที่มีการเปิดพื้นที่ป่า ทำให้ชาวบ้านเข้าไปแผ้วถางที่ดินทำกินได้ง่าย ประกอบกับนโยบายด้านอื่น ๆ ของรัฐที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้าไปจับจองพื้นที่ป่าเพื่อทำกิน เช่น นโยบายการปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งรัฐได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้าไปจับจองพื้นที่ป่า โดยมีเป้าหมายเพื่อทำลายที่หลบซ่อนของผู้ก่อการร้ายและได้รับการจัดสรรที่ดินคนละ ๒๕ ไร่ต่อครอบครัว การล่มสลายของชุมชนชาวเขา ชาวไร่ ทั้งในลุ่มน้ำปากพนังและในภาคอีสาน ทำให้เกษตรกรอพยพแสวงหาที่ดินทำกินแห่งใหม่ในเขตป่า และการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจของรัฐที่เป็นแรงผลักดันให้ชาวบ้านบุกเบิกป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจมากขึ้น

การประกอบอาชีพของคนในช่วงแรกๆ ที่เข้ามาอยู่ บางส่วนจะเป็นลูกจ้างบริษัททำไม้ และหา

ของป่าขาย เช่น หวาย น้ำสะตอป่า เหยียง เฝียง น้ำผึ้ง หวาย ฯลฯ ในขณะเดียวกันก็แผ้วถางป่าเพื่อทำการเพาะปลูก ป่าจึงมีบทบาทสำคัญในการเป็นแหล่งอาหาร แหล่งยาสมุนไพร และเป็นแหล่งรายได้ของคนในชุมชนเป้าหมายหลักที่นำเอาผลผลิตจากป่า มาแลกเปลี่ยนเพื่อซื้อสินค้าอุปโภค-บริโภค และเป็นเงินทุนในการทำเกษตร

หลังจากปี ๒๕๓๒ เป็นต้นมาระบบเศรษฐกิจในชุมชนบ้านธารน้ำใจ เริ่มเปลี่ยนแปลงจากการพึ่งพาป่าในการยังชีพ มาเป็นการพึ่งพาผลผลิตทางการเกษตร อย่างเช่น กาแฟ ยางพารา และสวนผลไม้ ส่งผลให้ความบอบช้ำความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเปลี่ยนไป จากในแง่การยังชีพมาเป็นการหารายได้ โดยยางพาราเป็นพืชที่ปลูกกันมากที่สุด ในหมู่บ้านทับทิม มีผู้ที่ทำสวนยางพาราถึงร้อยละ ๗๐ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด โดยเริ่มจากการปลูกแซมลงไปในส่วนกาแฟ เมื่อต้นยางเจริญเติบโตเต็มที่ก็โค่นต้นกาแฟทิ้ง แต่ก็ยังมีกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งในชุมชนที่ยังคงหาของป่ามาเป็นรายได้เสริมเลี้ยงดูครอบครัว

ที่ดิน และการทำมาหากินของชาวบ้าน

ปัจจุบันชาวบ้านในหมู่บ้านทับทิมถือครองที่ดินเฉลี่ยสูงสุดประมาณ ๘๐ ไร่ ต่ำสุด ๒๕ ไร่ ที่ดินบางส่วนได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก. ๔-๐๑ ไปบ้างแล้ว แต่ส่วนใหญ่ยังไม่มีเอกสารสิทธิ ดังนั้น โดยกฎหมายแล้วพื้นที่ส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านทับทิม เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง และดูราวกับว่าชาวบ้านเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตป่าอย่างผิดกฎหมาย

การจัดการทรัพยากรของชุมชน

ในอดีตพื้นที่บ้านธารน้ำใจอยู่ในเขตการเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ทำให้ทางพรรคคอมมิวนิสต์ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดระบบการปกครอง และการจัดการทรัพยากรชุมชน ยังได้มีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นสามส่วน คือ

พื้นที่ทำกิน พื้นที่ป่าใช้สอย และพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ห้ามมิให้มีการตัดไม้ทำลายป่า และมีคณะกรรมการ คอยดูแลมิให้มีการตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่ป่าที่กัน ไว้เป็นป่าอนุรักษ์ รวมทั้งการมีกติกาในการจัดการดูแล การใช้ประโยชน์และรักษาป่า

ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ใน บ้านธารน้ำใจเริ่มลดลง เนื่องจากมีการบุกรุกทำลาย ป่าเพิ่มมากขึ้น มีการลักลอบตัดไม้เพื่อการค้าจาก คนภายในและภายนอกชุมชนเพื่อผลประโยชน์ทาง ด้านการค้า มีการบุกรุกเปลี่ยนพื้นที่ป่าเป็นพื้นที่ เกษตรกรรมมากขึ้น มีชาวบ้านและกลุ่มคนภายนอก ชุมชนได้บุกรุกขยายพื้นที่ทำกินเข้าไปในเขตป่าเพื่อ ปลูกลายพาราและกว้านซื้อที่ดินเพื่อเก็งกำไร

สถานการณ์การลักลอบตัดไม้ทำลายป่าใน เขตอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง และพื้นที่ป่าใกล้เคียง นอกจากจะเป็นผลมาจากการลักลอบตัดไม้ดังกล่าว แล้ว เมื่อเร็วๆ นี้มีกระแสข่าวว่าจะมีการตัดถนนสาย สุราษฎร์ธานี - ระนอง ได้ส่งผลให้ราคาที่ดินในเขต อำเภอยะยา อำเภอยะยา และกิ่งอำเภอยะยาดีมี ราคาสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว และทำให้มีการบุกรุกทำลาย ป่าเพื่อจับจองที่ดินเพื่อเก็งกำไรกันมากขึ้นทั้งโดย คนภายในและภายนอกชุมชน จากการสำรวจของ ฝ่ายวิชาการมูลนิธิสืบนาคะเสถียร พบว่ามีการบุกรุก พื้นที่ป่าอุทยานแก่งกรุงในสถานภาพที่รุนแรง ๓ จุด รวมทั้งในบริเวณป่าของชุมชนบ้านทับทิม

เนื่องจากชุมชนบ้านทับทิมเป็นชุมชนที่มีอายุไม่มากนัก และสมาชิกในชุมชนต่างอพยพมาจากหลายที่หลายทาง ไม่ได้มีความสัมพันธ์ในเชิง เครือญาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมร่วมกันอย่าง เห็นยวนแน่นมากนัก ในสถานการณ์ความซับซ้อน ของการพัฒนาทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองใน ปัจจุบันที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน ทำให้ชาวบ้านใน ชุมชนไม่สามารถรวมตัวได้อย่างเข้มแข็งเพื่อจัดการ กับปัญหาการบุกรุกทำลายป่าในบริเวณชุมชนได้ เพราะการบุกรุกป่าทำเป็นกันอย่างเป็นขบวนการ

โดยกลุ่มอิทธิพลในท้องถิ่น ขณะที่ชาวบ้านบางส่วน ในชุมชนเองก็ได้ร่วมมือกับขบวนการทำลายป่า ดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม ก็ได้มีชาวบ้านอีกบางส่วนที่ พยายามสร้างระบบป้องกันการบุกรุกทำลายป่าไม่ ให้เพิ่มมากขึ้น โดยพยายามผลักดันให้รัฐเร่งสำรวจ พื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุกทำลายในพื้นที่อำเภอยะยา อำเภอยะยา และกิ่งอำเภอยะยาดี เร่งสำรวจพื้นที่ ป่าที่ถูกบุกรุกทำลายใหม่ จำแนกแยกแยะออกจาก พื้นที่ดินทำกินที่ชาวบ้านได้ถือครองทำกินมายาวนาน ก่อนหน้านั้น และผลักดันให้รัฐจัดทำแนวเขตป่า ดังกล่าวให้ชัดเจน ชาวบ้านในส่วนนี้ ได้พยายาม ทำความเข้าใจกับสมาชิกคนอื่นๆ ในชุมชน เพื่อสร้าง ความร่วมมือในการผลักดันแนวทางการอนุรักษ์ป่า และเสนอให้รัฐรับรองสิทธิทำกินของชุมชน โดยแยก กลุ่มคนที่ทำกินมาแต่เดิมกับกลุ่มผู้ที่เข้ามาบุกรุกใหม่ ออกจากกัน พื้นที่ป่าริมคลองเป็นบริเวณที่ชาวบ้าน กลุ่มนี้พยายามที่จะรักษาเอาไว้ให้ได้ เพราะเห็นว่าเป็นพื้นที่สำคัญในการรักษาความชุ่มชื้นของดินและ แหล่งน้ำ รวมทั้งการป้องกันการพังทลายของผิวดิน

แนวทางการดำเนินการหมู่บ้านป่าไม้ แผนใหม่ในพื้นที่กลุ่มบ้านทับทิม

ยังไม่มีมีการดำเนินการโครงการป่าไม้แผน ใหม่อย่างชัดเจนในพื้นที่ศึกษา รวมทั้งพื้นที่ป่าอื่นๆ ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ อุทยานแห่งชาติแก่งกรุงได้แจ้งชาวบ้านว่า จะมีการ ดำเนินการโครงการป่าไม้แผนใหม่ แต่ชาวบ้านไม่ ยอมรับเนื่องจากไม่เห็นด้วยกับการใช้มติคณะ รัฐมนตรีวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ เป็นเกณฑ์ใน การพิสูจน์สิทธิชุมชนในเขตป่า นอกจากนั้น ชาวบ้าน ยังไม่ได้เคยได้รับข้อมูลในรายละเอียดถึงแนวทาง การดำเนินการโครงการ



อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านก็วิตกว่าโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่จะทำให้ปัญหาความขัดแย้งเรื่องที่ดินในเขตป่าที่เคยมีมาในอดีต มีความรุนแรงเพิ่มขึ้น

ข้อเสนอของชุมชนและเครือข่ายต่อการแก้ไขปัญหาป่าไม้ – ที่ดินทำกิน

กลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ทับทิมธารและเครือข่ายองค์กรชุมชนจัดการทรัพยากรในจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีข้อเสนอต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาป่าไม้-ที่ดิน ในกรณีพื้นที่บ้านทับทิมธาร และในพื้นที่ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกรุงในเขตอำเภอไชยา ทำชนะและกิ่งอำเภอวิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี ดังนี้

- ๑) ให้มีการตั้งคณะกรรมการร่วมจากหลายฝ่าย เพื่อตรวจสอบการบุกรุกทำลายป่า
- ๒) จัดทำแนวเขตป่าให้ชัดเจน โดยแยกพื้นที่ป่าของรัฐ ออกจากที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของชุมชน ให้ดำเนินการโดยคณะกรรมการ และคณะทำงานร่วมระหว่างหลายฝ่าย โดยเฉพาะตัวแทนชาวบ้าน ตัวแทนเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และองค์กรภาคประชาสังคมอื่น ๆ

- ๓) ยกเลิกการใช้มติดคณะรัฐมนตรีวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๑ ในการพิสูจน์สิทธิชุมชน แต่ให้พิสูจน์และรับรองสิทธิของชุมชนอยู่ก่อนการประกาศเขตป่าอนุรักษ์ (ไม่ใช่การสงวนหวงห้ามเป็นเขตป่าครั้งแรก)
- ๔) ให้กันเขตพื้นที่หมู่บ้าน พื้นที่ทำกินของชุมชน และรองรับสิทธิการใช้ประโยชน์ของแต่ละชุมชน ในลักษณะกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชน และให้ชุมชนทำหน้าที่จัดการป่า วิธีการนี้จะช่วยคลายอำนาจของกลุ่มอิทธิพลนอกกฎหมายไม่ให้มีการเรียกร้องเงินเพื่อคุ้มครองชาวบ้าน หรือจ้างชาวบ้านบุกรุกทำลายป่า ทั้งยังช่วยป้องกันการขายที่ดินให้แก่นายทุนนอกชุมชน
- ๕) ให้องค์กรชุมชนและเครือข่ายได้มีส่วนร่วมในการจัดการป่าอนุรักษ์ร่วมกับรัฐ ดูแลตามลักษณะภูมิณีในรูปแบบคณะกรรมการร่วม มีสัดส่วนที่เท่ากันระหว่างรัฐกับตัวแทนองค์กรชุมชนที่อยู่รอบๆ เขตป่าอนุรักษ์ หรือทั้งระบบนิเวศของลุ่มน้ำ
- ๖) ให้รัฐสนับสนุนกองทุนสำหรับการบริหารจัดการของชุมชนเองในด้านกองทุนรักษาป่า กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน และกองทุนสวัสดิการชุมชน

บทที่ ๓ การละเมิดสิทธิจากโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่

กรณีการละเมิดสิทธิอันเนื่องมาจากโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่

ปัญหาการละเมิดสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐ อาทิ มาตรา ๔๖ ๕๖ ๕๘ ๕๙ และ ๖๐ อันเนื่องมาจากการดำเนินโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ และนโยบายและโครงการจัดการป่าไม้ที่เกี่ยวข้องกันมีหลายประการ โดยสามารถจำแนกได้เป็นด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. การละเมิดสิทธิการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และการเผยแพร่ข้อมูลที่ไม่เป็นจริง

พบว่าในหลายกรณี ชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมายหรือคาดว่าจะเป้าหมายของโครงการไม่ได้รับทราบข้อมูลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับแผนการดำเนินโครงการ และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นอย่างละเอียดและอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร ดังเช่น กรณีบ้านห้วยปลาหลด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก กรณีบ้านห้วยกลท่า อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ กรณีบ้านทับทิม อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี กรณีชาวบ้านในเขตตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง และตำบลวังนกแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก และกรณีตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ทั้งนี้ เชื่อว่าชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมายของโครงการหมู่บ้านป่าไม้ป่าไม้ในพื้นที่อื่นๆ ซึ่งมีทั้งสิ้นรวม ๑๐,๘๖๖ หมู่บ้าน ใน ๗๐ จังหวัดทั่วประเทศตามแผนของโครงการฯ นั้น ก็ประสบปัญหาการเข้าไม่ถึงข้อมูลข่าวสารอันมีความจำเป็นและเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของตนเองด้วยกันทั้งสิ้น อันจักเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินโครงการของเจ้าหน้าที่รัฐ และเป็นไปตามหลักการการดำเนินโครงการอย่าง “มีส่วนร่วม” ตามเจตนารมณ์ของโครงการอย่างแท้จริง

การละเมิดสิทธิดังกล่าว ยังรวมไปถึงการที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ยอมให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นขัดแย้งต่อโครงการ หรือมีการข่มขู่คุกคามเมื่อชาวบ้านแสดงความคิดเห็นด้วยและต่อต้านโครงการ และการที่หน่วยงานเผยแพร่ข้อมูลผ่านทางสื่อสาธารณะต่างๆ ซึ่งไม่ตรงกับข้อเท็จจริงซึ่งทำให้สาธารณะเกิดความเข้าใจผิด และทำให้ชาวบ้านในพื้นที่เกิดความไม่พอใจ เช่น กรณีห้วยปลาหลดที่มีการเผยแพร่ข้อมูลว่าโครงการฯ ได้ทำให้มีการฟื้นฟูป่าขึ้นมาถึง ๔,๐๐๐ ไร่ แต่ชาวบ้านบอกว่าป่าผืนนั้นเป็นป่าที่ชาวบ้านได้ช่วยกันรักษาและฟื้นฟูขึ้นมาโดยไม่เกี่ยวกับโครงการฯ แต่อย่างใด

๒. การจำกัดสิทธิในการทำมาหากิน และการดำเนินวิถีชีวิต

พบว่าแผนปฏิบัติการประการหนึ่งของการดำเนินโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่คือการลดและจำกัดพื้นที่ทำกินของชุมชนในเขตป่า โดยระบุว่าเป็นแนวทางการอนุรักษ์ แต่การอนุรักษ์ด้วยวิธีการนี้มีบทเรียนมาแล้วว่าได้สร้างปัญหาทางสังคมและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ อย่างมากมาย เช่น กรณีห้วยปลาหลด ชาวบ้านได้ถูกจำกัดสิทธิมิให้เข้าไปเก็บหาผลผลิตจากป่า และพืชผลการเกษตรจากกระบวนเกษตรในพื้นที่ซึ่งเจ้าหน้าที่รัฐอ้างว่าเป็นป่า จนทำให้ชาวบ้านเกิดความเดือดร้อน เพราะชาวบ้านโดยส่วนใหญ่มีอาชีพหลักจากการขายของป่าและพืชผลการเกษตรเหล่านี้ ในส่วนพื้นที่ห้วยกลท่าและหมู่บ้านใกล้เคียง ในตำบลหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่ามีชาวบ้านหลายครัวเรือนที่ถูกไล่ออกจากพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ถูกห้ามเก็บหาของป่า (หน่อไม้) และเมื่อมีชาวบ้านเข้ามาดูแลพืชผลของตนเองในที่ดินเดิมก็ถูกเจ้าหน้าที่

ข่มขู่ และบางส่วนได้ถูกจับกุมเมื่อเข้าไปปรับจ้าง
ทำการเกษตรในพื้นที่ดังกล่าว แรงกดดันเหล่านี้
ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถทำมาหากินได้อย่างปกติ
สุข ซึ่งหมายความว่าไม่สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพ
ตามสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของมนุษย์

๓. การจับกุม ข่มขู่ และดำเนินคดี ต่อชาวบ้านอย่างไม่เป็นธรรม

การดำเนินโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่
ในกรณีบ้านห้วยกลทา ได้ทำให้เกิดความขัดแย้ง
และการเผชิญหน้าระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่เขต
รักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง จนถึงขั้นที่เจ้าหน้าที่
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าฯ ได้แจ้งความดำเนินคดีกับ
ชาวบ้าน ๕ คนในข้อหาขัดขวางเจ้าพนักงานใน
การปฏิบัติหน้าที่ ในช่วงเดือนเมษายน ๒๕๔๘
อย่างไรก็ตาม ต่อมาคดีดังกล่าวได้รับการพิจารณา
ว่าเป็นมีสำนวนคำฟ้องที่ไม่มีมูล จึงไม่มีการส่งฟ้อง
(สำนักข่าวประชาธรรม ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๘) แต่ไม่

นานต่อจากนั้นปรากฏว่าหลังเดือนมิถุนายน ๒๕๔๘
ชาวบ้านห้วยกลทาถูกจับกุมดำเนินคดีอีกครั้งรวม
ทั้งสิ้น ๒๓ ราย จำนวน ๖ คดี ซึ่งเป็นผลมาจาก
ความขัดแย้งในการจัดการป่าไม้และโครงการ
หมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่นั้นเอง นอกจากนี้ยังมี
รายงานข่าวว่าเจ้าหน้าที่มีพฤติกรรมข่มขู่ คุกคาม
ทำลายสมบัติสาธารณะของชาวบ้านโดยเฉพาะป้าย
ป่าชุมชน (สำนักข่าวประชาธรรม ๑๕ สิงหาคม
๒๕๔๘) หลังจากนั้นมีการจับกุมและดำเนินคดีกับ
ชาวบ้านอีก ๑๓ รายในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.
๒๕๔๘ ซึ่งเป็นชาวบ้านที่รับจ้างหักข้าวโพดอยู่ใน
ที่ดินของหมู่ที่ ๖ ตำบลหล่มสัก และสองในผู้ที่ถูก
จับกุมนั้นเป็นเยาวชน

การจับกุมชาวบ้านหลายคดี ข้อมูลดังกล่าว
แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านได้ถูกเจ้าหน้าที่ในระดับพื้น
คุกคามความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมา
โดยตลอด ซึ่งทำให้ไม่สามารถดำเนินชีวิตและทำมา
หากินได้อย่างสุขสงบ

บทที่ ๔ ข้อเสนอต่อโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่

ข้อเสนอแนะต่อโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผน
ใหม่ เกิดจากการประมวลปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น
และรวบรวมข้อคิดเห็นของชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมาย
โครงการ ตลอดจนกลุ่มบุคคล และองค์กรที่มี
ประสบการณ์ในการทำงานติดตามการแก้ไขปัญหา
ความขัดแย้งในกรณีที่ดินในเขตป่า ทั้งโดยการ
สัมภาษณ์และการรวบรวมสังเคราะห์มาจากการงาน
ศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อเสนอต่างๆ จัดแบ่ง
ออกเป็นสามระดับ ได้แก่ ข้อเสนอต่อโครงการ
หมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ข้อเสนอในการแก้ไขปัญหา
ความขัดแย้งเฉพาะหน้า ในกรณีคนกับป่า และข้อเสนอ
ต่อนโยบายและทิศทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้
ในภาพรวม

๑. ข้อเสนอต่อโครงการหมู่บ้านป่าไม้ แผนใหม่

๑) ระวังการดำเนินโครงการในทุกพื้นที่ และ
ยุติการข่มขู่ คุกคาม การจำกัดสิทธิในการใช้ประโยชน์
เหนือที่ดินเพื่อการทำมาหาเลี้ยงชีพ หรือการกระทำอื่นใด
อันเพื่อบังคับให้ชาวบ้านในพื้นที่ยอมรับโครงการ
อันเป็นการละเมิดสิทธิชุมชนและสิทธิมนุษยชนโดย
ทันที

๒) ในพื้นที่ที่มีการข่มขู่ คุกคามชาวบ้านดัง
กรณีที่เป็นข่าวและปรากฏในรายงานฉบับนี้ ให้มี
การสอบสวนเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับปฏิบัติ
การไปจนถึงระดับนโยบายถึงความ ถูกต้องเหมาะสม
ในการปฏิบัติหน้าที่ เนื่องจากการดำเนินการดังกล่าว
ขัดแย้งกับเจตนารมณ์ของโครงการหมู่บ้านป่าไม้
อย่างสิ้นเชิง เพราะมิได้วางอยู่บนหลักการของการ

สนับสนุนให้คนอยู่กับป่าและหลักการมีส่วนร่วม อาจทำให้ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด และทำลายความน่าเชื่อถือของโครงการฯ จนอาจทำให้ชาวบ้านในพื้นที่อื่นๆ เกิดอคติและไม่ยอมรับโครงการ

๓) ก่อนดำเนินการในขั้นต่อไปให้มีการปรับเปลี่ยนแนวนโยบายของโครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวทางในการจัดการที่ดินและป่าไม้ ที่เน้นการจัดการเชิงพื้นที่ และการกีดกันหรือจำกัดสิทธิการเข้าถึงทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่น รวมถึงการยกเลิกการบังคับใช้กฎหมายและข้อบังคับต่างๆ โดยเฉพาะมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ ซึ่งเป็นประเด็นหลักที่ทำให้โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ไม่ได้รับการยอมรับจากสาธารณชน และชาวบ้านในพื้นที่

๔) ปรับเปลี่ยนแนวนโยบายในการดำเนินโครงการ คณะกรรมการอำนวยการฯ คณะทำงานฯ โดยให้มีสัดส่วนตัวแทนของภาคประชาสังคมเข้าร่วมด้วย เช่น นักวิชาการ ตัวแทนเครือข่ายองค์กรชุมชน องค์กรเอกชน ฯลฯ ในการดำเนินโครงการให้เอาชุมชนเป็นตัวตั้งหรือเป็นหัวใจของการดำเนินโครงการในทุกกระบวนการ กล่าวคือ ให้ชุมชนมีบทบาทในการคิดริเริ่มและดำเนินการจัดการพื้นที่ และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างสอดคล้องกับระบบนิเวศและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ขณะที่หน่วยงานและเจ้าหน้าที่รัฐ รวมทั้งคณะกรรมการชุดต่างๆ ดังกล่าว มีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนหรือผู้เอื้ออำนวยให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องและมีความคล่องตัวมากขึ้น ทั้งนี้ เป็นการปรับบทบาทหน้าที่จากการควบคุม สั่งการ หรือปราบปรามชาวบ้าน มาสู่การสนับสนุนการจัดการของชุมชนอย่างแท้จริง

๕) การดำเนินโครงการในพื้นที่ใดๆ ก็ตาม ให้เริ่มต้นจากการเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใสและรอบด้านต่อชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย และต่อสาธารณะชน เพื่อให้เป็นการดำเนินโครงการอย่างมีส่วนร่วม โดย

เฉพาะอย่างยิ่ง ข้อมูลเกี่ยวกับแผนปฏิบัติการในแต่ละพื้นที่ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการจัดการที่ดิน เช่น การจำกัดการใช้ที่ดินของชาวบ้าน การอพยพโยกย้ายชุมชนหรือการจัดกลุ่มใหม่ รวมถึงแผนการใช้งบประมาณ เป็นต้น ทั้งนี้ ข้อมูลดังกล่าวควรจะต้องมีความน่าเชื่อถือ กล่าวคือเป็นข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษรจากบุคคลหรือหน่วยงานหน่วยงานที่เชื่อถือได้ เพื่อป้องกันการหวาดระแวง เคลือบแคลงสงสัย ไม่แน่ใจหรือไม่เชื่อถือ ซึ่งชุมชนในเขตป่ามีต่อเจ้าหน้าที่รัฐมาโดยตลอด

๖) ให้ชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมายมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการในทุกขั้นตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การตัดสินใจว่าต้องการจะให้มีการดำเนินโครงการในชุมชนของตนเองหรือไม่ ทั้งนี้ อาจจำเป็นต้องใช้วิธีการทำประชาคมตัวอย่างโปร่งใส และเชื่อถือได้ โดยมีองค์กรอิสระหรือสถาบันวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการป่าชุมชนและสังคมที่มีความเป็นกลางและน่าเชื่อถือเป็นผู้ดำเนินการ เพื่อป้องกันข้อครหาว่าเจ้าหน้าที่บังคับให้ชาวบ้านลงชื่อยินยอมรับโครงการตามที่เคยเป็นข่าว เชื่อว่าหากชาวบ้านได้รับข้อมูลครบถ้วนและหากโครงการยังประโยชน์แก่ชาวบ้านจริงๆ ชาวบ้านก็จะยินดีร่วมโครงการอย่างแน่นอน หลังจากนั้นแล้วจึงค่อยดำเนินการในขั้นต่อไป

๗) หากชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมายยินดีให้ดำเนินโครงการในพื้นที่ การดำเนินการในขั้นต่อไปคือการวางแผนการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วม ตั้งแต่การกำหนดขอบเขตพื้นที่ และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ หากจะต้องมีการจัดการที่ดินโดยการกำหนดขอบเขตและจำแนกแยกแยะประเภทการใช้ที่ดิน ก็จะต้องให้ ชาวบ้านมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผนตั้งแต่แรกไปจนถึงการสำรวจจริงวัดในพื้นที่ตลอดทุกกระบวนการ ส่วนการฟื้นฟูสภาพป่า การฟื้นฟูอาชีพก็ต้องให้ชาวบ้านในท้องถิ่นเป็นผู้เลือกว่าจะฟื้นฟูอะไร และอย่างไรเพื่อให้สอดคล้องกับระบบนิเวศและวัฒนธรรมของตนเอง โดยให้เจ้าหน้าที่รัฐมี

บทบาทเป็นผู้สนับสนุนเป็นหลัก ไม่ใช่ควบคุมหรือสั่งการ

๘) กรณีพื้นที่ที่ชาวบ้านในชุมชนเป้าหมายไม่เห็นด้วยที่จะให้มีการดำเนินโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ก็ควรจะยกเลิกการดำเนินการในพื้นที่นั้นเสีย เพื่อป้องกันความขัดแย้งรุนแรงที่จะเกิดขึ้นตามมา และหาแนวทางแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งกรณีคนกับป่าที่เคยมีมาก่อนหน้านี้โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมและรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านในลำดับต่อไป

๒. ข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในกรณีคนกับป่า

๑) ยุติการข่มขู่ คุกคามชุมชนในเขตป่า หรือการกระทำอื่นใดอันที่การละเมิดสิทธิชุมชนและสิทธิมนุษยชนโดยทันที

๒) ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๑ ซึ่งเป็นมติดคณะรัฐมนตรีที่ไม่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาใดๆ ได้ ในทางตรงกันข้าม จะทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคมมากยิ่งขึ้น เพราะชุมชนในเขตป่าและประชาสังคมไม่ให้การยอมรับและจะไม่ให้ความร่วมมือในการพิสูจน์สิทธิตามขั้นตอนเหล่านั้น นอกจากนี้ ยังจำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการป่าไม้ มติคณะรัฐมนตรี นโยบาย แผน และโครงการต่างๆ ที่เน้นการปราบปราม ควบคุม และจำกัดสิทธิของชาวบ้าน โดยให้ปรับหลักการมาสู่การส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการป่า ร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐ และภาคประชาสังคม

๓) แก้ไขปัญหาการประกาศปัญหาเขตป่าอนุรักษ์ทับพื้นที่ชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม และกระบวนการที่ให้ความเป็นธรรมต่อชุมชนในเขตป่า ในกรณีพื้นที่ที่มีกระบวนการแก้ไขปัญหาอย่างมีส่วนร่วมอยู่แล้ว เช่น กรณีบ้านห้วยกลทา จังหวัดเพชรบูรณ์ ให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาตามขั้นตอนเดิมอย่างต่อเนื่องต่อไป ส่วนพื้นที่อื่นๆ ให้ดำเนิน

การพิสูจน์สิทธิว่าชุมชนตั้งถิ่นฐานทำกินมาก่อนการประกาศเขตป่าอนุรักษ์หรือไม่ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างตัวแทนภาครัฐและชาวบ้านในทุกขั้นตอน และเมื่อพิสูจน์แล้วพบว่าชุมชนตั้งถิ่นฐานมาก่อนการประกาศเขตป่าอนุรักษ์ให้ดำเนินการรับรองสิทธิที่มั่นคงในการอยู่อาศัยและใช้ประโยชน์ในที่ดินให้แก่ชุมชนนั้นๆ

๔) เครื่องมือและหลักฐานในการพิสูจน์รับรองสิทธิ ให้ใช้หลักฐานหลายอย่างประกอบกัน ทั้งหลักฐานทางราชการและการให้ปากคำของพยานบุคคลต่างๆ ทั้งจากภาครัฐ และตัวแทนชาวบ้าน รวมถึงร่องรอยการทำประโยชน์ในพื้นที่ ที่ผ่านมาพบว่ามีการพัฒนาเอกชน และหน่วยงานราชการต่างๆ เข้าไปให้การสนับสนุนการจัดทำขอบเขตชุมชน เช่น หน่วยจัดการต้นน้ำ โครงการฟื้นฟูต้นน้ำลำธาร เป็นต้น โดยใช้เครื่องมือแผนที่ทางทหาร ภาพถ่ายทางอากาศ ภาพถ่ายดาวเทียม โดยใช้ GPS เป็นเครื่องมือประกอบการวางแผน แต่ก็ยังมีข้อโต้แย้ง มีความเห็นแตกต่างในเรื่องขอบเขตว่าพื้นที่ตรงไหนที่สามารถอนุญาตให้ทำกินได้หรือไม่ได้ และเมื่อนำมติดคณะรัฐมนตรีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องไปดำเนินการก็จะไม่สามารถจัดการได้ตามแผนการจัดการของชุมชน ดังนั้นจึงมีการสรุปบทเรียนพบว่าการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ควรเน้นไปที่การสร้างรูปธรรมในระดับท้องถิ่น แล้วนำผลที่ได้นำเสนอเพื่อผลักดันทางนโยบายภายหลัง การสร้างรูปธรรมเน้นที่การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่นตามสภาพข้อเท็จจริงของพื้นที่ พร้อมกับนำเครื่องมือทางด้านแผนที่ที่เหมาะสมมาใช้ในการกำหนดขอบเขต ซึ่งหากองค์กรท้องถิ่นรับรองขอบเขตดังกล่าวจะทำให้การวางแผนการจัดการที่ดินเป็นไปอย่างเหมาะสม และเกิดมีประสิทธิภาพ มีความหลากหลายสอดคล้องกับสภาพพื้นที่และความรู้ของท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ยังมีชุมชนท้องถิ่นอีกจำนวนมากที่ยังไม่ได้มีประสบการณ์ในการจัดการที่ดินโดยชุมชน มีครัวเรือนเกษตรกรยากจน



จำนวนมากสูญเสียที่ดินให้แก่กลายทุนภายนอก ดังนั้นมาตรการในการแก้ไขปัญหาควรมีการแยกแยะลักษณะความแตกต่างๆ ของแต่ละกลุ่มให้ชัดเจน เพื่อให้เกิดมาตรการและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมตามสภาพท้องที่ ไม่ควรมีมาตรการเดียวหรือเครื่องมือเดียวที่เหมือนกันทั้งหมด

๕) ในกระบวนการรับรองสิทธิที่ดินในส่วนที่เป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินให้แก่ชุมชนในเขตป่านั้นควรมีลักษณะที่หลากหลาย แต่ในเชิงหลักการชุมชนในเขตป่าจำนวนมาก และนักวิชาการมีความเห็นพ้องกันว่าควรจะเป็นการรับรองสิทธิส่วนรวมของชุมชน โดยกำหนดขอบเขตโดยรวมของทั้งชุมชน ส่วนการจัดการที่ดินภายในชุมชนนั้นให้สมาชิกในชุมชนวางแผนจัดการร่วมกัน เพื่อให้สอดคล้องกับเงื่อนไขทางสังคม เศรษฐกิจ และนิเวศวิทยาของตนเอง ซึ่งอาจจะมีการผกผันระหว่างสิทธิแบบปัจเจกบุคคล กับสิทธิแบบส่วนรวม อย่างไรก็ตาม บางชุมชนอาจเลือกการรับรองสิทธิเป็นขอบเขตในลักษณะเป็นแปลงรวม แต่การบางชุมชนอาจมีลักษณะผสมผสาน หรือ เฉพาะแบบปัจเจกบุคคล แนวทางที่เหมาะสมนั้นจึงควรให้ขึ้นอยู่กับความต้องการของชุมชนเป็นที่ตั้ง ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่รัฐและประชาสังคมจะมีบทบาทในการให้คำแนะนำ สนับสนุน และติดตามประเมินผล

๖) ให้สนับสนุนการตราพระราชบัญญัติป่าชุมชน ฉบับร่างที่เสนอโดยเครือข่ายป่าชุมชน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนในเขตป่าและประชาสังคมมีสิทธิมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย และเป็นการส่งเสริมสิทธิชุมชนและการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

๓. ข้อเสนอต่อนโยบายและทิศทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในภาพรวม

โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ เป็นเพียงหนึ่งโครงการหรือหนึ่งปัญหาท่ามกลางภาพรวมของปัญหาความขัดแย้งในกรณีคนกับป่าที่เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาไม่ต่ำกว่าสิบเจ็ดปี นับตั้งแต่รัฐเริ่มมีนโยบายการอนุรักษ์ป่าอย่างจริงจังในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ เป็นต้นมา

รายงานนี้มีข้อเสนอตามหลักแนวคิดที่ว่า รัฐควรมีนโยบายอย่างไร เพื่อที่จะส่งเสริมให้ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานในเขตป่าอยู่แล้วสามารถดำรงชีวิตได้ต่อไปและจัดการทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อชุมชน และระบบนิเวศ และสังคมโดยรวม ซึ่งแท้ที่จริงแล้วเป้าหมายนี้ก็เป็นเจตนารมณ์ของการพัฒนาโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ด้วยเช่นกัน

๑) จัดการพื้นที่อย่างเป็นบูรณาการ และ ไม่แยกคนออกจากป่า

ข้อเสนอที่เป็นรูปธรรมคือ ไม่ควรแยกการแก้ไขปัญหาที่ดินในเขตป่าออกมาเดี่ยวๆ หากแต่ควรกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของแผนชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วยการแก้ไขปัญหาอื่นๆ อย่างรอบด้านไป พร้อมๆ กัน เช่น ควบคู่กับการจัดการป่า การจัดการน้ำ การจัดการเกษตร เป็นต้น หากชุมชนท้องถิ่นสามารถวางแผนบริหารจัดการพื้นที่ในท้องถิ่นของตนเองได้อย่างชัดเจนและเหมาะสมก็จะทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถป้องกันและคลี่คลายความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้

๒) ใช้องค์ความรู้ที่หลากหลายในการจัดการทรัพยากร

นโยบายรัฐในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในปัจจุบัน วางอยู่บนพื้นฐานความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นระบบความรู้เชิงเดี่ยว หรือใช้เพียงระบบความรู้แบบเดียวเท่านั้น แต่ในสภาพความเป็นจริงแล้วความรู้เชิงเดี่ยวไม่อาจนำไปใช้ได้กับทุกสถานที่หรือทุกสถานการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ระบบนิเวศของพื้นที่แต่ละแห่งมีความแตกต่างหลากหลายอย่างมาก มีคุณค่าและความหมายต่อท้องถิ่นแต่ละแห่งแตกต่างกันไป ความรู้ของชุมชนท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงในการอยู่ร่วมกับระบบธรรมชาติที่มีลักษณะจำเพาะ เป็นความรู้ที่มีความสอดคล้องกับระบบนิเวศและระบบวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ สามารถตอบสนองต่อความต้องการในการยังชีพและเอื้อให้เกิดความยั่งยืนต่อระบบนิเวศซึ่งหมายถึงความยั่งยืนของชุมชนด้วยเช่นกัน ขณะเดียวกันยังพบว่าชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งผ่านประสบการณ์การจัดการที่ดินมาแล้วหลายรูปแบบ การแก้ไขปัญหาจึงควรเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์การจัดการที่ดินของชุมชนแต่ละแห่งในช่วงที่ผ่านมาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เกิด

ความเหมาะสมและยั่งยืน และควรเปิดโอกาสให้มีการนำระบบความรู้ที่หลากหลายมาผสมผสานและใช้ร่วมกัน

๓) เสริมสร้างอำนาจของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

งานศึกษาวิจัยหลายฉบับยืนยันว่าสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านตัดไม้ทำลายป่า ทำลายทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง เกิดจากความรู้สึกสูญเสียอำนาจในการควบคุมทรัพยากรส่วนรวม เพราะถูกรัฐนำไปให้นักธุรกิจเอกชนเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ โดยที่กลุ่มคนเหล่านั้นไม่เคยมีส่วนในการดูแลรักษาทรัพยากร เท่ากับเป็นการทำให้ทรัพยากรส่วนรวมของชุมชนอยู่ในสภาวะไร้สิทธิ (Open Access) แต่ละคนต่างเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ของตนเองโดยไม่คำนึงถึงการดูแลรักษาอีกต่อไป

หากชุมชนมีอำนาจในการจัดการทรัพยากร โดยเฉพาะการจัดการป่าชุมชน ก็จะทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาทางเลือกในการหาเลี้ยงชีพอย่างเหมาะสมและยั่งยืน ซึ่งเป็นการลดแรงกดดันต่อป่าและที่ดินทำการเกษตร โดยไม่ต้องมีการแผ้วถางป่า เปลี่ยนเป็นที่ดินทำกินเพิ่มขึ้น หรือการใช้ที่ดินทำการผลิตอย่างเข้มข้น จนส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม

๔. ใช้ระบบสิทธิที่หลากหลายในการจัดการทรัพยากร

หลักการตามกฎหมายในปัจจุบันมีแนวทางการจัดการที่ดินด้วยระบบกรรมสิทธิ์เพียง ๒ แบบ คือ สิทธิของรัฐ และสิทธิของเอกชน ซึ่งทำให้ที่ดินอยู่ภายใต้กลไกของระบบตลาดและทุน ทำให้เกษตรกรยากจนในชนบทซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เสียเปรียบทางเศรษฐกิจมาตลอดต้องสูญเสียทรัพยากรที่ดินซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ และทำให้เกิดแรงกดดันต่อป่าเพิ่มขึ้นหากชุมชนในเขตป่าเข้าไปบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อแสวงหาที่ดินทำกินแห่งใหม่

การใช้ระบบสิทธิที่หลากหลายในการจัดการที่ดิน เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนใช้กลไกทางสังคมและวัฒนธรรมมาร่วมในการจัดการที่ดิน โดยไม่ปล่อยให้ผู้ใดผู้หนึ่งผูกขาดอำนาจจนกระทั่งสามารถนำที่ดินนั้นไปใช้อย่างไรก็ได้ เช่น การออกโฉนดที่ดินในลักษณะของโฉนดชุมชนที่ให้กรรมสิทธิ์ความเป็นเจ้าของที่ดินแก่ส่วนรวม แต่มีการร่วมกันแบ่งสรรสิทธิการใช้ที่ดินให้แก่สมาชิกแต่ละคนในชุมชน โดยมีข้อตกลงหรือเงื่อนไขการใช้ร่วมกัน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการใช้ที่ดินที่จะส่งผลกระทบต่อตนเองหรือรักษาที่ดินไว้ให้เป็นปัจจัยการผลิตของเกษตรกรในชุมชน ป้องกันการเปลี่ยนมือที่ดินไปสู่คนภายนอกชุมชน

๕) การเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

โดยการสนับสนุนการเกิดกลุ่มแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดกระบวนการคิด วิเคราะห์ และแก้ไขปัญหาด้วยกัน อันจะนำไปสู่การสร้างสรรคแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน กลุ่มองค์กรชุมชนนี้อาจมีรากฐานมาจากความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม หรือเป็นกลุ่มองค์กรที่เกิดขึ้นใหม่จากเงื่อนไขของปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งเป็นองค์กรที่ไม่มีติดติดอยู่กับความสัมพันธ์ในเชิงพื้นที่ การเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนเหล่านี้จะต้องหนุนเสริมปัจจัยหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้ในการผลิต การจัดการทรัพยากร และการจัดการองค์กร ฯลฯ เพื่อเป็นทางเลือกให้ชุมชนนำไปผสมผสานกับองค์ความรู้พื้นบ้าน และปรับใช้ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์แวดล้อม การสนับสนุนทุนหมุนเวียน หรือปัจจัยการผลิตที่จำเป็น กลุ่มที่เข้มแข็งนอกจากจะสามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนแล้ว ยังมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ทั้งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในชุมชน และความขัดแย้งอันเกิดจากการเข้ามาแย่งชิงทรัพยากรโดยอำนาจ

ภายนอก

๖) ใช้แนวทางการพัฒนาชุมชนและการจัดการทรัพยากรเชิงซ้อน

สาเหตุหลักของปัญหาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมในปัจจุบัน คือการใช้นโยบายเดียวในการพัฒนา หรือใช้หลักการจัดการเชิงเดี่ยว (Linear System of Management) ผูกขาดอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง มุ่งเน้นด้านประสิทธิภาพเชิงกายภาพ และการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ ขณะที่ไม่ค่อยมีการพูดถึงทางเลือกอื่นๆ เป็นการทำลายความหลากหลายของระบบการจัดการทรัพยากรตามจารีตวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งรวมกันเรียกว่า ระบบนิเวศ และระบบวัฒนธรรม นอกจากนั้น การพัฒนาและการจัดการทรัพยากรของรัฐยังไม่ค่อยให้ความสำคัญกับประเด็นของความเป็นธรรม โดยเฉพาะความเป็นธรรมในการใช้ทรัพยากรระหว่างภาคการผลิตและส่วนต่างๆ ในสังคม

ไม่เพียงเท่านั้น ภายใต้ระบบการจัดการทรัพยากรเชิงเดี่ยวที่ผ่านมา กฎหมายมักจะให้อำนาจหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงแห่งเดียวในการจัดการทรัพยากรประเภทหนึ่งอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดซึ่งทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานต่างๆ ขณะเดียวกันก็เกิดปัญหาการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ จนบางครั้งไม่สามารถแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรในพื้นที่เดียวกันให้เกิดประสิทธิภาพได้ มีผลการศึกษาวิจัยจำนวนมากที่พบว่า ชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งยังคงสามารถใช้กฎเกณฑ์ตามจารีตประเพณีในการจัดการทรัพยากรได้อย่างยั่งยืนสืบเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ขณะที่บางชุมชนได้สร้างสำนักและกฎเกณฑ์ขึ้นมาใหม่ ซึ่งเป็นการปรับตัวอย่างมีพลวัตท่ามกลางเงื่อนไขของระบบนิเวศและวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เช่น การตั้งระเบียบและคณะกรรมการจัดการป่าชุมชน การปรับประยุกต์พิธีเลี้ยงผี และพิธีบวชป่า มาผลิตซ้ำเพื่อต่อยอด

อุดมการณ์ในการเคารพธรรมชาติ การใช้แผนที่ทางทหารเป็นเครื่องมือในการกำหนดขอบเขตการจัดการป่าของชุมชน เป็นต้น ข้อค้นพบนี้เองที่นำมาสู่การนำเสนอหลักการจัดการเชิงซ้อน (Multiple System of Management) (อานันท์ ๒๕๔๔:๒๒๓) ซึ่งเปิดให้มีการใช้แนวความคิดที่หลากหลายทั้งแนวความคิดด้านวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ฯลฯ ระบบสิทธิที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นสิทธิของรัฐ สิทธิของปัจเจก สิทธิของชุมชน และผู้มีส่วนได้เสียที่หลากหลาย เช่น รัฐ นักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน ชาวบ้าน ฯลฯ เข้ามาร่วมกันจัดการทรัพยากรหรือพื้นที่หนึ่งๆ โดยไม่ยึดติดอยู่กับการจัดการเชิงเดี่ยวที่ยึดแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ ใช้ระบบกรรมสิทธิ์แบบเดียว คือ สิทธิการเป็นเจ้าของอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด หรือการสัมปทานอำนาจให้แก่หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงแห่งเดียวในการจัดการทรัพยากรหนึ่งๆ ซึ่งปรากฏการณ์ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมขณะนี้ ได้พิสูจน์ให้เห็นอย่างชัดเจนแล้วว่า การจัดการดังกล่าวไร้ประสิทธิภาพ และไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงทางสังคม

ภายใต้หลักการจัดการเชิงซ้อนนี้ ให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และกฎเกณฑ์ตามประเพณีของท้องถิ่น มีกลไกการตรวจสอบและถ่วงดุล (Check and Balance) โดยให้บทบาทแก่ภาคประชาสังคม ธรรมชาติของแนวคิดการจัดการเชิงซ้อน ปรากฏอยู่ในร่างกฎหมายป่าชุมชน ฉบับประชาชน ซึ่งผลักดันโดยเครือข่ายป่าชุมชนทั่วประเทศ เป็นร่างกฎหมายที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเสนอแผนการจัดการป่าชุมชนในท้องถิ่นของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดขอบเขตป่าชุมชน จำแนกประเภทป่า และวางกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์ ซึ่งหมายความว่าสิทธิการจัดการทรัพยากรเป็นของชุมชนท้องถิ่น แต่สิทธิการเป็นเจ้าของยังเป็นของรัฐ ซึ่งการจัดการป่าของชุมชนจะถูกตรวจสอบโดยหน่วยงานรัฐ และองค์กรเอกชน หากพบว่าการจัดการของชุมชนทำให้ป่ามีสภาพเสื่อมโทรม

ลง ชุมชนจะมีความผิดตามกฎหมาย และถูกเพิกถอนเขตป่าชุมชน คือนิติธรรมาภิบาลการจัดการป่าสู่รัฐ

สรุปท้ายบท

แม้ว่าในปัจจุบันการดำเนินโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่จะยังไม่มีวี่แวงของความคืบหน้ามากนัก อันเนื่องมาจากโครงการไม่ได้รับการจัดสรรงบประมาณในปีล่าสุด พ.ศ.๒๕๔๙-๒๕๕๐ แต่แผนการดำเนินโครงการก็ยังคงมีอยู่ภายใต้มติคณะรัฐมนตรีที่ได้เห็นชอบในหลักการการดำเนินโครงการไปแล้วในปี พ.ศ.๒๕๔๗ ท่ามกลางความหวาดระแวง และไม่เชื่อใจของชุมชนในพื้นที่เป้าหมายและภาคประชาสังคม ต่อโครงการฯ รวมทั้งต่อแนวนโยบายการจัดการทรัพยากรของรัฐในภาพรวม

แต่ที่จริงแล้วโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่เป็นเพียงโครงการของรัฐโครงการหนึ่งที่ถูกพัฒนาขึ้นใหม่ ภายใต้กระบวนทัศน์แบบเดิมๆ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตัวอย่างจากกรณีศึกษาได้สะท้อนว่าหากยังคงเดินหน้าโครงการนี้ต่อไปเพื่อให้ครบพื้นที่เป้าหมายในพื้นที่ ๗๐ จังหวัดอาจจะทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งรุนแรงตามมา ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่เป้าหมายของโครงการนั้นเป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชุมชนท้องถิ่น ในประเด็นคนกับป่ามาแต่เดิม แต่โครงการฯ กลับไม่ได้พิจารณาถึงสาเหตุมูลฐานของความขัดแย้งดังกล่าว และมีได้พยายามที่จะแก้ไขที่สาเหตุเหล่านั้น หากยังคงเดินหน้าแนวนโยบายและแผนปฏิบัติการการจัดการป่าไม้ภายใต้กระบวนทัศน์เดิมๆ ที่รังแต่จะขยายความรุนแรงของปัญหาให้เพิ่มมากขึ้น การแก้ไขปัญหาดังกล่าว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการควบคู่กันไป ทั้งการแก้ไขปัญหเฉพาะหน้า ไปจนถึงการปรับเปลี่ยนเชิงกระบวนทัศน์และนโยบายในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งแม้ว่าจะต้องอาศัยระยะเวลา แต่ก็ก็เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยน

บรรณานุกรม

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ๒๕๔๘ คู่มือโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ตามแนวพระราชดำริ
เฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษาพระบรมราชินีนาถ. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม

เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ ๒๕๔๔ ข้อเรียกร้องเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ (คกน.) กรณีปัญหาป่าไม้
ที่ดินภาคเหนือ เสนอรัฐบาลทักษิณ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔ เอกสารอัดสำเนา

เดโช ไชยทัพ ๒๕๔๘ จัดการที่ดินในเขตป่าแก้งจัน. โครงการจัดทำแผนและข้อเสนอภาคประชาชนด้านการจัดการ
ปัจจัยการผลิต : เชียงใหม่

เบญจา ศิลารักษ์ ๒๕๔๘ “ย้ายชาวเขาออกจากป่า ความรุนแรงอันซ้ำซาก” ใน www.localtalk2004.com

ประยงค์ ดอกลำไย ๒๕๔๘ “ผูกขาดอำนาจ ขาดกระบวนการมีส่วนร่วม ปัญหาทางนโยบายการจัดการป่าไม้และ
ที่ดิน” ใน อัจฉรา รักยุติธรรม (บก.). **ป่าไม้ที่ดิน การจัดการทรัพยากรในลุ่มน้ำโดยการมีส่วนร่วม
ของประชาชน**. เอกสารประกอบการสัมมนา โครงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำ
โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน วันที่ ๒๖-๒๗ ตุลาคม ๒๕๔๓ ณ โรงแรมเชียงใหม่ภูคำ.เชียงใหม่ :
มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ และคณะ.

ปิยฉัตร สำเภาลอย ๒๕๓๕ การประยุกต์ใช้สารสนเทศภูมิศาสตร์ในงานวางแผนการใช้ที่ดิน กรณีศึกษาพื้นที่
ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ยศ สันตสมบัติ และอัมมาร สยามวาลา ๒๕๔๑ **นิเวศน์วิกฤต ความรู้กับวิภาวะ**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย.

วีณา โคมพนาตร ๒๕๔๘ **เมื่อปลาจะกินดาว ๕**. กรุงเทพฯ: ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม

อัจฉรา รักยุติธรรม ๒๕๔๖ “ระบบเกษตรที่ยั่งยืนการอยู่ร่วมอย่างยั่งยืนระหว่าง คน กับ ป่า” รายงานฉบับสมบูรณ์
เสนอมูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (ประเทศไทย)

อานันท์ กาญจนพันธุ์ ๒๕๔๔ **วิถีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา**.
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Ricardo Carrere ๒๕๔๕ **การจัดการพื้นที่อนุรักษ์: แนวโน้มโลก**. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนานานาชาติ
เรื่องการจัดการลุ่มน้ำ ต้นน้ำ และปลายน้ำ สู่หลักการและแนวทางปฏิบัติใหม่ จัดโดยมหาวิทยาลัย
เชียงใหม่ เอกสารอัดสำเนา.

Macpherson, C.B. ๑๙๗๘ “Property”, **Mainstream and Critical Positions**. Toronto: University of Toronto
Press.

Vandergeest, Peter ๑๙๙๖ “Mapping Nature: Territorialization of Forest Rights in Thailand” **Society and
Natural Resources**, ๙: ๑๔๙-๑๗๕.

ข่าวจากสื่อมวลชน

สำนักข่าวประชาธรรม ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๔๘, ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๘, ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๔๘

เว็บไซต์

www.newspnn.com (สำนักข่าวประชาธรรม)

www.chumchonhai.or.th

www.localtalk2004.com (ห้องถิ่นสนทนา)

www.dnp.go.th

www.thaingo.org

www.parliament.go.th

www.manager.co.th (ผู้จัดการออนไลน์)

www.bangkokbiznews.com (กรุงเทพธุรกิจ)

www.siamrath.co.th (หนังสือพิมพ์สยามรัฐ)



ภาคผนวก ๓

บทคัดย่อ กรณีศึกษา :

การจัดการความขัดแย้งการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าต้นน้ำ
อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน

โดย รัชดา ฉายสวัสดิ์ อนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า (เดิม คณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ)



คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้รับการร้องเรียนจาก
เครือข่ายป่าไม้และที่ดินตำบลปากกลาง เมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๕๖
ตามเลขรับคำร้องที่ ๒๕๖/๒๕๕๖ จึงมอบหมายให้คณะอนุกรรมการ
ด้านที่ดินและน้ำ ตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน ผลการดำเนินการ
คณะอนุกรรมการฯ พบว่า กรณีการตัดฟันต้นลิ้นจี่ของชาวม้งบ้าน
ปากกลาง อ.บัว จ.น่าน เป็นความขัดแย้งเรื่องการจัดการป่าต้นน้ำ



ลุ่มน้ำเปือ-น้ำคอน อ.เชียงกลาง จังหวัดน่าน ที่นำไปสู่การตัดฟันสวนลั่นจีของชาวม้งบ้านปากกลาง เป็นเรื่องที่ซับซ้อนหลายมิติ และยังไม่สามารถดำเนินการแก้ไขเยียวยาปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความเกี่ยวข้องของทั้งการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ความไม่เข้าใจชาวม้งที่นำไปสู่ทัศนคติเชิงลบที่รุนแรงจากชาวพื้นราบ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ กลายเป็นว่าชาวม้งบ้านปากกลางเท่านั้นเป็นผู้ทำลายป่าต้นน้ำ ทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำในพื้นที่ราบอย่างรุนแรง ประกอบกับข้อเท็จจริงที่มี

มูลเหตุต่อเนื่องมายาวนาน แม้จะมีการร้องทุกข์และมีการประชุมร่วมกันหลายฝ่ายหลายองค์กรทั้งในส่วนพื้นที่และส่วนกลางแล้วก็ตาม ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ทั้งที่ความรุนแรงยิ่งขึ้น มีการตัดฟันทำลายสวนลั่นจีของชาวม้งในระหว่างความพยายามแก้ไขปัญหาถึง ๓ ครั้ง คณะอนุกรรมการฯ จึงเห็นความจำเป็นในการจัดทำโครงการศึกษา “กรณีศึกษา : การจัดการความขัดแย้งการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าต้นน้ำอำเภอ.เชียงกลาง จังหวัดน่าน นี้”

บทที่ ๑ ความเป็นมาของชาวม้งในประเทศไทย และชาวม้งจังหวัดน่าน วิถีชีวิตชาวม้ง และนโยบายของรัฐในการอพยพชาวม้งมาอยู่พื้นที่ราบ



กล่าวถึงความเป็นมาของชาวม้งในประเทศไทยที่อพยพเข้ามาอยู่ซึ่งอพยพเข้ามาในภาคเหนือของประเทศไทยเมื่อราว ปี ๒๔๓๐ และได้ตั้งถิ่นฐานในเมืองไทยตั้งแต่ราว พ.ศ. ๒๔๗๒ โดยอพยพมาจากประเทศลาวบริเวณแขวงไชยะบุรีเข้ามาทางห้วยทราย เชียงของและอำเภอบัว จังหวัดน่าน ที่จังหวัดพะเยา ส่วนม้งในจังหวัดเชียงใหม่อพยพมาจากพม่า

เมื่อปี ๒๕๑๒-๒๕๑๓ เป็นช่วงเวลาของสงครามพหุระคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกับกองทัพไทย รัฐบาลได้สำรวจและจัดทำทะเบียนราษฎรชาวเขาเก็บไว้ ณ ที่ทำการอำเภอ และระหว่างมีการสำรวจดังกล่าว พบว่าที่จังหวัดน่านมีชาวไทยภูเขาบนพื้นที่สูงอยู่อาศัยจำนวน ๑๒ อำเภอ ต่อมาในปี ๒๕๓๗ ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและ

สวัสดิการสังคมได้สำรวจประชากรชาวเขาและพบว่าในจังหวัดน่านมีประชากรม้งใน ๒๕ หมู่บ้าน ๒,๐๘๑ ครอบครัว จำนวน ๑๖,๘๐๙ คน

ชาวม้งกับประวัติศาสตร์ในพื้นที่จังหวัดน่าน วิถีชีวิต ปลูกพืชหมุนเวียน “แม่น้ำเป็นสมบัติของปลา ท้องฟ้าเป็นของนก ภูเขาเป็นของเรา” ไม่มีผู้ครอบครองดินแดน จนเริ่มมีนโยบายรัฐเข้ามาจัดการทรัพยากร ระหว่างปี พ.ศ.๒๕๐๐-๒๕๐๖ มีคำสั่งบังคับปรับเปลี่ยนพืชเศรษฐกิจแทนฝิ่น ปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตแบบธรรมชาติที่เลี้ยงตนเองได้เป็นระบบผลิตเพื่อขาย ห้ามทำไร่เลื่อนลอย พร้อมกับเริ่มมีการแย่งชิงพื้นที่ระหว่างรัฐบาลกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) จึงมีนโยบาย

ควบคุมจำกัดชาวที่สูงต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี ๒๕๐๘ - ๒๕๑๑ จนวันเสียงปืนแตก มีการปะทะระหว่างชาวม้งที่ผ่านการจัดตั้งกับทหารไทยที่ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน ทำให้กองทัพภาคที่ ๓ วางยุทธศาสตร์เข้าประจำการบนพื้นที่สูง จ.น่าน เชียงราย รวมทั้งการอพยพชาวม้งราว ๑๐๐ ครอบครัวลงมาไว้พื้นราบ มาอยู่ที่ศูนย์ชาวเขาที่บ้านปากกลาง อ.ปัว จ.น่าน ด้วย ตาม “นโยบายแยกน้ำออกจากปลา” โดยยังมีชาวม้งบางส่วนหนีกลับขึ้นไปอยู่บนภูเขาสูง ส่วนชาวเขาที่อยู่พื้นราบเริ่มคุ้นเคยกับชีวิตพื้นราบ จนเดือนธันวาคม ๒๕๑๗ รัฐบาลออกกฎหมายให้ชาวที่สูงได้รับสิทธิในการเปลี่ยนสัญชาติแก่ผู้สมัครใจตั้งหลักแหล่งทำกินในพื้นที่ราบ



ส่วนแรก กล่าวถึงที่มาของชาวม้งบ้านปากกลาง ที่ถูกอพยพมาจากบ้านน้ำเป็น อ.ทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ในเขตต้นน้ำเปือ-น้ำกอน ซึ่งเป็นต้นน้ำน่านที่ไหลผ่านชุมชน ๘ ชุมชน ในอ.ทุ่งช้าง อ.เชียงกลาง และ อ.ปัว ให้ได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน บ้านน้ำเป็นมีหลักฐานเป็นหมู่บ้านบนที่สูงในอำเภอ.ทุ่งช้างมาตั้งแต่ปี ๒๔๗๕ เมื่อรัฐบาลได้มีนโยบาย

อพยพชาวม้งลงจากดอยมาอยู่บนพื้นราบ และทางราชการทหารได้จัดที่ดินให้ครอบครัวละ ๑๐ ไร่ ในปี ๒๕๑๓ ต่อมาเมื่อทางกองทัพประกาศใช้นโยบาย ๖๖/๒๕๒๓ ทำให้ชาวม้งจำนวนมากได้รับอนุญาตให้กลับไปทำกินในที่ดินเดิมได้ในบริเวณน้ำเปือ-น้ำกอน รวมทั้งชาวถิ่นบ้านหนองปลา บริเวณขุนน้ำเปือด้วย โดยชาวม้งบ้านปากกลางเป็นกลุ่มจากชุมชน

หมู่ที่ ๑, ๓, ๖ ที่มีที่ตั้งชุมชนอยู่ใน ต.ปากกลาง อ.บัว จ.น่าน แต่มีที่ทำกินอยู่บนลุ่มน้ำกอนและน้ำเปือ (บางส่วน) ใน ต.เชียงกลาง อ.เชียงกลาง จ.น่าน ที่จะต้องเดินทางไปมาระหว่างชุมชนกับพื้นที่ทำกิน โดยมีการแยกเขตการปกครอง อ.เชียงกลาง แยกออกมาจาก อ.ทุ่งช้าง เมื่อปี ๒๕๑๐ รวมทั้งพื้นที่บ้านน้ำเปือ อ.ทุ่งช้าง ให้มาขึ้นกับ อ.เชียงกลาง

ระหว่างปี ๒๕๒๓-๒๕๒๕ ชาวมังเหล่านี้ได้รับการส่งเสริมจากนโยบายการเกษตรให้ปลูกพืชเมืองหนาว กะหล่ำปลี ข้าวโพด ถั่วลิสง โดยเฉพาะถั่วลิสง เป็นพืชที่ต้องปลูกในที่ดินที่มีระดับความสูง ๕๐๐-๗๐๐ เมตรจากระดับน้ำทะเล ในช่วงปี ๒๕๒๘ เจ้าหน้าที่รัฐจากกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ได้นำพันธุ์ถั่วลิสงเข้าไปแจกตามนโยบายทดแทนการปลูกฝิ่นที่บ้านปางแก และบ้านปากกลาง ทำให้บริเวณพื้นที่ดังกล่าวมีการทำสวนถั่วลิสงเป็นจำนวนมาก ทั้งชาว มังบ้านปางแก และบ้านปากกลาง ชาวถิ่นบ้านหนองปลา มังบ้านค้ำฮ่อ ซึ่งต่างมีพื้นที่ทำกินบริเวณต้นน้ำเปือ - น้ำกอน ใช้พื้นที่ส่วนใหญ่เพื่อปลูกถั่วลิสง ระหว่างปี ๒๕๓๐-๒๕๓๕ มีการขยายพื้นที่ปลูกมาก จนทำให้ราชการประกาศให้ผู้ทำกินบริเวณต้นน้ำเปือ - น้ำกอนในป่าภูคา และป่าผาแดงต้องแจ้งสิทธิทำกินในพื้นที่เพื่อเก็บภาษีบำรุงท้องที่ และในปี ๒๕๓๑ กรมป่าไม้ได้ประกาศให้ป่าดอยภูคาและป่าผาแดง เป็นป่าสงวนแห่งชาติ โดยก่อนหน้านี้มีการแจ้งเสียภาษีบำรุงท้องที่ เมื่อปี ๒๕๓๕ แม้ว่าก่อนหน้านี้ชาวมังเคยยื่นแบบสำรวจเพื่อเสียภาษีบำรุงท้องที่มาแล้วในปี พ.ศ.๒๕๔๖ ชาวมังจึงเชื่อว่าที่ดินที่ทำกินนั้นทำกินได้โดยถูกต้อง เพราะตั้งถิ่นฐานมาก่อนที่ทางราชการประกาศเขตป่าสงวนฯ

ส่วนที่ ๒ กล่าวถึงลำดับเหตุการณ์ความขัดแย้งกรณีตัดฟันต้นลิ้งจี่ของชาวมังบ้านปากกลาง และกระบวนการแก้ไขปัญหา

ความขัดแย้งเริ่มต้นเมื่อมีชาวพื้นราบ ๔ ตำบล คือ เชียงกลาง พระธาตุ เปือ พญาแก้ว ส่ง

หนังสือร้องเรียนถึงนายอำเภอเชียงกลาง เมื่อประมาณต้นปี ๒๕๔๒ ร้องเรียนว่า มีชาวมังบ้านปากกลางได้บุกรุกพื้นที่ทำลายป่าต้นน้ำลำธารในพื้นที่ต้นน้ำเปือ-น้ำกอน โดยซื้อที่ดินจากชาวจีนจำนวนมากทำสวนลิ้งจี่ ทางอำเภอตรวจสอบพื้นที่แจ้งผลว่ามีพื้นที่ป่าถูกบุกรุก ๑๕,๐๐๐ ไร่ ในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๔๒ อำเภอประกาศให้ชาวมังออกจากพื้นที่ภายใน ๓๐ วัน ชาวมังทำเรื่องขอผ่อนผัน และเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหา จากนั้นชาวพื้นราบได้ทำเรื่องร้องเรียนอีก นายอำเภอยืนยันประกาศให้ชาวมังออกจากพื้นที่ และมีหนังสือยืนยันถึงจังหวัดให้ชาว มังออกจากพื้นที่ภายในวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๔๒ ชาวมังจึงประสานงานกับองค์กรเครือข่ายชาวไทยภูเขา ขอยยเวลาผ่อนผันออกไปอีก ๓ เดือนนับจากวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๔๒

เดือนเมษายน ๒๕๔๒ เครือข่ายสมัชชาชนเผ่าแห่งประเทศไทย ได้ผลักดันให้มีการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและป่าไม้ โดยมีมติคณะรัฐมนตรี ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๒ เรื่อง การเจรจาแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของเกษตรกรภาคเหนือ ระหว่างการแก้ไขปัญหาให้ยุติการจับกุม ช่มชู้ คุกคาม และละเมิดสิทธิ โดยมีผลถึงเรื่องชาวมังบ้านปากกลางโดยตรง ระบุว่ากรณีปัญหามังบ้านปากกลาง ต.ปากกลาง อ.บัว จ.น่าน นั้น รัฐบาลจะคุ้มครองสิทธิชั่วคราวก่อนการพิสูจน์สิทธิ ไม่จับกุมคุมขัง ขึ้นทะเบียนขอบเขตพื้นที่ทำกินเดิม ชี้เขตและปักหมุดที่ทำกิน และพื้นที่ส่วนรวม เพื่อสำรวจรายแปลงปักหมุดคุ้มครองที่ทำกินชั่วคราว มีการพิสูจน์สิทธิ มีคณะกรรมการฯ ช่วยเหลือติดตาม

เดือนพฤษภาคม ๒๕๔๒ มีการจัดตั้งคณะกรรมการสำรวจพื้นที่ขึ้นมา ๑ ชุด ประกอบด้วยชาวไทยพื้นราบ และชาวไทยภูเขาบนพื้นที่สูง เพื่อสำรวจพื้นที่ว่ามีการบุกรุกทำกินมากน้อยแค่ไหน แต่เมื่อมีมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๒ เรื่องกระบวนการในการพิสูจน์ในพื้นที่ป่าไม้ ได้รับไปในส่วนของจังหวัดน่าน และหันไปใช้

กระบวนการตามมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว คือให้ราษฎรลงชื่อในทะเบียนแล้วให้มีการพิสูจน์สิทธิในอีกชั้นตอนหนึ่ง

เดือนมิถุนายน ๒๕๔๒ ประชาคมเชียงกลาง ได้มีหนังสือแจ้งผู้ว่าราชการจังหวัดน่านว่า ชาวพื้นราบเริ่มมีปฏิกริยาอีกครั้งต่อฝ่ายปกครองที่ไม่ดำเนินการใดๆ กับชาวม้ง และเลยเวลาที่กำหนด ๙๐ วัน ที่ผ่อนผันแล้ว ขอให้ชาวม้งออกจากพื้นที่ ถ้าฝ่ายปกครองไม่ทำอะไรจะรวมมวลชนกดดันอำเภอเชียงกลาง และหากถ้าทางอำเภอไม่ดำเนินการใดอีก จะดำเนินการเอง ทำให้ผู้ว่าราชการจังหวัดน่านมีหนังสือไปถึงศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่าน ขอให้จัดเวทีเพื่อรวมขอมปัญหา ประชาคมจังหวัดน่านจัดเวทีแก้ปัญหาดังกล่าว เมื่อ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๔๒ ที่โรงพยาบาลจังหวัดน่าน มีข้อเสนอจากชาวเชียงกลาง เสนอให้ชาวม้งใน ๓ ประเด็นคือ เรื่องมลพิษในแหล่งน้ำ การกักเก็บน้ำ การบุกรุกป่าขยายพื้นที่ โดยประเด็นการบุกรุกป่า เสนอไม่ให้บุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มเติมอีก และให้เพิกถอนสวนลื่นจีตันเล็กที่ปลูกใหม่ให้ออกจากพื้นที่ สวนลื่นจีตันใหญ่ที่ปลูกนาน ให้หยุดบำรุง รอกการพิสูจน์สิทธิว่าม้งเข้าทำประโยชน์ก่อนปี ๒๕๓๑ หรือไม่

ข้อเสนอดังกล่าว มีประเด็นที่ชาวม้งไม่อาจะยอมรับได้เรื่องการเพิกถอนสวนลื่นจีที่ปลูกใหม่ ขอให้ยืนตามมติคณะรัฐมนตรี ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๒ แต่การประชุมยังไม่มีข้อสรุปใดๆ

เดือนกรกฎาคม ๒๕๔๒ ชาวเชียงกลางมีความเคลื่อนไหวเดินรณรงค์เรียกร้องให้ชาวม้งลงจากพื้นที่ หากไม่ย้ายออกจะใช้วิธีรุนแรง กลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำน่าน เสนอปัญหาต่อผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน โดยระบุว่า ราษฎรผู้บุกรุกอ้างมติดคณะรัฐมนตรี วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๒ ซึ่งไม่มีสิทธิ เพราะไม่ใช่ราษฎรในเขตชุมชนดั้งเดิมของอำเภอเชียงกลาง

เดือนสิงหาคม ๒๕๔๒ กลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารอำเภอเชียงกลาง เดินทางไปพบและ

ยื่นหนังสือแสดงเจตนากรณีต่อทางราชการส่วนกลาง ได้เสนอโครงการปลูกป่าต้นน้ำเปือ-น้ำกอน เณิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อดำเนินการปลูกป่าในพื้นที่ รวม ๕ หมู่บ้าน

วันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๒ อธิบดีกรมป่าไม้ นายปลอดประสพ สุรัสวดี พร้อมเจ้าหน้าที่ ๘ จังหวัดภาคเหนือ ชาวไทยพื้นราบ ปลูกป่าตามโครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ จำนวนพันธุ์กล้าไม้ ๒๐๐,๐๐๐ ต้น จำนวนคนปลูก ๑๐,๐๐๐ คน ระบุว่าใช้พื้นที่บริเวณต้นน้ำเปือ - น้ำกอน ประมาณ ๒,๐๐๐ ไร่ แต่กลับปลูกเฉพาะในสวนลื่นจีของชาวม้งปากกลาง โดยตลอดทางขึ้นเขาจุดปลูกป่าในบริเวณที่ทำกินของชาวม้ง มีแผนป้ายติดประกาศบนไหล่เขา ระบุว่า “เป็นพวกหนักแผ่นดิน พวกบุกรุกทำลายป่า”

วันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๒ เป็นการปลูกป่าทับบนสวนลื่นจีครั้งแรก จากนั้นจนถึงเดือนมิถุนายน ๒๕๔๓ ไม่มีการดำเนินการใดๆ ต่อเหตุการณ์ปลูกป่าทับสวนลื่นจีของชาวม้งที่ผ่านมา จนถึงเดือนเมษายน ๒๕๔๓ เริ่มมีสัญญาณบ่งบอกว่าชาวไทยพื้นราบได้ตั้งด่านตรวจและจุดสกัดเพื่อมิให้ชาวม้งเข้าไปในที่ทำกินในที่ดินพิพาทบนที่สูง จากนั้นในวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๔๓ ชาวไทยพื้นราบจาก ต.เปือ ต.พระธาตุ อ.เชียงกลาง จำนวน ๑,๐๐๐ คน โดยการนำของกำนันตำบลพระธาตุ มีการปิดถนนและบุกเข้าตัดฟันสวนลื่นจีของชาวม้งปากกลาง ที่สวนลื่นจีบนต้นน้ำเปือ-น้ำกอน รวมทั้งสวนลื่นจีของชาวม้งจากดอยปางแก ใน ต.พระธาตุ อ.เชียงกลาง จ.น่าน กระต๊อบถูกเผาจำนวน ๗ หลัง ลื่นจีจำนวน ๓,๐๐๐ ต้นถูกตัดฟัน มีเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ตำรวจภูธร ตำรวจตระเวนชายแดน เป็นหน่วยที่ตั้งด่านสกัดบนถนนบ้านนาหนูน - บ้านกอก หลักกิโลเมตรที่ ๕-๖ บริเวณบ้านปารวก โดยห้ามเฉพาะชาวไทยภูเขาบนพื้นที่สูง ชาวม้ง ขึ้นไปบนพื้นที่ทำกิน แต่ไม่ห้ามชาวไทยพื้นราบที่จะเดินทางไปบริเวณจุดพิพาท โดยผู้ชุมนุมอ้างว่า ได้ทราบข่าวว่าต้นไม้ที่ปลูกเมื่อวันที่

๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๒ ถูกถอน ตัดทำลาย จึงได้ร่วมกันชุมนุมประท้วง และระบุว่าเมื่อไปตรวจสอบต้นไม้ที่ร่วมกันปลูกก็พบว่า มีการถูกถอนตัดทำลายจริง ทำให้กลุ่มผู้ชุมนุมไม่พอใจ จึงได้ดำเนินการดังกล่าว

โดยระหว่างในแต่ละช่วงที่มีการตัดฟันทำลายต้นลิ้นจี่ของชาวม้งบ้านปากกลาง ชาวม้งบ้านปากกลางได้ร้องเรียนขอความช่วยเหลือจากหลายฝ่าย ร้องทุกข์ขอความเป็นธรรมต่อนายอำเภอบัวแดงความดำเนินคดีกับพนักงานสอบสวน แต่พนักงานสอบสวนไม่รับแจ้งความ

๗ กรกฎาคม ๒๕๔๓ จังหวัดน่านมีคำสั่งจังหวัดที่ ๑๔๒๖/๒๕๔๓ แต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาการครอบครองพื้นที่ป่าไม้เพื่อปลูกลิ้นจี่ทองที่อำเภอเชียงกลาง

จังหวัดน่านตั้งคณะทำงานแก้ปัญหา โดยมอบหมายให้หัวหน้าหน่วยต้นน้ำโครงการพัฒนาลุ่มน้ำน่าน กรมป่าไม้ เป็นหัวหน้าคณะ เพื่อเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เชิญตัวแทน ๒ ฝ่ายให้ข้อมูลและไปดูสถานที่เกิดเหตุ

สภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) จัดเวทีที่โรงแรมซิตีปาร์ค อ.เมือง จ.น่าน เพื่อให้คู่กรณีสองฝ่าย ได้มีโอกาสให้ข้อมูลต่อที่ประชุม พร้อมร่วมประชุมกับส่วนราชการในจังหวัดน่าน

อย่างไรก็ตาม ระหว่างความพยายามในการหาทางแก้ไขปัญหาของหลายฝ่าย วันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๓ เกิดเหตุการณ์ชาวไทยพื้นราบ บุกร้างป่าเผาทำลายตัดต้นลิ้นจี่ของชาวม้งอีกครั้ง โดยมีราษฎรในอ.เชียงกลาง รวม ๖ ตำบล รวมกลุ่มคนรวม ๓,๕๐๐ คน (มีเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ตำรวจตระเวนชายแดนสังเกตการณ์อยู่ในพื้นที่ดังกล่าว) และบุกร้างทำลายตัดฟันต้นลิ้นจี่ ได้รับความเสียหายประมาณหมื่นต้น เนื้อที่ ๑.๕ พันไร่ ความเสียหายจำนวน ๑๖๐ ราย มีการใช้รถแบ็คโฮชุดดินถม ขวางกั้นถนนไม่ให้ใครผ่านเข้าออกใกล้หน่วยพิทักษ์ป่าและที่พักรายตรวจ

ผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน มีคำสั่งจังหวัดน่านที่ ๒๑๖๗/๒๕๔๓ เรื่องแต่งตั้งคณะทำงานแก้ไข



ปัญหาการครอบครองพื้นที่ป่าไม้เพื่อปลูกลิ้นจี่ทองที่อำเภอเชียงกลาง โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงจากคำสั่งเดิมที่ ๑๔๒๖/๒๕๔๓ ลงวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๔๓ มีนายปริญญา ปานทอง รองผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานคณะทำงาน มีหน้าที่ ตรวจสอบข้อมูลในปัญหาเดิม รวบรวมปัญหาที่เกิดขึ้นและที่จะเกิด วิเคราะห์สาเหตุ จัดลำดับปัญหา แนวทางเพื่อดำเนินแผนงานโครงการเร่งด่วน เรียกข้อมูลเชิญบุคคล หน่วยงานให้ข้อมูล ประเมินการปฏิบัติที่ผ่านมา เพื่อปรับปรุงติดตามการดำเนินการว่าเป็นข้อยุติหรือไม่ พังเสียงสะท้อนจากประชาชน รายงานผลต่อมาคณะทำงานแก้ไขปัญหามีมติให้ดำเนินการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของราษฎรโดยปฏิบัติให้เป็นไปตามมาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑

การแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินบริเวณพื้นที่ป่าต้นน้ำเปือ-น้ำกอน ที่อำเภอเชียงกลาง โดยให้มีผู้แทนจากคู่กรณีฝ่ายละ ๓ คน ให้ดำเนินการตั้งแต่เดือนมีนาคม ๒๕๔๔ และให้เสร็จสิ้นในเดือนมิถุนายน ๒๕๔๔

อย่างไรก็ตาม หน่วยจัดการต้นน้ำเปือ-น้ำกอน ได้นำพันธุ์ไม้ไปปลูกในแปลงล้นจีของชาวไทยภูเขาบนพื้นที่สูงอีกครั้ง (ในสวนที่ถูกตัดล้นจีไปแล้ว) กระทั่งชาวม้งได้มีการร้องเรียนอีกครั้งในวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๔๔

๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๔ คณะกรรมการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินฯ ประชุมสรุปผลการดำเนินการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิ ตั้งแต่เดือนมีนาคม ๒๕๔๔ - กรกฎาคม ๒๕๔๔ และที่ประชุมได้ให้ผู้ต้องการแสดงพิสูจน์สิทธิยื่นเอกสารราชการต่าง ๆ ที่ราษฎรได้แจ้งสิทธิการครอบครองทำประโยชน์ก่อนปี ๒๕๓๑ เพิ่มเติม โดยต่อมามีชาวม้งบ้านปากกลางจำนวน ๔๒ ราย ยื่นหลักฐานเอกสาร ส.ส.๓๑ เพิ่มเติม จากที่มีชาวม้งที่ยื่นเอกสารและให้ข้อมูลต่อคณะกรรมการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิ จำนวนทั้งสิ้น ๑๒๔ ราย โดย ๘๒ ราย แจ้งว่า ที่ผ่านมามีการยื่นแบบ ส.ส.๓๑ ที่อำเภอทุ่งช้าง และอำเภอเชียงกลาง และมีเอกสารบางส่วนสูญหาย

นายอำเภอเชียงกลาง ได้ให้ความเห็นต่อกรณีเอกสาร ส.ส.๓๑ เป็นเอกสารที่ทางราชการออกให้แจ้งสิทธิการครอบครองทำประโยชน์ ก่อนปี ๒๕๓๑ คือ ส.ส.๓๑ ที่ชาวบ้านปากกลางได้ยื่นเพิ่มเติมว่ารับฟังได้ แต่ต้องมีการตรวจสอบอีกครั้ง อย่างไรก็ตาม พบว่าราษฎรชาวถิ่น ๕ หมู่บ้านไม่ได้ยื่นหลักฐาน ส.ส.๓๑ โดยนายอำเภอเชียงกลางระบุว่า แม้ชาวถิ่น ๕ หมู่บ้าน ไม่มีเอกสาร ส.ส.๓๑ แต่จากภาพถ่ายทางอากาศปรากฏร่องรอยการทำประโยชน์มาก่อน

๑๙ ธันวาคม ๒๕๔๔ คณะทำงานแก้ไขปัญหาการครอบครองพื้นที่ป่าไม้เพื่อปลูกลิ้นจี่ ท้องที่

อำเภอเชียงกลาง ประชุมพิจารณาผลการดำเนินการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิการครอบครองพื้นที่ป่าต้นน้ำเปือ-น้ำกอน โดยที่ประชุมแจ้งผลการตีความภาพถ่ายทางอากาศของผู้เชี่ยวชาญด้านแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศของกรมป่าไม้ มีนายปริญญา ปานทอง รองผู้ว่าราชการจังหวัดน่านเป็นประธาน โดยมีมติจากที่ประชุมกำหนดแนวทางแก้ปัญหาเรื่องการพิสูจน์สิทธิ คือ

- ๑) พื้นที่ที่ราษฎรครอบครองทำประโยชน์ที่ดินมาก่อนประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ ตามผลการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิ เห็นชอบให้ครอบครองทำกินต่อไป ห้ามขยายพื้นที่เพิ่มเติมอีก
- ๒) พื้นที่ที่ราษฎรครอบครองที่ดินจำนวนหลายแปลง และมีบางแปลงทำกินอยู่ก่อนเห็นชอบให้ครอบครองทำกินต่อไปเฉพาะพื้นที่ที่ได้ครอบครองมาก่อน ตามผลการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิ สำหรับที่ดินที่ได้ครอบครองภายหลัง ให้ออกจากพื้นที่
- ๓) พื้นที่ที่ราษฎรครอบครองทำประโยชน์ที่ดินภายหลังการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ ตามผลการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิ แยกเป็น ๒ กรณี คือ
 - จำนวน ๓๔ ราย ๓๘ แปลง เนื้อที่ ๑๒๘ ไร่ เป็นที่ดินของราษฎรบ้านเกวดไร่ เป็นที่ดินของราษฎรบ้านเกวดไร่
 - กรณีราษฎรครอบครองที่ดินภายหลังและไม่มีที่ดินทำกินที่อื่นๆ อีก เห็นควรนำเสนอจังหวัดพิจารณาหาแนวทางช่วยเหลือคือจำนวน ๒๐ ราย ๔๘ แปลง เนื้อที่ ๗๐ ไร่ เป็นที่ดินของราษฎรบ้านหนองปลา บ้านหนอง และบ้านชี
 - สำหรับพื้นที่ที่ไม่มีราษฎรแจ้งการครอบครอง และพื้นที่ที่ราษฎรไม่ไปขอรับการพิสูจน์สิทธิกับคณะกรรมการ เห็นสมควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าไปควบคุมดูแลฟื้นฟูสภาพป่า

บทที่ ๓ ผลการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิการถือครองที่ดินบริเวณ ป่าต้นน้ำเปือ-น้ำกอน อำเภอเขียงกลาง จังหวัดน่าน



ส่วนที่ ๑ ว่าด้วยรายละเอียดองค์ประกอบ
คณะกรรมการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิการครอบครอง
ที่ดิน หลักเกณฑ์แนวทางและขั้นตอนการตรวจ
สอบพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินในพื้นที่ป่าไม้
และสรุปผลการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิ

ความก้าวหน้าในการดำเนินการของคณะ
กรรมการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิ ตั้งแต่เริ่มต้นดำเนิน

การ เมื่อมีคำสั่งลงวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๔๔ จนถึง
๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๔ ที่ได้สรุปผลการตรวจสอบ
พิสูจน์สิทธิ

คณะกรรมการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิได้
ประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบ
คือ

๑.	บ้านหนองปลา	หมู่ ๑๐	ต.เขียงกลาง	มีจำนวน	๔๕ ราย	๗๒ แปลงพื้นที่	๕๒๑ ไร่
๒.	บ้านหนอง	หมู่ ๖	ต.เขียงกลาง	มีจำนวน	๑๗๙ ราย	๔๘๘ แปลงพื้นที่	๑,๗๑๑ ไร่
๓.	บ้านชี	หมู่ ๗	ต.เขียงกลาง	มีจำนวน	๘๙ ราย	๒๓๔ แปลงพื้นที่	๙๒๖ ไร่
๔.	บ้านกอก	หมู่ ๘	ต.เขียงกลาง	มีจำนวน	๓๑ ราย	๖๓ แปลงพื้นที่	๒๘๖ ไร่
๕.	บ้านเกวต	หมู่ ๖	ต.พญาแก้ว	มีจำนวน	๑๔๕ ราย	๕๔๘ แปลงพื้นที่	๑,๙๖๘ ไร่
๖.	บ้านป่ากลาง	หมู่ ๑, ๓, ๖	ต.ป่ากลาง อ.ปัว	มีจำนวน	๑๘๕ ราย	๑๙๕ แปลงพื้นที่	๑,๘๑๘ ไร่

คณะกรรมการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินบริเวณพื้นที่ป่าต้นน้ำเปือ-น้ำกอนท้องที่อำเภอเชียงกลาง ได้จัดประชุมผลการประชุมสรุปผลการดำเนินการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิ ตั้งแต่เดือนมีนาคม-กรกฎาคม ๒๕๔๔ เสร็จสิ้นเมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๔ ณ ห้องประชุมสำนักงานป่าไม้จังหวัดน่าน โดยมีนายทวี คงมั่น ป่าไม้จังหวัดน่านเป็นประธานที่ประชุม โดยปรากฏผลว่า มีผู้เข้าครอบครองและใช้ประโยชน์บนป่าต้นน้ำเปือ - น้ำกอน รวมทั้งสิ้น ๖ หมู่บ้าน จำนวน ๕๖๙ ราย ที่ดิน ๑,๓๗๙ แปลง พื้นที่ ๖,๓๖๙ ไร่ โดยมีราษฎรที่มีรายชื่อ แต่ไม่ได้ยื่นคำร้องเพื่อการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิ จำนวน ๑๐๕ ราย ที่ ๒๒๑ แปลง พื้นที่ ๘๖๑ ไร่ เป็นของชาวไทยภูเขาบนพื้นที่สูง ชาวม้ง ปากกลาง ๑๕ ราย จำนวน ๑๗ แปลง พื้นที่ ๑๖๒ ไร่ ผลการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดิน พบว่า มีผู้ที่ครอบครอง ทำประโยชน์มาก่อนปี ๒๕๓๑ จำนวน ๕๑๕ ราย ที่ ๑,๒๙๓ แปลง จำนวน ๖,๐๗๑ ไร่ เป็นของม้งปากกลาง ๑๗๐ ราย จำนวน ๑๗๘ แปลง พื้นที่ ๑,๖๕๖ ไร่ และพบว่ามีราษฎรอีก ๕ หมู่บ้าน ที่เข้ามาภายหลังปี ๒๕๓๑ คือ บ้านหนองปลา มี ๒ ราย จำนวน ๓๑ ไร่ บ้านหนอง มี ๑๑ ราย จำนวน ๗๔ ไร่ บ้านชี มี ๗ ราย จำนวน ๖๕ ไร่ บ้านเกวต มี ๓๔ ราย จำนวน ๑๒๘ ไร่ รวมพื้นที่ที่มีการครอบครองหลังปี ๒๕๓๑ จำนวน ๒๙๘ ไร่ ๕๔ ราย จากจำนวนราษฎรที่มีรายชื่อตามประกาศของคณะกรรมการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิ เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๔๔ จำนวน ๖๗๔ ราย ที่ดิน ๑,๖๐๐ แปลง พื้นที่ ๗,๒๓๐ ไร่

และที่ประชุมในวันนั้นได้มีมติเป็นเอกฉันท์ร่วมกันว่า

- ๑) พื้นที่ที่ราษฎรครอบครองตามการแปลตีความภาพถ่ายทางอากาศเป็นพื้นที่ ไร่ร้าง (AO) นั้น เป็นพื้นที่ราษฎรครอบครองทำประโยชน์ที่ดินมาก่อนการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ

๒) ส่วนราษฎรที่ครอบครองที่ดินบริเวณนั้นพื้นที่ป่าต้นน้ำเปือ - น้ำกอน ที่มีรายชื่อตามประกาศสำนักงานป่าไม้จังหวัดน่านฉบับลงวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๔๔ และไม่ไปติดต่อขอรับการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิ ไม่นำคณะกรรมการตรวจสอบสภาพแปลงที่ดินที่ครอบครอง ให้ถือว่าสละสิทธิการพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดิน และไม่สามารถนำไปอ้างขอพิสูจน์สิทธิในภายหลัง

ต่อมา คณะกรรมการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิเสนอให้จังหวัดให้เร่งดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ คือ

๑. กำหนดสิทธิของที่ดินในเขตป่าสงวน ป่าอนุรักษ์ให้ชัดเจน
๒. ขึ้นทะเบียนผู้ครอบครองพื้นที่ที่สงวนหวงห้าม ป่าอนุรักษ์ เพื่อใช้ในการจัดการดำเนินการอนุรักษ์และการพัฒนาที่ยั่งยืน
๓. ตรวจสอบการครอบครองที่ดินของราษฎรโดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหาร
๔. จัดทำเขตบริเวณที่อยู่อาศัยที่ทำกิน ห้ามขยายเป็นการทำกินเพื่อการครองชีพเป็นหลัก

จากข้อมูลสถิติ และผลการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิ คณะอนุกรรมการที่ดินและน้ำ พบว่า มีใช้ชาวม้งแห่งตำบลปากกลางเท่านั้นที่ปลูกลิ้นจี่ แต่ยังมีบ้านหนองปลา บ้านหนอง บ้านชี บ้านกอก และบ้านเกวต รวม ๕ หมู่บ้าน ที่เป็นทั้งชาวกินและชาวไทยพื้นราบ บางส่วนที่ขึ้นไปอยู่บ้านหนอง รวมทั้งบ้านปางแก ที่อยู่ต้นน้ำเปือใน อ.ทุ่งช้าง ก็ปลูกลิ้นจี่เช่นกัน ส่วนชุมชนชาวไทยพื้นราบในตำบลพระธาตุ ตำบลเชียงกลาง ตำบลพญาแก้ว ซึ่งมีไม่ต่ำกว่า ๑๑ หมู่บ้าน อันประกอบด้วย บ้านดอนแก้ว บ้านพวงพยอม บ้านเด่นธรา บ้านหัวน้ำ บ้านกลาง บ้านพร้าว บ้านสร้อยพร้าว บ้านวังหว่า บ้านนาหนูน บ้านป่าแดง และบ้านน้ำอ้อ ซึ่งพบว่าวิถีการผลิตเพาะปลูกที่ต้องอาศัยน้ำเป็นจำนวนมาก มีการทำนาปรังปีละ ๒

ครั้ง ภายหลังเหตุการณ์เพาะปลูก ก็ยังมีการปลูกผัก พืชไร่ พืชสวน พืชตระกูลถั่วด้วย

อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนเรื่องราวต่างๆ ยังไม่จบสิ้น เมื่อปรากฏว่าแนวทางการกระบวนการดังกล่าวข้างต้นยังมิได้นำสู่การปฏิบัติที่เป็นจริง ส่วนปัญหาความเสียหายของชาวม้งบ้านปากกลางทั้ง ๓ ครั้ง ก็ยังไม่มีความชัดเจนว่าจะแก้ไขอย่างไร กระทั่งเหตุการณ์รุนแรงก็เกิดขึ้นอีกครั้งในปลายปี ๒๕๔๕ เมื่อสวนลั่นจีของชาวม้งที่เหลืออยู่ถูกกลุ่มบุคคลบุกรุกเผาทำลายได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก แม้มาก่อนหน้าได้มีการดำเนินการจากส่วนราชการต่างๆ เพื่อหาทางแก้ปัญหาในเรื่องนี้

เมื่อเหตุการณ์รุนแรงยิ่งขึ้น และการแก้ไข ปัญหาในพื้นที่ไม่สามารถเยียวยาปัญหาได้ ชาวม้ง จึงร้องขอความช่วยเหลือต่อส่วนกลาง คือ สำนักงาน ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา คณะกรรมาธิการ สิ่งแวดล้อม วุฒิสภา ต่อมาในปี ๒๕๔๔ ได้ถวายฎีกา และยื่นหนังสือต่อ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ รัฐมนตรี ช่วยว่าการกระทรวงเกษตรฯ (ตำแหน่งในขณะนั้น) และร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖

ส่วนที่ ๒ ว่าด้วยการดำเนินการแก้ไข ปัญหาของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มอบหมายคณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ ตรวจสอบข้อเท็จจริง คณะอนุกรรมการฯ ได้ดำเนินการคือ

๑. ตรวจสอบข้อเท็จจริง และผลการดำเนินงานของหน่วยงานส่วนกลาง และระดับจังหวัด
๒. ทารือหน่วยงานที่รับรู้ข้อมูลและพยายามแก้ไข ปัญหาทั้งในจังหวัดน่านและส่วนกลาง เช่น การประชุมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้ที่มีส่วนรับรู้และพยายามแก้ไข ปัญหา เมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๔๖

๓. การลงพื้นที่ และรับฟังทุกฝ่าย คือ ราษฎรบ้านปากกลาง ราษฎรอำเภอเชียงกลาง เมื่อวันที่ ๔-๕ กรกฎาคม ๒๕๔๖

๔. ร่วมลงพื้นที่ และสังเกตการณ์การประชุมแก้ไข ปัญหาความขัดแย้ง โดยคณะทำงานสิทธิมนุษยชนและคุ้มครองผู้บริโภค สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระหว่างวันที่ ๖-๗ กรกฎาคม ๒๕๔๖

ข้อสังเกตของคณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ จากการการสังเกตการณ์การประชุมแก้ไข ปัญหาความขัดแย้ง โดยคณะทำงานสิทธิมนุษยชนและคุ้มครองผู้บริโภค สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๕ และ ๘ กรกฎาคม ๒๕๔๖

๑. ทุกฝ่ายยืนยันตรงกันว่าในกระบวนการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิตรวจสอบสภาพพื้นที่ตามประกาศสำนักงานป่าไม้จังหวัดน่านเรื่องการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินบริเวณพื้นที่ป่าต้นน้ำเปือ-น้ำกอน ท้องที่อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน ประกาศ ณ วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๔๔ ลงนามโดย นายทวี คงมั่น ป่าไม้จังหวัดน่านนั้น มีผู้แทนจากคูกรณีที่เข้าร่วมกระบวนการตรวจสอบทุกขั้นตอน แต่ในการประชุมรับฟังความเห็นและข้อมูลของคณะอนุกรรมการฯ ณ ที่ทำการ อ.บ.ต.พระธาตุ อ.เชียงกลาง เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๔๖ นั้น ชาวไทยพื้นราบเชียงกลาง ระบุว่า นายอำเภอเชียงกลาง ไม่ได้แจ้งผลการดำเนินการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิให้ราษฎรที่เป็นคู่ขัดแย้งในอำเภอเชียงกลางได้รับทราบ ทำให้ไม่ทราบว่ามี การพิสูจน์สิทธิแล้ว ว่าชาวม้งบ้านปากกลางเข้าทำประโยชน์ก่อนการประกาศป่าสงวนฯ ปี ๒๕๓๑

๒. ประเด็นการใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่ป่าต้นน้ำเปือ-น้ำกอน ที่เคยระบุจากชาวไทยพื้นราบว่า ชาวม้งใช้พื้นที่ปลูกสวนลั่นจีราว ๑๖,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ ไร่ นั้นไม่เป็นความจริง พื้นที่ที่ชาวม้งใช้มีจำนวน ๑,๖๕๖ ไร่ - ๑,๘๑๘ ไร่ เท่านั้น นอกนั้นเป็นการใช้

พื้นที่ของชาวกู๋ และชาวไทยพื้นราบร่วมกันบริเวณพื้นที่ที่พิพาทบนป่าต้นน้ำเปือ-น้ำกอน

๓. ป่าไม้อำเภอบัวระบัว พื้นที่ที่เป็นสวนล้นจี๋ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยภูคาเพียง ๓% ของการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ที่มีการบุกรุก คือ ราว ๑,๘๐๐ ไร่ ส่วนพื้นที่ที่บุกรุกมากกว่า ๑๘,๒๐๐ ไร่ ล้วนเป็นการทำไร่ข้าวของชาวกู๋ นอกจากนั้นยังมีป่าเสื่อมโทรมปะปนอยู่ในพื้นที่ป่าต้นน้ำดังกล่าวรวมทั้งประเภทไร่ร้าง

๔. มีความเห็นจากบุคคล หน่วยงานในพื้นที่ว่า ควรปลูกป่าบริเวณไร่ร้าง ป่าเสื่อมโทรมที่ไม่ใช่พื้นที่ทำกินของทั้งชาวไทยภูเขาบนพื้นที่สูง และชาวไทยพื้นราบบริเวณพื้นที่ต้นน้ำเปือ-น้ำกอน แล้วให้กองทัพบก ๓ สร้างอ่างเก็บน้ำช่วงตอนบนและน้ำเปือ-น้ำกอน เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำ ทั้งผู้ใช้น้ำต้นน้ำ-ปลายน้ำแล้วจึงปักแนวเขตกันพื้นที่ทำกินออกจากพื้นที่ป่าที่ต้องอนุรักษ์ดูแลรักษา แล้วจึงจัดระเบียบการใช้ที่ดินต่อไป

๕. มีความพยายามนำเสนอกลไกในการแก้ปัญหาฝั่งปากกลางกับชาวไทยพื้นราบเชิงกลางว่าเนื่องจากกลไกระดับจังหวัดไม่คืบหน้า ควรมุ่งไปที่ระดับรัฐบาลเพื่อแก้ปัญหาได้ทั้งในระดับนโยบาย มาตรการ และระดับพื้นที่ (โดยก่อให้เกิดการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง) การมอบหมายภารกิจให้หน่วยงานที่แก้ปัญหาให้ชัดเจนและต้องติดตามตรวจสอบตลอดเวลา

๖. ปรากฏการณ์เอลนีโญ ที่เกิดในช่วงปี ๒๕๔๑-๒๕๔๒ เป็นเหตุผลหนึ่งที่มีการพูดถึงว่าเป็นสาเหตุของปัญหาการขาดแคลนน้ำพื้นที่แห้งแล้งรุนแรงบริเวณพื้นที่ป่าต้นน้ำเปือ-น้ำกอน

๗. มีการยืนยันจากหลายบุคคลว่า วันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๒ นายปลอดประสพ สุรัสวดี อธิบดีกรมป่าไม้ (ตำแหน่งในเวลานั้น) ในฐานะประธานการปลูกป่าบริเวณพื้นที่ป่าต้นน้ำเปือ-น้ำกอน นำราษฎรปลูกพันธุ์กล้าไม้กับลงบนพื้นที่สวนล้นจี๋ของชาวไทยภูเขาบนพื้นที่สูง ชาวม้ง พร้อมกับพูดให้รับรู้

กันโดยทั่วไปว่า ถ้าพันธุ์กล้าไม้ถูกทำลายจะเอาเรื่องชาวม้ง

๘. การตัดฟันเผาทำลายสวนล้นจี๋ของชาวไทยภูเขาบนพื้นที่สูง โดยชาวไทยพื้นราบ นั้นกระทำต่อสวนล้นจี๋ของชาวม้งเป็นหลัก ในจำนวน ๑๒ สวน ในวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๔๓ และ ๑๐๘ สวน ในวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๓ โดยมีสวนล้นจี๋ของชาวไทยพื้นราบเพียง ๒ สวน เท่านั้นที่เสียหายจากเหตุการณ์ดังกล่าว

๙. เหตุการณ์ความรุนแรง ๒ ครั้ง เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๔๓ และ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๓ นั้นทางพนักงานสอบสวนอ้างว่าหาผู้กระทำความผิดไม่ได้ ทำให้คดีนี้ยุติการสั่งไม่ฟ้อง ส่วนการไปดำเนินการในศาลปกครอง ชาวม้งไม่มีเงินวางค่าธรรมเนียมศาล และไม่สามารถหาหลักฐานระบุได้ชี้ชัดว่าหน่วยงาน หรือเจ้าหน้าที่คนใดเป็นผู้กระทำละเมิด ที่ผ่านมาชาวม้งปากกลางได้รับเงินเพียง ๒๔,๐๐๐ บาท กรณีความเสียหายที่เกิดเมื่อ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๔๓ เมื่อสวนล้นจี๋ ๑๒ สวน ถูกทำลาย ราชการจ่ายเงินให้รายละเอียด ๒,๐๐๐ บาท เท่านั้น ซึ่งชาวม้งระบุว่าเสียหายมากกว่า ๒๐๐ ล้านบาท

๑๐. มีข้อเสนอต่อที่ประชุมรับฟังความเห็น และข้อมูลจากชาวม้งบ้านปากกลางต่อคณะอนุกรรมการฯ เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๔๖ ว่า

- ให้รัฐจ่ายค่าชดเชยตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง
- ขอเข้าไปทำกินในพื้นที่เดิม หรือพื้นที่รองรับที่จะจัดให้
- รัฐควรมีงบประมาณในการช่วยเหลือแก้ปัญหา (ชาวม้งมีแผนพัฒนาระดับตำบลในพื้นที่ ในช่วงปี ๒๕๓๘ - ๒๕๔๓ เรื่องการจัดสรรที่ทำกินโดยกรมป่าไม้ ในกรณีที่จะต้องถูกอพยพ (ที่ทำกิน) ลงมา
- ควรมีเวทีกลางเพื่อประชุมเจรจาระหว่างคู่กรณีโดยตรง

บทที่ ๔ สรุปและข้อเสนอแนะ



คณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ หรือคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า (ในปัจจุบัน) จึงมีความเห็นว่า กรณีความขัดแย้งกรณีชาวมังบ้านปากกลาง สาเหตุความรุนแรงที่สำคัญเกิดจากการรับรู้ของผู้คนในชุมชนจากการพูดปากต่อปาก โดยไม่ได้ศึกษาข้อเท็จจริง ทำให้เรื่องราวสับสนและขยายความขัดแย้งรุนแรงขึ้น เช่น ข้อมูลที่รับรู้กันว่า มังบุกรุกป่าต้นน้ำ ปลุกปั่นจี้ ๒๐,๐๐๐ ไร่ ทั้งที่ป่าไม่ได้ตรวจพิสูจน์พบว่า มีเพียง ๑,๘๐๐ กว่าไร่ การกล่าวว่า อำเภอยะเยี่ยงกลางไม่เคยมีชาวเขาเผ่าม้ง ข้อเท็จจริงคือ อ.เยี่ยงกลางเป็นอำเภอที่แยกตัวออกมาจาก อ.ทุ่งช้าง เมื่อปี ๒๕๑๐ ชาวมังบ้านปากกลาง อยู่ในเขตอำเภอยะเยี่ยงกลางมาก่อน แต่ถูกอพยพออกจาก อ.ทุ่งช้าง ตามนโยบายความมั่นคงของทหารเมื่อปี ๒๕๑๑ เมื่อเหตุการณ์สงบ กลับมาทำกินในภายหลัง ที่ดินนั้นได้ถูกแบ่งเขตปกครองให้ขึ้นกับอำเภอยะเยี่ยงกลาง คณะอนุกรรมการฯ จึงมีข้อเสนอในหลักการว่า ไม่ควรมีกระแสนุรักษ์ที่ทำให้เกิดการ

ใช้อำนาจเข้าจัดการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และเสนอว่าแนวทางการแก้ไขปัญหาตามคำสั่งของสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๘๗/๒๕๔๖ เรื่องนโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ลงวันที่ ๑ กันยายน ๒๕๔๖ เป็นแนวทางสำคัญในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งการจัดการและการใช้ประโยชน์บริเวณพื้นที่ต้นน้ำเปือ-น้ำกอน อ.เยี่ยงกลาง จ.น่าน โดยคำสั่งดังกล่าว เป็นการเชื่อมโยงแนวทางสำคัญของยุทธศาสตร์สันติวิธีเพื่อความมั่นคงของชาติ ที่เน้นการเสริมสร้างพลังความสามัคคี บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ในบรรยากาศของการมีทัศนคติที่ดี ห่วงใย เอื้ออาทร ทำให้คนในชาติอยู่ร่วมกันอย่างสันติวิธี บนพื้นฐานของความหลากหลายในวิถีชีวิต วิถีคิด และวัฒนธรรม พร้อมเผชิญปัญหา และเรียนรู้การแก้ไขปัญหาาร่วมกันโดยไม่ใช้ความรุนแรง ที่สำคัญคือการแก้ไขระดับนโยบายของรัฐ ที่รัฐบาลต้องเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งบริเวณพื้นที่ต้นน้ำเปือ-น้ำกอน อ.เยี่ยงกลาง จ.น่าน

หมายเหตุ

๑. คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า เสนอรายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเห็นชอบตามรายงานผลการตรวจสอบที่ ๒๙/๒๕๕๙

๒. การติดตามผลการแก้ไขปัญหาตามรายงานผลการตรวจสอบ โดย กสม.

- คณะอนุกรรมการฯ พบรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๐ เพื่อเร่งรัดกรณีนี้ และต่อมาจัดประชุมติดตามผลคืบหน้าสำนักงาน กสม. อีก ๒ ครั้ง เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ.๒๕๕๐ และวันที่ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๐ แต่ไม่มีผลคืบหน้าใดๆ

- สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี มีหนังสือแจ้งเมื่อวันที่ ๒๒ พ.ย. ๒๕๔๙ ว่า ได้นำเรียนรองนายกรัฐมนตรี (นายโฆษิต ปันเปี่ยมราษฎร์) แล้ว และได้ส่งเรื่องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาดำเนินการต่อไป

- คณะอนุกรรมการฯ พบหารือรองนายกรัฐมนตรี (นายไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม) เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ ทำให้มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๓๑๒/๒๕๕๐ แต่งตั้งคณะกรรมการติดตามการแก้ไขปัญหา กรณีร้องเรียนผ่านคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และมีคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ที่ดินและน้ำบริเวณพื้นที่ป่าต้นน้ำเปือ-น้ำกอน ท้องที่อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน โดยมีนายธีรภัทร สันติเมทนีดล หัวหน้าผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นประธานอนุกรรมการฯ

- คณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งฯ และคณะผู้แทน กสม. ได้ประชุมที่ศาลากลางจังหวัด เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๑ โดยที่ประชุม ได้พิจารณาข้อเสนอของ กสม. ในประเด็นสำคัญ ๒ ข้อ คือ

๑. ให้มีมาตรการชดเชยความเสียหายให้แก่ชาวม้งบ้านปากกลางที่ได้รับความเดือดร้อน

๒. ให้ชาวม้งที่ถูกอพยพได้กลับเข้าไปทำกินในที่ดินเดิม หรือมีฉะนั้นให้จัดหาที่ดินรองรับที่สามารถทำกินได้ หรือปลูกพืชที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และสถานการณ์ในพื้นที่

โดยที่ประชุมเห็นว่า การพิจารณาในเรื่องค่าชดเชยมีความเร่งด่วน และมีความเป็นไปได้มากกว่า จึงเห็นควรให้มุ่งในเรื่องของค่าชดเชยก่อน ต่อมาจังหวัดน่าน มีคำสั่งจังหวัดน่าน ที่ ๑๑๘/๒๕๕๑ ลงวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๕๑ เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานพิจารณาการจ่ายค่าเสียหายกรณีการแก้ไขปัญหาการร้องเรียนผ่านคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ท้องที่อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน

ในวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๕๑ คณะกรรมการติดตามการแก้ไขปัญหาฯ โดยประธานคือ นายไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม รองนายกรัฐมนตรี ได้จัดประชุมที่ทำเนียบรัฐบาล ที่ประชุมมีมติมอบหมายให้จังหวัดน่านเร่งรัดการแก้ไขปัญหาใน ๒ ประเด็น ดังนี้

๑. กรณีการจ่ายค่าชดเชยความเสียหาย ให้คณะทำงานฯ ตามคำสั่งจังหวัดน่านที่ ๑๑๘/๒๕๕๑ พิจารณาเร่งรัดดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน ๖๐ วัน และส่งเรื่องให้สำนักงานปลัดนายกรัฐมนตรี พิจารณาให้ความช่วยเหลือราษฎรต่อไป

๒. กรณีการพิสูจน์สิทธิที่ดินให้ส่งเรื่องให้สำนักงานแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) พิจารณาดำเนินการในเรื่องดังกล่าว ในการติดตามการแก้ไขปัญหาให้ใช้กลไกระบบการตรวจราชการของผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรีในการกำกับดูแลการแก้ไขปัญหา



ภาคผนวก ๔

บทคัดย่อหนังสือ รายงานการศึกษา :

กรณีสวนส้มฝาง แม่ยาย ไชยปราการ :

ปัญหาและกระบวนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

โดย พรพิไล เลิศวิชา และคณะ



คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ได้รับเรื่องราวร้องเรียนจากกลุ่มอนุรักษ์ ลุ่มน้ำฝาง ๓ อำเภอ ว่าชุมชน ๓ อำเภอ คือ อ.ฝาง แม่สาย และ อ.ไชยปราการ ได้รับผลกระทบจากการทำสวนส้มขนาดใหญ่ เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๖ กสม. จึงมอบหมายให้คณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ (ในขณะนั้น) ตรวจสอบข้อเท็จจริง



คณะกรรมการฯ ได้ลงพื้นที่ และจัดประชุมร่วมกับ จังหวัดเชียงใหม่หลายครั้ง เห็นว่ากรณีความขัดแย้งนี้เป็นกรณีตัวอย่างที่ชัดเจน ในการสะท้อนปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาในปัจจุบันที่เน้นการส่งออกและการพัฒนาภาคเกษตรขนาดใหญ่ และก่อให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องเหมืองฝายสาธารณะ และการจัดการป่า ในขณะที่ภาครัฐยังไม่มีกลไกที่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหา จึงกลายเป็นภาระหน้าที่ของชุมชนและวัดที่ต้องดำเนินการศึกษาข้อมูล ร้องเรียน และติดตามการแก้ไขปัญหาท่ามกลางแรงกดดันอย่างหนัก คณะอนุกรรมการฯ จึงเห็นควรให้จัดทำโครงการศึกษา โดยหัวหน้าคณะศึกษาคือ นางพรพิไล เลิศวิชา อนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ และจัดพิมพ์เผยแพร่*

จากการศึกษา คณะศึกษาเห็นว่า การขยายตัวของสวนส้มในอำเภอฝางเป็นปัญหาใหญ่ที่ชัดเจนขึ้นในปี พ.ศ.๒๕๔๖ แต่การทำการศึกษามีข้อจำกัดที่ไม่อาจศึกษาในพื้นที่ทั้งหมด อย่างไรก็ตาม มีกลุ่มในชุมชนที่ศึกษาข้อมูลหลายกลุ่ม รวมทั้งกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำฝาง ๓ อำเภอ และกลุ่มสถาบันชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน ซึ่งเกาะติดสถานการณ์ และเป็นคนในชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของปัญหาเอง จึงเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการศึกษา อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาเห็นว่ารายงานการศึกษานี้ ยังเป็นรายงานเบื้องต้นเท่านั้น ยังควรศึกษาให้รอบด้านยิ่งขึ้น เพื่อเป็นบทเรียนในการวางนโยบายและจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างวิถีการทำเกษตรกรรมของชาวไร่ ชาวนา กับการเติบโตของธุรกิจเกษตรกรรม

รายงานการศึกษา แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ

๑. รายงานการศึกษา กรณีสวนส้มฝาง
แม่ฮาย ไชยปราการ : ปัญหาและกระบวนการแก้ไขความขัดแย้ง มีเนื้อหาว่าด้วยวิถีชีวิตของลุ่มน้ำฝางในอดีต ความเป็นมาของการทำการเกษตรบนลุ่มน้ำฝาง วิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงบนลุ่มน้ำฝาง สถานการณ์การปลูกส้มในประเทศไทย ผลกระทบจากการขยายตัวของสวนส้มในพื้นที่ลุ่มน้ำฝางต่อชุมชน จนถึงกระบวนการแก้ไขปัญหาที่ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาจากการประกอบกิจการสวนส้มในพื้นที่อำเภอฝาง แม่ฮาย และไชยปราการ องค์ประกอบคณะทำงาน และผลการดำเนินการของคณะทำงานทั้ง ๖ ชุด

๒. บทวิเคราะห์ ผลกระทบจากการปลูกส้มในเขตอำเภอฝาง แม่ฮาย และ ไชยปราการ

โดยวิเคราะห์ผลกระทบจากการขยายพื้นที่ปลูกสวนส้ม ที่เกิดขึ้นในด้านต่างๆ ทั้งในลุ่มน้ำฝาง และขยายไปถึงพื้นที่อำเภอใกล้เคียงในด้านต่างๆ ดังนี้

- ปัญหาการใช้ที่ดิน และการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน และป่าสาธารณะ
- ปัญหาต่อระบบลุ่มน้ำ เส้นทางน้ำ และระบบเหมืองฝาย
- ปัญหาการใช้น้ำเพื่อบริโภค
- ป่าไผ่ ทรัพยากรที่ถูกทำลาย
- ปัญหาการใช้สารเคมีและผลกระทบของการใช้สารเคมีต่อชุมชน
- รายงานกลุ่มโรคที่พบผู้ป่วยมากที่สุด ใน ๓ อำเภอ
- รายงานผลการเจาะเลือดเพื่อหาสารเคมีกำจัดศัตรูพืช
- ปัญหาถื่น : ว่าด้วยวิวาทะเรื่องสุขภาพที่อาจกลายเป็นชนวนระเบิด

* พรพิไล เลิศวิชา และคณะ. รายงานการศึกษากกรณีสวนส้ม ฝาง แม่ฮาย ไชยปราการ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, พฤษภาคม ๒๕๔๘

โดยมีเนื้อหาโดยสรุปดังนี้

ส่วนที่ ๑ รายงานการศึกษา

ลุ่มน้ำฝางมีพื้นที่ครอบคลุม ๓ อำเภอ คือ ฝาง แม่าย และไชยปราการ ในอดีตมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาทั้ง ๔ ด้าน มีลำน้ำหลายสายไหลผ่าน ลำน้ำทุกสายไหลลงสู่ลำน้ำฝางและแม่น้ำกก จึงทำให้ลุ่มน้ำฝางเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มาตั้งแต่อดีต เป็นแหล่งเกษตรกรรมสำคัญ เป็นการเกษตรเพื่อครอบครัว ชุมชน และลุ่มน้ำ โดยมีการจัดการระบบเหมืองฝายตามจารีตเดิมของชุมชนเพื่อจัดการการจัดสรรการใช้น้ำร่วมกัน ต่อมาหลังปี พ.ศ.๒๕๐๐ เริ่มมีพัฒนาการสู่การปลูกพืชเศรษฐกิจคือกระเทียม ลิ้นจี่ หอมหัวใหญ่ ลำไย และกลายเป็นพืชที่มีชื่อเสียงของลุ่มน้ำ จนถึงประมาณปี ๒๕๔๐ เริ่มมีการนำสัมมาปลูก มีชื่อเสียงมากขึ้น นักลงทุนต่างชาติพากันบุกเบิกพื้นที่สูงในเขตลุ่มน้ำฝางจากไร่นาสวนแบบเก่า กลายเป็นพื้นที่ปลูกส้มอย่างกว้างขวาง นอกจากนั้นนักลงทุนยังเช่าที่ป่า บางรายบุกรุกป่าสงวน ป่าชุมชน และพื้นที่สาธารณะของชุมชน จากปี ๒๕๔๓ มีพื้นที่ปลูกสวนส้มจาก ๑๗,๐๑๑ ไร่ ถึงปี ๒๕๔๖ มีพื้นที่นับแสนไร่ ในเขตลุ่มน้ำฝาง ๓ อำเภอ โดยพื้นที่สวนส้มขนาดใหญ่เป็นของนักธุรกิจการเกษตรและนักลงทุน มากกว่าเป็นของเกษตรกร หลังจากที่มีการปลูกส้มประมาณ ๑๐ ปี ปรากฏเกิดปัญหาต่อชุมชนอย่างเห็นได้ชัด จนถึงปี ๒๕๔๖ ความเดือดร้อนกระจายไปทั่วชุมชน ชาวบ้านจึงได้ร้องเรียนต่อหน่วยงานส่วนกลาง และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนฯ โดยร้องเรียนถึงความเดือดร้อนและผลกระทบ ๕ ประการ คือ

๑. การบุกรุกที่สาธารณะ พื้นที่ป่าสงวน แม่ฝาง
๒. การปิดกั้นทางน้ำและทำลายระบบเหมืองฝายและระบบจัดการน้ำของชุมชน

๓. ปัญหาการใช้สารเคมีจนเกิดอันตรายต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม
๔. การตัดไฟเพื่อค้ายันต้นส้ม ทำลายป่าไฟที่ชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกันมา
๕. การใช้แรงงานต่างชาติ ทำให้เกิดผลกระทบต่อสังคม

คณะอนุกรรมการฯ ได้ลงพื้นที่ตรวจสอบข้อเท็จจริง และประชุมร่วมกับจังหวัด หน่วยงานและผู้เกี่ยวข้อง ณ ศาลาจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๔๖ มีมติร่วมกันให้จังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการระดับจังหวัด และระดับอำเภอ แก้ไขปัญหาในทุกประเด็น โดยให้มืองค์ประกอบคือผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการ กลุ่มประชาชน ผู้ร้องเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ประกอบการสวนส้ม ผลจากการประชุมและการดำเนินการของคณะกรรมการฯ มีมติให้แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหา โดยตั้งเป็นคณะทำงาน ๓ ชุด ต่อมาเมื่อมีการประสานงานกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการเปลี่ยนแปลงคณะทำงานใหม่ โดยมีคณะทำงานชุดใหญ่ ๑ ชุด ประกอบด้วยคณะย่อย ๖ ชุด คือ

๑. คณะทำงานศึกษาผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม
๒. คณะทำงานเพื่อประกาศพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำฝาง
๓. คณะทำงานเพื่อเร่งรัดพิสูจน์สิทธิในที่ดินและดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
๔. คณะกรรมการจัดระเบียบการใช้ที่ดินในพื้นที่สูง หรือพื้นที่อนุรักษ์
๕. คณะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าว
๖. คณะทำงานเพื่อพิจารณาผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

ผลการดำเนินการของคณะทำงานทั้ง ๖ ชุด มีความคืบหน้าคือ ชุดที่ ๑ ประชุมสรุปงานเมื่อวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๕๗ ชุดที่ ๒ ประชุมเมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ ชุดที่ ๓ ประชุมเมื่อวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ ส่วนคณะทำงานชุดที่ ๔ , ๕ และ ๖ ไม่มีรายงานความคืบหน้า

การแก้ปัญหาของหน่วยราชการในพื้นที่ลำห้วย ในขณะที่ในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะการแย่งชิงน้ำ และทางสาธารณะ ในที่สุดคณะรัฐมนตรี มีมติเมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๖ ให้ดำเนินการด้านต่างๆ ดังนี้

๑. ให้มีการประกาศให้กิจการสวนส้มเป็นกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ตามพระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ.๒๕๓๕ (มาตรา ๘ และมาตรา ๓๑)
๒. ให้มีการประกาศให้พื้นที่ลุ่มน้ำฝางเป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม และให้มีการจัดทำแผนการจัดการดิน น้ำ และสารเคมีต่างๆ ร่วมกับราษฎรในพื้นที่
๓. ให้เร่งรัดพิสูจน์สิทธิในที่ดิน และดำเนินคดีกับผู้ผิดกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
๔. ให้พิจารณาเกี่ยวกับการจัดระเบียบการใช้ที่ดินในที่สูง หรือพื้นที่อนุรักษ์

ตารางแสดงจำนวนครั้ง ที่เกษตรกรรดน้ำต้นส้มในแต่ละเดือน

เดือน	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ต.	พ.ย.	ธ.ค.
การรดน้ำ	๖-๘	๘-๑๐	๑๐	๑๐	๑๐	๘-๑๐	๑-๒	๑-๒	๑-๒	๑-๒	๘-๑๐	๖-๘

ส่วนที่ ๒ บทวิเคราะห์

คณะศึกษาได้วิเคราะห์ผลกระทบจากข้อมูลฐานทรัพยากรชุมชน และการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ในแง่มุมต่างๆ และแสดงกรณีร้องเรียนตัวอย่าง ที่สะท้อนให้เห็นภาพรวมของผลกระทบจากการขยายพื้นที่ปลูกสวนส้ม ที่เกิดขึ้นในด้านต่างๆ ทั้งในลุ่มน้ำ

อย่างไรก็ตาม หลังจากนั้นไม่กี่วัน มีแรงกดดันจากกลุ่มผู้ปลูกส้มเรียกร้องให้เลิกประกาศพื้นที่ลุ่มน้ำฝางให้เป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม มติคณะรัฐมนตรีนี้ได้ถูกยกเลิกไป และเปลี่ยนไปใช้ พ.ร.บ.คุ้มครองวัดถมูมิพิช เพื่อควบคุมสถานการณ์ในพื้นที่ลุ่มน้ำฝางแทน ต่อมาพบว่า พ.ร.บ.คุ้มครองวัดถมูมิพิชไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ เนื่องจาก พ.ร.บ. นี้ไม่เกี่ยวข้องกับปัญหานี้โดยตรง

ความรุนแรงของปัญหาในลุ่มน้ำฝางรุนแรงมากยิ่งขึ้น มีความเคลื่อนไหวในการแก้ไขปัญหาจากหน่วยงานส่วนกลางต่อเนื่องจำนวนมาก คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้พยายามกระตุ้นให้คณะทำงานฯ ที่ตั้งขึ้นแก้ไขปัญหา แต่ด้วยกลไกระบบราชการและโครงสร้างที่ซับซ้อน ในที่สุดเวทีการจัดการแก้ไขปัญหาโดยคณะทำงานฯ ก็แทบไม่มีบทบาท

ที่ทำให้หน้าตาริเกรงต่อไป สำหรับปัญหาระบบเกษตรกรรมสองระบบ คือ ระบบการผลิตที่ชุมชนร่วมกันใช้ฐานทรัพยากรบนข้อตกลงร่วมกัน กับระบบการใช้ฐานทรัพยากรอย่างเสรีไร้กฎเกณฑ์ จะยิ่งเผชิญหน้ากันรุนแรงยิ่งขึ้นเรื่อยๆ และความหวังที่จะอาศัยกลไกในระบบการตัดสินใจระดับท้องถิ่นของรัฐมาร่วมมือแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน

ฝาง และขยายไปถึงพื้นที่อำเภอใกล้เคียง อาทิ การบุกรุกพื้นที่ป่า และที่สาธารณะ โดยให้ข้อมูลพื้นที่ป่าชนิดต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำฝาง และพื้นที่โดยรอบ ที่แสดงให้เห็นการขยายตัวอย่างรวดเร็วของสวนส้มเข้าไปในพื้นที่ต่างๆ รวมทั้งกรณีร้องเรียนเรื่องการ

ขยายสวนส้มเข้าไปในพื้นที่อื่น รวมทั้งพื้นที่ป่าสวน และพื้นที่ป่าสาธารณะ เช่นที่ อ.แม่แตง อ.เชียงดาว นอกจากนั้นยังพบการขยายอย่างรวดเร็วเข้าไปใน สวน-ไร่นาแบบเก่า ชาวนา ชาวสวน ลดพื้นที่ปลูก และทยอยเลิกทำนาทำสวน เกิดปัญหาหน้าดินถูก กัดเซาะ การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและ ระบบนิเวศ การทำลายทรัพยากรอย่างไร้ความรับผิดชอบของนายทุนรายใหญ่ กระทั่งไปถึงปัญหาต่อ ระบบลุ่มน้ำ เส้นทางน้ำ และระบบเหมืองฝาย เนื่องจากส้มเป็นพืชที่ต้องการน้ำ สวนส้มขนาดใหญ่ จึงมีการขุดสระขนาดใหญ่กักกั้นน้ำ ต่อท่อ เปลี่ยน แปลงทางน้ำสาธารณะเพื่อดึงน้ำเข้าสู่สระของตนเอง โดยไม่รับผิดชอบต่อกติกาการใช้น้ำในระบบเหมือง ฝายของชุมชน ที่เป็นจารีตในการใช้น้ำร่วมกันของ ชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือมาหลายร้อยปี ปัญหาการ ปนเปื้อนสารเคมีในน้ำเพื่อการบริโภค ซึ่งประชาชน ในชุมชนส่วนใหญ่ติ่มน้ำจากบ่อน้ำที่อยู่ในบริเวณ

บ้านของตนเอง ปัญหาการตัดไฟในป่าเพื่อค้ายันตัน ส้ม โดยเฉลี่ยส้ม ๑ ตัน ใช้ไม้ไฟ ๑๐ ลำ ซึ่งส่วนใหญ่ ตัดมาจากป่าใช้สอยของชุมชนในลุ่มน้ำฝาง ปัญหา ผลกระทบการใช้สารเคมีต่อชุมชน ทั้งต่อสภาพ แวดล้อม และต่อสุขภาพของคนในชุมชน โดยอ้างอิง ข้อมูลการตรวจสอบสารเคมีปนเปื้อนในเขตสวนส้ม ของสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ และหน่วยงานด้าน สาธารณสุขในพื้นที่ ซึ่งยังเป็นที่ถกเถียงกัน เนื่องจาก ในพื้นที่พบกลุ่มผู้ป่วยโรคระบบทางเดินหายใจ กลุ่ม โรคกล้ามเนื้อ กลุ่มโรคระบบย่อยอาหาร และโรค ผิวหนัง นอกจากนั้น คณะศึกษาได้เสนอปัญหาถิ่น จากสารเคมีที่ใช้ในสวนส้ม เนื่องจากสวนส้มต้องการ การพ่นยาต่อเนื่อง ครั่งละหลายวันติดต่อกัน

การขยายตัวของพื้นที่สวนส้มอย่างไร้ทิศทาง จึงกระทบต่อวิถีชีวิตปกติสุขของชาวลุ่มน้ำฝาง อย่างรุนแรง

ตารางแสดง กลุ่มโรคแรกที่มีผู้ป่วยมากที่สุดในเขต ๓ อำเภอ

กลุ่มโรค	อำเภอฝาง			อำเภอแม่อาย			อำเภอไชยปราการ		
	๒๕๔๑	๒๕๔๒	๒๕๔๓	๒๕๔๑	๒๕๔๒	๒๕๔๓	๒๕๔๑	๒๕๔๒	๒๕๔๓
โรคระบบ หายใจ	๕๗,๖๑๔	๖๒,๐๘๘	๑๓๓,๖๘๖	๑๓,๔๖๓	๑๖,๗๔๖	๑๓,๖๘๔	๑๔,๒๕๖	๒๔,๕๗๘	๖,๙๓๒
โรคระบบ กล้ามเนื้อ ฯ	๒๓,๘๙๒	๒๔,๔๕๖	๕๑,๓๔๒	๘,๑๕๕	๖,๒๓๔	๑๐,๖๔๕	๗,๐๐๖	๕,๔๒๕	๘,๘๙๑
โรคระบบ ย่อยอาหาร	๒๔,๑๖๒	๒๔,๔๒๔	๔๒,๗๑๔	๑๑,๒๑๙	๘,๐๔๐	๑๓,๗๒๙	๘,๐๔๓	๘,๗๙๕	๘,๗๒๘
โรคผิวหนัง ฯ	๑๕,๐๓๘	๑๖,๕๕๐	๒๒,๓๘๒	๓,๕๓๗	๔,๙๘๕	๓,๒๑๓	๓,๗๓๗	๕,๖๘๔	๕,๑๙๙

หมายเหตุ

มีรายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน ที่ ๓๔๙/๒๕๕๐ โดย กสม. ในกรณีร้องเรียนเรื่องนี้ เมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๕๐ แต่การแก้ไขปัญหามิอาจเป็นปัญหาต่อไป ทั้งการบุกรุกป่า การแย่งชิงน้ำ สารพิษ และ ปัญหาการใช้แรงงานต่างชาติ



ภาคผนวก ๕

บทคัดย่อ : รายงานการลงสำรวจพื้นที่

โครงการตัดถนนผ่าป่าคลองแสง-เขาสก

อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองยัน

ระหว่างวันที่ ๗-๘ สิงหาคม ๒๕๔๙

โดย ฝ่ายวิชาการ มูลนิธิสืบนาคะเสถียร



มูลนิธิสืบนาคะเสถียร ร่วมกับเครือข่ายชมรมอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำคลองยัน ได้ลงพื้นที่
สำรวจและติดตามสถานการณ์ก่อสร้างถนนสายบ้านนา-บ้านเขาหลัก
และปัญหาการบุกรุกทำลายป่าแก่งกรุง (กลุ่มงานป่าเขาสก-คลองแสง)
ครั้งแรก ระหว่างวันที่ ๑๒-๑๔ กรกฎาคม ๒๕๔๙ เพื่อศึกษาข้อมูลใน



พื้นที่โครงการตัดถนนผ่านพื้นที่อุทยานแห่งชาติ
แก่งกรุงและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองยัน ซึ่งจะ
เชื่อมต่อถนนหมายเลข ๔๑๓๐ ตำบลบ้านนา
อ.กะเปอร์ จ.ระนอง กับถนนหมายเลข ๔๑๙๑ บ้าน
เขาหลัก ต.ปากหมาก อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ตาม
นโยบายแผนพัฒนาในระดับกลุ่มจังหวัดของรัฐบาล
ในขณะนั้น ซึ่งจังหวัดสุราษฎร์ธานี ชุมพร และระนอง
ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาค
ใต้ตอนบน ที่มุ่งสู่การเป็นศูนย์กลางการขนส่งสินค้า
ระหว่างประเทศฝั่งอันดามัน-อ่าวไทย และนำเสนอ
โครงการสร้างถนนสายนี้ ต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรี
ครั้งที่ ๔๔/๒๕๔๖

ต่อมาเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมกลุ่มน้ำคลองยัน อ.คีรีรัฐนิคม-กิ่งก.วิภาวดี
จ.สุราษฎร์ธานี ร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิ
มนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ตามคำร้องที่ ๑๙๓/๒๕๔๙
กสม. ได้มอบหมายคณะอนุกรรมการสิทธิในการ
จัดการที่ดินและป่า ชุดที่ ๒ ตรวจสอบ คณะอนุกรรม-
การฯ ได้เชิญหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
และผู้ร้อง ประชุมชี้แจงข้อเท็จจริงและรายละเอียด
โครงการ เมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๔๙ ที่สำนักงาน
คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่ประชุมมีมติ
ว่า ทุกฝ่ายจะร่วมกันศึกษาสภาพพื้นที่จริงตาม
แนวทางเลือกของโครงการก่อสร้างถนน โดยมีผู้เข้าร่วม
คือ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช อุทยาน
แห่งชาติแก่งกรุง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองยัน
หน่วยจัดการต้นน้ำพะโต๊ะ หน่วยจัดการต้นน้ำตาปี
ตัวแทนจากอำเภอกะเปอร์ กรมทางหลวง บริษัทที่
ปรึกษา มูลนิธิสิรินาคะเสถียร มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่า
และพันธุ์พืชแห่งประเทศไทย โครงการป่า ทะเลเพื่อ
ชีวิต เครือข่ายชมรมอนุรักษ์ภูมิโนเศและสิ่งแวดล้อม
กลุ่มน้ำคลองยัน และตัวแทนประชาชนในพื้นที่เข้าร่วม

การลงพื้นที่สำรวจเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล
ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ และสัตว์ป่า ดังกล่าว



มีประชาชนเข้าร่วมกว่า ๕๐ คน ในวันที่ ๗-๘
สิงหาคม ๒๕๔๙ ซึ่งฝ่ายวิชาการมูลนิธิสิรินาคะ
เสถียรได้จัดทำรายงาน โดยมีเนื้อหาตามลำดับคือ
เส้นทางการสำรวจ สรุปผลการสำรวจพื้นที่ แผนที่
เส้นทางสำรวจพื้นที่ ตารางบันทึกพิกัดเส้นทางที่
สำรวจ โดยในแต่ละช่วงของเนื้อหาแสดงภาพถ่าย
ประกอบ และส่วนภาคผนวก ประกอบด้วย ๑) รายงาน
คุณค่าและความสำคัญของอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง
๒) รายงานคุณค่าและความสำคัญของเขตรักษา
พันธุ์สัตว์ป่าคลองยัน ๓) รายงานการประเมินผล
กระทบด้านระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม โครงการ
ก่อสร้างถนนสายกะเปอร์-ไชยา ฝ่าป่าอนุรักษ์
อุทยานแห่งชาติแก่งกรุงและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
คลองยัน โดย ฝ่ายวิชาการ มูลนิธิสิรินาคะเสถียร
๔) สรุปผลการติดตามสถานการณ์ก่อสร้างถนนสาย
บ้านนา-บ้านเขาหลัก และปัญหาการบุกรุกทำลาย
ป่าแก่งกรุง (กลุ่มป่าเขาสะท-คลองแสง) ระหว่างวันที่
๑๒-๑๔ กรกฎาคม ๒๕๔๙ โดย ฝ่ายวิชาการ มูลนิธิ
สิรินาคะเสถียร

รายงานการลงสำรวจพื้นที่โครงการตัดถนนผ่าป่าคลองแสง-เขาสก อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองยัน ระหว่างวันที่ ๗-๘ สิงหาคม ๒๕๕๙ โดยสรุป คือ

๑. เส้นทางสำรวจ

จุดเริ่มต้นเริ่มจากหน่วยพิทักษ์ป่าวังน้ำเย็น ตัดผ่านไปตามลำธารซึ่งอยู่ระหว่างหุบเขา ตัดขึ้นสู่ยอดเขาแดนซึ่งเป็นยอดเขาสูงชันความสูงประมาณ ๕๕๗ เมตร และตัดลงสู่ลำห้วยระหว่างหุบเขา ก่อนเข้าสู่เหมืองร้างบางหอย น้ำตกโดนเรือบินและหมู่บ้านโดนเรือบิน รวมระยะทาง ๑๖ กิโลเมตร

๒. ผลการสำรวจภาคสนาม

ช่วงที่ ๑ หน่วยพิทักษ์ป่าวังน้ำเย็น-ยอดเขาแดน-เหมืองร้างบางหอย



จากหน่วยพิทักษ์ป่าวังน้ำเย็นตามเส้นทางเดินป่าที่มีสภาพรกทึบ ระหว่างเส้นทางพบบ่อน้ำร้อน (น้ำร้อนน้ำเย็น) ขึ้นไปตามลำห้วย จนกระทั่งไปถึงเชิงเขาแดน ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงชัน เป็นแนวสันเขาของสันปันน้ำระหว่างจังหวัดระนองและจังหวัดสุราษฎร์ธานี ระหว่างเส้นทางสำรวจช่วงนี้พบร่องรอยของสัตว์ขนาดใหญ่ เช่น ช้าง กระทิง หรือวัวแดง ไม่หนาแน่นมากนัก แต่จะพบร่องรอยของสัตว์ขนาดกลางและขนาดเล็ก เช่น

กวางป่า หมูป่า รวมทั้งนกตก และสัตว์ป่าจะชุกชุมมากขึ้นตามลำดับเมื่อข้ามสันเขาแดนไปฝั่งจังหวัดสุราษฎร์ธานีไปแล้วอย่างชัดเจน

ใจกลางป่าและเป็นรอยต่อของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองยันและเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง จากการสำรวจพบรอยช้าง ชี้อ้าง และร่องรอยการหากินของช้างกระจายอยู่ทั่วไป ใกล้กันพบการใช้สปีดเปรย์พ่นสัญญาณแบบต่างๆ ตามขีดหินและต้นไม้เพื่อจับจองพื้นที่ (พิกัด ๔๗P ๐๔๗๔๖๒๗

UTM ๑๐๔๘๓๒๑) ตลอดเส้นทางระยะทางกว่า ๑.๕ กิโลเมตร รอยสี่สเปร์ยดังกล่าวเครือข่ายชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภูมิเวศลุ่มน้ำคลองยันสำรวจไปพบตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๔๙ แต่ขณะนั้นพบการตัดโค่นต้นไม้ไม่มากเท่าการสำรวจครั้งนี้ ที่พบการตัดโค่นต้นไม้ขนาดใหญ่ในระยะเวลาเพียงไม่เกิน ๒ สัปดาห์ จำนวนหลายสิบต้นระยะทางกว่า ๑.๕ กิโลเมตรดังกล่าว โดยไม่พบร่องรอยการแปรรูปไม้หรือการปลูกพืชผลแต่อย่างใด จากการสอบถามข้อมูลจากชาวบ้านที่ร่วมเดินทางไปด้วยทำให้ทราบว่า มีการจ้างชาวบ้านตัดโค่นต้นไม้ไร่ละ ๕,๐๐๐ บาท

ในบริเวณพื้นที่ป่าในช่วงนี้ มีสัตว์ป่าค่อนข้างชุกชุมโดยเฉพาะช้างป่า มีรอยทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ซึ่งชี้ให้เห็นว่ายังมีลูกช้างอาศัยอยู่ในพื้นที่ด้วย นอกจากนี้ยังพบรอยหมาป่า กวางป่า กระตัง/วัวแดง (พิกัด ๐๔๗๔๖๐๙ UTM ๑๐๔๘๗๙๗) ลงหากินตามโป่ง ซึ่งพบทั้งสิ้นจำนวน ๙ แห่ง ระหว่างเส้นทางสำรวจจนกระทั่งถึงเหมืองแร่ร้างบางหอย

ช่วงที่ ๒ –เหมืองร้างบางหอย-บ้านโตนเรือบิน

สภาพพื้นที่เหมืองแร่ร้างบางหอย เป็นที่ราบระหว่างหุบเขามีเนื้อที่ประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ ไร่ ปกคลุมด้วยป่าหญ้า สภาพชื้นแฉะและมีน้ำท่วมขังบริเวณนี้เป็นบริเวณที่มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่หนาแน่นมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับตลอดระยะเส้นทางสำรวจ โดยพบด้านสัตว์ รอยสัตว์กินพืชในกลุ่มของ กระตัง/วัวแดง หมูป่า กวางป่า และช้างกระจายอยู่ทั่วไป (พิกัด ๔๗P ๐๔๗๖๔๗๑ UTM ๑๐๔๕๓๕๔) โดยเฉพาะรอยดิน และร่องรอยการหากินของช้างป่า (จุดพิกัดที่พบหนาแน่น ๔๗P ๐๔๗๖๗๒๓ UTM ๑๐๔๕๓๘๒ ถึง ๔๗P ๐๔๗๖๘๓๓ UTM ๑๐๔๕๒๔๓) ซึ่งพบกระจายตามแนวเส้นทางสำรวจที่สำคัญพบร่องรอยการคลอเคลียช้างระหว่างเส้นทางด้วย โดยพบ “รกช้าง” ระหว่างเส้นทางสำรวจซึ่งเป็นเส้นทาง

ชนแร่เก่าสภาพป่าได้ฟื้นสภาพจนรกทึบแล้ว พบโป่งช้างจำนวนกว่า ๑๐ แห่ง และพบรอยของสัตว์ป่าจำพวกหมาป่าและกวางป่า หากินซ้อนทับไปตามเส้นทางที่ช้างหากิน นอกจากนั้นยังพบการตัดไม้การโค่นไม้ขนาดใหญ่เป็นระยะๆ (พิกัด ๔๗P ๐๔๗๗๕๔๗ UTM ๑๐๔๓๗๒๕) ความชุกชุมของสัตว์ใหญ่มีแนวโน้มลดลงเมื่อระยะทางเข้าใกล้ชุมชนมากยิ่งขึ้น

ภาคผนวก กล่าวถึง คุณค่าและความสำคัญของอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง ที่มีพื้นที่ประมาณ ๓๓๘,๑๒๕ ไร่ หรือ ๕๔๑ ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่อำเภอท่าชนะ อำเภอท่าฉาง กิ่งอำเภอวิภาวดี เป็นป่าต้นน้ำที่สำคัญคือ ลำน้ำคลองยัน ต้นแม่น้ำตาปีทางทิศใต้ และลำน้ำคลองสระ ต้นแม่น้ำหลังสวนด้านทิศเหนือ ซึ่งประกอบด้วยคลองและลำห้วยเล็กๆ มากมาย ซึ่งไหลหล่อเลี้ยงจังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดชุมพร ภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน ปริมาณฝนตกชุกตลอดปี ทำให้ปกคลุมด้วยป่าดิบชื้น พันธุ์ไม้หลากหลายที่มีค่าทางเศรษฐกิจและนำศึกษาทางวิชาการ รวมทั้งเป็นที่อยู่ของสัตว์ป่ามากมาย

คุณค่าและความสำคัญของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองยัน มีเนื้อที่ประมาณ ๓๐๕,๐๐๐ ไร่ หรือ ๔๘๘ ตารางกิโลเมตร ภูมิอากาศฝนตกชุกตลอดทั้งปี ภูเขาสลับซับซ้อน ทำให้สภาพป่าเป็นป่าดิบชื้น ป่ารกทึบ ต้นไม้ใบเขียวตลอดทั้งปี เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า สามารถแยกเป็น ๖ ประเภท คือ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม สัตว์ป่าจำพวกนก สัตว์จำพวกเลื้อยคลาน สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก สัตว์จำพวกปลา รวมกันจำนวนไม่ต่ำกว่า ๕๕๕ ชนิด

ในตอนท้ายของรายงาน ได้สรุปคุณค่าและความสำคัญระดับพื้นที่ ดังนี้



๑. คุณค่าด้านการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ คือ ความเป็นผืนป่าใหญ่และความต่อเนื่องของระบบนิเวศ และคุณค่าในการเป็นถิ่นอาศัยของสัตว์ป่าหายาก

๒. คุณค่าด้านการเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ทั้งลุ่มน้ำคลองกะเปอร์ และลุ่มน้ำคลองยัน

กล่าวคือ เมื่อรวมพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองยัน รวมกันทั้งสิ้น ๖๗๖,๒๕๐ ไร่ และมีความสำคัญต่อเนื่องกับพื้นที่อนุรักษ์อื่นๆ รวมทั้งสิ้น ๑๑ แห่ง รวมเรียกว่า “กลุ่มป่าเขาสก-คลองแสง-แก่งกรุง” ถือเป็นผืนป่าที่มีขนาดใหญ่ที่สุดที่ยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบันของภาคใต้ตอนบน ในทางทฤษฎี สรุปได้ว่า การอนุรักษ์ป่าผืนใหญ่และมีพื้นที่ต่อเนื่องมีความสัมพันธ์โดยตรงกับศักยภาพด้านการอนุรักษ์ป่าไม้และสัตว์ป่าของพื้นที่ อนุรักษ์ เช่น ป่าที่มีขนาดใหญ่ขึ้น ๑๐ เท่า จะมีสิ่งมีชีวิตเพิ่มขึ้นประมาณ ๑ เท่าตัว เมื่อพื้นที่ที่อยู่อาศัยลดลง ๕ เปอร์เซ็นต์ จำนวนสิ่งมีชีวิตที่อยู่ในพื้นที่นั้นจะลดลง ๑๐ เปอร์เซ็นต์ การมีพื้นที่ขนาดใหญ่ยังช่วยให้พันธุกรรมของสัตว์ใหญ่ เช่น ช้าง กระต่าย วัวแดง อาศัยอยู่ได้อย่างปลอดภัย เพราะมีโอกาสแลกเปลี่ยนสายพันธุ์กับประชากรกลุ่มอื่น อัน

ทำให้สายพันธุ์ของสัตว์ป่าแข็งแรง หากพื้นที่เล็ก สัตว์ป่าผสมพันธุ์กันเองในครอบครัว ลูกที่เกิดมาจะมีลักษณะด้อยลงและอ่อนแอลงเรื่อยๆ

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันพื้นที่ของกลุ่มป่าเขาสก-คลองแสง-แก่งกรุง มีสภาพเป็นเกาะถูกแบ่งแยกออกจากกัน ทำให้ขาดความต่อเนื่องของผืนป่าและระบบนิเวศ โดยโครงการพัฒนาต่างๆ เช่น ถนน อ่างเก็บน้ำ การปลูกพืชเชิงเดี่ยว ในการอนุรักษ์จึงเหลือพื้นที่ต่อเนื่องและมีพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างกัน รวมกันราว ๒,๒๑๘,๒๑๗ ไร่

การศึกษาพบว่าโครงการก่อสร้างถนนทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมดังนี้

๑. กระตุ้นให้เกิดการบุกรุกแผ้วถางป่าอย่างรุนแรง จากการเข้าไปตั้งถิ่นฐานของชุมชนตามแนวถนน ซึ่งจากการสำรวจพบว่า มีความพยายามของกลุ่มนายทุนเข้าไปจับจองแผ้วถางพื้นที่ตามแนวเส้นทางโครงการตัดถนนผ่านอย่างต่อเนื่อง

๒. ทำให้ระบบนิเวศของกลุ่มป่าเขาสก-คลองแสง-แก่งกรุง ถูกตัดขาด ทำให้เกิดการแบ่งแยกถิ่นอาศัยของสัตว์ป่า เป็นผลลบต่อแหล่งพันธุกรรมและความหลากหลายทางชีวภาพ การสูญเสียพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามแนวถนนระยะทางที่ตัดผ่านป่าอนุรักษ์ ๒๘.๓๔-๓๐.๒๒ กิโลเมตร และในระยะยาว การตัดขาดพื้นที่สองฝั่งทำให้ระบบนิเวศถูกตัดขาดอย่างถาวร

จึงมีข้อเสนอแนะต่อโครงการ ให้รัฐบาลและกรมทางหลวงยกเลิกโครงการดังกล่าวโดยด่วนเพื่อยับยั้งการบุกรุกจับจองพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และอนุรักษ์ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ผืนป่าอนุรักษ์ “กลุ่มป่าเขาสก-คลองแสง-แก่งกรุง” และให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ป้องกันและแก้ไขปัญหาการบุกรุกจับจองพื้นที่ ภายใต้กรอบการมีส่วนร่วมของชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

ตารางบันทึกพิกัดเส้นทางที่สำรวจ ๗-๘ สิงหาคม ๒๕๕๙

จุดที่	พิกัด		ความสูงเมตร	รายละเอียด
	๔๗P	UTM		
๑.	๐๔๗๒๓๒๐	๑๐๕๒๓๒๔	๑๔๙	น้ำร้อน-น้ำเย็น
๒.	๐๔๗๒๔๙๒	๑๐๕๒๒๓๗	๑๕๖	ลำธาร
๓.	๐๔๗๒๕๕๑	๑๐๕๒๒๒๔	๑๖๐	ลำธาร
๔.	๐๔๗๒๘๔๗	๑๐๕๑๙๕๓	๑๖๗	ลำธาร
๕.	๐๔๗๓๐๙๗	๑๐๕๑๐๓๑	๑๙๒	ลำธาร
๖.	๐๔๗๔๖๐๙	๑๐๔๘๗๙๗	๕๔๗	ยอดเขาแดน
๗.	๐๔๗๔๖๒๗	๑๐๔๘๓๒๑	๓๒๓	พบการจับจองพื้นที่ การตัดโค่นไม้ขนาดใหญ่ กว่า ๑.๕ กม./พบรอยสัตว์ป่าชุกชุม
๘.	๐๔๗๕๓๐๑	๑๐๔๖๙๕๘	๓๕๑	
๙.	๐๔๗๕๕๖๐	๑๐๔๖๗๑๕	๒๘๔	
๑๐.	๐๔๗๕๕๔๒	๑๐๔๖๔๖๘	๒๘๓	
๑๑.	๐๔๗๖๐๔๗	๑๐๔๖๓๒๓	๒๘๒	เหมืองร้างบางหอย
๑๒.	๐๔๗๖๒๐๖	๑๐๔๖๐๙๑	๒๖๖	เหมืองร้างบางหอย
๑๓.	๐๔๗๖๓๖๓	๑๐๔๖๒๒๓	๒๔๙	ทางขนแร่เก่า
๑๔.	๐๔๗๖๔๗๑	๑๐๔๕๓๕๔	๒๔๗	ทางขนแร่เก่า
๑๕.	๐๔๗๖๗๒๓	๑๐๔๕๓๘๒	๒๔๓	รอยช้างจำนวนมาก
๑๖.	๐๔๗๖๘๓๓	๑๐๔๕๒๔๓	๒๔๖	รอยช้างจำนวนมาก
๑๗.	๐๔๗๖๘๖๖	๑๐๔๔๙๗๗	๒๕๖	พบรอยกระทิง หมูป่า
๑๘.	๐๔๗๖๘๔๐	๑๐๔๔๗๗๔	๒๕๑	
๑๙.	๐๔๗๗๒๗๑	๑๐๔๔๑๘๐	๑๘๗	
๒๐.	๐๔๗๗๕๕๗	๑๐๔๓๗๒๕	๑๘๗	พบการตัดไม้เก่า/ทำป่าไผ่
๒๑.	๐๔๗๗๘๐๖	๑๐๔๓๖๑๒	๑๗๒	
๒๒.	๐๔๗๘๕๗๙	๑๐๔๓๓๒๕	๑๘๘	
๒๓.	๐๔๗๙๕๖๖	๑๐๔๒๗๖๓	๒๒๕	
๒๔.	๐๔๘๐๐๔๖	๑๐๔๒๔๖๘		

จุดที่	พิกัด		ความสูงเมตร	รายละเอียด
	๔๗P	UTM		
๒๕.	๐๔๘๐๒๔๕	๑๐๔๒๒๓๕		
๒๖.	๐๔๘๐๘๗๙	๑๐๔๒๖๑๕	๓๓๘	น้ำตกโตนเรือบิน
๒๗.	๐๔๘๑๓๙๖	๑๐๔๒๕๐๔		ถนนในบ้านโตนเรือบิน

หมายเหตุ

๑) คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ชุดที่ ๒ มีข้อเสนอ ดังนี้

๑.๑ เมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๔๙ ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขอให้ยกเลิกโครงการก่อสร้างทางหลวง ผ่านเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกรุงและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองย่น เนื่องจากการตัดถนนเป็นการตัดแบ่งกลุ่มป่าผืนใหญ่รวมป่าอนุรักษ์ ๗ แห่ง ซึ่งเป็นฐานทรัพยากรและมีความหลากหลายทางชีวภาพ และการดำเนินโครงการจะส่งผลให้มีการบุกรุกทำลายป่า และล่าสัตว์มากขึ้น และขอเสนอให้กรมทางหลวงปรับปรุงการคมนาคมของชุมชนในท้องถิ่น คือทางหลวงหมายเลข ๔๐๐๖ บ้านราชครูด อ.เมือง จ.ระนอง ผ่าน อ.พะโต๊ะ อ.หลังสวน จ.ชุมพร ให้มีประสิทธิภาพใช้งานได้ทุกฤดูกาล

๑.๒ เมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๔๙ ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และอธิบดีกรมทางหลวง ขอให้ระงับการสำรวจป่าของกรมทางหลวง ในการศึกษาความเหมาะสมของโครงการก่อสร้างทางหลวงเชื่อมโยงอำเภอเกาะเปอรัง-อำเภอไชยา เพราะโครงการสร้างถนนนี้ ไม่มีความคุ้มค่า เมื่อเปรียบเทียบกับผลกระทบต่อผืนป่าขนาดใหญ่ที่ผ่านกลุ่มป่าอนุรักษ์รวม ๗ แห่ง

๒) อธิบดีกรมทางหลวง มีหนังสือชี้แจงคณะอนุกรรมการฯ เมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๔๙ ว่า ไม่มีโครงการก่อสร้างถนนสายนี้แต่อย่างใด แต่กรมทางหลวงอยู่ระหว่างขั้นตอนศึกษาความเหมาะสมทางด้าน เศรษฐกิจ วิศวกรรม และผลกระทบสิ่งแวดล้อม และเมื่อผลการศึกษาแล้วเสร็จ ต้องมีการพิจารณาจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ก่อนที่จะอนุมัติหรือไม่อนุมัติโครงการ

๓) อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติฯ มีหนังสือแจ้งคณะอนุกรรมการฯ เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๕๐ กรมทางหลวงได้ส่งคำขออนุญาตเข้าไปศึกษาวิจัยโครงการนี้ ซึ่งกรมอุทยานแห่งชาติฯ พิจารณาแล้ว ไม่อนุญาตให้มีการเข้าสำรวจเพื่อศึกษาผลกระทบของโครงการนี้ หากมีการก่อสร้างถนนตามโครงการจะทำให้ผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดของภาคใต้ ถูกตัดขาดออกจากกัน และก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและสัตว์ป่าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ มีผลให้โครงการต้องยุติ

๔) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จัดทำรายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน ที่ ๓๖๘/๒๕๕๑



ภาคผนวก ๖

รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน
โดย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



รายงานการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

รายงานผลการตรวจสอบที่ ๓๒/๒๕๕๐

เรื่อง การละเมิดสิทธิบุคคลและทรัพย์สิน กรณีเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี นำกำลังถอนทำลายต้นยางพาราในแปลงที่ดินติดกับเขตอุทยานแห่งชาติไทรโยค

ผู้ร้อง นายสุต ยางชัย และครอบครัว

ผู้ถูกร้อง ๑. นายสวัสดิ์ อันแดง หัวหน้าอุทยานแห่งชาติไทรโยค และพวก
๒. สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๓ (บ้านโป่ง)

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑. สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดกาญจนบุรี
๒. จังหวัดกาญจนบุรี

ตามที่ นายสุต ยางชัย ราษฎรบ้านหาดจีว หมู่ ๕ ตำบลวังกระแจะ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ได้ยื่นเรื่องร้องเรียนลงวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๔๘ ตามคำร้องที่ ๕๑๔/๒๕๔๘ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าเรื่องดังกล่าวมีมูล และอยู่ในอำนาจหน้าที่จึงมอบหมายให้คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดที่ดินและป่าดำเนินการตรวจสอบตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และระเบียบคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ.๒๕๔๕

สาระสำคัญของการร้องเรียน

ผู้ร้องได้เข้าอาศัยและทำประโยชน์ในที่ดินหมู่ที่ ๕ ตำบลวังกระแจะ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี มาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๑๒ ด้วยการประกอบอาชีพด้านการเกษตรเพาะปลูกพืชไร่ และพืชอื่นๆ ในบริเวณที่ทำกินเรื่อยมา จนในปี พ.ศ.๒๕๔๘ ผู้ร้องได้เปลี่ยนจากการปลูกพืชไร่มาปลูกยางพารารวมพื้นที่

๔๘ ไร่ ในที่ดินที่ครอบครองทำกินมาโดยตลอด โดยมีได้มีเจตนาที่จะบุกรุกพื้นที่เขตป่าอุทยานแห่งชาติ ไทรโยคแต่อย่างใด ต่อมาเมื่อวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๔๘ ได้มีเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติไทรโยค นำโดยนาย สวัสดิ์ อันเตง หัวหน้าอุทยานแห่งชาติไทรโยค ได้นำเจ้าหน้าที่ประมาณ ๕๐ คน พร้อมอาวุธปืนครบมือเข้ามาถอนทำลายต้นยางพาราของผู้ร้อง เจ้าหน้าที่บางคนได้แสดงกิริยาข่มขู่บุคคลในครอบครัวของผู้ร้องด้วยอาวุธปืน และได้ถอนต้นยางพาราของผู้ร้องทั้งหมด ๔๘ ไร่ การกระทำของเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ดังกล่าว ผู้ร้องไม่เคยได้ทราบล่วงหน้ามาก่อน การกระทำของเจ้าหน้าที่จึงทำให้ผู้ร้องได้รับความเสียหายจากการถูกถอนต้นยางทั้งหมด และได้รับความเดือดร้อนจากการจับกุมของเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ผู้ร้องจึงได้แจ้งความเป็นหลักฐาน นอกจากนั้นผู้ร้องเห็นว่า การกระทำของเจ้าหน้าที่อุทยานฯ เป็นการเลือกปฏิบัติ เนื่องจากมีราษฎรอีกหลายรายครอบครองที่ดินและทำประโยชน์ในที่ดินบริเวณเดียวกันและใกล้เคียงกับผู้ร้อง แต่เจ้าหน้าที่มิได้ดำเนินการใดต่อผู้อื่น จึงร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ขอให้ตรวจสอบข้อเท็จจริง

ความต้องการของผู้ร้อง

๑. ให้ผู้ร้องได้เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ที่ถูกถอนต้นยางดั้งเดิม และให้นายสวัสดิ์ อันเตง ผู้ถูกร้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการปลูกกลับคืนทั้งหมด
๒. ให้สอบสวนการกระทำของนายสวัสดิ์ อันเตง ว่าได้นำต้นยางพาราที่ถูกถอนไปเพื่อประโยชน์ส่วนตัวหรือไม่ หากมีขอให้ดำเนินคดีตามความผิดที่กระทำ
๓. ขอให้พิจารณาว่าการเข้ารื้อถอนทำลายต้นยางของผู้ร้องเป็นการเลือกปฏิบัติ หรือการปฏิบัติโดยขาดความเสมอภาคและเที่ยงธรรมหรือไม่ หากเป็นขอให้ดำเนินคดีอาญาและโทษทางวินัยกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกคน

การตรวจสอบของคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

๑. กระบวนการตรวจสอบ

คณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่าได้ตรวจสอบข้อเท็จจริง โดยการพิจารณาหลักฐาน และรับฟังข้อมูลของฝ่ายผู้ร้อง ผู้ถูกร้อง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

(๑) วันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๔๙ ตรวจสอบข้อเท็จจริงในพื้นที่ และรับฟังข้อมูลจากผู้ร้อง ในพื้นที่หมู่ ๕ ตำบลวังกระแจะ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี

(๒) วันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๔๙ ร่วมกับจังหวัดกาญจนบุรีจัดประชุมรับฟังข้อเท็จจริง ที่ศาลากลางจังหวัดกาญจนบุรี โดยที่ประชุมมีมติให้แต่งตั้งคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีนายสุด ยางชัย โดยมีผู้ร้องร่วมด้วย

(๓) วันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๔๙ คณะอนุกรรมการฯ มีหนังสือถึงจังหวัดกาญจนบุรี ขอให้ทราบความคืบหน้าในการดำเนินการแก้ไขปัญหา ตามที่จังหวัดกาญจนบุรี มีคำสั่ง ที่ ๖๓๗/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๔๙ แต่งตั้งคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริงฯ เข้าไปตรวจสอบพื้นที่ ซึ่งจังหวัดกาญจนบุรีมีรายงานผลการดำเนินการของคณะทำงานฯ ส่งให้คณะอนุกรรมการฯ เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๔๙

(๔) วันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๔๙ คณะอนุกรรมการฯ เชิญจังหวัดกาญจนบุรี คณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีนายสุด ยางชัย ตามคำสั่งจังหวัดที่ ๖๓๗/๒๕๔๙ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประชุมชี้แจงข้อเท็จจริงเพิ่มเติมกรณีผู้ร้องได้แจ้งการครอบครองไว้ตามแบบ ทป.๔ เมื่อปี ๒๕๔๒ ที่สำนักงานคณะ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยที่ประชุมมีมติให้สำนักงานบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๓ แต่งตั้งคณะทำงาน ตรวจสอบการสำรวจพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินที่ได้แจ้งไว้เพิ่มเติม

๒. การพิจารณาพยานเอกสาร

คณะกรรมการฯ ได้พิจารณาหลักฐานและเอกสารที่ผู้ร้อง ผู้ถูกร้อง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งมา

๑. ฝ่ายผู้ร้อง

๑.๑ สำเนาใบเสร็จรับเงินภาษีบำรุงท้องที่ (ภ.บ.ท.๑๑) ประจำปี พ.ศ.๒๕๒๑ และ หลักฐาน ภ.บ.ท.๖ เลขสำรวจที่ ๓๐/๒๕๒๑ หมู่ที่ ๕ ตำบลวังกระแจะ เจ้าของที่ดินนายสุด ยางชัย เนื้อที่ ๒๘ ไร่

๑.๒ สำเนาใบเสร็จรับเงินภาษีบำรุงท้องที่ (ภ.บ.ท.๑๑) ประจำปี พ.ศ.๒๕๒๓ และหลักฐาน ภ.บ.ท.๖ เลขสำรวจที่ ๓๒/๒๕๒๓ หมู่ที่ ๕ ตำบลวังกระแจะ เจ้าของที่ดินนายคำละ นัยเนตร เนื้อที่ดิน ๒๔ ไร่

๑.๓ แบบแสดงรายการที่ดิน เพื่อชำระภาษีบำรุงท้องที่ประจำปี ๒๕๔๔ – ๒๕๔๘ ของบุคคลในครอบครัว นายสุด ยางชัย ดังรายการต่อไปนี้

- นายสุด ยางชัย เลขที่ดิน ๑๓/๔๑ จำนวนเนื้อที่ดิน ๒๘ ไร่
- นางสาวบุบผา ยางชัย เลขที่ดิน ๑๕๑/๔๑ จำนวนเนื้อที่ดิน ๒๐ ไร่
- นางสาวเอื้องเงิน ยางชัย เลขที่ดิน ๑๔๗/๔๑ จำนวนเนื้อที่ดิน ๒๐ ไร่
- นางนัม ยางชัย เลขที่ดิน ๑๔๗/๔๑ จำนวนเนื้อที่ดิน ๒๐ ไร่
- นางสาวพรวิภา ยางชัย เลขที่ดิน ๑๒๗/๔๑ จำนวนเนื้อที่ดิน ๒๐ ไร่
- นางสาวบังอร ยางชัย เลขที่ดิน ๑๔๔/๔๑ จำนวนเนื้อที่ดิน ๒๐ ไร่

๑.๔ ภาพถ่ายเหตุการณ์วันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๘ ที่นายสวัสดิ์ อันเต็ง หัวหน้าอุทยานแห่งชาติ ไทรโยค นำกำลังเข้ารื้อถอนต้นยางพารา ที่ปลูกเมื่อปี ๒๕๔๘ รวมพื้นที่ ๔๘ ไร่

๑.๕ สำเนาหนังสือแจ้งความ บันทึกประจำวันรับแจ้งเป็นหลักฐาน ลงวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๘ สถานีตำรวจภูธรอำเภอไทรโยค กองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดกาญจนบุรี

๑.๖ สำเนาแบบบันทึกการใช้ที่ดินของบุคคลในพื้นที่ป่าไม้ (แบบ ทป.๔) ป่าอุทยานแห่งชาติ ไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี แปลงสำรวจหมายเลข CN.10 ที่ผู้ร้องได้แจ้งการครอบครองที่ดินในพื้นที่ไว้ ๑๕๐ ไร่ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๒

๒. ฝ่ายผู้ถูกร้อง

๒.๑ สำเนาหนังสืออุทยานแห่งชาติ ที่ ทส ๐๙๑๓.๗๐๒/๖๔๖ ลงวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๔๘ เรื่อง แต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง ขนย้ายทรัพย์สิน สิ่งของเครื่องใช้ทั้งหลายตลอดจนพืชผลอาสินของผู้บุกรุกออกไปจากอุทยานแห่งชาติไทรโยค

๒.๒ สำเนาประกาศหัวหน้าอุทยานแห่งชาติไทรโยค ลงวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๔๘ เรื่อง แต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง ขนย้ายทรัพย์สิน สิ่งของเครื่องใช้ทั้งหลายตลอดจนพืชผลอาสินที่ผิดไปจากสภาพเดิม ออกไปให้พ้นจากอุทยานแห่งชาติไทรโยค

๒.๓ สำเนาคำสั่งอุทยานแห่งชาติไทรโยค ที่ ๑๗/๒๕๔๘ ลงวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๔๘ เรื่อง แต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง ขนย้ายทรัพย์สิน สิ่งของเครื่องใช้ทั้งหลายตลอดจนพืชผลอาสินของผู้บุกรุกออกไปจากอุทยานแห่งชาติไทรโยค อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี

๒.๔ สำเนาหลักฐานการปิดประกาศ ลงวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๔๙ จำนวน ๕ ฉบับ โดยปิดประกาศที่ทำการอำเภอไทรโยค ที่ทำการสถานีตำรวจภูธรอำเภอไทรโยค ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลวังกระแจะ ที่ทำการกำนันตำบลวังกระแจะ และที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหาดจั่ว

๒.๕ สำเนาแบบบันทึกการใช้ที่ดินของบุคคลในพื้นที่ป่าไม้ (แบบ ทป.๔) อุทยานแห่งชาติไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี แปลงสำรวจหมายเลข CN.10 แปลงรับแจ้งของนายสุต ยางชัย ได้แจ้งครอบครองทำประโยชน์ ๑ แปลง พื้นที่ ๑๕๐ ไร่ แจ้งเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๒

๓. หลักฐานของจังหวัดกาญจนบุรีและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๓.๑ สำเนาหนังสือ ศาลากลางจังหวัดที่ กจ ๐๐๓๓/๑๙๐๕ ลงวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙ เรื่อง นายสุต ยางชัย ร้องเรียนขอความเป็นธรรม โดยอ้างอิงเอกสารดังนี้

(๑) ผลการตรวจสอบข้อเท็จจริง ของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง ตามคำสั่งจังหวัดที่ ๒๓๙๘/๒๕๔๘ ลงวันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ โดยสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดกาญจนบุรี รายงานผลการตรวจสอบ ตามหนังสืออุทยานแห่งชาติไทรโยค ที่ ทส ๐๙๓๓.๗๐๒/๑๐๕๖ ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๘ สรุปได้ดังนี้

- เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๔๘ ตรวจยึดพื้นที่เนื้อที่ ๗ ไร่ และ ๑๒ ไร่ ใน ท้องที่บ้านหาดจั่ว หมู่ ๕ ตำบลวังกระแจะ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี และวันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๔๘ ตรวจยึดพื้นที่เดิมอีกครั้งโดยมีการบุกรุกเพิ่ม เนื้อที่ ๒๒ ไร่ มีการปลูกต้นยาง ๙๗๗ ต้น แปลงที่ ๒ เนื้อที่รวม ๔๕ ไร่ มีการปลูกต้นยางพารา ๙๓๖ ต้น
- นายสวัสดิ์ อันตัง หัวหน้าอุทยานแห่งชาติไทรโยค ผู้ถูกร้อง ได้มีคำสั่งที่ ๑๔-๑๕/๒๕๔๘ ลงวันที่ ๒๓ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๔๘ และคำสั่งที่ ๑๙-๒๐/๒๕๔๘ ลงวันที่ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๘ แต่งตั้งเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง ขนย้ายทรัพย์สินทั้งหลายของผู้บุกรุก ออกจากอุทยานแห่งชาติไทรโยค สองครั้งให้เสร็จสิ้นภายใน ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๘ และ ๔ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๘ และก่อนดำเนินการ หัวหน้าอุทยานแห่งชาติไทรโยคได้ปิดประกาศให้ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินขนย้ายสิ่งของต่างๆ ออกจากพื้นที่อุทยานแห่งชาติไทรโยค ภายในวันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๘ เวลา ๑๐.๐๐ น. เจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติ จึงได้ไปดำเนินการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างขนย้ายทรัพย์สินสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ตลอดจนพืชผลผลิตของผู้บุกรุกที่ได้ตรวจยึดในวันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๔๘ ต่อมาในวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๔๘ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติไทรโยคจึงรื้อถอนยางพาราจำนวน ๓,๖๔๘ ต้น โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ มาตรา ๒๒ ที่ให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานให้สามารถทำลายสิ่งที่มีผิดออกจากอุทยานแห่งชาติได้ และได้ดำเนินการปลูกป่าเมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๘ ตามนโยบายของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(๒) หนังสือกลุ่มปฏิบัติการในราชการส่วนภูมิภาค (ด้านป่าไม้) จังหวัดกาญจนบุรี ที่ ทส ๑๖๑๔/๙๑๒ ลงวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๔๙ โดยสรุปดังนี้

- ผู้ร้องยอมรับว่าเป็นเจ้าของที่ดิน ๒ แปลง เนื้อที่รวม ๔๕ ไร่ ซึ่งเจ้าหน้าที่ได้ดำเนินการตรวจยึดและรื้อถอนต้นยางจำนวน ๓,๖๔๘ ต้น โดยยืนยันว่าตนเองถูกกลั่นแกล้ง และเลือกปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติไทรโยค

- นายสุชาติ บุญเชิด ผู้ใหญ่บ้านหาดจั่ว หมู่ ๕ ตำบลวังกระแจะ อำเภอไทรโยค ชี้แจงว่า บริเวณที่เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติตรังยัดเป็นบริเวณเดียวกันกับผู้ร้องขอความเป็นธรรม ซึ่งที่ดินทั้ง ๒ แปลงดังกล่าว ไม่ได้มีการแจ้งสำรวจถือครองพื้นที่ป่าไม้ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ พื้นที่ดังกล่าวยังมีสภาพเป็นป่าอยู่ ส่วนบริเวณที่ผู้ร้องอ้างว่า มีการครอบครองพื้นที่บริเวณใกล้เคียงอีก ๕ ราย แต่เจ้าหน้าที่ไม่มีการจับกุม เนื่องจากพื้นที่เหล่านั้น บางรายมีเอกสารสิทธิ และมีการแจ้งการครอบครองพื้นที่ป่าไม้ตามมติคณะรัฐมนตรี ดังกล่าวไว้แล้ว
- เจ้าหน้าที่สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๓ แจ้งว่าบริเวณที่ผู้ร้องขอความเป็นธรรม ไม่ได้มีการแจ้งการถือครองพื้นที่ตามมติคณะรัฐมนตรี เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นสภาพป่าและมีความลาดชันเกิน ๓๕% และไม่มีร่องรอยการครอบครองทำกินมาก่อน สำหรับพื้นที่รายอื่นจำนวน ๕ รายที่ผู้ร้องอ้างถึง ที่เจ้าหน้าที่ไม่ดำเนินการจับกุมนั้น ได้มีการสำรวจจริงวัดสอบสวนสิทธิ ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ ไว้แล้วโดยมีนายสุชาติ บุญเชิด ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้นำชี้

๓.๒ จังหวัดกาญจนบุรี มีหนังสือที่ กจ ๐๐๑๖.๓ / ๑๓๙๑๙ ลงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๔๙ แจ้งผลการดำเนินการกรณีร้องเรียนของผู้ร้อง ตามมติที่ประชุมจังหวัดร่วมกับคณะอนุกรรมการ เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๔๙ โดยแสดงเอกสารหลักฐานของคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริง ตามคำสั่งจังหวัดกาญจนบุรี ที่ ๖๓๗/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๔๙ สรุปได้ ดังนี้

(๑) บันทึกการตรวจสอบ ลงวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๔๙ ซึ่งผู้ร้องได้ลงนามในบันทึกการตรวจสอบ ด้วย สรุปว่า ผู้ร้องได้เข้าทำมาหากินในที่อยู่ปัจจุบันตั้งแต่ปี ๒๕๑๒ โดยได้บุกเบิกที่ทำกินไป ๕๐ ไร่ ในช่วงบุกเบิกพื้นที่แห่งนี้มีสภาพเป็นป่าไม้ไผ่ไร่ผสมไม้ใหญ่ เช่น ไม้ซ่าน ไม้ตะแบก ไม้มะขามป้อม ผู้ร้องได้ทำประโยชน์ด้วยการปลูกข้าว ถั่วฝักยาว หน่อ หนูน และมะนาว จนเต็มพื้นที่ ผู้ร้องทราบว่าพื้นที่แห่งนี้เป็นป่าสงวนแห่งชาติจึงได้ขออนุญาตใช้ และต่อมาได้เพิ่มพื้นที่ใช้ประโยชน์อีกครั้งในปี ๒๕๑๔ ประมาณ ๑๕๐ ไร่ และได้ซื้อที่ดินเพิ่มอีก ๒๔ ไร่ ผู้ร้องได้เริ่มเสียภาษีบำรุงท้องที่ต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี ๒๕๒๑ ในเนื้อที่ดิน ๒๘ ไร่ ต่อมาได้แบ่งพื้นที่ให้ลูกและภรรยาไปรวมจำนวน ๑๐๐ ไร่ ในส่วนพื้นที่ที่ตรวจยึดแปลงทั้งสองแปลงเนื้อที่ ๓๓ ไร่ และ ๑๕ ไร่ ได้ปลูกข้าวโพด มะม่วง ข้าวไร่ หน่อ หนูน มะนาวและเลี้ยงควาย ก่อนเปลี่ยนมาปลูกยางพารา ในปี ๒๕๔๗ ตามคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่เกษตร

(๒) รูปแผนที่การใช้ที่ดินของผู้ร้อง ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติไทรโยค จำนวน ๓ แปลง โดยได้ทำรูปแผนที่เปรียบเทียบกับแนวเขตอุทยานแห่งชาติไทรโยค แนวเขตควบคุม พื้นที่ที่อยู่ก่อนการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติไทรโยค และพื้นที่ที่อยู่หลังการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติไทรโยค ซึ่งผลปรากฏดังนี้

แปลงที่ ๑ แปลงที่มีการรังวัดตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ พื้นที่ ๓๘-๓-๔๘ ไร่ พื้นที่อยู่ในแนวเขตควบคุม และเป็นพื้นที่ที่อยู่หลังการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติไทรโยค

แปลงที่ ๒ แปลงจับกุม เนื้อที่ ๑๕ ไร่ เป็นพื้นที่อยู่ก่อนการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติไทรโยค มีเส้นแนวเขตด้านตะวันออกเฉียงเหนือส่วนหนึ่งซ้อนทับกับแนวเขตควบคุม

แปลงที่ ๓ แปลงจับกุม เนื้อที่ ๓๓ ไร่ เป็นพื้นที่อยู่ก่อนการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติไทรโยค โดยมีเส้นแนวเขตด้านตะวันออกเฉียงเหนือเกือบทั้งหมดทับซ้อนกับแนวเขตควบคุม

ตารางสรุปการใช้ที่ดินของราษฎรในพื้นที่อุทยานแห่งชาติไทรโยค ในแปลงสำรวจ CN 10 มีราษฎรใช้ที่ดินในแปลงสำรวจ ๑๘ ครัวเรือน จำนวน ๑๙ แปลง โดยที่ดินของผู้ครอบครองรายอื่นทั้งหมด ๑๘ ราย อยู่ในเขตรับรองสิทธิ แต่พื้นที่ที่ผู้ร้องครอบครอง ๑ แปลง อยู่ในเขตควบคุม คือพื้นที่ที่อยู่ในที่มีความลาดชันเกิน ๓๕ เปอร์เซ็นต์ และอยู่ในพื้นที่หลังประกาศอุทยานแห่งชาติ ปรากฏดังตารางสรุปของคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริง ดังนี้

**สรุปการใช้ที่ดินของราษฎรในพื้นที่อุทยานแห่งชาติไทรโยค
ในแปลงสำรวจ CN 10 มีราษฎรใช้ที่ดินในแปลงสำรวจ 18 ครัวเรือน
จำนวน 19 แปลง เนื้อที่ประมาณ 1,298-1-058 ไร่**

ลำดับที่	ชื่อหัวหน้าครอบครัว	เนื้อที่(ไร่)	หมายเหตุ
1	นายสมพงษ์ พงษ์วิทยาภาณุ	657-0-000	พื้นที่ 60 % เป็นป่า เขตรับรองสิทธิ
2	นางจิต โพธิ์เงิน	49-0-095	เขตรับรองสิทธิ
3	นางทองดี เหลืองเสียม	29-3-085	เขตรับรองสิทธิ
4	นายสุด ยางชัย	38-3-048	เขตควบคุม **
5	นางกำแพร โพธิ์เงิน	26-0-023	เขตรับรองสิทธิ
6	นางดวงดาว วาดกลิ่น	69-1-084	เขตรับรองสิทธิ
7	นายสุวัตร์ ตั้งจิตระเจริญ	20-0-084	เขตรับรองสิทธิ
8	นายทองเจือ ปานผึ้ง	7-0-012	เขตรับรองสิทธิ
9	นายขวัญชัย โพธิ์เงิน	14-0-045	เขตรับรองสิทธิ
10	นางสาวสมนึก เทวา	7-0-087	เขตรับรองสิทธิ
11	นางพะเยาว์ วาดกลิ่น	25-2-075	เขตรับรองสิทธิ
12	นายน้อย ศรีมหาพรหม	25-0-028	เขตรับรองสิทธิ
13	นายสำราญ ฉลาดล้ำ	44-3-038	เขตรับรองสิทธิ
14	นายทรงชัย ไตรยศ	10-0-000	เขตรับรองสิทธิ
15	นายอำไพ โพธิ์เงิน	10-0-045	เขตรับรองสิทธิ
16	นางสาวเดือน ถาวรวงษ์	10-1-012	เขตรับรองสิทธิ
17	นายชาลี วุฒิจริณบุรี	20-0-058	เขตรับรองสิทธิ
18	นายทองทศ สถิตินธรรม	233-0-069	เขตรับรองสิทธิ

ที่มา หนังสือจังหวัดกาญจนบุรี ที่ กจ ๐๐๑๖.๓ / ๑๓๙๑๙ ลงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๔๙ แจ้งผลการดำเนินการ

๓. การชี้แจงข้อเท็จจริงด้วยวาจา

๓.๑ คำชี้แจงของฝ่ายผู้ร้อง

ผู้ร้องได้ชี้แจงข้อเท็จจริงต่อคณะกรรมการฯ เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๙ วันที่ ๖ กันยายน ๒๕๕๙ และเมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๙ สรุปประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

๑) การครอบครองที่ดิน และการพิสูจน์การครอบครองที่ดิน

ผู้ร้องและครอบครัวได้ไปตั้งภูมิลำเนา และประกอบอาชีพด้านการเกษตรเพาะปลูกพืชไร่ ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๑๒ โดยก่อนและหลังที่ผู้ร้องได้เข้าไปอยู่ก็มีราษฎรรายอื่นเข้าไปอยู่รวมด้วยในบริเวณที่ดินเขตดังกล่าวจำนวนหลายครอบครัว และกระทรวงมหาดไทยได้ประกาศยกฐานะชุมชนที่พวกผู้ร้องอาศัยขึ้นเป็นหมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้านปกครอง ดูแลตามระเบียบของทางราชการมาไม่น้อยกว่า ๓๐ ปี ตลอดเวลาที่เข้าไปอยู่อาศัย ผู้ร้องไม่เคยมีปัญหาคัดแย้งกับเจ้าหน้าที่บ้านเมืองฝ่ายใดทั้งสิ้น ในปี พ.ศ.๒๕๔๐ ผู้ร้องได้ปลูกพืชไร่ และพืชอื่น ในแปลงติดหลังบ้านพื้นที่ประมาณ ๕๐ ไร่ ต่อมาปี พ.ศ.๒๕๔๑ ผู้ร้องได้แบ่งที่ดินให้บุตรรวม ๖ คน บุตรบางรายได้เข้ามาทำกิน แต่ต้องทำงานรับจ้างด้วย จึงมีที่ดินรกร้างบางส่วน และเมื่อมีมติคณะรัฐมนตรี ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ ผู้ร้องจึงได้แจ้งการครอบครองพื้นที่ตามแบบแจ้งการใช้ที่ดินของบุคคลในพื้นที่ป่าไม้ (แบบ ทป.๔) ในแปลงสำรวจหมายเลข CN 10 โดยผู้ร้องแจ้งการครอบครองพื้นที่ในพื้นที่ป่าไม้ ๑ แปลง เนื้อที่ประมาณ ๑๕๐ ไร่ ได้ที่ดินมาโดยการจับจอง เข้าทำประโยชน์ในที่ดินเมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๑ โดยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ เป็นผู้นำชุมชนรับรองข้อมูล เจ้าหน้าที่สำรวจ ๔ นาย คือนายโสภณ สิริสิงห์ เจ้าพนักงานป่าไม้ ๔, นายปฐมพงศ์ ราชเดิม ปลัดอำเภอ, นายสุธาสิน ลอยลม เจ้าพนักงานป่าไม้ ๓ และนายพิทยา จตุรพัฒน์ เจ้าพนักงานป่าไม้ ๕ โดยระบุสภาพพื้นที่โซนซี ชั้นลุ่มน้ำ ๓ ลักษณะภูมิประเทศ ที่ราบ ความลาดชัน ๗ องศา สรุปความเห็นของเจ้าหน้าที่ที่มีการทำกินต่อเนื่อง เห็นควรนำเสนอเข้ากิจกรรมเร่งรัดพิสูจน์สิทธิต่อไป จนปี พ.ศ.๒๕๔๘ ผู้ร้องได้เปลี่ยนแปลงพืชที่ปลูกเดิมจากสวนมะนาวและพืชอื่น มาปลูกยางพาราแทนในที่ครอบครองในพื้นที่ประมาณ ๕๐ ไร่ และเป็นเหตุเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติไทรโยคแจ้งจับกุมในเวลาต่อมา

ผู้ร้องเพิ่งรับทราบภายหลังว่า ผู้ร้องได้รับการสำรวจผ่อนผันให้ทำกินจากการสำรวจพิสูจน์การครอบครองที่ดินของเจ้าหน้าที่ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๔ จำนวน ๑ แปลง พื้นที่เพียง ๓๘ ไร่ จากที่แจ้ง ทป.๔ ไว้ ๑๕๐ ไร่ ทั้งนี้ผู้ร้องยืนยันว่า การเข้าไปพิสูจน์การครอบครองที่ดินโดยเจ้าพนักงานป่าไม้ นำโดยนายมนตรี แสงสวัสดิ์ และมีผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๕ นำขึ้นนั้น ผู้ร้องและบุคคลในครอบครัวไม่พบ เจ้าหน้าที่คนใดเข้าไปสำรวจในพื้นที่ ไม่เคยเห็นผู้ใหญ่ กำนัน เข้าไปดูในพื้นที่ ไม่เคยมีการประชุม และไม่เคยได้รับแจ้งว่าจะมีการเข้ามาสำรวจมาก่อน ผู้ร้องไม่เคยได้รับแจ้งให้เข้าไปนำชี้ และไม่ได้นำชี้ตามที่ได้แจ้งการครอบครองไว้ ๑๕๐ ไร่ แต่ในระหว่างที่เจ้าหน้าที่อ้างว่าได้เข้าสำรวจนั้น ผู้ร้องได้แบ่งให้บุตรแล้ว บางคนทำกินด้วย แต่ต้องรับจ้างด้วย จึงมีที่ดินรกร้างบางส่วน แต่ยืนยันว่ามีต้นกล้วย ต้นมะม่วง ต้นไม้อื่น ยังเป็นหลักฐานยืนยันการทำกินได้ตลอดขอบเขต

๒) การรื้อถอนทำลายต้นยางของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ

เมื่อวันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๘ เวลาประมาณ ๑๐ นาฬิกา ได้มีเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติไทรโยค ภายใต้การนำของนายสวัสดิ์ อันตัง หัวหน้าอุทยานแห่งชาติไทรโยค นำกำลังไม่น้อยกว่า ๕๐ คน พร้อมอาวุธปืนยาวหลายกระบอก (ตามหลักฐานภาพถ่าย) ได้เข้ามายังบริเวณที่ปลูกยางพาราในแปลงที่ติดกับบ้านพักอาศัย พื้นที่รวม ๔๘ ไร่ โดยเจ้าหน้าที่บางคนได้แสดงกิริยาและกระทำในลักษณะข่มขู่ให้ผู้ร้องเกิดความวิตกกังวล และได้ถอนต้นยางพาราที่ผู้ร้องที่ได้ปลูกไว้ในพื้นที่ ๔๘ ไร่ ไป ทั้งหมด ผู้ร้องจึงได้

ไปแจ้งความไว้ที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอไทรโยค เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๘ ด้วย ต่อมาวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๘ เจ้าหน้าที่อุทยานฯ นำคนเข้าไปปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติในพื้นที่ดังกล่าว ปัจจุบันสวนป่า ถูกปล่อยให้เสื่อมโทรมไม่มีผู้ดูแลรักษา โดยผู้ร้องก็ไม่กล้าเข้าไปเช่นกัน

การที่เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติไทรโยค ได้เข้าไปกระทำการดังกล่าวนั้น ผู้ร้องไม่ได้รับทราบล่วงหน้า มาก่อน และผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ ไม่เคยแจ้งหรือบอกกล่าวให้ทราบล่วงหน้าเลย เพียงแต่ ผู้ร้องได้ทราบภายหลังว่า ได้มีประกาศของอุทยานแห่งชาติไทรโยค และได้มีการปิดประกาศไว้ที่บ้านผู้ใหญ่หมู่ ๕ ตำบลวังกระแจะ และหลังจากเกิดเหตุแล้วต้นยางพาราของผู้ร้องที่ถูกถอนไม่ทราบว่า เจ้าหน้าที่ได้นำไปทำลาย หรือนำไปใช้ทำประโยชน์ส่วนตัวหรือไม่

สำหรับแปลงตรวจยึดที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ชี้แจงว่า เป็นคนละแปลงกับแปลงที่ผู้ร้องแจ้งครอบครองไว้ ๑๕๐ ไร่ ผู้ร้องยืนยันว่าพื้นที่ตรวจยึดบางส่วนทับซ้อนอยู่ในแปลงที่ผู้ร้องได้ทำกินมา ตั้งแต่ปี ๒๕๔๐ จนมา รื้อปลูกยางพาราเมื่อปี ๒๕๔๘ ผู้ร้องจึงเห็นว่าแปลงที่ถูกยึดและแปลงทำกิน เป็นแปลงผืนเดียวกันหมด ส่วน ประเด็นเรื่องความลาดชัน ที่คณะทำงานฯ ตามคำสั่งแต่งตั้งของจังหวัดกาญจนบุรี ระบุว่า พื้นที่ที่ผู้ร้องถูก จับกุม ๒ แปลงนั้น เป็นพื้นที่ในเขตควบคุมที่มีความลาดชัน ๓๕ เปอร์เซ็นต์ แต่สภาพพื้นที่จริงไม่น่าจะเป็น พื้นที่ลาดชัน และผู้ร้องเป็นชาวบ้านจึงไม่สามารถทราบได้ว่าความชันเท่าไร แต่ยืนยันว่าได้ทำกินในที่เดิมมา ตลอด ผู้ร้องได้อ้างถึงแบบบันทึกการใช้ที่ดินของบุคคลในพื้นที่ป่าไม้ (แบบ ทป.๔) เจ้าพนักงานป่าไม้ระบุ สภาพพื้นที่โซนซี ชั้นลุ่มน้ำ ๓ ลักษณะภูมิประเทศ ที่ราบ ความลาดชัน ๗ องศา ข้อมูลจึงไม่ตรงกันและ ทำให้ผู้ร้องสับสน

ผู้ร้องได้แสดงรูปแผนที่ประกอบเพื่อแสดงยืนยันว่าพื้นที่จับกุม และพื้นที่ทำกินมาแต่เดิมเป็นแปลง เดียวกัน แต่ลงปลูกพืชต่างปีกัน และพื้นที่จับกุมแปลง ๑๕ ไร่ ทับซ้อนอยู่บนพื้นที่ทำกินบางส่วนของบุตร ๓ คนของผู้ร้อง ผู้ร้องยืนยันว่าหากรู้แนวเขตอุทยานฯ ชัดเจน จะไม่กล้าบุกรุกที่อุทยานฯ อย่างแน่นอน แต่ ยืนยันว่าครอบครองผู้ร้องได้ทำกินในพื้นที่เท่าที่เคยทำกินมาก่อนเท่านั้น ส่วนไม้ยางนาที่หัวหน้าอุทยานฯ อ้างถึงว่าเป็นพื้นที่ป่านั้น ต้นยางนาอยู่ติดบ้านผู้ร้อง ผู้ร้องรู้ว่าโค่นไม่ได้ จึงไม่ได้โค่น แต่เปลี่ยนจากพืชไร่อื่น มาปลูกยางพาราเท่านั้น

๓) การเลือกปฏิบัติ

ผู้ร้องเห็นว่าการกระทำของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติไทรโยคภายใต้การนำของนายสวัสดิ์ อันต์ง ครั้งนี้ ทำให้ผู้ร้องได้รับความเดือดร้อนเพราะต้องสูญเสียต้นทุนในการปลูกยางพาราของครอบครัวไปทั้งหมด การปฏิบัติของผู้ถูกร้อง พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ครั้งนี้เป็นการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมอย่างยิ่ง และเป็นการ จงใจเลือกปฏิบัติเฉพาะครอบครัวของผู้ร้องเพียงครอบครัวเดียว ยังมีอีกหลายรายที่ครอบครองที่ดินและทำ ประโยชน์เช่นเดียวกับผู้ร้องในที่ดินบริเวณเดียวกันและใกล้เคียงกับผู้ร้อง แต่ยังสามารถปลูกพืชและสวนยาง พาราได้เป็นปกติ แต่เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ไม่ได้ดำเนินการใดๆ กับผู้ครอบครองที่ดินและทำประโยชน์รายอื่น ในบริเวณเดียวกันและใกล้เคียงกัน เช่น

๑. บริษัท โลว์เฮงหมง	ครอบครองพื้นที่ไม่น้อยกว่า	๕๐๐ ไร่
๒. นางติ่ม ศรีบัวทอง	ครอบครองพื้นที่	๒๕ ไร่
๓. นายประเทือง มั่วอ	ครอบครองพื้นที่	๕๐ ไร่
๔. นายสุชาติ บุญเขต (ผู้ใหญ่หมู่ ๕)	ครอบครองพื้นที่	๑๐๐ ไร่
๕. นายสมพร สมลือแสน	ครอบครองพื้นที่	๒๐ ไร่

จากรายงานการตรวจสอบข้อเท็จจริงของคณะทำงานฯ ตามคำสั่งแต่งตั้งของจังหวัดกาญจนบุรี ผู้ร้องชี้แจงโต้แย้งสรุปว่า เอกสารสรุปการใช้ที่ดินของราษฎรในแปลงสำรวจ CN 10 เนื้อหาที่ระบุไม่ตรงกับข้อเท็จจริง คือ เนื้อที่ที่ผู้ร้องและครอบครัวครอบครองทำกินตามหลักฐานการเสียภาษี บำรุงท้องที่ของผู้ร้อง และบุตร ๑๒๘ ไร่ แต่ในเอกสารระบุเพียง ๓๘ ไร่เศษ ส่วนที่เอกสารระบุว่าแปลงที่ดินของผู้ร้อง “เป็นเขตควบคุม” แตกต่างจากรายอื่น ผู้ร้องไม่เข้าใจในข้อเท็จจริง เนื่องจากพื้นที่ของผู้ร้องอยู่ติดกับที่ดินผู้อื่นที่ระบุว่า เป็นเขตรับรองสิทธิ์ และผู้ครอบครองบางรายอยู่ติดกับที่ดินของผู้ร้อง เช่น บริษัท โลว์เฮงหมง มีออกเอกสาร น.ส.๓ และมีรายอื่นหลายรายครอบครองที่ดินบริเวณเดียวกัน แต่ผู้ร้องกลับถูกดำเนินคดีรายเดียว โดยรายชื่อบุคคลในแปลงสำรวจที่ CN 10 ตามเอกสารทั้ง ๑๘ ราย สามารถเป็นพยานยืนยันว่าผู้ร้อง ทำกินมาก่อนประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ และก่อนรายอื่นทั้งหมด ผู้ร้องจึงเห็นว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม และเจ้าหน้าที่เลือกปฏิบัติกับผู้ร้องเพียงรายเดียว

๓.๒ คำชี้แจงของผู้ถูกร้อง

เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๔๙ คณะอนุกรรมการฯ ได้เชิญหัวหน้าอุทยานแห่งชาติไทรโยค นายสวัสดิ์ อันแดง ผู้ถูกร้อง ชี้แจงข้อเท็จจริงที่ศาลากลางจังหวัดกาญจนบุรี นายสวัสดิ์ อันแดง ไม่ได้เข้าร่วมประชุม แต่มีผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานแห่งชาตินายรัชชัย สายชู และเจ้าหน้าที่ที่ร่วมปฏิบัติการเป็นผู้ชี้แจง และในวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๔๙ นายกมล นวลโย หัวหน้าอุทยานแห่งชาติไทรโยค คนปัจจุบัน และเจ้าพนักงานป่าไม้ผู้รับแจ้งการสำรวจการครอบครองที่ดินในเขตป่าอุทยานแห่งชาติไทรโยค (แบบ ทป.๔) ของผู้ร้อง คือ นายโสภณ สิริสิงห์ เจ้าพนักงานป่าไม้ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๓ และนายสุธาสิน ลอยลม เจ้าพนักงานป่าไม้ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๓ ได้ชี้แจงข้อเท็จจริงต่อคณะอนุกรรมการฯ ที่สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยได้ชี้แจงข้อเท็จจริงในประเด็นต่างๆ ดังนี้

๑) การพิสูจน์การครอบครองที่ดิน

๑.๑ นายโสภณ สิริสิงห์ เจ้าพนักงานป่าไม้ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๓ และนายสุธาสิน ลอยลม เจ้าพนักงานป่าไม้ ผู้รับแจ้งการสำรวจการครอบครองที่ดินในเขตป่าอุทยานแห่งชาติไทรโยค (แบบ ทป.๔) ของผู้ร้อง เมื่อปี ๒๕๔๒ ชี้แจงโดยสรุปว่า ได้เข้าไปรับแจ้งสำรวจการครอบครองที่ดินบริเวณที่ผู้ร้องร้องเรียน เมื่อปี ๒๕๔๒ โดยได้รับคำสั่งจากป่าไม้เขตให้เข้าไปสำรวจร่วมกับสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๓ ปลัดอำเภอ และผู้ใหญ่บ้าน จึงได้ประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ และได้ประชุมกับผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้าน โดยได้ทำความเข้าใจว่าการสำรวจเพื่อรับแจ้งการครอบครองที่ดินเท่านั้น ไม่ใช้การถามอบที่ดินให้ โดยในกรณีของผู้ร้อง ได้รับแจ้งว่าครอบครองที่ทำกิน ๑๕๐ ไร่ ได้ปลูกยาง มะม่วง ขนุน มะนาว ปลูกเติมพื้นที่มา ๓๐ กว่าปี โดยมีผู้ใหญ่หมู่ ๕ รับรอง จากนั้นได้เข้าไปสำรวจพื้นที่เพื่อหาพิกัดในพื้นที่บางส่วน จึงได้ข้อมูลตามที่บันทึกลงในแบบสำรวจ ทป.๔ และให้ความเห็นว่าควรเร่งรัดสำรวจพิสูจน์สิทธิ์ต่อไป ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่อีกชุดหนึ่งที่จะเข้าไปพิสูจน์สิทธิ์สำรวจจริงต่อไป

๑.๒ นายมนตรี แสงสวัสดิ์ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๓ เจ้าพนักงานผู้สำรวจพิสูจน์การครอบครองที่ดินตามการแจ้งการครอบครองของผู้ร้อง ได้ชี้แจงข้อเท็จจริงโดยสรุปว่า ในการพิสูจน์สิทธิ์การครอบครองที่ดินของผู้ร้องนั้น เมื่อคณะสำรวจการครอบครองที่ดินในพื้นที่ป่า โดยชุดของนายโสภณ สิริสิงห์ เข้าไปรับแจ้งการสำรวจการครอบครองที่ดินในเขตอุทยานแห่งชาติไทรโยค เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๒ แล้ว จากนั้นคณะของตนจึงได้ลงไปสำรวจการครอบครองจริง ตามมติคณะรัฐมนตรี ๓๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๔๑ โดยแปลงของผู้ร้อง

ดำเนินการเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๔

ขั้นตอนการดำเนินการ เริ่มต้นด้วยการตรวจสอบพื้นที่เขตควบคุม ตามแผนที่เขตควบคุมที่กรมป่าไม้ได้แปลภาพถ่ายทางอากาศตามมติคณะรัฐมนตรีที่ประกาศคลุมทั้งหมู่บ้าน จากการวางแผนที่เขตควบคุมของกรมป่าไม้ พบว่าที่ดินที่ผู้ร้องครอบครอง อยู่ในเขตสำรวจแปลง CN 10 ตรงตะเข็บรอยต่อระหว่างเขตควบคุมกับเขตรับรองสิทธิ จึงได้ดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี ข้อ ๓ คือให้กรมป่าไม้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตรวจสอบพิสูจน์การครอบครองที่ดินของราษฎร โดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหาร ที่ถ่ายครั้งแรกหลังวันสงวนหวงห้าม ให้ตรวจสอบร่องรอยการทำประโยชน์ต่อเนื่อง จึงได้เข้าไปวัดแปลงพื้นที่ทำกินผู้ร้อง โดยการสอบเขตมีผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๕ เป็นผู้นำชี้ โดยอำนาจหน้าที่เจ้าหน้าที่มีหน้าที่รังวัดเฉพาะพื้นที่ที่มีร่องรอยการทำกินต่อเนื่อง คือที่มีสภาพเตียน ไม่ได้วัดพื้นที่รกที่ไม่ได้มีสภาพการทำกินต่อเนื่อง

กรณีผู้ร้อง สำนวณพบพื้นที่ที่มีสภาพเตียน มีสภาพทำกินต่อเนื่อง รัศมีแถวบ้าน สภาพความลาดชันไม่เกิน ๓๐ องศา (๓๕% คือ ๑๙ องศา) มี ๑ แปลงเท่านั้น อยู่ในเขตควบคุม พื้นที่ประมาณ ๓๘ ไร่ ในกรณีแปลงจับกุมที่ผู้ร้องร้องเรียนว่าได้แจ้งครอบครองไว้แล้วนั้น จากการสำรวจ ตามข้อเท็จจริงในพื้นที่นั้น สภาพพื้นที่ไม่ได้ทำกินต่อเนื่อง สภาพเป็นป่า มีป่าไผ่ พื้นที่ไม่เตียน มีการปล่อยทิ้งไว้ จึงไม่เข้าเกณฑ์ จึงเป็นที่ป่า ไม่สามารถเข้าไปวัดได้ การพิจารณาจะพิจารณาในขณะที่ได้สำรวจพื้นที่เท่านั้น ก่อนหน้านั้นจะมีสภาพการทำกินอย่างไรไม่สามารถพิจารณาได้ จากนั้นจะลงรายการสำรวจตามที่วัดได้ และได้นำเสนอเอกสารให้กรมฯ พิจารณาต่อไป

๑.๓ นายกมล นวลโย หัวหน้าอุทยานแห่งชาติไทรโยค ชี้แจงเรื่องการพิสูจน์การครอบครองที่ดินว่า สิทธิผู้ที่จะได้รับการผ่อนผันให้ทำกินในเขตป่า ขึ้นกับการสำรวจถือครองที่ดินในเขตป่า โดยพิจารณาสภาพการทำประโยชน์ต่อเนื่องในขณะที่เจ้าหน้าที่เข้าไปสำรวจในขณะนั้นว่าทำกินอยู่กี่ไร่ ไม่เกี่ยวกับว่าได้แจ้งสำรวจการครอบครองไว้กี่ไร่ เมื่อได้รับผ่อนผันเท่าไร จะมีสิทธิทำกินเพียงเท่านั้น พื้นที่นอกเหนือจากนั้นถือว่าเป็นพื้นที่ป่า แม้มีอาสินอยู่แต่ไม่ให้สิทธิทำกิน กรณีของผู้ร้องที่ได้แจ้งการครอบครองที่ดินตามแบบ ทป.๔ แล้ว ขณะเมื่อเจ้าหน้าที่คือนายมนตรี แสงสวัสดิ์ เข้าไปตรวจสอบในขณะนั้นพบว่าทำกินจริงต่อเนื่องเพียง ๓๘ ไร่ ผู้ร้องจึงได้รับการผ่อนผัน ๓๘ ไร่ เจ้าหน้าที่จึงปฏิบัติได้ตามอำนาจหน้าที่ในขณะนั้น การทำกินในอดีตจะเป็นอย่างไร เจ้าหน้าที่ไม่สามารถวินิจฉัยเพิ่มเติมได้

ในกรณีของผู้ร้อง หากคณะอนุกรรมการฯ ขอให้มีการเข้าไปตรวจสอบใหม่ แม้ข้อเท็จจริงในขณะนี้ต่างจากเมื่อปี ๒๕๔๔ ที่เจ้าหน้าที่เข้าไปพิสูจน์การครอบครองที่ดินเปลี่ยนแปลงไป แต่เจ้าหน้าที่สามารถเข้าไปตรวจสอบใหม่ได้ แต่ขั้นตอนตามกฎหมายจะให้ดำเนินการต่อไปได้อย่างไรหรือไม่ ต้องพิจารณาต่อไป จึงเห็นว่าควรเสนอให้ตั้งคณะทำงานส่วนกลาง ร่วมกันพิสูจน์สิทธิและพิจารณาจากหลักฐานเพื่อให้ได้ข้อยุติ

๑.๔ นายสุรัชย์ พิบูลอนันต์ ผู้อำนวยการส่วนอนุรักษ์ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๓ ชี้แจงขั้นตอนการสำรวจพิสูจน์สิทธิตามมติคณะรัฐมนตรี ๓๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๔๑ และได้ชี้แจงเพิ่มเติมในกระบวนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ก่อนออกไปวัดพื้นที่โดยชุดนายมนตรี แสงสวัสดิ์นั้น ได้มีการประชาสัมพันธ์ครั้งแรกที่วัดหาดจิว หลังจากนั้นจึงเข้าไปพื้นที่ โดยทั่วไปมีผู้ใหญ่บ้านนำชี้ หรือหากพบเจ้าของที่จะให้เจ้าของที่นำชี้ด้วย

ในกรณีผู้ร้อง หากมีการยื่นขอสำรวจใหม่กรณีสำรวจตกหล่น การดำเนินการเมื่อได้รับเรื่องแล้ว จะมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการฯ ออกไปสำรวจเพิ่ม และนำข้อมูลมาพิจารณากัน โดยมติคณะรัฐมนตรี ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ ให้พิจารณาโดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศก่อนปี ๒๕๔๑ พิสูจน์สิทธิ แต่หากสภาพพื้นที่ไม่ได้ชี้ตามนั้นก็ดำเนินการต่อไปไม่ได้

๑.๕ นายมานิช นูญยานันท์ หัวหน้ากลุ่มงานทรัพยากรธรรมชาติ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดกาญจนบุรี ชี้แจงว่าในการฟ้องร้องเรียนของผู้ร้อง การแจ้งการครอบครองกับการพิสูจน์สิทธิ อาจเป็นความเข้าใจคลาดเคลื่อน ไม่ตรงกับข้อเท็จจริงในพื้นที่ ซึ่งเป็นเรื่องต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริง แต่หากมีแปลงสำรวจตกหล่น ขอให้ผู้ร้องยื่นคำร้องขอสำรวจใหม่กับศูนย์ดำรงธรรม หรือสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๓ บ้านโป่ง หรือหากตกหล่นในการยื่นขอก่อนหน้านั้น เมื่อปี ๒๕๒๖ ให้ไปยื่นขอสิทธิทำกิน (ส.ท.ก.) เพิ่มเติม

๒) การรื้อถอนทำลายต้นยางโดยเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ นำโดยนายสวัสดิ์ อันเตง

๒.๑ นายรัชชัย สายชู ผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติไทรโยคชี้แจง ความเป็นมาของอุทยานแห่งชาติไทรโยค ที่ได้ประกาศเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติเมื่อวันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๒๓ พื้นที่รวม ๓๑๒,๕๐๐ ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลลิ้นถีน อำเภอกองคา และตำบลไทรโยค ตำบลวังกระแจะ ตำบลบ้องตี้ ตำบลลุ่มสุม อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ส่วนการเข้าไปรื้อถอนต้นยางพาราของผู้ร้องได้กระทำ เนื่องจากหน่วยบินได้บินสำรวจพบการแผ้วถางบุกรุกที่ในเขต หมู่ที่ ๕ จึงสำรวจภาคพื้นดินเมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๔๘ พบร่องรอยการบุกรุก ๒ แปลง ไม่พบ ผู้กระทำผิด จึงนำเรื่องส่งพนักงานสอบสวนให้ดำเนินการตามกฎหมายต่อมาอีก ๕ เดือน หน่วยบินได้บินสำรวจ พบการแผ้วถางอีก จึงเข้าไปตรวจสอบภาคพื้นดิน พบมีการปลูกกล้วยพารา ๑,๖๐๐ ต้น ซึ่งตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ มาตรา ๒๒ ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ทำลายสิ่งที่เป็นอันตรายนั้น นายสวัสดิ์ อันเตง หัวหน้าอุทยานแห่งชาติไทรโยคในขณะนั้น จึงมีคำสั่งให้เพิกถอน รื้อถอนอาสิน โดยปิดประกาศที่สถานีตำรวจภูธรไทรโยค มีกำหนดภายใน ๓๐ วัน ไม่มีผู้ใดมาแจ้งคัดค้าน จึงให้ดำเนินการรื้อถอนกล้วยพารา ในวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๔๘ โดยใช้กำลังประมาณ ๓๐ นาย และมีอาวุธด้วยเนื่องจากผู้ร้องมีมิด จอบ เสียม ซึ่งเป็นอาวุธได้ ต่อมาในวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๘ จึงได้ปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติตรงบริเวณที่ตรวจยึดนั้น

๒.๒ นายกมล นวลโย หัวหน้าอุทยานแห่งชาติไทรโยค ชี้แจงว่า เพิ่งเข้ารับตำแหน่งหัวหน้าอุทยานแห่งชาติไทรโยค เห็นว่าการตรวจยึดแปลงของผู้ร้อง เป็นการปฏิบัติตามกระบวนการตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ มาตรา ๒๑ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ มีอำนาจออกคำสั่งให้ผู้กระทำผิด ออกจากเขตอุทยานแห่งชาติ หรือลดวันการกระทำใดๆ ในเขตอุทยานแห่งชาติ และตามมาตรา ๒๒ ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ เป็นเหตุให้มีสิ่งปลูกสร้างขึ้นใหม่หรือมีสิ่งอื่นใดในอุทยานแห่งชาติผิดไปจากสภาพเดิม ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำผิดทำลายหรือรื้อถอนสิ่งนั้นๆ ออกไปให้พ้นอุทยานแห่งชาติหรือทำให้สิ่งนั้นๆ กลับคืนสู่สภาพเดิม แล้วแต่กรณี ถ้าผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตามหรือถ้าไม่รู้ตัวผู้กระทำความผิด หรือเพื่อป้องกันหรือบรรเทาความเสียหายแก่อุทยานแห่งชาติ พนักงานเจ้าหน้าที่จะกระทำการดังกล่าวแล้วอย่างใดอย่างหนึ่งเสียเองก็ได้ตามสมควรแก่กรณี และผู้กระทำความผิดมีหน้าที่ชดเชยค่าใช้จาย ที่ต้องเสียไปในการที่พนักงานเจ้าหน้าที่กระทำการเสียเองนั้น

นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาภาพถ่ายแล้ว พบว่าพื้นที่ที่ทำการตรวจยึดขณะนั้น มีสภาพเป็นป่าไผ่ มีต้นยางนา มีตอไม้ ไม่ได้ทำกิน ไม่มีอาสิน มีต้นยางที่เพิ่งปลูกอายุไม่เกิน ๑ เดือน และภาพพื้นที่จริงเป็นภาพจากการตรวจสอบภาคพื้นดิน ซึ่งตรงกับภาพถ่ายทางอากาศ

๒.๓ นายมนตรี แสงสวัสดิ์ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๓ เจ้าพนักงานป่าไม้ ผู้ลงนามสำเนาเอกสารที่แนบมากับสำเนาหนังสือแจ้งความคืบหน้าจากคณะทำงานแก้ไขปัญหา ตามคำสั่งจังหวัดที่ ๖๓๗/๒๕๔๘

ชี้แจงว่า ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงในแปลงตรวจยึด ๒ แปลง คือแปลง ๑๕ ไร่ กับ ๓๓ ไร่ พบว่าสภาพพื้นที่เป็นที่ลาดเนินเขา ไม่มีลักษณะการทำกิน มีการตัดเผาต้นยางนาใหญ่มาก มีป่าไผ่ มีดงกล้วยป่า มีความลาดชันเกิน ๓๐ องศา มีลักษณะเป็นป่า จึงมีสภาพเป็นพื้นที่บุกรุกขึ้นใหม่ ซึ่งเป็นคนละแปลงกับที่ไม่ได้สำรวจพิสูจน์สิทธิเมื่อปี ๒๕๔๔ และผ่อนผันให้ทำกินไว้ จึงตรงกับที่อุทยานฯ ไทโยครระบุว่าแปลงตรวจยึดเป็นป่า จึงไม่เกี่ยวกับพื้นที่แปลง ๓๕ ไร่ ที่สำรวจและผ่อนผันให้ทำกิน และอยู่นอกขอบเขตแปลงสำรวจ CN 10 ที่ได้สำรวจเมื่อปี ๒๕๔๔

๒.๔ นายวินิจ รักชาติ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดกาญจนบุรี ชี้แจงข้อเท็จจริงในฐานะผู้แทนผู้ว่าราชการจังหวัดกาญจนบุรี เมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๔๙ โดยสรุปว่าการรื้อถอน ยึดอาสินในพื้นที่ใดตามพระราชบัญญัติป่าไม้ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตอุทยานแห่งชาติ มีตัวบทในการกำหนดให้พนักงานปฏิบัติ ถือว่าเป็นคดีอาญา หากมีการเข้าไปร้องทุกข์กล่าวโทษต้องถือว่าเป็นเขตที่ต้องได้รับความคุ้มครอง คือหากพบอาสิน ต้องเข้าไปดำเนินการตามลำดับ เช่น ประกาศครั้งที่ ๑ เพื่อแจ้งให้เจ้าของปกป้องสิทธิ และแจ้งให้รื้อถอน ประกาศครั้งที่ ๒ ให้รื้อถอนภายในกำหนด และเมื่อไม่รื้อถอน ให้พนักงานเจ้าหน้าที่เข้าไปดำเนินการได้ โดยไม่ต้องรอศาลตัดสิน หากพิสูจน์ได้ชัดเจนว่าเป็นเขตที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ โดยเป็นการให้อำนาจทางปกครองที่ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ แต่มีกระบวนการในการดำเนินการตามลำดับ ถึงเข้าไปดำเนินการในที่สุด

ในกรณีของผู้ร้อง หากเป็นการสำรวจตกหล่นโดยความบกพร่องของเจ้าหน้าที่ ผู้ร้องสามารถยื่นคำขอให้มีการพิสูจน์สิทธิใหม่ได้

๒.๕ นายมาโนช บุญยานันท์ หัวหน้ากลุ่มงานทรัพยากรธรรมชาติ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดกาญจนบุรี ชี้แจงว่าตามมติคณะรัฐมนตรี ๓๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๔๑ ระบุว่าหากการกระทำใดๆ อันเป็นการบุกรุกพื้นที่ป่าใหม่ และหรือขยายพื้นที่อยู่อาศัยทำกินเพิ่มเติม หรือเป็นการทำลายกระทบกระเทือนต่อการรักษาป่าหรือสิ่งแวดล้อม ให้ดำเนินการกฎหมายโดยเฉียบขาด และเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการยึดถือครอบครองพื้นที่ ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่สั่งให้ผู้กระทำผิดออกจากพื้นที่ ทลาย รื้อถอน และหรือดำเนินการอื่นตามกฎหมาย ซึ่งตามมติคณะรัฐมนตรี มีนัยยะสำคัญ ๒ อย่าง คือ เรื่องการจัดการทรัพยากรที่ดินให้มีการสำรวจและพิสูจน์สิทธิ ที่ดินทำกินของราษฎร กับการห้ามไม่ให้มีการบุกรุกเพิ่มเติมใหม่ การดูว่าการบุกรุกเพิ่มเติมใหม่ ในเบื้องต้นดูตามแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ ที่กรมป่าไม้ให้มาเพื่อตรวจสอบการกระทำประโยชน์เป็นกลุ่ม โดยจะวงเขตควบคุมไว้

๓) การเลือกปฏิบัติ

๓.๑ นายกมล นวลใย หัวหน้าอุทยานแห่งชาติไทรโยค ชี้แจงว่า การรับรองสิทธิรายอื่นในแปลงสำรวจ CN 10 แปลงสำรวจเดียวกันกับผู้ร้อง เช่นกรณี บริษัท โลว์เฮงหมง ที่อยู่ในเขตรับรองสิทธิ และมีเอกสารสิทธิ น.ส.๓ ทั้งที่เป็นเขตป่า ๖๐% และหลายรายอยู่ในเขตรับรองสิทธิ แต่ไม่มี น.ส.๓ นั้น จะเข้าไปตรวจสอบเพิ่มเติมต่อไป แต่ในเบื้องต้นเห็นว่ากรออก น.ส.๓ เป็นกระบวนการตามพระราชบัญญัติที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน หลักปฏิบัติในการเข้าไปสำรวจนั้น เจ้าหน้าที่มีหน้าที่เข้าไปสำรวจเฉพาะในแปลงครอบครองที่ไม่มีเอกสารสิทธิในเขตควบคุมเท่านั้น

อนึ่ง ในการชี้แจงเรื่องเอกสารสิทธิในที่ดินในเขตรับรองสิทธิของผู้ร้องรายอื่นตามลำดับที่ ๑๘ คือ นายทองศ สติธรรม ที่ระบุว่าเนื้อที่ครอบครอง ๒๓๓-๐-๐๖๙ ไร่ นั้น นายมนตรี แสงสวัสดิ์ เจ้าพนักงานป่าไม้สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๓ ผู้ลงนามสำเนาผลการตรวจสอบ เห็นว่า ข้อมูลเนื้อที่ครอบครองน่าจะ

ผิดพลาด จึงจะขอตรวจสอบใหม่

๓.๒ นายมนตรี แสงสวัสดิ์ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๓ ชี้แจงว่า ตามรายชื่อผู้ครอบครองที่ดินในแปลงสำรวจ CN10 จำนวน ๑๘ ราย ๑๙ แปลง นั้น พบว่า ๑๗ ราย ๑๘ แปลง อยู่ในเขตรับรองสิทธิหมดยกเว้นแปลงของผู้ร้อง ที่อยู่ตรงแนวตะเข็บที่เป็นรอยต่อระหว่างเขตรับรองสิทธิกับเขตควบคุมพอดี สภาพแปลงพื้นที่ของผู้ร้อง เป็นพื้นที่ขึ้นทางลาดเขา มีป่าไผ่ ตามที่วงไว้จึงเป็นเขตควบคุม กรณีที่ดินบริษัท โลว์เฮงหมิง ที่ครอบครองพื้นที่ ๖๐๐ กว่าไร่ ได้แสดงเอกสารสิทธิ น.ส.๓ ก ที่ออกมาก่อนประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ไทรโยค เจ้าพนักงานป่าไม้จึงไม่มีหน้าที่เข้าไปสำรวจตามกระบวนการพิสูจน์สิทธิ แต่มีหน้าที่สำรวจในเขตอุทยานฯ ที่ไม่มีเอกสารสิทธิครอบครอง และผู้ครอบครองรายอื่นบางรายไม่มี น.ส.๓ แต่อยู่ในเขตรับรองสิทธิ จึงอยู่ในการพิจารณาของคณะกรรมการอีกชุดว่า บุคคลนั้นจะได้เอกสารสิทธิหรือไม่ ดังนั้นการสำรวจจึงเพื่อลงรูปแปลงเท่านั้น นอกจากนั้นมีรายอื่นถูกจับ คือกรณีของนายอาทิตย์ ล้อทองกุล คดีถึงชั้นศาล เมื่อตรวจสอบแล้ว มีคำสั่งให้ยกเลิกสิทธิทำกินทั้งหมด แต่ไม่ทราบในรายละเอียด

๓.๓ คำชี้แจงของจังหวัดกาญจนบุรี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นายสุชาติ บุญเชิด ผู้ใหญ่บ้านหาดจิว หมู่ ๕ ชี้แจงข้อเท็จจริงต่อคณะอนุกรรมการฯ เมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๔๙ ได้ชี้แจงโดยสรุปว่าผู้ร้องได้ครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดินบริเวณหมู่ที่ ๕ มากกว่า ๓๐ ปี โดยได้ปลูกยาง มะม่วง ขนุน มะนาว และตนได้รับการสำรวจการครอบครองทำประโยชน์ในพื้นที่ป่า ตามที่ผู้ร้องได้แจ้งการครอบครอง ตามแบบ ทป.๔ เมื่อปี ๒๕๔๒ โดยผู้ร้องได้ทำประโยชน์ตามที่แจ้งจริง และได้ร่วมกับพนักงานเจ้าหน้าที่สำรวจพิกัดพื้นที่ด้วย จึงได้รับการแจ้งการครอบครองตามข้อมูลที่ผู้ร้องได้ทำกินจริง และในวันสำรวจพิสูจน์การครอบครองที่ดิน ได้เป็นผู้นำชี้ที่ดินทำกินของผู้ร้องร่วมกับเจ้าพนักงานป่าไม้คือ นายมนตรี แสงสวัสดิ์ โดยสภาพการทำกินในขณะนั้น มีแปลงที่ไม่ได้เข้าไปวัดพื้นที่ มีพื้นที่รกร้างบ้าง มีต้นยาง มีต้นมะม่วง จึงไม่ได้เข้าไปวัดพื้นที่นั้น ส่วนสภาพพื้นที่ของผู้ครอบครองรายอื่นในแปลงสำรวจ CN 10 จำนวน ๑๗ รายที่เหลือ มีสภาพเป็นพื้นที่ราบติดแม่น้ำแควใหญ่

สำหรับแปลงที่ผู้ร้องถูกจับกุมเป็นคนละแปลงกับแปลงที่ผู้ร้องทำกิน แต่ไม่ทราบว่าอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติไทรโยคหรือไม่ โดยแปลงที่เจ้าพนักงานป่าไม้ โดยนายมนตรี แสงสวัสดิ์ เข้าไปตรวจสอบภายหลังเป็นพื้นที่ในเขตควบคุม แต่แปลงที่เข้าไปวัดกับนายมนตรีฯ เมื่อปี ๒๕๔๔ เป็นแปลงที่ผู้ร้องกริดยางจนทุกวันนี้ และในกรณีของผู้ร้อง หากมีการสำรวจกรณีทดหล่น พร้อมที่จะให้ข้อมูลและรับรองตามข้อเท็จจริงต่อไป

ประเด็นการตรวจสอบของคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

คณะอนุกรรมการฯ ได้กำหนดประเด็นการตรวจสอบ ๓ ประเด็นคือ

ประเด็นที่ ๑ การที่เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติไทรโยค ถอนทำลายต้นยางพาราของผู้ร้อง เป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิในทรัพย์สินของผู้ร้องหรือไม่ อย่างไร

ประเด็นที่ ๒ การใช้กำลังพร้อมอาวุธจำนวนมากเข้าไปในที่ดินของผู้ร้องเพื่อถอนทำลายต้นยางพาราเป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิของบุคคลหรือไม่ อย่างไร

ประเด็นที่ ๓ การพิสูจน์การครอบครองที่ดินของผู้ร้องเป็นการเลือกปฏิบัติ หรือมีการกระทำที่ไม่เป็นธรรมหรือไม่ อย่างไร

ความเห็นของคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

ประเด็นที่ ๑ การที่เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติไทรโยค ถอนทำลายต้นยางพาราของผู้ร้อง เป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิในทรัพย์สินของผู้ร้องหรือไม่ อย่างไร

จากหลักฐานบันทึกการใช้ที่ดินของบุคคลในพื้นที่ป่าไม้ (แบบ ทป.๔) ที่ผู้ร้องได้แจ้งการครอบครองที่ดินในพื้นที่ไว้ ๑๕๐ ไร่ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๒ และการเสียภาษีบำรุงท้องที่อย่างต่อเนื่องในพื้นที่จำนวน ๑๒๘ ไร่ ประกอบกับการครอบครองทำประโยชน์อย่างต่อเนื่อง ผู้ร้องจึงเชื่อว่าตนเองมีสิทธิใช้ประโยชน์ในที่ดินดังกล่าวและตามข้อเท็จจริงพบว่า มีการทำสวนมะนาวและพืชชนิดอื่นบางส่วน และต่อมาได้รื้อปลูกใหม่เป็นสวนยางพารา อันเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่อุทยานฯ เข้ามารื้อถอนตัดฟันต้นยาง โดยอ้างว่าเป็นการบุกรุกป่า แม้เจ้าหน้าที่อุทยานฯ จะอ้างว่าได้ดำเนินการถอนทำลายต้นยางพาราของผู้ร้อง โดยอาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ มาตรา ๒๑ และ ๒๒ แต่การเข้าไปรื้อถอนทำลายอาสินที่ผู้ร้องได้ลงทุนลงแรงไปเป็นเหตุให้ผู้ร้องได้รับความเสียหายจากการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่อุทยานฯ

คณะกรรมการฯ จึงมีความเห็นว่า การบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติไทรโยค ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการตรวจสอบข้อเท็จจริงตามการแจ้งครอบครองที่ดิน ตามแบบ ทป.๔ และไม่คำนึงถึงวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนตามความเป็นจริง การดำเนินการตรวจยึดรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างขนย้ายทรัพย์สินสิ่งของเครื่องใช้ทั้งหลาย ตลอดจนพืชผลอาสินของผู้ร้อง จึงเป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐ ซึ่งบังคับใช้ในขณะนั้น มาตรา ๔๘ ความว่า “สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง”

ประเด็นที่ ๒ การใช้กำลังพร้อมอาวุธจำนวนมากเข้าไปในที่ดินของผู้ร้องเพื่อถอนทำลายต้นยางพาราเป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิของบุคคลหรือไม่ อย่างไร

จากการประมวลข้อมูลการชี้แจงของผู้ร้อง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และหลักฐานภาพถ่าย คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่า เจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่นำโดยนายสวัสดิ์ อันเตง หัวหน้าอุทยานแห่งชาติไทรโยคในขณะนั้น ได้ใช้กำลังพร้อมอาวุธจำนวนมากเกินความจำเป็น และเจ้าหน้าที่มีท่าทีข่มขู่ผู้ร้อง ทั้งที่ผู้ร้องเป็นประชาชนธรรมดาที่ได้ทำกินในพื้นที่มา การปฏิบัติการดังกล่าวของเจ้าหน้าที่จึงเป็นการกระทำที่เกินกว่าเหตุ และเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนอย่างรุนแรงด้วย

ประเด็นที่ ๓ การพิสูจน์การครอบครองที่ดินของผู้ร้องเป็นการเลือกปฏิบัติ หรือมีการกระทำที่ไม่เป็นธรรมหรือไม่ อย่างไร

การที่เจ้าหน้าที่เข้าสำรวจพิสูจน์สิทธิตามมติคณะรัฐมนตรี ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ เมื่อปี ๒๕๔๔ แล้วพิจารณาผ่อนผันให้ผู้ร้องทำกินในพื้นที่เพียง ๓๘ ไร่ จากเดิมที่แจ้งครอบครองไว้ ๑๕๐ ไร่ โดยผู้ร้องมิได้รับทราบและมีส่วนร่วมในการนำชี้พื้นที่แต่อย่างใด และเจ้าหน้าที่ไม่ได้แจ้งผู้ร้อง เพื่อให้ทราบข้อมูลดังกล่าวก่อนที่จะดำเนินการต่อไป นอกจากนั้นในแปลงสำรวจเดียวกันมีผู้ครอบครองจำนวน ๑๘ ราย ๑๙ แปลง มีแปลงของผู้ร้องเพียงรายเดียวที่อยู่ในเขตควบคุมและอยู่ตรงรอยต่อระหว่างเขตรับรองสิทธิและเขตควบคุม การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่จึงเป็นที่สงสัยว่าเป็นการเลือกปฏิบัติหรือไม่

คณะกรรมการฯ จึงมีความเห็นว่า การดำเนินการดังกล่าวเป็นการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ร้อง เพราะมีผลทำให้ผู้ร้องต้องเสียสิทธิในการทำกินในที่ดินที่ได้ครอบครองทำกินมาก่อนการประกาศเขตอุทยานฯ ดังนั้นการดำเนินการดังกล่าวจึงเป็นการละเมิดสิทธิประชาชน ซึ่งผู้ร้องควรที่จะได้รับความเป็นธรรมในการพิสูจน์การครอบครองที่ดินโดยได้เข้าร่วมกระบวนการพิสูจน์การครอบครองที่ดินของผู้ร้อง ตามที่ได้

แจ้งการครอบครองไว้จำนวน ๑๕๐ ไร่

มติคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

คณะอนุกรรมการฯ ได้มีมติในการประชุม ครั้งที่ ๔/๒๕๕๐ เมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ ดังนี้

๑. การที่เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติไทรโยค ถอนทำลายต้นยางพาราของผู้ร้องเป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิในทรัพย์สินของผู้ร้อง
๒. การใช้กำลังพร้อมอาวุธจำนวนมากเข้าไปในที่ดินของผู้ร้องเพื่อถอนทำลายต้นยางพาราของผู้ร้อง ซึ่งเป็นประชาชนธรรมดาที่ได้ทำกินในพื้นที่ เป็นการกระทำเกินกว่าเหตุและเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน
๓. การเข้าไปสำรวจพิสูจน์การครอบครองที่ดิน เป็นการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ร้อง และไม่เปิดโอกาสให้ผู้ร้องได้มีส่วนร่วมในการนำชี้เพื่อคุ้มครองสิทธิของตน จนเป็นเหตุให้ถูกจับกุมในข้อหาบุกรุกและเสียทรัพย์สิน เสียสิทธิในการทำกิน

มติของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้พิจารณาในการประชุมครั้งที่ ๕/๒๕๕๐ เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ มีมติเห็นชอบตามคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า จึงให้กำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาและมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังนี้ คือ

มาตรการแก้ไขปัญหา

๑. ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เร่งรัดตรวจสอบสิทธิการครอบครองที่ดินของผู้ร้องเพิ่มเติม ภายใน ๓๐ วัน โดยให้พิจารณาข้อมูลการแจ้งครอบครองที่ดินแบบบันทึก การใช้ที่ดินของบุคคลในพื้นที่ป่าไม้ (แบบ ทป.๔) ที่ผู้ร้องได้แจ้งครอบครองไว้ เนื้อที่ประมาณ ๑๕๐ ไร่ และพิจารณาโดยให้ความสำคัญกับหลักฐาน และพยานบุคคลที่ผู้ร้องแสดงด้วย
๒. ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ชดเชยค่าเสียหายทั้งหมดอันเกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติไทรโยค ในการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างสิ่งของเครื่องใช้ทั้งหลายตลอดจนพืชผลอาสิน เมื่อวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๔๘ ให้แก่ผู้ร้อง ภายใน ๙๐ วันนับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. การพิสูจน์การครอบครองที่ดิน ตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๔๑ ควรให้ความสำคัญกับหลักฐานอื่นๆ นอกเหนือจากหลักฐานราชการด้วย อาทิเช่น ข้อเท็จจริงในพื้นที่ วิถีชีวิตและสภาพการทำกินในพื้นที่ของประชาชน พยานบุคคลและร่องรอยการทำประโยชน์ของผู้ที่ได้ครอบครองทำกินมาก่อนการประกาศเขตป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ประชาชนและชุมชนต้องมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในทุกขั้นตอน
๒. ขอให้ทบวงความในพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ มาตรา ๒๑, ๒๒ ที่ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ออกคำสั่งหรือให้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างในเขตอุทยานแห่งชาติ เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและทรัพย์สินของประชาชนเพราะหากเจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม จะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่กับประชาชนจนถึงขั้นรุนแรงได้ การดำเนินการดังกล่าวควรผ่านกระบวนการทางศาลยุติธรรม

นายเสน่ห์ จามริก

(นายเสน่ห์ จามริก)

ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นายจรัส ดิษฐาภิรักษ์

(นายจรัส ดิษฐาภิรักษ์)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นางสนั่น นัยนา สุภาพงษ์

(นางสนั่น นัยนา สุภาพงษ์)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นายประดิษฐ์ เจริญไทยทวี

(นายประดิษฐ์ เจริญไทยทวี)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นายวสันต์ พานิช

(นายวสันต์ พานิช)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นางสุนี ไชยรส

(นายสุทิน นพเกตุ)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

(นางสุนี ไชยรส)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นายสุรสิทธิ์ โกศลนาวัน

(นายสุรสิทธิ์ โกศลนาวัน)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คุณหญิงอัมพร มีสุข

(คุณหญิงอัมพร มีสุข)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นางสาวอาภากร วงษ์สังข์

(นางสาวอาภากร วงษ์สังข์)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๐



รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน

โดย

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

รายงานการตรวจสอบ ที่ ๕๕ /๒๕๕๙

เรื่อง สิทธิชุมชน กรณีการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง
อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ผู้ร้อง นายสุรินทร์ หนูสอน กับชาวบ้านห้วยระหงส์ บ้านห้วยกลทา
และบ้านห้วยหวาย ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ผู้ถูกร้อง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง จังหวัดเพชรบูรณ์

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จังหวัดเพชรบูรณ์

นายสุรินทร์ หนูสอน กับชาวบ้านห้วยระหงส์ บ้านห้วยกลทา และบ้านห้วยหวาย ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ยื่นเรื่องร้องเรียนลงวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๘ ตามคำร้องที่ ๓๕๐/๒๕๕๘ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าเรื่องดังกล่าวมีมูลและอยู่ในอำนาจหน้าที่ จึงมอบหมายให้คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ชุดที่ ๒ ดำเนินการตรวจสอบตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และระเบียบคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการ ตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ.๒๕๔๕

สาระสำคัญของเรื่องร้องเรียน

ผู้ร้องเป็นตัวแทนชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อน จากกรณีประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง โดยมีสภาพปัญหาและผลกระทบอันเนื่องมาจากความไม่ชัดเจนเกี่ยวกับการจำแนกพื้นที่ การใช้ประโยชน์ ที่ดินระหว่างพื้นที่ป่าไม้กับเขตของชุมชน ทำให้เกิดปัญหาการทับซ้อนสิทธิที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัยของราษฎร นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ดำเนินการที่เพิ่มความเดือดร้อนโดยการอพยพราษฎรบ้านห้วยหวาย ออกจากพื้นที่ดินทำกินเดิมตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๔๖ และยังได้กำหนดให้เป็นพื้นที่เป้าหมายของโครงการหมู่บ้าน

ป่าไม้แผนใหม่ ตามที่สำนักบริหารในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่ ๑๑ ได้นำเสนอ โดยที่ผ่านมาชาวบ้านไม่ได้รับข้อมูล รายละเอียดของโครงการแต่อย่างใด

จากปัญหาดังกล่าว ชาวบ้านได้ดำเนินการร้องเรียนต่อหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ และวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๔๘ ชาวบ้านได้ร้องเรียนต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ ผลปรากฏว่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้นัดประชุมเจรจาร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแก้ปัญหาข้อร้องเรียนของราษฎร และที่ประชุมได้มีมติให้แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัย และที่ทำกินของราษฎรในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ในพื้นที่อำเภอหล่มสักและพื้นที่อำเภอน้ำหนาว โดยให้คณะทำงานตรวจสอบสภาพการถือครองทำประโยชน์ของราษฎรบ้านห้วยกลท่า และลงพื้นที่สำรวจความเสียหายจากการอพยพราษฎรบ้านห้วยหวาย จำนวน ๑๗ ครอบครัว อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่วันที่ ๑๑-๑๗ มิถุนายน ๒๕๔๘ ได้เกิดเหตุการณ์ข่มขู่ คุกคามชาวบ้านในพื้นที่บ้านห้วยกลท่าและบ้านห้วยหวายต่อเนื่องตลอดมา และทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของผู้ร้อง

๑. ให้หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ยุติการข่มขู่ คุกคามราษฎรที่เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ทำกินของตนเอง ตลอดจนถึงการเก็บของเพื่อการดำรงชีพ
๒. ให้ยกเลิกบ้านห้วยกลท่าเป็นบ้านเป้าหมายตามโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่
๓. ให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติลงพื้นที่ เพื่อสำรวจความจริงเกี่ยวกับสภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง
๔. ให้จ่ายค่าชดเชยการโยกย้าย และหาที่ทำกินใหม่ให้ชาวบ้านห้วยหวายที่ถูกอพยพตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๖

ต่อมามีการจับกุมชาวบ้าน ๑๓ ราย ซึ่งเป็นผู้หญิงและเด็ก ๙ ราย ผู้ร้องจึงได้ร้องเรียนขอความเป็นธรรมเพิ่มเติมในกรณีเมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ ซึ่งได้รวมเป็นคำร้องเดียวกับคำร้องเดิม

การตรวจสอบข้อเท็จจริง

คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่าชุดที่ ๒ ได้ดำเนินการตรวจสอบ ดังต่อไปนี้

๑. วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๔๘ ตรวจสอบข้อเท็จจริงในพื้นที่ และรับฟังชาวบ้าน ผู้ร้องเรียน ณ บ้านห้วยกลท่า อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
๒. วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๘ จัดประชุมตรวจสอบข้อเท็จจริง และหารือกับนายดิเรก ถึงฝั่ง ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ณ ศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งที่ประชุมมีมติร่วมกันดังนี้
 - (๑) ในระหว่างการพิสูจน์สิทธินี้ ไม่ให้มีการจับกุมในคดีบุกรุกบริเวณพื้นที่ดังกล่าว และชาวบ้านก็ต้องไม่บุกรุกเพิ่มเติมจากเดิม
 - (๒) ให้จังหวัดเร่งรัดคณะทำงานที่แต่งตั้งร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนจังหวัด และผู้แทนชาวบ้าน เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงในกรณีการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงทับที่ทำกินชาวบ้านโดยเร่งด่วน ทั้งนี้ ให้คณะทำงานเดินสำรวจร่วมกันเพื่อตรวจสอบจำนวนเนื้อที่จำนวนผู้เดือดร้อน และเสนอแนวทางแก้ไข

(๓) เร่งสำรวจความเสียหายของประชาชนบ้านห้วยหวายที่ถูกอพยพออกจากพื้นที่เพื่อให้มีการช่วยเหลือและชดเชยความเสียหายอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

๓. วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ ผู้ร้องได้ร้องเรียนเพิ่มเติมกรณีเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงจับกุมชาวบ้าน ๑๓ ราย ในจำนวนนี้เป็นผู้หญิงและเด็ก ๙ ราย เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๘

๔. คณะอนุกรรมการฯ ได้เชิญจังหวัดเพชรบูรณ์ หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัดเพชรบูรณ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มาชี้แจงความคืบหน้าตามมติที่ประชุมร่วมกันเมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๘ และชี้แจงข้อเท็จจริงกรณีการจับกุมชาวบ้าน ซึ่งถือเป็นการละเมิดมติที่ประชุมร่วมกันทั้งนี้คณะอนุกรรมการฯ ขอให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ย้ายหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงออกนอกพื้นที่ในระหว่างการตรวจสอบข้อเท็จจริง และเสนอให้มีการสอบข้อเท็จจริงถึงพฤติกรรมการข่มขู่คุกคามเกินกว่าเหตุด้วย

๕. วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ คณะอนุกรรมการฯ ได้ประสานงานให้สหภาพความจิตุนายความช่วยเหลือด้านคดีแก่ชาวบ้าน ๑๓ ราย ที่ถูกจับกุม

ข้อเท็จจริงที่รับฟังได้

๑. คำชี้แจงของผู้ร้อง

บ้านห้วยระหงส์ บ้านห้วยกลทา ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้มีราษฎรตั้งถิ่นฐานทำกินมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๖๐ และ พ.ศ.๒๕๐๖ ตามลำดับ ปัจจุบันบ้านห้วยระหงส์มีราษฎรทั้งสิ้น ๒๗๗ ครัวเรือน ประชากร ๑,๒๒๔ คน บ้านห้วยกลทามี ๓๘ ครัวเรือน ประชากร ๑๔๘ คน การประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อราษฎร ในพื้นที่ที่ถือครองทำประโยชน์ในพื้นที่มาก่อน ทั้งสิทธิในที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัยและการใช้ประโยชน์ต่อทรัพยากรในพื้นที่ป่าไม้ นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ยังพยายามเสนอโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่เข้ามาในพื้นที่ด้วย

บ้านห้วยหวายกลายเป็นหมู่บ้านที่ตกอยู่ในบริเวณใกล้ใจกลางของการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ทั้งที่ราษฎรเข้ามาตั้งถิ่นฐานในปี พ.ศ.๒๕๒๑ มีราษฎรอาศัยอยู่ ๒๐ ครัวเรือน ชาวบ้านห้วยหวายส่วนใหญ่มีถิ่นฐานเดิมและมีญาติพี่น้องอยู่บ้านห้วยระหงส์ แต่เนื่องจากมีที่ทำกินอยู่บริเวณห้วยหวาย เมื่ออยู่นานเข้าจึงโยกย้ายครอบครัวมาตั้งหมู่บ้านใหม่ใกล้ที่ทำกิน ในช่วงเวลานั้นทางราชการได้ออกทะเบียนบ้านและเลขที่บ้านให้บางหลังคาเรือนแล้ว และทุกครอบครัวมีที่ดินทำกินของตนเอง มีพื้นที่รวมกันประมาณ ๑,๐๐๐ ไร่ ทางราชการได้ออกเอกสารการครอบครองทำประโยชน์เป็นใบเสียบ้างรุงท้องที่ (ภบท.๕ ภบท.๖ หรือ ภบท.๑๑) ให้แก่ราษฎร และราษฎรได้ทำกินเรื่อยมาทุกปี ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๐ ชาวบ้านก็เริ่มถูกกดดันให้อพยพโยกย้ายมาตลอด โดยห้ามแผ้วถางและขยายพื้นที่ทำกิน ห้ามเข้าทำประโยชน์ในที่ดินทำกิน หากขัดขืนจะถูกจับกุมดำเนินคดี ต่อมาเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ให้ราษฎรออกนอกพื้นที่ภายใน ๓๐ วัน ในกรณีไม่สามารถขนย้ายทรัพย์สินหรือเก็บเกี่ยวพืชผลได้ทันหากจะกลับเข้าพื้นที่ก็ต้องเสียเงิน ๑,๖๐๐ บาท ให้เจ้าหน้าที่ที่ด่านตรวจ ปัจจุบันชาวบ้านได้ถูกบังคับโยกย้ายเรียบร้อยแล้ว โดยไม่ได้รับค่าชดเชยและการช่วยเหลือใดๆ ดังนั้น บางครัวเรือนไม่มีที่ทำกินจึงต้องเป็นแรงงานรับจ้าง

จากปัญหาดังกล่าว ชาวบ้านได้ร่วมกันแก้ปัญหาซึ่งมีผลการดำเนินงาน ดังนี้

๑) วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๔๗ ชาวบ้านห้วยระหงส์ ได้ยื่นหนังสือร้องทุกข์กรณีปัญหาเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงทับที่ดินทำกินต่อหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กำนันตำบลปากช่อง สมาชิกสภาจังหวัด เพชรบูรณ์ นายอำเภอหล่มสัก สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต ๗ จังหวัดเพชรบูรณ์ และหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง แต่การดำเนินการไม่มีความคืบหน้าแต่อย่างใด

๒) วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๔๘ ชาวบ้านได้ยื่นหนังสือต่อนายอำเภอหล่มสัก เพื่อประสานงานไปยังหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ให้มาชี้แจงข้อเท็จจริงกรณีการประกาศเขต และการติดป้ายเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ทับซ้อนกับพื้นที่ทำกินของราษฎร แต่เจ้าหน้าที่ไม่ให้ความร่วมมือกับราษฎร

๓) วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๔๘ ชาวบ้านห้วยระหงส์ บ้านห้วยกลทา และบ้านห้วยหวาย (หมู่บ้านที่ถูกอพยพจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๕) จำนวนประมาณ ๑๐๐ คน ได้เดินทางไปยังที่ทำการเขตฯ เพื่อรับฟังคำชี้แจงข้อมูลจากหัวหน้าเขตฯ และมีการประชุมเจรจาร่วมกัน โดยชาวบ้านเสนอให้มีการจัดตั้งคณะทำงานร่วมทั้ง ๒ ฝ่าย เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหาการจำแนกพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่พิพาท แต่ไม่สามารถหาข้อยุติได้เนื่องจากหัวหน้าเขตฯ อ้างว่าไม่มีอำนาจ และอ้างว่าการดำเนินการตรวจสอบการถือครองทำประโยชน์ ที่ดินได้มีการดำเนินงานแล้วตั้งแต่ช่วงการเตรียมประกาศเป็นเขตป่าอนุรักษ์

๔) วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๔๘ ชาวบ้านผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาที่ดิน ในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์รวม ๔ กรณี จำนวนประมาณ ๓๐๐ คน ได้ชุมนุมที่ศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อยื่นข้อเสนอต่อบุคลากรจังหวัดเพชรบูรณ์ให้ดำเนินการแก้ไขปัญหา และต่อมาในวันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๔๘ ได้มีการประชุมร่วมระหว่างฝ่ายราชการที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านผู้เดือดร้อน ซึ่งที่ประชุมกำหนดให้มีการแต่งตั้งคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีการครอบครองทำประโยชน์ที่ดินของราษฎรบ้านห้วยระหงส์ บ้านห้วยกลทา และการตรวจสอบความเสียหายของชาวบ้าน ห้วยหวายที่ถูกอพยพออกจากพื้นที่

๕) วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๔๘ ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ (นายดิเรก ถึงฝั่ง) มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัย และที่ดินทำกินของราษฎรในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ป่าสงวนแห่งชาติน้ำหนาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ตามคำสั่งที่ ๘๘๔/๒๕๔๘ โดยให้มีอำนาจหน้าที่แก้ไขปัญหาความไม่ชัดเจนของแนวเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง พิจารณา แก้ไขปัญหาการครอบครองที่ดินทำกินของราษฎร และพิจารณาแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรบ้านห้วยหวาย โดยพื้นที่อำเภอหล่มสักให้นายอำเภอเป็นประธาน

๖) วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๔๘ มีการประชุมคณะทำงานแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและที่ดินทำกินของราษฎรในพื้นที่อำเภอหล่มสัก สำหรับกรณีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ที่ประชุมมีมติให้คณะทำงานดำเนินการจัดทำแบบฟอร์มตรวจสอบการถือครองทำประโยชน์ที่ดินของราษฎรบ้านห้วยระหงส์และบ้านห้วยกลทา รวมทั้งแบบฟอร์มการตรวจสอบความเสียหายของชาวบ้านห้วยหวายที่ถูกอพยพออกจากพื้นที่ด้วย โดยให้เลขานุการของทั้งสองฝ่ายเป็นผู้จัดทำ สำหรับกรณีที่ชาวบ้านห้วยหวายได้เสนอให้ชาวบ้านผู้เดือดร้อนทั้ง ๑๗ ครอบครัว สามารถเข้าไปเก็บเกี่ยวผลผลิตในพื้นที่ถือครองเดิม ที่ประชุมได้พิจารณาและมีมติจะลงสำรวจสภาพพื้นที่เบื้องต้นในวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๔๘

๗) วันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๔๘ ชาวบ้านห้วยหวายเข้าไปในพื้นที่เพื่อดูสภาพพื้นที่ก่อนการนัดหมาย แต่ถูกเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงเข้าจับกุม และควบคุมตัวไปแจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจโดย

ลงบันทึกประจำวันที่สถานีตำรวจภูธรตำบลบ้านกลาง และบันทึกดังกล่าวมีสาระสำคัญโดยสรุปว่า มีกลุ่มองค์กรประชาธิปไตยเข้ามายัง ปลุกปั่นให้ราษฎรคัดค้านโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่

๙) วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๔๘ เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง เข้าดำเนินการสำรวจพื้นที่ป่าห้วยกลทาเพื่อดำเนินการตามโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ และในวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๔๘ เวลาประมาณ ๐๘.๐๐ น. เจ้าหน้าที่จะเข้าสำรวจพื้นที่อีก แต่ชาวบ้านได้พยายามสอบถาม ข้อมูลและแจ้งให้ทราบ ว่าชาวบ้านจะจัดเวทีประชาคมเพื่อพิจารณาเรื่องดังกล่าว เพราะมีกำหนดจะไปสำรวจร่วมกันในวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๔๘ แต่เจ้าหน้าที่กลับกล่าวหาว่าชาวบ้านขัดขวางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ และหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงได้เข้าแจ้งความเอาผิดกับชาวบ้านที่สถานีตำรวจภูธรตำบลบ้านกลาง อำเภอหล่มสัก ซึ่งสถานการณ์ในพื้นที่มีการเผชิญหน้าของทั้งสองฝ่ายตั้งแต่ช่วงเช้า และเจ้าหน้าที่จำนวนมากได้ล้อมชาวบ้านไว้กลางหมู่บ้านเป็นเวลานาน

๙) วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๔๘ ชาวบ้านนำผลสรุปจากการประชุมประชาคมหมู่บ้านเสนอต่ออำเภอคัดค้าน โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ เพื่อให้อำเภอเสนอต่อจังหวัดต่อไป และวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๔๘ คณะทำงานแก้ไขปัญหาคารอยู่อาศัยและที่ดินทำกินของราษฎรในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ลงพื้นที่ตรวจสอบความเสียหาย กรณีปัญหาการอพยพราษฎรบ้านห้วยหวาย และกรณีปัญหาที่ทำกินของราษฎรบ้านห้วยระหงส์ ตำบล ปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

๑๐) วันที่ ๒๐- ๒๑ มิถุนายน ๒๕๔๘ ชาวบ้านชุมนุมที่หน้าศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อร้องเรียนต่อผู้ว่าราชการจังหวัด เนื่องจากเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการแก้ไขปัญหา ผลการประชุมเจรจาระหว่างชาวบ้านกับผู้ว่าราชการจังหวัดได้ข้อสรุปว่า ผู้ว่าราชการจังหวัดนัดหมายประชุมกับเจ้าหน้าที่ราชการที่เกี่ยวข้องในวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๔๘ เพื่อกำชับให้ดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ของคณะทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งตัวแทนชาวบ้านได้เข้าร่วมประชุมเพื่อนำเสนอสถานการณ์และแผนการแก้ไขปัญหา และมีข้อสรุปร่วมกัน คือ ให้อยุติการจับกุม ช่มชู้คุกคามราษฎรที่ถือครองที่ทำกินในพื้นที่เดิม หากมีการบุกรุกขยายเพิ่มเติมให้ดำเนินการตามกฎหมาย และให้คณะทำงานจัดการประชุมครั้งต่อไปในวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๔๘ โดยให้นำเรื่องการคัดค้านการกำหนดบ้านห้วยกลทาเป็นพื้นที่เป้าหมายโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่เข้าสู่การพิจารณาของคณะทำงานในการประชุมครั้งต่อไปด้วย

๑๑) วันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๔๘ การประชุมคณะทำงานที่ห้องประชุมอำเภอหล่มสัก มีมติรับรองแบบสำรวจการถือครองและทำประโยชน์ที่ดินของราษฎรพื้นที่บ้านห้วยกลทา และบ้านห้วยระหงส์ และแบบสำรวจความเดือดร้อนของบ้านห้วยหวายและที่กำหนดจะเข้าไปในวันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๔๘ ณ สำนักสงฆ์บ้านห้วยระหงส์

๑๒) ระหว่างวันที่ ๑๕-๑๖ กรกฎาคม ๒๕๔๘ มีบุคคลที่ไม่ประสงค์ดีต่อชาวบ้านเข้าทำลายป่าชุมชนบ้านห้วยกลทา เสียหายจำนวน ๓๐ ปาย

๑๓) วันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๔๘ คณะทำงานลงพื้นที่สำรวจปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรบ้านห้วยระหงส์ บ้านห้วยกลทา และบ้านห้วยหวาย ณ สำนักสงฆ์บ้านห้วยระหงส์ ผลการสำรวจอยู่ในระหว่างการประมวลผลข้อมูล

๑๔) วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๔๘ เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ขอจัดประชุมชาวบ้านห้วยกลทา เพื่อพิจารณาดำเนินโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ชาวบ้านยืนยันไม่เอาโครงการดังกล่าว

๑๕) วันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๔๘ เจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีภูธรตำบลบ้านกลางออกหมายเรียกชาวบ้าน และที่ปรึกษาจำนวน ๕ ราย ได้แก่ นายละมัย ดวงดารา , นายชุมพล คำเป้า นายอนุศักดิ์ แก้วรินทร์ , นายอดิศักดิ์ ไจหาญ และนายสิทธิศักดิ์ สมิงทา ในข้อหาพร้อมกันก่อให้ผู้อื่นกระทำความผิด ขัดขวางเจ้าพนักงาน หรือผู้ช่วยเจ้าพนักงานตามกฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยการใช้กำลังบังคับ ชูเชิญ จ้างวาน หรือยุยง ส่งเสริม หรือด้วยวิธีการอื่นใด และร่วมกันขัดขวาง เจ้าพนักงาน หรือผู้ช่วยเจ้าพนักงานตามกฎหมายในการ ปฏิบัติตามหน้าที่ ซึ่งชาวบ้านไปรับทราบข้อกล่าวหาในวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๘ ณ สถานีตำรวจภูธรตำบล บ้านกลาง

๑๖) วันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง จับกุมชาวบ้านห้วยกลทา ๑๓ คน ขณะทำการรับจ้างเก็บผักข้าวโพดอยู่ในไร่ โดยไม่มีเจตนาบุกรุกป่า ขณะจับกุมเจ้าหน้าที่มิได้แจ้ง ข้อหาชาวบ้านแต่อย่างใด จากนั้นเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ควบคุมตัวให้เดินไปในบริเวณป่าไม้ซึ่งมิใช่ทางเดินเข้า หมู่บ้าน เมื่อชาวบ้านไม่ยอมเดินตามทางดังกล่าวเจ้าหน้าที่ก็ข่มขู่จะทำร้ายชาวบ้าน

เมื่อถึงหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่พยายามให้ขึ้นรถป่าไม้ แต่ชาวบ้านไม่ยอม และให้รองจนกว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจ จะมาถึง เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจมาถึงชาวบ้านจึงยอมขึ้นรถตำรวจไปยังสถานีตำรวจภูธรตำบลบ้านกลาง และ ชาวบ้านถูกคุมตัวอยู่จนถึงเวลา ๒๒.๐๐ นาฬิกา เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงแจ้งข้อกล่าวหาว่า “บุกรุกพื้นที่ป่าไม้” ในบรรดาผู้ถูกจับกุมครั้งนี้เป็นชาย ๔ คน หญิง ๙ คน โดยมีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ๒ คน การจับกุมครั้งนี้ชาวบ้าน จำนวนมากได้ติดตามไปที่สถานีตำรวจภูธรตำบลบ้านกลาง เพราะมีข้อตกลงร่วมกันของจังหวัดเพชรบูรณ์ กับคณะอนุกรรมการฯ ที่ให้ยุติการจับกุมในข้อหาบุกรุกไว้ก่อน และมีทั้งผู้หญิงและเยาวชนที่ถูกจับกุมมา ด้วย ชาวบ้านไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวในคืนนั้น และเยาวชนที่ถูกจับกุมทั้งสองคนต้องถูกส่งไปสถาน พินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยอัยการเฝ้าระวังสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ทำให้ชาวบ้านยุ่ง ยากมากในช่วงเวลานั้น

๒. คำชี้แจงของผู้ถูกร้อง

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง นายมนตรี เชียงอารีย์ หัวหน้าเขต ได้ชี้แจงด้วยวาจาในการประชุม ตรวจสอบข้อเท็จจริงของคณะอนุกรรมการฯ ทั้งสองครั้ง และมีหนังสือที่ ทส. ๐๙๒๔.๗/๐๔/๓๔๕ ลงวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ ชี้แจง ดังนี้

๑. การประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง มีพระราชกฤษฎีกาประกาศจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ เนื้อที่ทั้งสิ้น ๑๔๖,๘๔๕ ไร่ ก่อนประกาศมีการเตรียมการโดยสำรวจการถือครอง ที่ดินตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๔๐ และวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๑ และได้ประสานงาน กับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เกี่ยวกับการสำรวจเขต อย่างไรก็ตาม มีการยอมรับว่าอาจไม่ได้มีการเดินสำรวจแนว เขตที่ชัดเจน เนื่องจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดังกล่าว ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติซึ่งถือเป็นที่ดินของรัฐอยู่ แล้ว และเป็นที่ยอมรับกันว่าขณะที่ประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาตินั้น ก็มีชาวบ้านอยู่อาศัยและทำกินในเขต ป่าสงวนแห่งชาติอยู่แล้ว

๒. กรณีการจับกุมชาวบ้าน ๑๓ ราย เป็นหญิงและเยาวชน ๙ ราย เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๘

๒.๑ นายมนตรีฯ ได้ชี้แจงด้วยวาจาต่อคณะอนุกรรมการฯ และเป็นหนังสือลงวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ ว่าในพื้นที่ถูกจับกุม มีการร้องทุกข์กล่าวโทษเป็นคดีอาญาต่อสถานีตำรวจภูธรตำบล บ้านกลางแล้ว ตั้งแต่วันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๔๘ รวมประมาณ ๙ ไร่ โดยถือว่าเป็นพื้นที่บุกรุกแผ้วถางใหม่

และส่งเจ้าหน้าที่ไปเฝ้าดู เมื่อมีการมารับจ้างหักข้าวโพดจึงไปบันทึก ปากคำว่าใครเป็นคนจ้างและใครเป็นเจ้าของพื้นที่ โดยนายมนตรีฯ ระบุว่าหากให้การว่าจ้างโดยไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง เจ้าหน้าที่ก็จะกันเป็นพยานหมด แต่ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือโดยไม่ให้ปากคำ เจ้าหน้าที่จึงต้องแจ้งข้อหาทั้ง ๑๓ ราย ทำให้การแจ้งข้อหาที่สถานีตำรวจภูธรตำบลบ้านกลางล่าช้าจนถึงเวลา ๔ ทุ่ม ทั้งที่มาถึงโรงพักประมาณ ๔ โมงเย็น

๒.๒ นายมนตรีฯ ได้ส่งเอกสารบันทึกการจับกุมของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ แก่คณะอนุกรรมการ สรุปได้ดังนี้

นายสุรสันต์ ประทุมไข นายณรงค์ สังข์ทอง พนักงานพิทักษ์ป่า กับพวก ๗ คน ได้ออกดำเนินการตามคำสั่งหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงในการตรวจปราบปราม ดักซุ่มดูพฤติกรรมผู้กระทำความผิดบุกรุกแผ้วถางป่าในระหว่างวันที่ ๑-๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ โดยเริ่มเดินทางจากแปลงปลูกป่าผาแดง จนไปถึงที่ทำกินแปลงของนางไพโรนา คำพิมพ์ ราษฎรบ้านห้วยกลทา ได้พบกลุ่มคนประมาณ ๑๐ กว่าคน กำลังร่วมกันเก็บข้าวโพดอยู่ในบริเวณพื้นที่ที่มีการแจ้งความดำเนินคดี เมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๔๘ เจ้าหน้าที่ได้ติดต่อกับหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ขอควบคุมตัวและได้ขอกำลังเจ้าหน้าที่เพิ่มเป็น ๒๑ คน เวลาประมาณ ๑๓.๓๐ น. คณะเจ้าหน้าที่จึงได้เข้าพื้นที่เพื่อควบคุมสถานการณ์ แต่ยังมีได้แจ้งความประสงค์ของการเข้าไปในครั้งนี้ จากการสอบถามทราบว่าชาวบ้านได้เข้าไปเก็บข้าวโพด โดยรับจ้างในอัตราวันละ ๑๒๐ บาท ส่วนพื้นที่ดังกล่าว ผู้ว่าจ้างเป็นผู้เช่าจากเจ้าของเดิมอีกต่อหนึ่ง เจ้าหน้าที่ได้ดำเนินการตรวจสอบและได้ถ่ายรูปไว้เป็นบางส่วน นับกลุ่มคนได้จำนวน ๑๓ คน

คณะเจ้าหน้าที่ได้ควบคุมตัวผู้ต้องหามายังหมู่บ้านห้วยกลทา ต่อมาจึงเชิญตัวผู้ต้องหาทั้ง ๑๓ คน เดินทางไปที่สถานีตำรวจภูธรตำบลบ้านกลาง ในระหว่างการเดินทาง ผู้ต้องหาได้ตะโกนร้องว่าหักข้าวโพด ก็ถูกป่าไม้จับไปตลอดเส้นทาง จนถึงสถานีตำรวจ ภูธรตำบลบ้านกลาง เวลาประมาณ ๑๗.๓๐ น. นายณรงค์ สังข์ทอง พนักงานพิทักษ์ป่า ได้ชี้แจงที่มาของการจับกุมครั้งนี้ให้แก่ผู้นำชุมชนที่ดูแลผู้ถูกจับกุมว่า ได้ทำการจับกุมบุคคลทั้ง ๑๓ คน เพราะไม่มีใครบอกว่าตนรับจ้างมาจากใคร นายเสวก ศรีลัมภ์ สมาชิกสภาจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ขอร้องเจ้าหน้าที่ให้ลดโทษจากหนักให้เป็นเบา โดยตนเองจะเป็นคนค้ำประกันผู้ถูกกล่าวหาทั้ง ๑๓ คน ออกจากสถานีตำรวจภูธรตำบลบ้านกลาง ซึ่งนายณรงค์ สังข์ทองไม่ยินยอม ถ้าผู้ถูกกล่าวหาไม่ให้การว่ารับจ้างมาจากใคร แต่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ยอมบอก คณะเจ้าหน้าที่จึงได้สอบถามผู้ถูกกล่าวหาทั้ง ๑๓ คน ซึ่งเป็นราษฎรบ้านห้วยกลทา หมู่ที่ ๖ ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ทั้งหมดและทราบชื่อภายหลังว่า

- | | |
|------------------------------|------------|
| ๑. นางสาวมะลิ คำหมู่ | อายุ ๑๘ ปี |
| ๒. นางสาววันวิสา บุตรไธสง | อายุ ๑๕ ปี |
| ๓. นางมณีรัตน์ คำเบา | อายุ ๔๑ ปี |
| ๔. นายมานพ หาญคำ | อายุ ๓๒ ปี |
| ๕. นายอ่อน คำพิมพ์ | อายุ ๓๙ ปี |
| ๖. นางแหวน คำพิมพ์ | อายุ ๔๒ ปี |
| ๗. นายองอาจ คำพิมพ์ | อายุ ๔๓ ปี |
| ๘. นายบุญสูง คำพิมพ์ | อายุ ๓๗ ปี |
| ๙. นายขวัญหล้า สายคำตั้ง | อายุ ๓๔ ปี |
| ๑๐. นางเดือนเพ็ญ พรหมสวัสดิ์ | อายุ ๓๐ ปี |

๑๑. นางโสภา บุตรโทสง อายุ ๓๘ ปี
๑๒. นางสาวสมรักษ์ รูปขาว อายุ ๒๕ ปี
๑๓. นางสาวนงเยาว์ มิ่งขวัญ อายุ ๓๙ ปี

คณะเจ้าหน้าที่จัดทำบันทึกเสร็จแล้วแจ้งให้ร้อยเวร สารวัตรสถานีตำรวจภูธรตำบลบ้านกลาง และผู้ต้องหาทั้ง ๑๓ คน มาร่วมรับฟังการอ่านบันทึกจับกุมในครั้งนี้ แต่ผู้ต้องหาไม่ยอมลงลายมือชื่อในบันทึกการจับกุม คณะเจ้าหน้าที่จึงได้ส่งบันทึกให้สิบเวรรับลงบันทึก ตาม ปจว. ข้อ ๕ คดีอาญาที่ ๙๐/๔๘ เวลา ๒๒.๐๐ น. ลงวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ พร้อมทั้งส่งมอบตัวผู้ต้องหาทั้ง ๑๓ คนให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรตำบลบ้านกลาง อำเภอห่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป

การจับกุมชาวบ้านครั้งนี้ นายมนตรี เชียงอารีย์ หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ภูผาแดงได้รับรู้ รับทราบโดยตลอด และมีความเห็นว่าการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและรอบคอบโดยไม่เกรงกลัวต่ออิทธิพลใดๆ ส่วนการที่ไม่ได้แจ้งข้อหาแต่แรกก็เพราะเจ้าหน้าที่ต้องการกันผู้ต้องหาไว้เป็นพยานเพื่อเอาผิดกับเจ้าของซึ่งเป็นผู้บุกรุกที่แท้จริง ส่วนการที่ไม่ได้บันทึกปากคำในไร่หรือในหมู่บ้านแล้วปล่อยตัวไปก่อน เพราะพื้นที่นี้เป็นสถานการณ์ไม่ปกติ ชาวบ้านมักมีปัญหาเกี่ยวกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงอยู่เป็นประจำ ส่วนการรังวัดสำรวจพื้นที่เพื่อกำหนดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงที่แน่นอนนั้นยังไม่สามารถทำได้ หากผู้ว่าราชการจังหวัดยังมิได้ขออนุญาตจากอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืชเสียก่อน

๓. คำชี้แจงของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑) จังหวัดเพชรบูรณ์

นายดิเรก ถึงฝั่ง ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ได้ ชี้แจงด้วยวาจาในการประชุมร่วมกับคณะอนุกรรมการฯ เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๘ สรุปได้ว่า จังหวัดเพชรบูรณ์มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินของราษฎรในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ตามคำสั่งที่ ๘๘๔/๒๕๔๘ ลงวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยมีอำนาจหน้าที่แก้ไขปัญหาความไม่ชัดเจนของแนวเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง พิจารณาแก้ไขปัญหาการครอบครองที่ดินทำกินของราษฎร และพิจารณาแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรบ้านห้วยหวาย คณะทำงานชุดนี้ประกอบด้วยตัวแทนฝ่ายต่างๆ ทั้งส่วนชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ราชการ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ซึ่งนายมนตรี เชียงอารีย์ หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ก็เป็นหนึ่งในคณะทำงานชุดนี้ และในพื้นที่อำเภอห่มสักก็มีนายอำเภอห่มสักเป็นประธาน

สำหรับการดำเนินงานในพื้นที่อำเภอห่มสัก กรณีมาตรการและแนวทางการแก้ไขปัญหากรณีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ที่ประชุมมีมติให้คณะทำงานดำเนินการตรวจสอบสภาพการถือครองทำประโยชน์ที่ดินของราษฎรบ้านห้วยระหงส์ และบ้านห้วยกลทา โดยให้เลขานุการทั้งสองฝ่ายจัดทำแบบฟอร์มการสำรวจ ส่วนกรณีการตรวจสอบความเสียหายของราษฎรห้วยหวายที่ถูกอพยพออกจากพื้นที่ ได้ให้คณะทำงานดำเนินการสำรวจความเสียหาย โดยให้เลขานุการทั้งสองฝ่ายจัดทำแบบสำรวจความเสียหายเช่นเดียวกัน การดำเนินงานของคณะทำงานชุดดังกล่าวข้างต้น มีการออกสำรวจพื้นที่ร่วมกันและมีความคืบหน้ามาเป็นลำดับ ล่าสุดได้มีการประชุมเมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๘ ที่ประชุมมีมติรองรับผลการตรวจสอบเบื้องต้น และให้จัดทำแผนโครงการสำรวจรังวัดพื้นที่ผ่านการสำรวจแล้ว นำเสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อขอสนับสนุนงบประมาณดำเนินการต่อไป

บรรยากาศการทำงานที่ต้องสะดุดลงเมื่อมีการจับกุมชาวบ้านห้วยกลทา เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ ปัญหาเกิดขึ้นจากหน่วยรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง โดยเฉพาะนายมนตรี เชียงอารีย์ หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง เป็นชนวนให้เกิดการปะทะระหว่างเจ้าหน้าที่กับชาวบ้านมาตลอด ส่วนการที่ชาวบ้านเสนอให้ปรับเปลี่ยนหัวหน้าเขตนั้น ทางจังหวัดค่อนข้างเห็นด้วย ต่อมา ผู้ว่าราชการจังหวัดได้มีหนังสือไปยังอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เพื่อขอให้พิจารณาโยกย้ายหรือสับเปลี่ยนนายมนตรี เชียงอารีย์ ออกจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง

๒. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

ผู้แทนกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้ชี้แจงในการประชุมตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีการจับกุมเมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ ต่อคณะกรรมการฯ เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ ว่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีดังกล่าวแล้ว เพื่อให้ความเป็นธรรมต่อนายมนตรี เชียงอารีย์ ที่กำลังจะเกษียณอายุในปี ๒๕๔๙

ต่อมาอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มีคำสั่งย้ายนายมนตรี เชียงอารีย์ จากการเป็นหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง

๓. ผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัดเพชรบูรณ์

พันตำรวจเอกพิศาล เอี่ยมละออ ผู้กำกับสถานีตำรวจภูธรอำเภอหล่มสัก ผู้แทนผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัดเพชรบูรณ์ ชี้แจงต่อคณะกรรมการฯ เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ ถึงกรณีการจับกุมราษฎร ๑๓ ราย เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ ว่าการปล่อยหรือประกันตัวชั่วคราวจะมีหลักประกันหรือไม่ก็ได้ หากญาติหรือบุคคลนั้นยื่นคำร้องขอประกันตัว พนักงานสอบสวนก็จะเสนอต่อนายอำเภอ แต่กรณีดังกล่าวไม่มีผู้ใดยื่นคำร้อง ส่วนการส่งเยาวชนหญิงสองคนที่ถูกจับกุมไปสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เนื่องจากกฎหมายกำหนดว่าต้องส่งเยาวชนและเด็กไปสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ภายใน ๒๔ ชั่วโมง และอำนาจการปล่อยชั่วคราวเป็นของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

กรณีที่เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง จับชาวบ้านมาตั้งแต่บ่าย และมาส่งตัวให้สถานีตำรวจภูธรตำบลบ้านกลาง แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่แจ้งข้อหาจนเวลา ๒๒.๐๐ น. นั้น เนื่องจากต้องรอรับบันทึกการจับกุมและการส่งตัวผู้ต้องหาจากเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงที่เป็นผู้จับกุม

ประเด็นในการตรวจสอบคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

คณะกรรมการฯ ได้กำหนดประเด็นการตรวจสอบดังนี้

ประเด็นที่ ๑ การประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง เป็นการดำเนินการที่มีการละเมิดสิทธิชุมชนสิทธิในที่ทำกิน และสิทธิในที่อยู่อาศัย หรือไม่

ประเด็นที่ ๒ การอพยพบ้านห้วยหวาย เป็นการดำเนินการที่มีการละเมิดสิทธิชุมชน สิทธิในที่ทำกิน และสิทธิในที่อยู่อาศัย หรือไม่

ประเด็นที่ ๓ การเตรียมการของโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ มีความเหมาะสมต่อบ้านห้วยกลทา และบ้านห้วยระหงส์ หรือไม่

ประเด็นที่ ๔ การดำเนินการจับกุมชาวบ้านห้วยกลทา เป็นการกระทำที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือมีการกระทำที่ไม่เป็นธรรม หรือไม่

ความเห็นของคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

ประเด็นที่ ๑ การประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง เป็นการดำเนินการที่มีการละเมิดสิทธิชุมชน สิทธิในที่ทำกิน และสิทธิในที่อยู่อาศัย หรือไม่

บ้านห้วยระหงส์ บ้านห้วยกลทา และบ้านห้วยห้วย ซึ่งชาวบ้านได้ตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๖๐ ปี พ.ศ.๒๕๐๖ และ ปี พ.ศ.๒๕๒๑ ตามลำดับ ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๓๘-๒๕๓๙ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้เข้าไปรังวัดพื้นที่เพื่อเตรียมประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า การรังวัดพื้นที่ครั้งนั้นไม่มีผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้รับรู้และเข้าร่วมในการดำเนินงานเพื่อระงับแนวเขตด้วยแต่อย่างใด ชาวบ้านได้รับทราบเรื่องต่อเมื่อมีการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงแล้วในปี พ.ศ.๒๕๔๒ ซึ่งปรากฏว่าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่กำหนดขึ้นได้ทับซ้อนพื้นที่ตั้งชุมชนและที่ทำกินของทั้งสามหมู่บ้าน

ผลจากการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านทั้งสามหมู่บ้านไม่สามารถทำกินได้อย่างปกติสุข มีปัญหาเรื่องแนวเขตและต้องหวาดกลัวการจะถูกจับกุมอยู่ตลอดเวลา

คณะกรรมการฯ เห็นว่าการดำเนินการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงได้ ก่อให้เกิดความเดือดร้อนอย่างมากแก่ชีวิตประชาชนและการดำรงอยู่ของชุมชน จึงเป็นการละเมิดสิทธิชุมชน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐ ดังนี้

มาตรา ๔๖ บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๖ สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อม ที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ อนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๙ บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจงและเหตุผล จากหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชน ท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๖๑ บุคคลย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์และได้รับแจ้งผลการพิจารณาภายในเวลาอันสมควร ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

นอกจากนี้ ยังไม่เป็นไปตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ซึ่งประเทศไทยลงนามเข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๓๙

ข้อ ๑ สิทธิในการกำหนดวิถีชีวิตตนเอง

ข้อ ๑ ย่อย ประชาชนทั้งปวงมีสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง โดยอาศัยสิทธินั้น ประชาชนจะกำหนดสถานะทางการเมืองของตนอย่างเสรี รวมทั้งดำเนินการอย่างเสรีในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของตน

ข้อ ๒ ย่อย เพื่อจุดมุ่งหมายของตน ประชาชนทั้งปวงอาจจัดการปกครองภายในและทรัพยากรธรรมชาติของตนได้อย่างเสรี โดยไม่กระทบต่อพันธกรณีใดๆ อันเกิดจากร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการแห่งผลประโยชน์ซึ่งกันและกันและกฎหมายระหว่างประเทศประชาชนจะไม่ถูกลิดรอนจากวิถีทางแห่งการยังชีพของตนไม่ว่าในกรณีใดๆ

ข้อ ๓ ย่อย รัฐบาลแห่งกติกากบฏนี้ รวมทั้งผู้ที่รับผิดชอบในการบริหารดินแดนที่ไม่ได้ปกครองตนเอง และดินแดนในภาวะทรัสตี จะส่งเสริมสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง ให้บรรลุผลเป็นจริงและต้องเคารพสิทธินั้นตามบทบัญญัติแห่งกฎบัตรสหประชาชาติ

ข้อ ๔๗ จะตีความกติกานี้ในทางที่เชื่อมสิทธิที่มีมาแต่กำเนิดของปวงชน ในอันที่จะอุปโภคและใช้ประโยชน์ปกครองภายในและทรัพยากรธรรมชาติอย่างเต็มที่และเสรีมิได้

ประเด็นที่ ๒ การอพยพบ้านห้วยห้วยเป็นการดำเนินการที่มีการละเมิดสิทธิชุมชน สิทธิในที่ทำกิน และสิทธิในที่อยู่อาศัย หรือไม่

บ้านห้วยห้วยตั้งถิ่นฐานมาก่อนการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงเกือบ ๒๐ ปี ชาวบ้านได้อยู่อาศัยและทำมาหากินเลี้ยงครอบครัวอย่างสงบเรื่อยมา อาจกล่าวได้ว่าก่อนการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ครอบครัวต่างๆ ที่อยู่อาศัยในชุมชนแห่งนี้ต่างมีชีวิตมั่นคง พออยู่พอกินอย่างพอเพียง มีความสุขตามอัตภาพของชาวบ้านชนบททั่วไป แต่หลังการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงซ้อนทับพื้นที่ของชุมชน ทำให้ชุมชนบ้านห้วยห้วยกลายเป็นหมู่บ้านที่อยู่กลางพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงแก้ปัญหาโดยการอ้างตัวบทกฎหมายขึ้นมากดดัน ช่มชู้ เพื่อให้ชาวบ้านต้องอพยพโยกย้ายออกนอกเขตพื้นที่จนหลายครอบครัวต้องสูญเสียทรัพย์สิน ที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัยที่ตนเองได้เคยบุกบั่นมาเนิ่นนานพยายามอย่างหนักให้ได้มา โดยทางราชการไม่มีการรับผิดชอบช่วยเหลือและชดเชยค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการอพยพโยกย้าย รวมทั้งการจัดหาที่ดินทำกินให้

คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่ามีความเห็นว่า การอพยพชาวบ้านบ้านห้วยห้วยเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทำให้บุคคลขาดความมั่นคงในการดำรงชีวิต การอพยพบ้านห้วยห้วยเป็นการดำเนินการที่มีการละเมิดสิทธิชุมชน สิทธิในที่ทำกิน และละเมิดสิทธิในที่อยู่อาศัยอย่างร้ายแรง ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๕๕๐ มาตรา ๔๖ และ มาตรา ๕๙ รวมทั้งกติการะหว่างประเทศตามที่อ้างถึงในประเด็นที่ ๑

ประเด็นที่ ๓ การดำเนินการของโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริ ในพื้นที่หมู่บ้านห้วยกลทาและหมู่บ้านห้วยระหงส์ เป็นการละเมิดสิทธิชุมชน หรือไม่

โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่เป็นโครงการที่กำหนดจากนโยบายของรัฐในส่วนกลาง และถูกกำหนดให้นำมาดำเนินการในหมู่บ้านห้วยกลทาและบ้านห้วยระหงส์ โดยไม่ได้มีการศึกษาความเหมาะสมต่อชาวบ้านและไม่ได้ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีแต่การให้ข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับโครงการแก่ผู้นำชุมชนและชาวบ้านในเบื้องต้น ซึ่งกำลังมีข้อตกลงร่วมกับราชการที่จะมีกระบวนการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิ แต่กลับไม่ดำเนินการพิสูจน์สิทธิดังกล่าวให้เสร็จสิ้นก่อน

ที่ผ่านมาชาวบ้านขาดความเชื่อถือไว้วางใจต่อหน่วยงานป่าไม้ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง อันเนื่องจากการเข้ามาครอบครองที่อยู่ที่ทำกิน ตลอดจนพื้นที่ป่าไม้ใช้สอยของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามาในทำที่ที่เชิงกร้าว บึงบงคับ เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๔๘ ทำให้สถานการณ์ความขัดแย้งรุนแรงขึ้นไปอีก และยังมีการแจ้งความดำเนินคดีกับชาวบ้าน ๕ ราย ในข้อหาขัดขวางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในเดือนต่อมา รวมทั้งการจับกุม ๑๓ ราย ที่กำลังรับจำคุกชาวโพนในในวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๘

คณะอนุกรรมการฯ มีความเห็นว่าการดำเนินการของโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริ ในพื้นที่หมู่บ้านห้วยกลทาและหมู่บ้านห้วยระหงส์ และเป็นการละเมิดสิทธิชุมชน ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๕๔๐ มาตรา ๔๖ และ มาตรา ๕๙ รวมทั้งกีดกันระหว่างประเทศตามที่อ้างถึงในประเด็นที่ ๑ เช่นกัน

ประเด็นที่ ๔ การที่เจ้าหน้าที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงจับกุมดำเนินคดีต่อชาวบ้าน เป็นการกระทำที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือมีการกระทำที่ไม่เป็นธรรม หรือไม่

การจับกุมชาวบ้าน ๑๓ คน ที่ไปรับจำคุกในไร่ข้าวโพน เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ เป็นการจับกุมคุมขังที่เป็นข่าวดังต่อสาธารณะ ผู้ถูกจับกุมส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงและเด็กถึง ๙ คน คนเหล่านี้ไม่มีทั้งเงินประกันตัวและค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดี การดำเนินการไม่เคารพต่อสิทธิของชาวบ้าน เป็นการจับกุมที่ใช้อำนาจเป็นใหญ่ มีการใช้กำลังเข้าข่มขู่ในขณะที่เจ้าหน้าที่มีจำนวนมาก และมีอาวุธครบมือ และจับกุมชาวบ้านไปไว้ที่สถานีตำรวจโดยไม่แจ้งข้อหาเกือบสิบชั่วโมง ทั้งที่มีชาวบ้านจำนวนมากตามไปขอร้องให้อนุญาตให้ประกันตัว และมีสมาชิกสภาจังหวัดเพชรบูรณ์ได้ขอร้องเจ้าหน้าที่ว่าจะเป็นผู้ค้ำประกันผู้ถูกกล่าวหาทั้ง ๑๓ คน ออกจากสถานีตำรวจแล้ว แต่ก็ไม่ได้รับการอนุญาตทำให้ทั้งผู้หญิงและเด็กต้องอยู่ในที่คุมขังอีก ๑ คืน กว่าที่จะประกันตัวได้ทั้งหมดพร้อมกัน

นอกจากการจับกุมในครั้งนี้ ที่ผ่านมาเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงก็ได้ดำเนินการแจ้งความดำเนินคดีชาวบ้านในลักษณะของการคุกคามเกินกว่าเหตุเช่นนี้หลายครั้ง เช่น การแจ้งความดำเนินคดีชาวบ้าน ๕ ราย ที่เข้าไปสอบถามเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ถึงวัตถุประสงค์ในการเข้ามาสำรวจพื้นที่ป่าอันเป็นเขตที่ทำกินของชาวบ้านในวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๔๘ ในข้อหาขัดขวางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ เป็นต้น ทั้งที่คณะทำงานที่จังหวัดแต่งตั้งมีมติว่าจะเข้ามาพร้อมกันทุกฝ่ายในการสำรวจพื้นที่ และมีมติให้ยุติการจับกุม

คณะอนุกรรมการฯ มีความเห็นว่าการแก้ปัญหาของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงด้วยการข่มขู่และดำเนินคดีต่อชาวบ้าน เป็นการละเมิดความพยายามของทุกฝ่ายที่จะแก้ไขความเดือดร้อนของชาวบ้าน ตลอดจนลดความขัดแย้งรุนแรงโดยอาศัยการทำงานร่วมกัน การใช้วิธีการจับกุมและข่มขู่เป็นการไม่ตอบรับต่อแนวทางในการแก้ปัญหาชาวบ้านอย่างสันติวิธี และผู้ที่ควรรับผิดชอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้น คือ นายมนตรี เขียวอารีย์ หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง เพราะเป็นผู้มีหน้าที่และทัศนคติของการใช้อำนาจโดยขาด

ดุลพินิจ อีกทั้งยังควรต้องสอบข้อเท็จจริงว่าหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงเป็นผู้สั่งการให้ นายณรงค์ สังข์ทอง นายประจักษ์ เทพโพธิ์ และนายสุรสันต์ ประทุมไช ผู้ปฏิบัติการนำเจ้าหน้าที่ไปจับชาวบ้านและมี พฤติกรรมข่มขู่คุกคามเกินกว่าเหตุด้วยหรือไม่

ดังนั้น การจับกุมดำเนินคดีต่อชาวบ้านทั้งสองกรณีดังกล่าวจึงเป็นการกระทำที่มีการละเมิดสิทธิ ชุมชน ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๕๕๐

มติของคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

คณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่ามีมติในวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๙ ว่าการดำเนินการ ประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงโดยไม่มีส่วนร่วมของชุมชน การดำเนินการโครงการหมู่บ้าน ป่าไม้แผนใหม่ที่ไม่ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน และการอพยพชาวบ้านห้วยหวายโดยไม่มีมาตรการใดๆ รองรับ รวมทั้งการจับกุมดำเนินคดีกับชาวบ้านหลายครั้งโดยเฉพาะอย่างยิ่งในวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและมีการกระทำที่ไม่เป็นธรรมในทุกประเด็นการตรวจสอบ

มติของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ในการประชุมครั้งที่ ๒๕/๒๕๕๙ เมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๕๙ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีมติเห็นชอบตามความเห็นของคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า จึงมีมาตรการในการแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

๑. มาตรการในการแก้ไขปัญหา

๑.๑ คณะทำงานแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและที่ดินทำกินของราษฎรในเขตอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ป่าสงวนแห่งชาติน้ำหนาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงในพื้นที่อำเภอหล่มสัก ควรเร่งดำเนินการ กำหนดขอบเขตพื้นที่การครอบครองที่ดินของชาวบ้านห้วยระหงส์ บ้านห้วยกลทา และบ้านห้วยหวาย เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้แนวเขตที่ชัดเจน และทำการพิสูจน์สิทธิการครอบครอง ที่ดินของชาวบ้านต่อไป ภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้

๑.๒ เร่งให้ความช่วยเหลือเรื่องที่ทำกินและจ่ายค่าทดแทนแก่ชาวบ้านบ้านห้วยหวายที่ถูกอพยพ โยกย้าย ให้เสร็จสิ้นภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้

๑.๓ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ควรยุติการจับกุมชาวบ้านที่ทำกินอยู่เดิมในเขต พื้นที่พิพาทที่กำลังดำเนินการพิสูจน์สิทธิและรังวัดพื้นที่ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงควรยุติการ ดำเนินคดีกับชาวบ้านที่ถูกจับกุมในวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๘ และวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๘

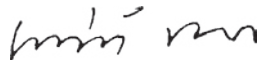
๑.๔ แม้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้โยกย้ายนายมนตรี เชียงอารีย์ หัวหน้าเขต รักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ออกจากพื้นที่ แต่ควรมีการตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงถึงพฤติการณ์ของ เจ้าหน้าที่ในการจับกุมและข่มขู่คุกคามเกินกว่าเหตุ ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้

๒. ข้อเสนอแนะทางเชิงนโยบาย

๒.๑ การประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่ผ่านมา ไม่มีการเดินสำรวจและประสานกับชาวบ้านที่อยู่มาก่อนเพื่อให้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ ทำให้เกิดความ

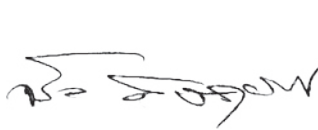
ขัดแย้งและความเดือดร้อนในพื้นที่ทั่วประเทศ ดังนั้น รัฐบาลควรเร่งรัดกระบวนการพิสูจน์สิทธิโดยตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างภาครัฐกับประชาชนขึ้นมาร่วมในการดำเนินการทุกพื้นที่ ขณะเดียวกันรัฐบาลต้องมีนโยบายยุติการจับกุมชาวบ้านที่อยู่อาศัยและทำงานในพื้นที่ที่มีข้อพิพาทและอยู่ระหว่างการพิสูจน์สิทธิไว้ก่อน

๒.๒. การริเริ่มโครงการจากส่วนกลาง เช่น โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ซึ่งเป็นโครงการใหญ่ที่มีการดำเนินการในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ในฐานะผู้รับผิดชอบควรมีการดำเนินการที่รอบคอบ มีการศึกษาชุมชนเป้าหมายแต่ละพื้นที่เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนด้วย มิใช่ดำเนินการแบบเหมารวมทุกพื้นที่



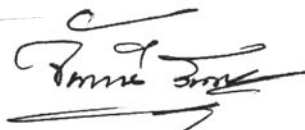
(นายเสน่ห์ จามริก)

ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



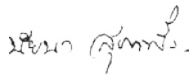
(นายจรัล ดิษฐาอภิชัย)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



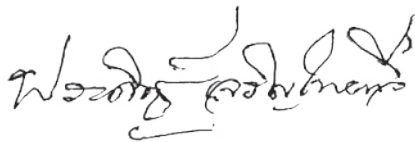
(คุณหญิงจันทน์ สันตะบุตร)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



(นางสาวนัยนา สุภาพิ่ง)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



(นายประติษฐ์ เจริญไทยทวี)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

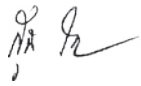


(นายสันต์ พานิช)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

(นายสุทิน นพเกตุ)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



(นางสุนี ไชยรส)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



(นายสุรสิทธิ์ โกศลนาวัน)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



(คุณหญิงอัมพร มีสุข)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



(นางสาวอาภากร วงษ์สังข์)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๕๗



รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

รายงานผลการตรวจสอบที่ ๔๖/๒๕๕๙

เรื่อง การละเมิดสิทธิชุมชนในการจัดการป่าและน้ำ กรณีการก่อสร้างฝายน้ำล้น
ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่แฝง ตำบลแม่สาว อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่

ผู้ร้อง นายบุญส่ง อินทะ ตัวแทนชาวนาผู้ใช้น้ำ

ผู้ถูกร้อง ๑. กลุ่มผู้ประกอบการสวนส้ม อำเภอแม่เมาะ
๒. อำเภอแม่เมาะ
๓. อุทยานแห่งชาติแม่แฝง

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
จังหวัดเชียงใหม่

นายบุญส่ง อินทะ ตัวแทนกลุ่มชาวนาผู้ใช้น้ำลำห้วยแม่ฮ้าง ตำบลแม่สาว อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ ยื่นเรื่องร้องเรียนด้วยตนเอง วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๘ ตามคำร้องที่ ๔๐๓/๒๕๕๘ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติพิจารณาแล้วเห็นว่าเรื่องดังกล่าวมีมูลและอยู่ในอำนาจหน้าที่ จึงได้มอบหมายให้คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่าดำเนินการตรวจสอบ ตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๒ และระเบียบคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ.๒๕๕๕

สาระสำคัญของการร้องเรียน

กลุ่มผู้ใช้น้ำลำห้วยแม่ฮ้าง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ร้องเรียนว่าได้รับความเดือดร้อนจากการที่ผู้ประกอบการสวนส้มประมาณ ๓๐ กว่าราย ได้นำรายชื่อราษฎรกลุ่มผู้ใช้น้ำไปดำเนินการเสนอผ่านอำเภอแม่เมาะ / จังหวัดเชียงใหม่ / อุทยานแห่งชาติแม่แฝง ให้มีการก่อสร้างฝายน้ำล้นคอนกรีตกั้นลำห้วยแม่ฮ้าง ตำบลแม่สาว โดยอ้างว่าเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดน้ำในฤดูแล้งของชาวบ้าน จนกระทั่งมีการก่อสร้างฝายแล้วเสร็จ

ผู้ร้องจึงทราบและไปคัดค้านมิให้มีการใช้ฝายดังกล่าว พร้อมทั้งชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ใช้น้ำจำนวน ๕๖๖ ราย ได้ปฏิเสธว่าคำกล่าวอ้างดังกล่าวไม่เป็นความจริง และตนเองมิได้ลงชื่อเรียกร้องโครงการฝายดังกล่าว และยังไม่เห็นด้วยกับการสร้างฝายแห่งนี้ เนื่องจากมีการตัดถนนเข้าไปในอุทยานแห่งชาติแม่แฝง และการสร้างฝายไม่เกิดประโยชน์อันใดกับชาวบ้านผู้ใช้น้ำทั้งทางตรงและทางอ้อม ที่ผ่านมาผู้ร้องเคยร้องเรียนให้อุทยานแห่งชาติแม่แฝง และอำเภอแม่เมาะให้รื้อถอนท่อส่งน้ำของกลุ่มผู้ประกอบการสวนส้มซึ่งติดตั้งอยู่เหนือต้นน้ำในเขตอุทยานแห่งชาติแม่แฝงเพื่อต้นน้ำเข้าสวนส้มของตนเองมาเป็นเวลานานแล้ว แต่ไม่ได้รับการแก้ไข นอกจากนี้กลุ่มผู้ประกอบการสวนส้มได้อ้างว่าเป็นผู้ลงทุนก่อสร้างฝายแห่งนี้ จึงขอแบ่งน้ำในลำห้วยจากชาวบ้านร้อยละ ๗๐ สร้างความเดือดร้อนต่อชาวบ้านผู้ใช้น้ำจากลำห้วย

วัตถุประสงค์ของผู้ร้อง

ขอให้มีการตรวจสอบโครงการก่อสร้างฝายน้ำล้นในเขตอุทยานแห่งชาติแม่แฝงที่แอบอ้างชื่อราษฎรไปขอความช่วยเหลือจากส่วนราชการ

การตรวจสอบข้อเท็จจริง

คณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ได้พิจารณาตรวจสอบโดยรับฟังพยานของฝ่ายผู้ร้อง ผู้ถูกร้อง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการตรวจสอบพื้นที่ในวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๘ โดยจัดการประชุมรับฟังข้อเท็จจริงทุกฝ่ายที่อำเภอแม่เมาะวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ.๒๕๔๘ และการประชุมหารือกับจังหวัดเชียงใหม่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๘ มีข้อเท็จจริงที่สรุปได้ดังนี้

๑. คำชี้แจงของผู้ร้อง

ลำห้วยแม่ฮ้าง ตำบลแม่สาว ไหลมาจากตอปปู่หมื่น ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่แฝง จุดที่สร้างฝายน้ำล้นซึ่งเพิ่งสร้างเสร็จนั้น อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่แฝง ซึ่งต้องเดินทางขึ้นไปโดยถนนดินที่อุทยานแห่งชาติแม่แฝงเพิ่งอนุญาตให้ตัดต้นไม้เพื่อทำถนนดินขึ้นไปถึง ขณะนี้ฝายสร้างเสร็จแล้วในช่วงสงกรานต์ปีพ.ศ.๒๕๔๘ ชาวบ้านร้องเรียนคัดค้านขอให้หยุดการส่งน้ำตามแบบของฝายไว้ก่อนเพื่อหาข้อตกลง โดยลำดับความเป็นมาได้ดังนี้

๑. เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๗ ได้มีการประชุมที่องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สาว ระหว่างกลุ่มเหมืองฝาย ชาวบ้านผู้ใช้น้ำตำบลแม่สาว ผู้ประกอบการสวนส้ม ร่วมกับฝ่ายปกครอง ผู้อำนวยการศูนย์ปฏิบัติการร่วมป้องกันและปราบปรามการลักลอบทำลายทรัพยากรป่าไม้ และควบคุมไฟฟ้าภาคเหนืออุทยานแห่งชาติแม่แฝง เพื่อหารือปัญหาการขาดน้ำในช่วงฤดูแล้ง แต่ยังไม่ได้ข้อยุติเพราะผู้ร้องเห็นว่าปัญหาการขาดแคลนน้ำเนื่องจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของสวนส้ม และการดักต่อน้ำจากต้นน้ำเข้าสวนส้มทั้งที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ

๒. ต่อมาทางอำเภอได้อ้างว่าได้มีกลุ่มชาวบ้านยื่นขอจัดทำโครงการขอใช้น้ำเพื่อสาธารณูปโภค และแก้ไขปัญหาภัยแล้งมายังนายอำเภอแม่เมาะ โดยมีรายชื่อชาวบ้านเป็นผู้ร้องจำนวนมาก แต่ผู้ร้องตั้งข้อสังเกตในประเด็นการขออนุญาตว่า มีรายชื่อยื่นจำนวน ๖๐-๗๐ รายชื่อโดยมีรายชื่อผู้ร้องบางส่วนในการขอ ซึ่งผู้ร้องดังกล่าวยืนยันว่าตนเองไม่ได้ลงชื่อขอให้มีการสร้างอ่างเก็บน้ำด้วย

๓. ต่อมานายอดิศร กำเหนิดศิริ นายอำเภอแม่เมาะ ได้มีหนังสือลงวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๗ ถึงหัวหน้าอุทยานแห่งชาติแม่ปรางเพื่อขอใช้พื้นที่ก่อสร้างโครงการฝายน้ำล้นจากทางอุทยานแห่งชาติแม่ปราง และทางอุทยานแห่งชาติแม่ปรางได้อนุญาตให้มีการก่อสร้างฝายน้ำล้นโดยชาวบ้านไม่รู้เรื่อง จนมีการดำเนินการก่อสร้างไปแล้ว ชาวบ้านจึงได้แจ้งคัดค้านกับอำเภอแม่เมาะด้วยวาจา อำเภอชี้แจงว่านายช่างกรมชลประทานได้ออกแบบมาเป็นอย่างดีแล้ว ต่อมามีการก่อสร้างจนแล้วเสร็จเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๔๘ ชาวบ้านจึงคัดค้านไม่ให้ใช้ฝายเพราะระดับท่อน้ำขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางขนาดประมาณ ๓๐ เซนติเมตร ที่จะส่งน้ำเข้าสวนส้มอยู่ระดับต่ำมากเมื่อเปรียบเทียบกับระดับน้ำล้นที่จะส่งน้ำไปในที่นา โดยทุนการก่อสร้างนั้น ชาวบ้านได้รับทราบด้วยวาจาว่าเจ้าของสวนส้ม จ่ายเงินสนับสนุนการก่อสร้างรายละเอียด ๑๐๐,๐๐๐ บาท โดยตั้งงบประมาณไว้ ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท

๔. เมื่อไม่สามารถหาข้อยุติได้ ชาวบ้านจึงขอยื่นยันขอให้หยุดส่งน้ำก่อน อำเภอบายเบี่ยงว่าตัดท่อเหล็กไม่ได้ ชาวบ้านจึงนำดินและหินอุดท่อน้ำไว้ก่อน ขณะนี้จึงหยุดส่งน้ำตามระบบฝายนี้

๕. เมื่อฝายสร้างเสร็จแล้ว ทางผู้ประกอบการสวนส้มเสนอให้แบ่งการจัดสรรน้ำให้สวนส้มกับที่นา เป็นสัดส่วน ๗๐ ต่อ ๓๐ แต่กลุ่มชาวบ้านผู้ใช้น้ำไม่ยินยอม

๖. นายบุญศรี ไชยเลิศ ผู้แทนผู้ใช้น้ำ และนายบุญส่ง อินทะ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑ ตำบลแม่สาว อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ ได้ทำหนังสือลงวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ ถึงคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อยืนยันปฏิเสธอย่างเป็นทางการว่าหนังสือเรียกร้องให้มีการสร้างฝายกั้นลำน้ำแม่ฮ้าง มิได้เป็นของบุคคลทั้งสอง และการดำเนินการเป็นไปโดยชาวบ้านมิได้มีส่วนรู้เห็นด้วย

๒. คำชี้แจงของผู้ถูกร้องและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ ผู้ประกอบการสวนส้ม

ผู้ประกอบการสวนส้มชี้แจงว่า ฝายน้ำล้นดำเนินการสร้างจนแล้วเสร็จและไม่อาจรื้อถอนได้ ขอให้เปิดฝายเพื่อนำน้ำมาใช้ประโยชน์แก่ทั้งชาวนาและชาวสวนส้ม โดยมีข้อเสนอต่อกลุ่มชาวบ้านเพื่อยุติการปิดฝาย ๓ ข้อ ดังนี้ ๑) ให้มีตัวแทนของทั้งสองฝ่ายคอยเปิด-ปิดน้ำ ณ บริเวณสันฝายในอัตราส่วนที่ตกลงกัน ๒) เรื่องการจัดสรรน้ำโดยในเบื้องต้นการแบ่งสรรปันน้ำ ณ บริเวณสันฝายที่น้ำไหลในระนาบเดียวกัน ชาวสวนส้มได้กว้าง ๔ เมตร และกลุ่มชาวนาได้กว้าง ๗ เมตร ๓) ให้กันส่วนที่สามารถดำเนินการก่อสร้าง หูช้างข้างละ ๕๐ เมตร เพื่อกันน้ำเข้าบริเวณคอฝาย โดยกลุ่มชาวสวนส้มจะเป็นผู้สร้างหูช้างคอสันฝาย

๒.๒ อำเภอแม่เมาะ

ทางอำเภอแม่เมาะได้ให้ข้อมูลความเป็นมาของการสร้างฝายในหนังสือที่ ชม ๑๘๑๗/๓๖๘๗ ลงวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ ว่าทางอำเภอแม่เมาะได้รับการร้องขอจากราษฎรในท้องที่ตำบลแม่สาว ว่าในช่วงฤดูแล้งจะประสบปัญหาความเดือดร้อนจากการขาดแคลนน้ำอุปโภคและการเกษตร ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างราษฎรในพื้นที่เป็นประจำ และมีแนวโน้มว่าความขัดแย้งดังกล่าวจะทวีความรุนแรงขึ้น หากปัญหาไม่ได้รับการแก้ไขโดยเร็ว ซึ่งอำเภอแม่เมาะพิจารณาเห็นว่าแนวทางการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำให้ปัญหาเบาบางลงได้ทางหนึ่ง คือการก่อสร้างฝายน้ำล้นเพื่อนำน้ำจากลำแม่ฮ้าง มากักเก็บในอ่างเก็บน้ำ

หลังจากนั้นอำเภอแม่เมาะได้ส่งเรื่องเพื่อขออนุมัติโครงการจากจังหวัดเชียงใหม่ แต่จังหวัดฯ ไม่พิจารณา โดยเห็นว่าการสร้างอ่างเก็บน้ำอาจส่งผลกระทบมากต่อสิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติ อำเภอแม่เมาะ จึงปรับเป็นโครงการฝายน้ำล้นแทนเพราะสามารถให้ประโยชน์กับพื้นที่และสิ่งแวดล้อมมากกว่า แต่ทั้งนี้อำเภอแม่เมาะไม่ได้ยื่นขออนุมัติจากทางจังหวัดเชียงใหม่อีก แต่ดำเนินการจัดส่งเอกสารรายงานโครงการพร้อมแบบแปลน ขออนุมัติใช้พื้นที่ก่อสร้างไปที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ซึ่งอยู่ในอำนาจของอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ โดยระบุว่าจะใช้งบประมาณก่อสร้างโครงการจากอำเภอแม่เมาะทั้งหมด

๒.๓ อุทยานแห่งชาติแม่แฝง

อุทยานแห่งชาติแม่แฝงชี้แจงถึงการอนุมัติสร้างฝายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติว่าเนื่องจากโครงการเป็นประโยชน์ทั้งทางราชการและราษฎรในพื้นที่ อุทยานแห่งชาติแม่แฝงจึงได้ส่งเรื่องและแบบแปลนเพื่อขออนุมัติการก่อสร้างจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และได้รับหนังสือตอบกลับที่ ทส ๐๙๒๙.๖๐๕/๕๕๐ ลงวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ ว่าเรื่องนี้อยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะพิจารณาดำเนินการตามระเบียบกรมป่าไม้ว่าด้วยการปฏิบัติการของพนักงานเจ้าหน้าที่ในเขตอุทยานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ.๒๕๓๖ ข้อ ๕(๕) และพระราชกฤษฎีกาโอนกิจการบริหารและอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ.๒๕๔๕ มาตรา ๑๖๑ จึงเห็นชอบด้วยกับแบบแปลนการก่อสร้าง และอนุมัติให้ดำเนินการก่อสร้างตามโครงการ ของอำเภอแม่เมาะ

๒.๔ จังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่ชี้แจงถึงการไม่พิจารณาโครงการว่าเมื่ออำเภอแม่เมาะทำหนังสือขออนุญาตสร้างอ่างเก็บน้ำลำห้วยแม่ฮ้าง ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่แฝง แต่ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ได้มีหนังสือตอบกลับที่ ชม ๐๐๑๓/๔๑๗๒๘ลงวันที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๗ ว่าทางจังหวัดได้พิจารณาเห็นว่าพื้นที่ที่ขอก่อสร้างอ่างเก็บน้ำอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่แฝง ซึ่งในทางปฏิบัติการดำเนินการนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงทางน้ำหรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย หนอง บึงท่วมทันหรือเหือดแห้งเป็นการกระทำที่ผิดต่อมาตรา ๑๖ แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ ดังนั้นทางจังหวัดเชียงใหม่จึงไม่สามารถพิจารณาให้ได้และได้ขอให้ทางอำเภอแจ้งและทำความเข้าใจให้ราษฎรในท้องที่

ประเด็นการตรวจสอบ

คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ได้กำหนดประเด็นการตรวจสอบไว้ ๓ ประเด็น คือ

ประเด็นที่ ๑ การที่ผู้ประกอบการสวนส้มใช้ท่อส่งน้ำ พีวีซี ไปตักน้ำที่ต้นน้ำห้วยแม่ฮ้างด้านบนซึ่งเป็นต้นน้ำเขตอุทยานแห่งชาติเป็นการละเมิดกฎหมายและละเมิดต่อสิทธิผู้ใช้น้ำหรือไม่

ประเด็นที่ ๒ การสร้างฝายน้ำล้นในเขตอุทยานแห่งชาติแม่แฝงเป็นการละเมิดสิทธิชุมชน และขัดต่อกฎหมายอุทยานแห่งชาติหรือไม่

ประเด็นที่ ๓ การแบ่งสรรปันน้ำระหว่างชาวนาและผู้ประกอบการสวนส้มมีหลักเกณฑ์ที่เป็นธรรมและเคารพต่อสิทธิอันพึงมีของผู้ใช้น้ำที่มีอยู่แต่ดั้งเดิมหรือไม่ อย่างไร

ความเห็นของคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

ประเด็นที่ ๑ การที่ผู้ประกอบการสวนส้มใช้ท่อส่งน้ำ พีวีซี ไปตักน้ำที่ต้นน้ำห้วยแม่ฮ่าง ด้านบนซึ่งเป็นต้นน้ำเขตอุทยานแห่งชาติเป็นการละเมิดกฎหมายและละเมิดต่อสิทธิผู้ใช้น้ำหรือไม่

คณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่าพิจารณา ๓ ประเด็น คือ

๑) การต่อท่อพีวีซี จากลำห้วยแม่ฮ่างในเขตอุทยานแห่งชาติถือเป็นการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ มาตรา ๑๖ ฐานเปลี่ยนแปลงทางน้ำหรือทำให้น้ำใน ลำห้วย หนอง คลอง บึงท่วมท้นหรือเหือดแห้งและปิดหรือทำให้กีดขวางแก่ทางน้ำตาม พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ มาตรา ๑๔ ฐานกระทำความผิดประการใดๆ อันเป็นการเสื่อมเสียแก่สภาพป่าสงวนแห่งชาติโดยมิได้รับอนุญาต ต่อกรณีนี้หัวหน้าอุทยานแห่งชาติแม่ฝางในฐานะพนักงานเจ้าหน้าที่ได้สั่งให้ผู้กระทำความผิดรื้อถอนท่อน้ำพีวีซีจากลำห้วยที่กระจัดกระจาย ๓ จุด รวม ๓๓ ท่อออกไปให้พ้นอุทยานแห่งชาติแม่ฝางให้แล้วเสร็จภายในวันที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๘ หากฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าวภายในระยะเวลาที่กำหนดโดยปราศจากเหตุอันสมควร ทางพนักงานเจ้าหน้าที่จะกระทำการรื้อถอนเอง โดยผู้กระทำความผิดต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเป็นเงินจำนวน ๖,๐๐๐ บาท

๒) เจ้าหน้าที่อุทยานละทิ้งหน้าที่ ไม่ดำเนินการตรวจสอบการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ มาตรา ๑๖ ตามที่ผู้ร้องยืนยันว่ามี การต่อท่อส่งน้ำดังกล่าวมาเป็นเวลานานแล้ว โดยได้ร้องเรียนต่ออุทยานแห่งชาติแม่ฝางและทางอำเภอมาโดยตลอดตั้งแต่ ต้นปี ๒๕๔๘ แต่ไม่มีการดำเนินการตรวจสอบแต่อย่างใด และแม้ว่าหัวหน้าอุทยานแห่งชาติแม่ฝางในฐานะพนักงานเจ้าหน้าที่ได้สั่งให้ผู้กระทำความผิดรื้อถอนท่อน้ำพีวีซีจากลำห้วยแล้ว ก็นับว่าเป็นการดำเนินการที่ล่าช้า

๓) การต่อท่อ พีวีซี จากลำห้วยแม่ฮ่าง เป็นการกระทำที่ไม่เป็นธรรมต่อชาวบ้านผู้ใช้น้ำและส่งผลกระทบต่อการสิทธิการใช้น้ำของชุมชน

ประเด็นที่ ๒ การสร้างฝายน้ำล้นในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ฝางมีการละเมิดสิทธิชุมชนและขัดต่อกฎหมายอุทยานแห่งชาติหรือไม่

คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าการดำเนินโครงการสร้างฝายน้ำล้นในเขตอุทยานแห่งชาติโดยการอ้างรายชื่อชาวบ้านที่มีได้มีส่วนในการรับรู้ด้วย เข้ายื่นขอโครงการเป็นการดำเนินการที่ละเมิดต่อสิทธิส่วนบุคคลและยังละเมิดต่อสิทธิชุมชนในการจัดสรรน้ำที่มีระบบเหมืองฝาย (แก้มือง) ดำเนินการแบ่งปันและซ่อมบำรุงร่วมกันมาด้วยดีเป็นเวลายาวนานนับแต่อดีต นอกจากนี้โครงการนี้ยังดำเนินการก่อสร้างอย่างเร่งด่วนและตัดถนนทำลายพื้นที่ป่าในเขตอุทยานฯ โดยมีแจ้งข้อมูลและรับฟังความเห็นจากชาวบ้านที่มีส่วนได้เสีย ทั้งที่ชาวบ้านร้องเรียนเรื่องปัญหาการแย่งชิงน้ำจากผู้ประกอบการสวนส้มมาโดยตลอด

ประเด็นที่ ๓ การแบ่งสรรสัดส่วนการใช้น้ำระหว่างชาวนาและผู้ประกอบการสวนส้มควรมีหลักเกณฑ์ที่เป็นธรรมและเคารพต่อสิทธิอันพึงมีของผู้ใช้น้ำที่มีอยู่แต่ดั้งเดิม อย่างไร

คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าการแบ่งสรรสัดส่วนการใช้น้ำควรมีหลักเกณฑ์ที่เป็นธรรมและเคารพต่อสิทธิอันพึงมีของผู้ใช้น้ำที่มีอยู่แต่ดั้งเดิม ทั้งนี้ผู้ประกอบการสวนส้มไม่มีความเป็นธรรมหรือสามารถอ้างสิทธิในการจัดสรรน้ำที่เหนือกว่า เพราะได้กระทำการละเมิดสิทธิชุมชนไปแล้วทั้งการสร้างฝาย

โดยกลุ่มผู้ใช้น้ำมิได้ยินยอม และการติดตั้งท่อส่งน้ำจากต้นน้ำห้วยแม่อ่างซึ่งส่งผลกระทบต่อชาวบ้านที่ใช้น้ำทางตอนล่างมาเป็นเวลานาน

การประชุมตรวจสอบของคณะกรรมการฯ ทำให้มีการเจรจาแก้ไขปัญหาการใช้น้ำจากฝายน้ำล้นเมื่อวันที่ ๕ กันยายน พ.ศ.๒๕๔๘ ได้มีการประชุมร่วมระหว่างหน่วยงานราชการและผู้แทนกลุ่มผู้ใช้น้ำ ทั้งผู้ประกอบการสวนส้ม และชาวนาเพื่อแก้ไขปัญหาการแบ่งปันน้ำที่สันฝายน้ำล้น โดยที่ประชุมได้เห็นชอบตามข้อเสนอกลุ่มชาวนาในการจัดสรรปันน้ำซึ่งต่อมาจัดทำเป็นข้อตกลงจำนวน ๔ ข้อ คือ

- ให้ชาวสวนส้มใช้ท่อกักน้ำบริเวณสันฝาย ณ จุดเดียว
- ให้แบ่งปันน้ำตามอัตราส่วน ชาวนา ๗ เมตร ชาวสวนส้ม ๑ เมตร (ฝายกว้าง ๘ เมตร แบ่งบริเวณหุบข้างและจุดกั้นแบ่งจำนวน ๑ เมตร)
- ให้แบ่งน้ำกันตามวิธีดั้งเดิมของชาวนา
- ให้แต่งตั้งคณะกรรมการร่วมกันเพื่อดูแลการใช้น้ำ

คณะกรรมการฯ เห็นว่า การแบ่งสรรน้ำได้ใช้ระบบวิธีแบ่งปันตามระบบเหมืองฝายดังที่เคยถือปฏิบัติกันมาแต่ดั้งเดิมของชาวนาและมีการแต่งตั้งคณะกรรมการร่วมกันขึ้นมาดูแลแล้ว จึงถือว่าไม่มีหลักเกณฑ์ที่เป็นธรรมขึ้น แต่หน่วยงานราชการต้องคอยดูแลให้มีการละเมิดต่อบันทึกข้อตกลงต่อไปด้วย

มติคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าการละเมิดสิทธิชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรา ๔๖ บุคคลที่รวมตัวกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน และมาตรา ๕๙ บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัยคุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่นและมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติ และขอเสนอมาตรการแก้ไขปัญหาคือข้อเสนอแนะทางนโยบายดังต่อไปนี้

๑. มาตรการแก้ไขปัญหาคือ

๑.๑ จังหวัดเชียงใหม่ต้องดำเนินการตรวจสอบและพิจารณาลงโทษผู้เกี่ยวข้องในการปลอมแปลงเอกสาร และแอบอ้างชื่อชาวบ้านในการนำเสนอโครงการ ทั้งนี้ภายใน ๓๐ วัน นับแต่ได้รับรายงานฉบับนี้

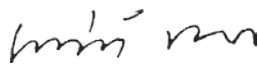
๑.๒ อุทยานแห่งชาติแม่ฝางควรเร่งปรับปรุงและฟื้นฟูบริเวณที่ตัดถนนเข้าไปฝายน้ำล้น เพื่อป้องกันการบุกรุกทำลายป่าเพิ่ม ภายใน ๓๐ วัน นับแต่ได้รับรายงานฉบับนี้

๒. ข้อเสนอแนะทางนโยบาย

๒.๑ จังหวัดเชียงใหม่ต้องเข้มงวดต่อการบุกรุกป่า และการแย่งชิงน้ำของผู้ประกอบการรายใหญ่จากชุมชนท้องถิ่น ทั้งยังควรส่งเสริมการดำเนินงานและความเข้มแข็งของคณะกรรมการเหมืองฝายของชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำ

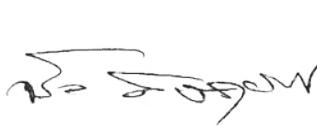
๒.๒ การจัดทำโครงการพัฒนาของรัฐที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องชี้แจงข้อมูลข่าวสารอย่างครบถ้วน ตรงไปตรงมาและมีกระบวนการรับฟังความคิดเห็น เพื่อประกอบการตัดสินใจไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

๒.๓ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช ต้องเข้มงวดการใช้พื้นที่ต้นน้ำ และการตัดถนนผ่านเข้าไปในพื้นที่อุทยานและยึดหลักการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา



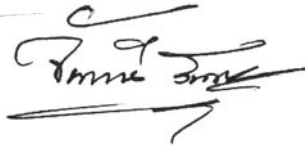
(นายเสน่ห์ จามริก)

ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



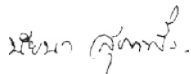
(นายจรัล ดิษฐาอภิชัย)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



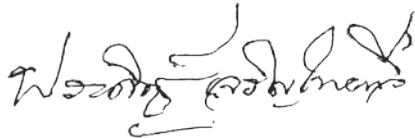
(คุณหญิงจันทน์ สันตะบุตร)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



(นางสวณัยนา สุภาพิ่ง)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



(นายประดิษฐ์ เจริญไทยทวี)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



(นายสันต์ พานิช)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

(นายสุทิน นพเกตุ)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



(นางสุณี ไชยรส)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



(นายสุรสิทธิ์ โกศลนาวิน)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



(คุณหญิงอัมพร มีสุข)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



(นางสาวอากร วงษ์สังข์)

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ วันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๔๙



ภาคผนวก ๗

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) เป็นองค์กรอิสระที่จัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๑๙๙ และมาตรา ๒๐๐ และพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ประกอบด้วย ประธานกรรมการ และกรรมการ ๑๐ คน ซึ่งวุฒิสภาเป็นผู้คัดเลือกตามรายชื่อที่คณะกรรมการสรรหาได้คัดเลือกนำเสนอ มีวาระการดำรงตำแหน่ง ๖ ปี และดำรงตำแหน่งเพียงวาระเดียว และมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

- ส่งเสริมการเคารพและปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ
- ตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือการละเลยการกระทำ อันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือ อันไม่เป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและเสนอมาตรการการแก้ไขที่เหมาะสมต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กระทำ หรือ ละเลยการกระทำดังกล่าวเพื่อดำเนินการในกรณี ที่ปรากฏว่าไม่มีการดำเนินการตามที่เสนอให้ รายงานต่อรัฐสภาเพื่อดำเนินการต่อไป
- เสนอแนะนโยบายและข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมาย กฎ หรือ ข้อบังคับต่อรัฐสภาและคณะรัฐมนตรีเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน
- ส่งเสริมการศึกษา วิจัย และเผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน
- ส่งเสริมความร่วมมือและประสานงานระหว่างหน่วยราชการ องค์กร การ เอกชน และองค์กรอื่นใน ด้านสิทธิมนุษยชน
- ส่งเสริมการศึกษาวิจัยและเผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน
- จัดทำรายงานประจำปีเพื่อประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนภายในประเทศเสนอต่อรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และเปิดเผยต่อสาธารณชน
- ประเมินผลและจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีเสนอต่อรัฐสภา
- เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีและรัฐสภาในกรณีประเทศไทยจะเข้าเป็นภาคีสันติสัญญาเกี่ยวกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (พ.ศ.๒๕๔๔-๒๕๕๐)

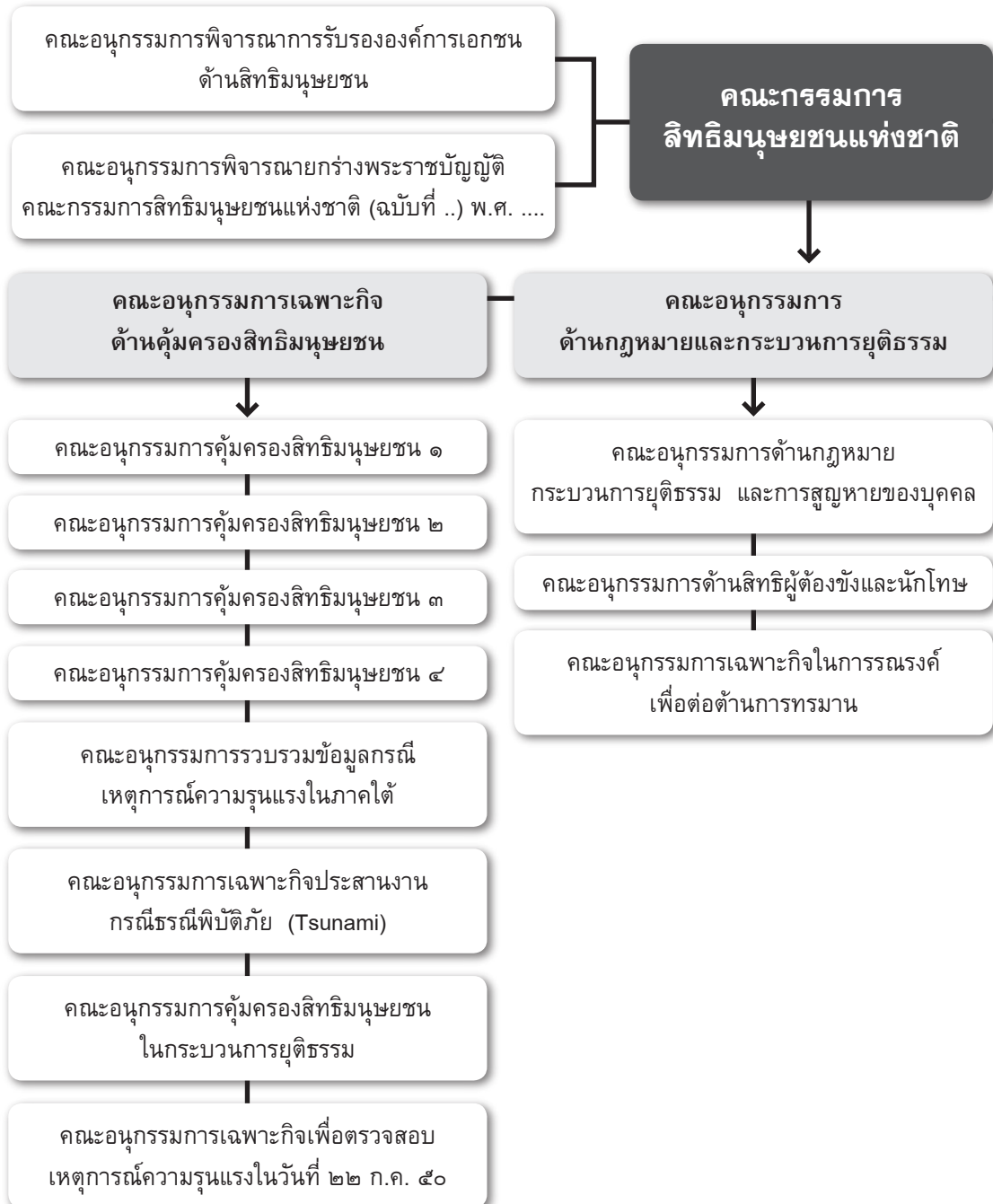
๑. ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก	ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์จรัส ดิษฐาภิรักษ์	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ^ก
๓. คุณหญิงจันทน์ สันตะบุตร	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ^ข
๔. นางสาวนัยนา สุภาพิ่ง	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๕. ศาสตราจารย์เกียรติคุณประดิษฐ์ เจริญไทยทวี	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๖. นายวสันต์ พานิช	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ^ก
๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุทิน นพเกตุ	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๘. นางสุณี ไชยรส	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๙. นายสุรสิทธิ์ โกศลนาวัน	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๑๐. คุณหญิงอัมพร มีสุข	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๑๑. นางสาวอาภร วงษ์สังข์	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
นางอรินญา สุตรสุคนธ์	เลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
นายประณู สุวรรณภักดี	รองเลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
นายวรวิทย์ วีรวิทย์	รองเลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

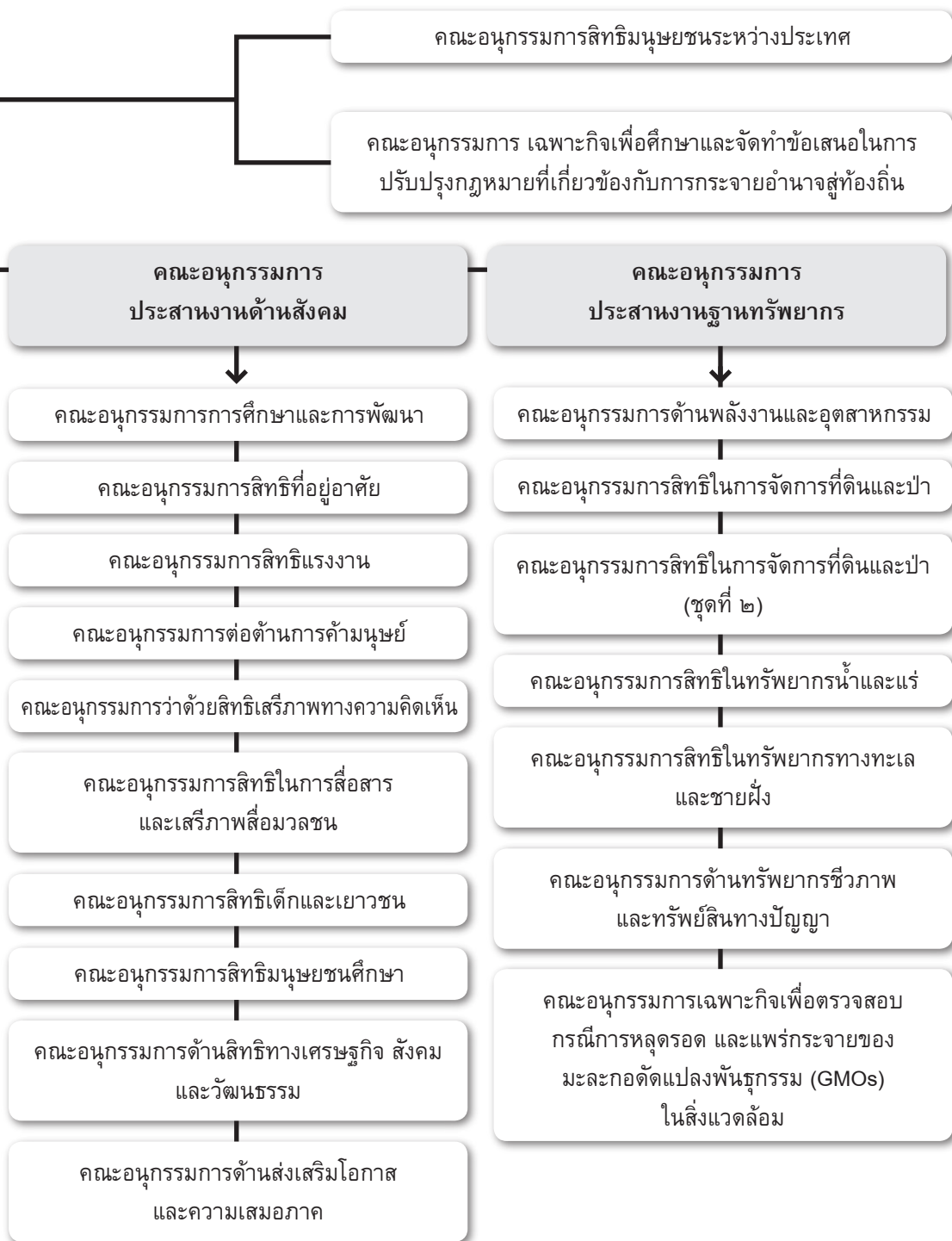
^ก พ้นจากตำแหน่งเมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ.๒๕๕๐

^ข พ้นจากตำแหน่งเมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๙

^ค พ้นจากตำแหน่งเมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ.๒๕๕๑

โครงสร้างคณะอนุกรรมการ





คำอธิบายความหมายของเครื่องหมาย



รูปทรงดอกบัว

คือ ความมีคุณธรรม ความเอื้ออาทรระหว่างเพื่อนมนุษย์อันเป็นจริยวัตรอันดีงามของคนไทย

รูปคนล้อมเป็นวงกลม

คือ การสร้างพลังความร่วมมือกับทุกภาคส่วนสังคม เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนให้เป็นส่วนสำคัญในกระบวนการพัฒนาประเทศ

รูปมือ

คือ การร่วมมือกับทุกภาคส่วนของสังคมทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ ในการโอบอุ้มคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพด้วยหลักแห่งความเสมอภาค และภราดรภาพ

สีน้ำเงิน

คือ สีของความเชื่อมั่นของประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคม

คือ ความมุ่งมั่น อดทนในการทำงานเพื่อประชาชน

คือ ความสามัคคี และการประสานพลังอย่างหนักแน่นจากทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย



คำสั่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่ ๖๖/๒๕๕๐

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

อนุสนธิคำสั่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่ ๙๗/๒๕๔๗ ลงวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ และที่ ๔๘/๒๕๔๘ ลงวันที่ ๗ กันยายน ๒๕๔๘ แต่งตั้งคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า เพื่อสนับสนุนภารกิจของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ นั้น

เพื่อให้การดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในเรื่องการจัดการที่ดินและป่า เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕(๙) แห่งพระราชบัญญัติสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และตามมติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการประชุมครั้งที่ ๒๘/๒๕๔๙ เมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๙ จึงมี คำสั่ง ดังนี้

- ยกเลิกคำสั่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่ ๙๗/๒๕๔๗ ลงวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ และที่ ๔๘/๒๕๔๘ ลงวันที่ ๗ กันยายน ๒๕๔๘ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า
- แต่งตั้งคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ ดังนี้

๒.๑ องค์ประกอบ

๒.๑.๑	นางสุนี ไชยรส	ประธานอนุกรรมการ
๒.๑.๒	นายบารมี ชัยรัตน์	รองประธานอนุกรรมการ
๒.๑.๓	นายประเสริฐ แรงกล้า	อนุกรรมการ
๒.๑.๔	นางสาวรัชดา ฉายสวัสดิ์	อนุกรรมการ
๒.๑.๕	นางสาวศยามล ไกยูรวงศ์	อนุกรรมการ
๒.๑.๖	นายอิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์	อนุกรรมการ
๒.๑.๗	นายจักรพงษ์ ธนวรพงศ์	อนุกรรมการ

- ๒.๑.๘ เจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
เลขานุการ (นางสาวลดาพร เฝ้าเหลืองทอง)
- ๒.๑.๙ เจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
ผู้ช่วยเลขานุการ (นางดวงสมร หมอกแก้ว)

๒.๒ อำนาจหน้าที่

๒.๒.๑ ให้มีอำนาจหน้าที่ตาม มาตรา (๑) (๒) (๓) (๔) (๕) แห่งพระราชบัญญัติ
คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๒ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภารกิจ ข้างต้น ดังนี้

- (๑) ส่งเสริมการเคารพและการปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชน
- (๒) ตรวจสอบการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชน และเสนอมาตรการแก้ไข
- (๓) เสนอแนะนโยบายและข้อเสนอในการปรับปรุงเชิงนโยบาย
- (๔) ส่งเสริมการศึกษา การวิจัย และการเผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน
- (๕) ส่งเสริมความร่วมมือและการประสานงานภาคีในด้านสิทธิมนุษยชน

๒.๒.๒ ตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน ตามหมวดสามแห่งพระราชบัญญัติ
คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๒

๒.๒.๓ ประสานงานกับคณะอนุกรรมการที่เกี่ยวข้อง และหรือสำนักงานคณะกรรมการ
สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภารกิจ

๒.๒.๔ สรุปรายงานความก้าวหน้าในการดำเนินงานตามภารกิจข้างต้นตลอดจนเสนอ
ผลการดำเนินการตามข้อ ๒.๒.๑ (๒) ข้อ ๒.๒.๑ (๓) และข้อ ๒.๒.๒ ต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่ง
ชาติเพื่อพิจารณา

๒.๒.๕ การดำเนินการอื่นๆ ตามที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มอบหมาย
ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๙

เสนอ จามริก

(นายเสนอ จามริก)

ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



คำสั่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่ ๑๔/๒๕๕๐

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า
(ชุดที่ ๒)

อนุสนธิคำสั่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่ ๓๑/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๔๙ แต่งตั้งคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า(ชุดที่ ๒) เพื่อสนับสนุนภารกิจของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ นั้น

เพื่อให้การดำเนินงานตามอำนาจเจ้าหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในเรื่องการตรวจสอบเรื่องสิทธิในที่ดินและป่า เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕(๙) แห่งพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ ประกอบกับมติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในการประชุมครั้งที่ ๘/๒๕๕๐ เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๐ จึงมีคำสั่งดังนี้

๑. ยกเลิกคำสั่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่ ๓๑/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๔๙ แต่งตั้งคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า (ชุดที่ ๒)

๒. แต่งตั้งคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า (ชุดที่ ๒) โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ ดังนี้

๒.๑ องค์ประกอบ

๒.๑.๑	นางสุนี ไชยรส	ประธานอนุกรรมการ
๒.๑.๒	นายบารมี ชัยรัตน์	อนุกรรมการ
๒.๑.๓	นายพรชัย ตันติวิทยาพิทักษ์	อนุกรรมการ
๒.๑.๔	นายชัยพันธ์ ประชาสะวัต	อนุกรรมการ
๒.๑.๕	นายสุรพล สงฆ์รักษ์	อนุกรรมการ
๒.๑.๖	นางสาวอมรรัตน์ เกรียงขจร	อนุกรรมการ
๒.๑.๗	นางสาวชนกกาญจน์ พันธุ์เดิมวงศ์	อนุกรรมการ



คำสั่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่ ๙๐/๒๕๕๖

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการด้านที่ดินและน้ำ

.....

อนุสนธิคำสั่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่ ๓๗/๒๕๕๕ ลงวันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๕๕ ที่ ๗๔/๒๕๕๕ ลงวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๕ ที่ ๙๓/๒๕๕๕ ลงวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ และที่ ๓๗/๒๕๕๖ ลงวันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๕๖ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการด้านที่ดินและน้ำ นั้น

เนื่องจากการปรับปรุงองค์ประกอบของอนุกรรมการในคณะกรรมการด้านที่ดินและน้ำ ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการของคณะกรรมการด้านที่ดินและน้ำ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕(๙) แห่งพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ จึงให้ยกเลิกคำสั่งที่อ้างถึงข้างต้น และแต่งตั้งคณะกรรมการด้านที่ดินและน้ำ โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ดังนี้

องค์ประกอบ

๑.๑	นางสุนี ไชยรส	ประธานอนุกรรมการ
๑.๒	นางสาวอากร วงษ์สังข์	อนุกรรมการ
๑.๓	นางสาวรัชดา ฉายสวัสดิ์	อนุกรรมการ
๑.๔	นายอิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์	อนุกรรมการ
๑.๕	นางสาวศยามล ไกยูรวงศ์	อนุกรรมการ
๑.๖	นายอำนาจ วงศ์บัณฑิต	อนุกรรมการ
๑.๗	นางสาวพรพิไล เลิศวิชา	อนุกรรมการ
๑.๘	นายหาญณรงค์ เยาวเลิศ	อนุกรรมการ
๑.๙	นายวีระ สมบูรณ์	อนุกรรมการ
๑.๑๐	นายโรจน์ จินตมาศ	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑.๑๑	นางสาวธิติมา รุญเจริญ	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๑๒	นายนิติธร ทองธีรกุล	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

อำนาจหน้าที่

๒.๑ มีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา ๑๕ (๒) (๓) (๔) (๕) และหมวด ๓ แห่งพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๒

๒.๒ มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาศึกษาและตรวจสอบกรณีปัญหาที่เกี่ยวกับเรื่องที่ดินและน้ำ อันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี ตามมาตรา ๒๖,๒๘,๒๙ และ ๓๒ แห่งพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๒

๒.๓ สรุปรายงานความก้าวหน้าในการดำเนินงานต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และคณะอนุกรรมการที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๕๖

เสนอ จามริก

(นายเสนอ จามริก)

ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

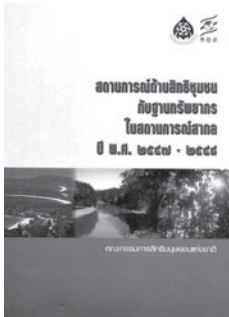
แนะนำหนังสือ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



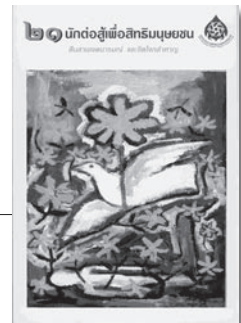
รายงานสถานการณ์การละเมิดสิทธิ
ในการจัดการที่ดินและป่า ปี ๒๕๕๕-๒๕๕๘
(คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า)

กระบวนการต่อสู้ เพื่อรักษาทรัพยากรชุมชน
(คณะอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำ และแร่)



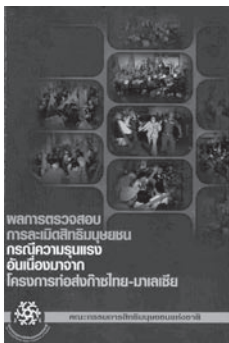
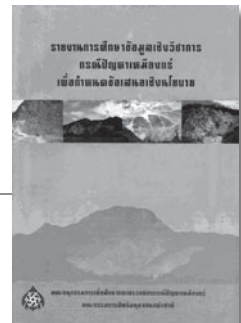
สถานการณ์ด้านสิทธิชุมชนกับฐานทรัพยากร
ในสถานการณ์สากลปี พ.ศ. ๒๕๔๗-๒๕๕๘
(คณะอนุกรรมการประสานงานฐานทรัพยากร)

๒๑ นักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชน
สืบสานเจตนารมณ์ และจิตใจกล้าหาญ



ส่องกล้องสิทธิมนุษยชน
ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
(คณะอนุกรรมการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ๑)

รายงานการศึกษาข้อมูลเชิงวิชาการ
กรณีปัญหาเหมืองแร่ เพื่อกำหนดข้อเสนอเชิงนโยบาย
(โดยคณะอนุกรรมการเพื่อศึกษา
และตรวจสอบกรณีปัญหาเหมืองแร่)



กรณีความรุนแรงอันเนื่องมาจาก
โครงการก่อสร้างก๊าชไทย-มาเลเซีย
(คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจฯ)

โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน ทินกรุด-บ่อนอก
และโครงการก่อสร้างและโรงแยกก๊าชไทย-มาเลเซีย
(คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจฯ)



แนะนำหนังสือ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



นิเวศสามน้ำ

(คณะกรรมการการด้านที่ดินและน้ำ)

กรณีศึกษา การจัดการความขัดแย้ง

การใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าต้นน้ำ อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน
(คณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า)

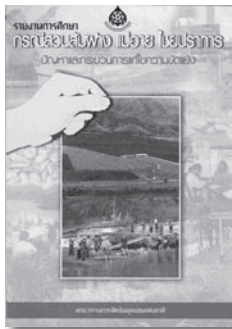


กรณีศึกษา โครงการประตูปรับน้ำและเขื่อน

(คณะกรรมการการด้านที่ดินและน้ำ)

ระเบิดแก่งแม่น้ำโขง

(คณะกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำและแร่)



รายงานการศึกษา กรณีสวนส้มฟาง

แม่เอย ไชยปราการ

(คณะกรรมการการด้านที่ดินและน้ำ)

พื้นที่ประสบภัยธรณีพิบัติสึนามิ

รายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชนปัญหาที่ดิน
(คณะกรรมการฯ กรณีสึนามิ)

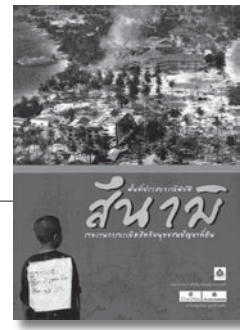
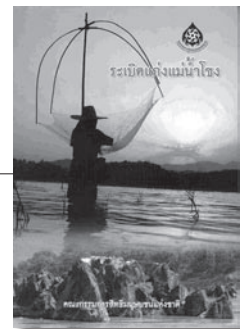


คู่มือสิทธิมนุษยชน

พ.ศ.จรัล ดิษฐาอภิชัย

คู่มือปกป้องสิทธิเสรีภาพ เล่ม ๑

โดย สุนิ ไชยรส



แนะนำหนังสือ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



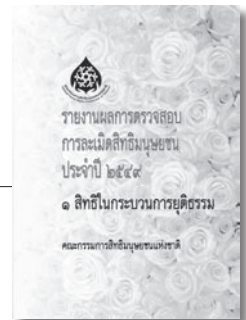
รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน
ประจำปี ๒๕๔๘

รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน
โดย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๗



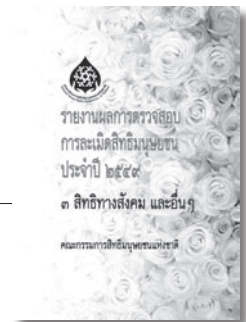
รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน ประจำปี ๒๕๔๙
๒. สิทธิชุมชน

รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน ประจำปี ๒๕๔๙
๑. สิทธิในกระบวนการยุติธรรม



สิทธิชุมชนในทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น
(อนุกรรมการทรัพยากรชีวภาพ
และทรัพยากรทางปัญญา)

รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน ประจำปี ๒๕๔๙
๓. สิทธิทางสังคม และอื่นๆ



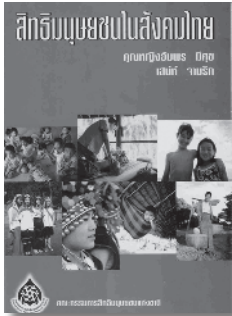
รายงานการศึกษา การต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิและทรัพยากรของชุมชน
กรณีโครงการบ่อบำบัดน้ำเสียคลองด่าน

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ ตามคำขอของประธานสภาผู้แทนราษฎร
เรื่อง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเสนอรายงาน
ผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อรัฐสภา
“กรณีความรุนแรงอันเนื่องมาจากโครงการก่อสร้าง
ไทย-มาเลเซีย ปี ๒๕๔๔- ๒๕๔๖”



แนะนำหนังสือ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



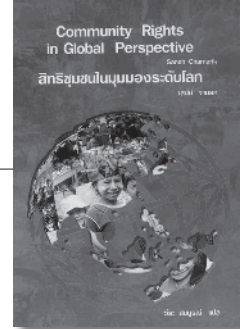
สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย

คุณหญิงอัมพร มีสุข เสน่ห์ จามริก

สิทธิชุมชนในมุมมองระดับโลก

Community Rights in Global Perspective

เสน่ห์ จามริก



สถานการณ์การละเมิดสิทธิแรงงาน

และบทเรียนทบทวนของคณะอนุกรรมการสิทธิแรงงาน
ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.)

กรณีศึกษาเรื่อง การละเมิดสิทธิแรงงาน

ด้านการรวมตัวและการเจรจาต่อรองร่วม

(คณะอนุกรรมการศึกษาและตรวจสอบปัญหาแรงงาน)



เสียงจากประชาชน

การต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดินกรณีร้องเรียน ๒๕๔๕-๒๕๕๐

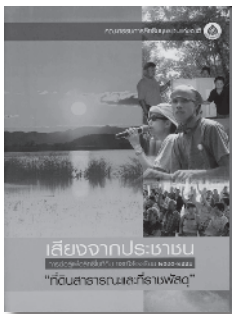
“ที่ดินเอกชน”

เสียงจากประชาชน

การต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดินกรณีร้องเรียน ๒๕๔๕-๒๕๕๐

และบทเรียนการตรวจสอบของ

คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า



เสียงจากประชาชน

การต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดินกรณีร้องเรียน ๒๕๔๕-๒๕๕๐

“ที่ดินสาธารณะและที่ราชพัสดุ”

เสียงจากประชาชน

การต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดินกรณีร้องเรียน ๒๕๔๕-๒๕๕๐

การจัดการสวนป่าของรัฐและเอกชน





ในโอกาสที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ชุดที่ ๑ ครบวาระ ๖ ปี คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ได้จัดทำโครงการศึกษา วิจัยสถานการณ์สิทธิในการจัดการที่ดินและป่า พ.ศ.๒๕๔๕-๒๕๕๐ และนำมาจัดพิมพ์ในครั้งนี้ แต่มีการปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นทั้งในเนื้อหาแต่ละบทและ ภาคผนวก ที่แสดงถึงฐานข้อมูลการร้องเรียนเรื่องที่ดินและป่าจนถึงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๐ รวมทั้งตัวอย่างรายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คณะอนุกรรมการ ฯ ได้เรียบเรียงจัดทำเป็นหนังสือชุด “เสียงจากประชาชน การต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดิน กรณีร้องเรียน ๒๕๔๕-๒๕๕๐” โดยจัดพิมพ์แยกเป็น ๕ เล่ม คือ

เล่มที่ ๑ เรื่อง บทเรียนการตรวจสอบของคณะอนุกรรมการสิทธิ

ในการจัดการที่ดินและป่า

เล่มที่ ๒ เรื่อง “ที่ดินสาธารณะและที่ราชพัสดุ”

เล่มที่ ๓ เรื่อง “ที่ดินเอกชน”

เล่มที่ ๔ เรื่อง “ที่ดินในเขตป่าและสิทธิชุมชนในการจัดการป่า”

เล่มที่ ๕ เรื่อง “การจัดการสวนป่าของรัฐและเอกชน”



สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

๔๒๒ ถ.พญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ ๑๐๓๓๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๒๒๑๙ ๒๙๘๐ - ๓ สายด่วน ๑๓๗๗

E-mail: work@nhrc.or.th Website: <http://www.nhrc.or.th>